มังรายสาร
Mangrai Saan

Journal of Humanities and Social Sciences

ISSN 2672-9113 (Print)
ISSN 2673-0170 (Online)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2568
Vol. 13 No. 2 July - December 2025

มังรายสาร วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Mangrai Saan Journal of Humanities and Social Sciences
Language Institute and Global Affairs, CRRU

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นสื่อกลางเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ประเภทบทความวิจัย และบทความวิชาการ ทางด้าน Social Sciences แยกเป็นสาขาย่อย ได้แก่ General Arts and Humanities, Language and Linguistics, Religious studies, Education, Cultural Studies และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเผยแพร่ผลงานวิชาการให้แก่อาจารย์ นักศึกษาและนักวิจัยทั้งในและนอกสถาบัน

ฉบับที่ตีพิมพ์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 13 กรกฎาคม - ธันวาคม 2568

บรรณาธิการอำนวยการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ ด้วงนคร
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บรรณาธิการ
อาจารย์ ดร.อดิสรณ์ ประทุมถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทัศน์ คล้ายสุวรรณ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ์
มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิพันธ์ อุทยานุกูล
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์
มหาวิทยาลัยนเรศวร
Senior lecturer ดร.ศศิวิมล คล้ายคลึง
National University of Singapore
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมพงษ์ สุขเล็ก
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.มณิณทร บวรพัฒภัค
มหาวิทยาลัยศิลปกร

อาจารย์ ดร.สุภาวดี เพชรเกตุ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.กมลลฎา นาคแทน
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์ ดร.ทัตพิชา สกุลสืบ
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ ดร.รัชตา มาอากาศ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (พิษณุโลก)

บทความที่ตีพิมพ์ในมังรายสาร วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ได้ผ่านการตรวจสอบเชิงวิชาการ จากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านต่อบทความ
ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน
ไม่ถือว่าเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร
บทความที่ลงพิมพ์ในวารสารฯ
เป็นลิขสิทธิ์ของสถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

จากบรรณาธิการ

มังรายสาร วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นวารสารที่จัดอยู่ในกลุ่ม 1 ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai - Journal Citation Index Center : TCI) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ประเภทบทความวิจัยและบทความวิชาการ ทางด้าน Social Sciences แยกเป็นสาขา ได้แก่ General Arts and Humanities, Language and Linguistics, Religious studies, Education, Cultural Studies และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเผยแพร่ผลงานวิชาการของอาจารย์ นักศึกษา และนักวิจัย ทั้งในและนอกสถาบัน

วารสารฉบับนี้ จัดเผยแพร่ตีพิมพ์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 13 ประจำเดือน กรกฎาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2568 นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาและการศึกษาคติชนวิทยา รวมทั้งสิ้น จำนวน 6 เรื่อง ประกอบด้วยเนื้อหาที่นำเสนอการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายด้วยฐานแนวคิดสะเต็มศึกษา 2) กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอในรายการพอดแคสต์ “People You May Know” ตอนซูสีไทเฮา 3) กลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน และ 4) การวิเคราะห์อัตถภาคและการเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัย สาขาภาษาไทย และเนื้อหาที่นำเสนอการศึกษาคติชนวิทยา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ 1) เทวนารี “เทียนโฮ่วเต้งหม่าย” “ตุ๊ยบ่วยเต้งเหนี่ยง” และ 2) คติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา : การศึกษาบทบาทและคุณค่าในวัฒนธรรมอิสลาม

กองบรรณาธิการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากบทความ ที่นำเสนอในวารสารฯ ฉบับนี้ พร้อมทั้งสามารถนำไปพัฒนาองค์ความรู้ในเชิงวิชาการต่อไป สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการฯ ขอประชาสัมพันธ์สำหรับท่านที่มีบทความวิจัย หรือบทความวิชาการ ขอเชิญชวนส่งบทความ เข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ใน มังรายสาร วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในฉบับต่อ ๆ ไป

บรรณาธิการ
ธันวาคม 2568

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายด้วยฐานแนวคิดสะเต็มศึกษา Strategies and Patterns of Presenting Essay Writing Content Derived from Local Wisdom among Upper Primary School Students through the STEM Education Approach สุชาดา เจียพงษ์ และ สนทยา สาลี Suchada Jiaphong and Sonthaya Salee	1
กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอในรายการพอดแคสต์ “People You May Know” ตอนซูสีไทเฮา Linguistic Strategy for Presentation in Podcast “People You May Know” EP. “Empress Dowager Cixi” กิตติพงษ์ แบสิ่ว, ชลภัสสรณ์ บินอิบรอฮีม และ ศรสวรรค์ ดบขุนทด Kittipong Baeseiw, Chonlaphatsorn Binibrohim and Sornsawan Dopkhunthot	28
เทวนารี “เทียนโฮ่วเต็งหม่าย” “ตุ๊ยบ่วยเต็งเหนี่ยง” และ “เจียตุ้นเต็งเหนี่ยง” : การกลืนกลายทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” Goddess “Tian Hou Deng Mai” “Dui Buai Deng Niang” and “Jia Dun Deng Niang”: Cultural assimilation in the context of worship of “Chao Mae Tuptim” เจษฎา นิลสงวนเดชะ Jessada Ninsa-nguandecha	46
การวิเคราะห์อัตถภาคและการเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัยสาขาภาษาไทย Move Analysis and Cohesion in Research Introduction Section of Thai Language Field Articles เกียรติชัย เดชพิทักษ์ศิริกุล Kiatichai Dejpitaksirikul	78
กลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน Translation Strategies for Thai Musical Instrument Names into Chinese สุริยา กีรตินันทิพัฒน์, นิรัตน์ ทองขาว และ สมยศ จันทร์บุญ Suriya Keeratinanthiphat, Nirat Tongkaw and Somyos Chanboon	98

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
คติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา : การศึกษาบทบาทและคุณค่าในวัฒนธรรมอิสลาม Folklore of Durian Farmers in Bannangsareng Community, Yala Province: A Study of Roles and Values in Islamic Culture วาริด เจริญราษฎร์ Warid Charoenrad	122

กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายด้วยฐานแนวคิดสะเต็มศึกษา

สุชาดา เจียพงษ์ [1] *
รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
suchada.g@psru.ac.th

สนทยา สาลี [2]
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
sonthayasalee@gmail.com

รับบทความ: 22 กรกฎาคม 2568
แก้ไขบทความ: 29 สิงหาคม 2568
ตอบรับบทความ: 25 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโครงการประกวดแข่งขันการเขียนเรียงความหัวข้อ “มนุษย์กับธรรมชาติ” และเพื่อวิเคราะห์ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ทั้งนี้วิเคราะห์จากผลงานการเขียนเรียงความที่ส่งเข้าประกวด จำนวน 36 เรื่อง ผลการศึกษาพบกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 กลวิธี 1) กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเรียงความ พบ 5 กลวิธี ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดของโครงการ ร้อยละ 44.44 มากที่สุด รองลงมาเป็นการตั้งชื่อตามผลลัพธ์ หรือผลผลิตที่ได้จากการคิดแก้ไขปัญหาร้อยละ

[1] ผู้แต่งหลัก (First Author)
[2] ผู้แต่งร่วม (Co-first Author)
* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)

33.33 การตั้งชื่อตามการอ้างอิงแหล่งข้อมูล ร้อยละ 11.11 การตั้งชื่อตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM และการตั้งชื่อตามสิ่งแวดล้อมที่สังเกต ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 5.56 2) กลวิธีการเขียนนำเรื่อง พบ 3 กลวิธี ได้แก่ การเขียนนำเรื่องการกล่าวอ้างความสำคัญของเรื่อง ร้อยละ 69.44 มากที่สุด รองลงมาเป็นการเขียนนำเรื่องจากการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา ร้อยละ 25.00 และการเขียนนำเรื่องโดยการตั้งคำถามชวนให้คิด ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 5.56 3) กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่อง พบ 4 กลวิธี ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาโดยการอธิบายเชิงเหตุผล ร้อยละ 41.67 มากที่สุด รองลงมาเป็นการนำเสนอเนื้อหาโดยการอธิบายตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 30.56 การอธิบายจากข้อมูลการสังเกตและการสืบค้น ร้อยละ 19.44 และการอธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบ ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 8.33 4) กลวิธีการสรุปเรื่อง พบ 4 กลวิธี ได้แก่ การสรุปเรื่องด้วยการโน้มน้าวเชิญชวน ร้อยละ 52.78 มากที่สุด รองลงมาเป็น การสรุปเรื่องด้วยการเน้นย้ำประโยชน์ ร้อยละ 38.88 การสรุปเรื่องด้วยการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย ร้อยละ 5.56 และการสรุปเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนคิด ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 2.78 ทั้งนี้จากกลวิธีทำให้พบรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การตั้งชื่อเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ขั้นที่ 1 การสังเกตและการมองรอบด้าน 2) การเขียนนำเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ขั้นที่ 1 การสังเกตและมองรอบด้าน และขั้นที่ 2 การวิเคราะห์จากการจดบันทึกและรวบรวมข้อมูล 3) การเขียนเนื้อเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ การจดบันทึกและการรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 3 การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ และขั้นที่ 4 การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด และ 4) การเขียนสรุปเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ขั้นที่ 3 การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ และขั้นที่ 4 การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด ส่วนผลการวิเคราะห์ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM 8 ด้าน ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์และการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์มากที่สุด ร้อยละ 55.55 รองลงมา คือ 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ร้อยละ 11.11 3) ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรพื้นบ้าน ร้อยละ 8.33 4) ภูมิปัญญาด้านอาหาร ร้อยละ 8.33 5) ภูมิปัญญาด้านศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 5.56 6) ภูมิปัญญาด้านเครื่องจักสาน ร้อยละ 5.56 ส่วนภูมิปัญญาที่พบน้อยที่สุด คือ 7) ภูมิปัญญาด้านเครื่องนุ่งห่ม ร้อยละ 2.78 และ 8) ภูมิปัญญาด้านพลังงานเชื้อเพลิง ร้อยละ 2.78

คำสำคัญ: กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา, การเขียนเรียงความ, วิทยาศาสตร์ STEM

Strategies and Patterns of Presenting Essay Writing Content Derived from Local Wisdom among Upper Primary School Students through the STEM Education Approach

Suchada Jiaphong
Associate Professor, Ph.D., Lecturer
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phibulsongkhram Rajabhat University
suchada.g@psru.ac.th

Sonthaya Salee
Assistant Professor, Ph.D., Lecturer
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phibulsongkhram Rajabhat University
sonthayasalee@gmail.com

Received: July 22, 2025
Revised: August 29, 2025
Accepted: September 25, 2025

Abstract

This study aims to analyze the strategies and Patterns of Essay Content Presentation Based on the Concept of STEM Learning from Local Wisdom among Upper Primary School Students, aims to analyze the strategies and patterns of essay content presentation within the framework of STEM learning derived from local wisdom, as well as to identify the types of local wisdom presented in essays submitted to a competition under the theme “Humans and Nature.” The data were obtained from 36 student essays. The findings revealed four major strategies: 1) Essay titling strategies: five approaches were found, namely titling based on the project theme (44.44%), outcomes or products from problem-solving (33.33%), referencing sources of information (11.11%), STEM concepts (5.56%), and environmental observation (5.56%); 2) Introduction strategies: three approaches were

found, namely emphasizing the significance of the topic (69.44%), analyzing situations and problems (25.00%), and posing thought-provoking questions (5.56%); 3) Body writing strategies: four approaches were found, namely rational explanation (41.67%), stepwise scientific explanation (30.56%), explanation based on observation and inquiry (19.44%), and illustration with examples (8.33%); 4) Conclusion strategies: four approaches were found, namely persuasive conclusion (52.78%), emphasis on benefits (38.88%), comparative evaluation of advantages and disadvantages (5.56%), and thought-provoking questions (2.78%). These strategies correspond to four steps of scientific thinking: (1) titling corresponds to observation and exploration; (2) introduction corresponds to observation and exploration as well as analysis and data collection; (3) body writing corresponds to analysis and data collection, questioning and scientific reasoning, and problem-solving and critical thinking; and (4) conclusion corresponds to questioning and scientific reasoning and problem-solving and critical thinking. Furthermore, analysis of the types of local wisdom revealed eight categories: 1) conservation and utilization of natural resources (55.55%), 2) agriculture (11.11%), 3) herbal medicine (8.33%), 4) food (8.33%), 5) local arts and culture (5.56%), 6) handicrafts (5.56%), 7) clothing (2.78%), and 8) energy resources (2.78%).

Keywords: Strategies for Presenting Essay Content, Essay Writing, STEM Education

บทนำ

การเขียนเรียงความถือเป็นทักษะการใช้ภาษาเขียนที่สำคัญซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถทางภาษา กระบวนการคิด และการถ่ายทอดแนวคิดอย่างมีลำดับขั้น ดังที่ ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2539 น. 554) กล่าวถึงเรียงความเป็นงานเขียนร้อยแก้วรูปแบหนึ่งที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ที่ต้องคำนึงถึงรูปแบบและวิธีการเขียน การเลือกสรรถ้อยคำ ตลอดจนกลวิธีการนำเสนอเพื่อสื่อความคิด ความรู้ ทัศนคติ ซึ่งผู้เขียนต้องวางแผนกำหนดประเด็นเนื้อหา แนวคิดมานำเสนอ ผู้เขียนจึงต้องรวบรวมความรู้ความคิดมาจัดลำดับเป็นโครงเรื่องเพื่อสื่อสารให้ชัดเจนในการนำเสนอ ดังที่ สุชาดา เจียพงษ์ (2567 น. 27) กล่าวถึงองค์ประกอบการวางแผนการเขียนเรียงความ นอกจากชื่อเรื่องที่น่าสนใจและสอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่จะเขียนแล้วยังต้องมี 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนสรุปเรื่อง

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสเต็มศึกษา (STEM Education) เป็นแนวทางการจัดการเรียนแบบบูรณาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ (สิรินภา กิจเกื้อกูล, 2558, น. 201-202) ที่เน้นให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน โดยพัฒนากระบวนการหรือผลผลิตใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ผ่านประสบการณ์ในกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project- Based Learning) (กมลฉัตร กล่อมอิ่ม, 2559 น. 1) นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายอยู่ในช่วงวัยที่มีพัฒนาการทางภาษาสมองและความคิดสร้างสรรค์การส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกฝนการเขียนเรียงความจึงไม่เพียงแต่พัฒนาทักษะทางภาษาเท่านั้นแต่ยังสามารถบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ในศาสตร์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ตามแนวทาง STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) ซึ่งเป็นทักษะทางปัญญาที่สำคัญสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยผู้เรียนที่มีความสามารถในการคิดเชิงระบบจะเป็นผู้ที่สามารถมองลึกลงไปเกินกว่าเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและเป็นการมองให้เห็นถึงโครงสร้างของเหตุการณ์ การคิดเชิงระบบเป็นการมองแบบองค์รวมและเห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่าง ๆ ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงเหตุผลและผลที่ส่งผลกระทบต่อกันและกันซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีความเข้าใจปัญหาและโครงสร้างของปัญหาอย่างลึกซึ้ง (ฤทัยรัตน์ ชิดมงคล และสมยศ ชิดมงคล, 2560 น. 1)

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร.วิสุทธิ์ ใบไม้ ได้นำแนวคิดการศึกษาธรรมชาติวิทยา ศึกษาวิจัยสิ่งมีชีวิตโดยใช้ทักษะพื้นฐานที่สำคัญทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ความช่างสังเกตและมองรอบด้าน จดบันทึก ตั้งคำถาม ค้นคว้าหาคำตอบ และสามารถเรียบเรียงรายงานผลการค้นพบ ซึ่งเป็นแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ STEM ร่วมกับการบูรณาการความรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการคิดเชิงระบบเรียบเรียงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบเรียงความ โดยใช้ทักษะวิทยาศาสตร์ ได้แก่ 1) การสังเกตและมองรอบด้าน 2) จดบันทึก 3) ตั้งคำถาม 4) การค้นคว้าหาคำตอบ และ 5) เรียบเรียงรายงานผล

การค้นพบ (วิสุทธิ์ ใบไม้, 2551) จากแนวคิดทักษะดังกล่าวนี้ โดยบูรณาการความคิดเชิงระบบด้วยแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ร่วมกับศาสตร์ทางการสื่อสารเขียนนำเสนอความคิดซึ่งเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสื่อสารในรูปแบบเรียงความที่สะท้อนความคิดเชิงระบบของผู้เรียนอย่างเป็นระบบได้อย่างยั่งยืน

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนทยา สาลี ผู้อำนวยการสำนักฯ ได้เห็นความสำคัญถึงการสืบค้นความรู้ผ่านการนำทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงนำแนวคิดของศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.วิสุทธิ์ ใบไม้ ด้านการศึกษาที่เชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้จัดกิจกรรมชื่อ “ส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนระดับประถมศึกษาได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM ผ่านการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นับเป็นแหล่งความรู้ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง กิจกรรมนี้มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการสังเกต การวิเคราะห์ การตั้งคำถาม และการค้นหาคำตอบผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้ทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเครื่องมือ ในการจัดกิจกรรมประกวดแข่งขัน การเขียนเรียงความหัวข้อ “มนุษย์กับธรรมชาติ” เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ในการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความเข้าใจต่อธรรมชาติผ่านมุมมองของวิทยาศาสตร์พื้นฐาน ด้วยการอาศัยประสบการณ์ตรง การสังเกต การจดบันทึก และการตั้งคำถามเชิงวิทยาศาสตร์ ผลงานการเขียนเรียงความของนักเรียนจึงมิใช่เพียงการเล่าเรื่องธรรมดา หากแต่สะท้อนกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ การคิดอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM สามารถวิเคราะห์ได้ในเชิงภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเนื้อหา การจัดลำดับความคิด และการสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งสามารถสะท้อนวิธีคิดของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

การวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการเขียนเรียงความ เช่น จิตตาภา สารพัดนึก ไชยปัญญา และคณะ (2565) ได้ศึกษากลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า 1) การตั้งชื่อเรื่อง มี 5 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำคล้องจอง การกล่าวตรงไปตรงมาตามเนื้อหา การสร้างความสนใจหรือสร้างความฉงนสนเท่ห์ การใช้สำนวน การเล่นคำ การเล่นเสียง การตั้งคำถาม 2) การเขียนความนำ มี 7 กลวิธี ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน คำนิยาม/บทกวี/คำคล้องจอง/คำคม คำถาม การอ้างคำกล่าวบุคคล ความเปรียบ และคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ 3) การเขียนเนื้อเรื่อง มี 2 กลวิธี ได้แก่ ข้อเท็จจริง คือการให้ข้อมูล การยกตัวอย่าง และการอธิบายความหมาย และข้อคิดเห็น คือ การแนะนำ การตัดสินใจ การตั้งข้อสังเกต การประเมินค่า และการแสดงอารมณ์ และ 4) การเขียนจบเรื่อง มี 10 กลวิธี ได้แก่ การเน้นย้ำ เชิญชวน โน้มน้าวใจ หรือขอความร่วมมือ คำถามให้คิด และโน้มน้าวใจ การเล่นสำนวนสอดคล้องกับชื่อเรื่องหรือการนำเรื่อง คำประพันธ์

การชี้ให้เห็นข้อดีและ/หรือข้อเสีย การให้ความหมายและโน้มน้าวใจ การแสดงเหตุผล คำกล่าวบุคคล การเปรียบเทียบ และคำคมหรือการให้ข้อคิด จากงานวิจัยดังกล่าวเป็นการเขียนเรียงความในประเด็นการท่องเที่ยวในวิถีชีวิตใหม่ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังไม่พบการศึกษากลวิธีการเขียนเรียงความบนพื้นฐานกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ตามแนวทาง STEM เมื่อผู้เรียนคิดได้เชิงระบบ จะต้องสามารถถ่ายทอดความคิดสื่อสารในรูปแบบเรียงความได้อย่างเป็นระบบเช่นกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมการประกวดการเขียนเรียงความส่งเสริม การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ในส่วนผลงานการอ่านเรียงความของผู้เข้าประกวดสังเกตได้ว่านักเรียนมีความคิด เชิงระบบตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จะสามารถสื่อสารถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ โดยเรียบเรียงการใช้ทักษะภาษาอย่างเป็นระบบได้มากกว่าการเขียนเรียงความทั่วไป

ผู้วิจัยจึงศึกษากลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เพื่อสะท้อนความสามารถของผู้เรียนที่คิดเชิงระบบ ผ่านการเขียนเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นระบบ งานวิจัยนี้จึงเป็นการบูรณาการแนวทางภาษาศาสตร์และแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM เข้าไว้ด้วยกัน โดยมุ่งหวังที่จะพัฒนาทั้งทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ทักษะการสื่อสารผ่านการเขียนเรียงความภาษาไทย (Communication Skills) และการเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์อย่างสมดุล ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการคิดเชิงวิเคราะห์และการแก้ปัญหาซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโครงการโครงการประกวดแข่งขันการเขียนเรียงความหัวข้อ “มนุษย์กับธรรมชาติ”

2) เพื่อวิเคราะห์ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาตามองค์ประกอบการเขียนเรียงความ ต้องวางแผนการเขียน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การเขียนส่วนนำ การเขียนส่วนเนื้อเรื่อง และการเขียนส่วนสรุปเรื่อง (สุชาดา เจียพงษ์, 2567, น. 27) และวิเคราะห์แนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM ที่บูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ วิสุทธิ์ ใบไม้ (2551) ได้แก่ 1) การสังเกตและการมองรอบด้าน (Observation and Exploration) 2) การวิเคราะห์จากจดบันทึก และการรวบรวมข้อมูล (Data Collection and Recording) 3) การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ (Questioning and Scientific Reasoning) และ

4) การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด (Problem Solving and Critical Thinking) และ 5) การเรียบเรียงรายงานผลการค้นพบด้วยการเขียนเรียงความ (Writing a Report on the Results of the Findings) ดังแผนภาพต่อไปนี้

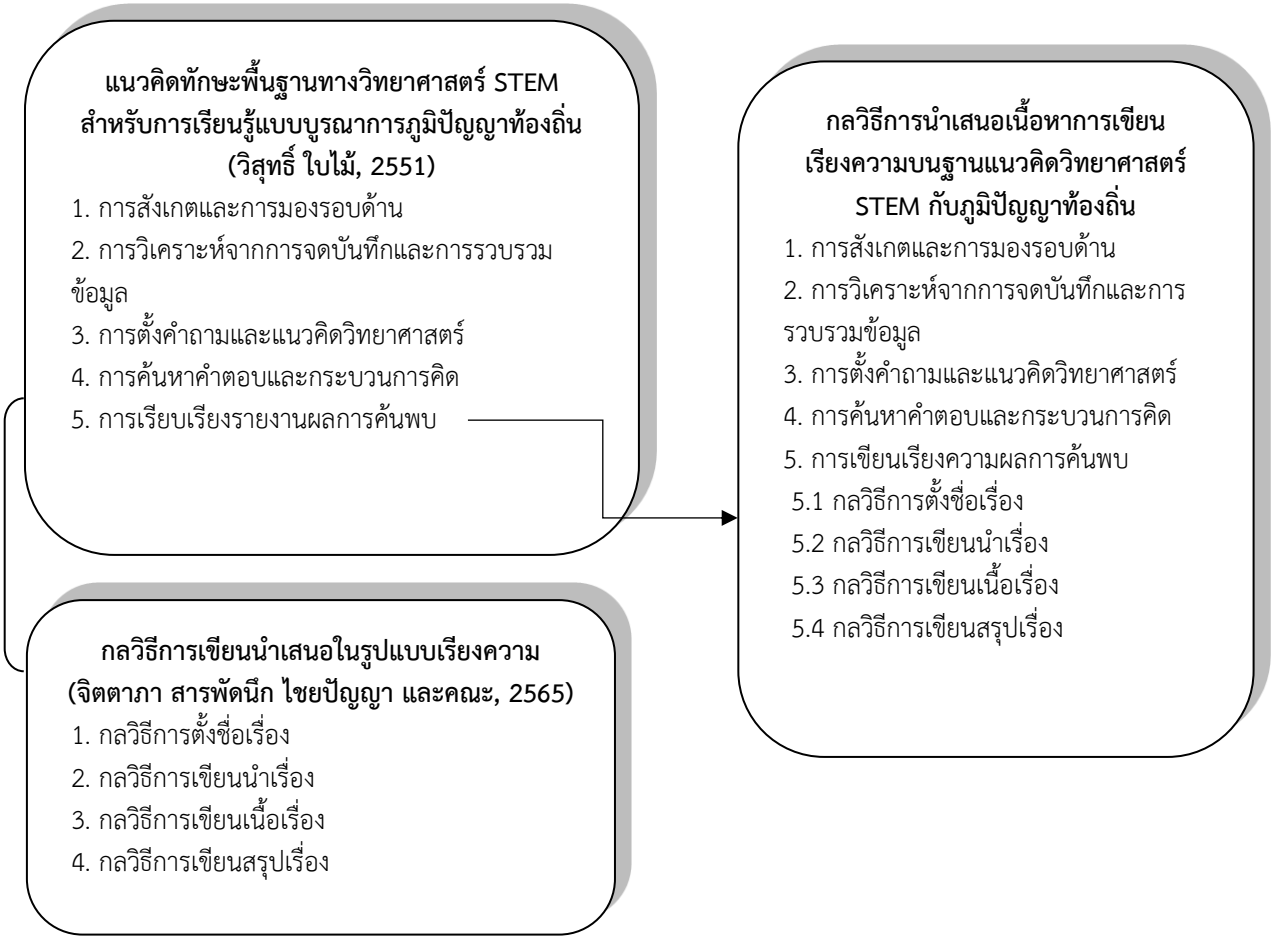

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM กับแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการเตรียมข้อมูลการวิจัยโดยศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนเรียงความ และแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเชิงข้อมูล ซึ่งศึกษาจากเรียงความจำนวน 36 เรื่อง ที่ผ่านการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัยเท่านั้น ทั้งนี้ผ่านการคัดเลือกผลงานส่งประกวด ในกิจกรรมโครงการประกวดแข่งขันการเขียนเรียงความหัวข้อ “มนุษย์กับธรรมชาติ” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลผลงานการเขียนเรียงความตามแนวคิดกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาตามองค์ประกอบการเขียนเรียงความ ได้แก่ ชื่อเรื่อง การเขียนความนำ การเขียนเนื้อเรื่อง และการเขียนสรุปเรื่อง และวิเคราะห์แนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ 1) การสังเกตและการมองรอบด้าน (Observation and Exploration) 2) การวิเคราะห์จากจดบันทึก และการรวบรวมข้อมูล (Data Collection and Recording) 3) การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ (Questioning and Scientific Reasoning) และ 4) การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด (Problem Solving and Critical Thinking) และ 5) การเรียบเรียงรายงานผลการค้นพบด้วยการเขียนเรียงความ (Writing a Report on the Results of the Findings)

4. ขั้นสรุปอภิปรายผล ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย และเผยแพร่ในรูปแบบบทความวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Research)

ผลการวิจัย

กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

การประกวดแข่งขันการเขียนเรียงความหัวข้อ “มนุษย์กับธรรมชาติ” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 36 เรื่อง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาวิเคราะห์ 4 กลวิธีดังนี้

1. กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง 5 กลวิธี ได้แก่

1.1 กลวิธีการตั้งชื่อตามโครงการ เช่น “มนุษย์กับธรรมชาติ”

1.2 กลวิธีการตั้งชื่อตามผลลัพธ์หรือผลผลิตที่ได้จากการคิดแก้ไขปัญหา เช่น “ผ้าพิมพ์ลายใบไม้และดอกไม้” “กระติ๊บจากไม้ไผ่”

1.3 กลวิธีการตั้งชื่อตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ เช่น “STEM” “เกษตรกรกับเทคโนโลยี”

1.4 กลวิธีการตั้งชื่อตามการอ้างอิงแหล่งข้อมูล เช่น “มนุษย์กับธรรมชาติของชาวบ้านหนองกระทุ่ม” “อาหารประจำถิ่นพิษณุโลก”

1.5 กลวิธีการตั้งชื่อตามสิ่งแวดล้อมที่สังเกต เช่น “ต้นพวงชมพู” “สิ่งแวดล้อม”

2. กลวิธีการเขียนความนำ 3 กลวิธี ได้แก่

2.1 กลวิธีการเขียนนำเรื่องด้วยการกล่าวอ้างความสำคัญ

การเขียนนำเรื่องด้วยการอธิบายประโยชน์หรือความสำคัญของเนื้อเรื่องที่จะนำเสนอ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและมองเห็นถึงความสำคัญในประเด็นเนื้อเรื่องที่จะนำเสนอ ดังตัวอย่าง

"ธรรมชาติอยู่เคียงคู่กับมนุษย์มายาวนาน ช่วยให้มนุษย์มีกินมีอยู่และ ยังช่วยให้มนุษย์ที่ทำการเกษตรมีแหล่งเพาะปลูก มนุษย์ได้พืชผลที่ได้จากธรรมชาติมาทำให้เกิดประโยชน์และได้มีรายได้มาลงทุนอีกมากมาย เช่น การนำธรรมชาติมารวมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้สินค้า OTOP ซึ่งเป็นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านมีลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่นของจังหวัดนั้น ๆ"

(เรียงความเรื่อง "กระติ๊บไม้ไผ่", โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม)

2.2 กลวิธีการเขียนนำเรื่องด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา

การเขียนนำเรื่องโดยผู้เขียนจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงสถานการณ์หรือปัญหาเพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นประเด็นสถานการณ์และปัญหาที่ต้องแก้ไข ดังตัวอย่าง

"สารเคมีและสารตกค้างปัจจุบันก่อให้เกิดอันตรายกว่าเมื่อก่อน เนื่องจากการผลิตที่ไม่ได้คุณภาพและสินค้านำเข้าไม่มี อย. ทำผลิตภัณฑ์ที่ใช้ได้ เช่น แชมพูที่ไม่มีสารเคมีตกค้างและสบู่ที่ทำจากสารสกัดธรรมชาติและยังสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิธีการทำโดยค้นหาในอินเทอร์เน็ตและสอบถามผู้เชี่ยวชาญในหมู่บ้าน จากปัญหาที่พบภายในห้องเรียน เพื่อนร่วมชั้นเรียนมีปัญหาจากการใช้ยาสระผมที่มีสารเคมีตกค้าง และปัญหาหนังศีรษะ พวกเราจึงสนใจในการค้นคว้าผลิตภัณฑ์ที่มีสารสกัดที่ปลอดภัย นั้นคือสารสกัดจากธรรมชาติจากมะกรูดและใบน้อยหน่า"

(เรียงความเรื่อง "สารสกัดจากธรรมชาติ", โรงเรียนบ้านซ่าน)

2.3 กลวิธีการเขียนนำเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนให้คิด

การเขียนนำเรื่องโดยผู้เขียนจะเริ่มด้วยการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้อ่านคิดตาม และอธิบายแนวคิดของผู้เขียนเพิ่มเติม ดังตัวอย่าง

"ทุกคนคิดเห็นอย่างไรที่ธรรมชาติถูกทำลาย สำหรับดิฉันคิดเห็นว่าการที่ธรรมชาติถูกทำลายไม่ถูกต้อง เพราะมนุษย์พึ่งพาต้นไม้ในการหายใจ ถ้าทุกคนตัดต้นไม้ทำลายป่าจะทำให้ธรรมชาติลดลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งมลพิษ การตัดต้นไม้ และภาวะโลก

ร้อนซึ่งล้วนเกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง เช่น การตัดต้นไม้ใหญ่เพื่อไปขายหรือทำบ้านเรือน”

(เรียงความเรื่อง “สมุนไพรไล่ยุง”, โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม)

3. กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่อง 4 กลวิธี ได้แก่

3.1 กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่องด้วยการอธิบายจากข้อมูลการสังเกตและสืบค้น

การเขียนเนื้อหาโดยการอธิบายข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแหล่งภูมิปัญญาในท้องถิ่นและสืบค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศมาเรียบเรียงเขียนนำเสนอ ดังตัวอย่าง

“ฝายชะลอน้ำคือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อขวางและกั้นทางน้ำในลำธารขนาดเล็ก โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นต้นน้ำ หรือพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง โดยมีวัตถุประสงค์หลักในทางวิทยาศาสตร์ คือฟิสิกส์ของกระแสน้ำ ฝายชะลอน้ำจะช่วยลดความเร็วของกระแสน้ำทำให้เกิดการตกตะกอนได้ง่ายขึ้น <u>การทำฝายชะลอน้ำชาวบ้านจะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนำไม้ไผ่มาออกแบบเป็นรูปร่างที่เหมาะสม</u> <u>ฝายชะลอน้ำส่วนใหญ่ทำมาจากวัสดุในท้องถิ่นที่หาได้ง่าย ๆ เช่น ไม้ไผ่ ก้อนหิน กระสอบทราย ตาข่ายลวด นำมาวางต่อกันและทำมาจากคอนกรีตเสริมเหล็ก</u> เป็นต้น ฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1. แบบผสมผสาน 2. แบบกึ่งถาวร 3. แบบถาวร ประโยชน์ของฝายชะลอน้ำนั้นมีมากมาย เช่น 1 ช่วยชะลอน้ำ ชะลอการไหลของน้ำ จากเดิมที่ฤดูฝนมีน้ำหลาก น้ำจะไหลลงที่ต่ำอย่างรวดเร็ว 2. ช่วยกักเก็บตะกอน ตะกอนคือพวกเศษหิน ดิน ทราย 3. ช่วยเพิ่มปริมาณน้ำในดินให้มีความชุ่มชื่น 4. ช่วยให้มีน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้ง เพื่อทำการเกษตรบริเวณใกล้เคียงได้ตลอดทั้งปี”

(เรียงความเรื่อง “มนุษย์กับธรรมชาติ”, โรงเรียนอนุบาลพิษณุโลก)

3.2 กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่องด้วยการอธิบายตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์

การเขียนเนื้อเรื่องโดยการอธิบายอย่างเป็นลำดับขั้นตอนตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ คือ 1. การสังเกตและการมองรอบด้าน 2. การวิเคราะห์จากจดบันทึกและการรวบรวมข้อมูล 3. การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ 4. การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด ดังตัวอย่าง

“การทำแชมพูจากสารสกัดธรรมชาติใน<u>ขั้นตอนแรก</u> หลักจากทราบแล้วว่ามะกรูดและน้อยหน่ามีสรรพคุณสามารถช่วยเรื่องรังแคและการเป็นเหาได้ เราจึงเริ่มจากปรึกษาครูวิทยาศาสตร์ในการสกัดสารจากมะกรูดและน้อยหน่า ออกมาให้อยู่ในรูปแบบของเหลว วิธีการที่ได้คือต้องนำมะกรูดมาย่างไฟให้พอเหลือง หันเป็นชิ้นเล็กๆ และนำมาปั่น แต่วิธีการนี้จะได้น้ำมะกรูดน้อยและใช้เวลานาน เราจึงลองนำมาต้มโดยการหั่นชิ้นเล็ก ๆ

และทิ้งไว้ให้เย็น จากนั้นขยำเนื้อมะกรูดให้เข้ากันและบรรจุใส่ขวด โดยนำผ้าขาวบางมารองน้ำ แต่วิธีย่างไฟแล้วปั้นจะทำให้เก็บรักษาได้นานกว่า และสีน้ำมะกรูดจะสดกว่าการต้ม เพราะการต้มจนเปื่อยจะทำให้สีมะกรูดซีดลง เพราะผ่านกระบวนการทำความร้อนที่ยาวนาน หลังจากนั้นเราจึงนำมาทดสอบกับเพื่อนในห้องเรียนที่เป็นรังแค ผลปรากฏว่ารังแคเบาลงหลักจากใช้ไป 3 ครั้ง เนื่องจากมะกรูดมีคุณสมบัติเป็นกรดตามธรรมชาติ ช่วยในการชำระล้างคราบสบู่และแชมพูได้ และอีกหนึ่งสมุนไพรท้องถิ่นคือใบน้อยหน่า ที่ช่วยรักษาเหาได้ วิธีการทำง่ายกว่ามะกรูดเพราะเคยเป็นคุณยายทำตอนเป็นเด็ก คือนำใบน้อยหน่า 15-20 ใบ ตำให้ละเอียดผสมกับเหล้าขาว คั้นเอาแต่น้ำมาทาให้ทั่วศีรษะ และใช้ผ้าโพกไว้ 10 นาที จากนั้นใช้หวีเสนียดล้างออกหรือเมล็ดน้อยหน่ากับน้ำมะพร้าวในอัตราส่วน 1 : 2 กรองเอาน้ำทาให้ทั่วศีรษะใช้ผ้าโพกไว้ 1-2 ชั่วโมง ผลการทดลองพบว่าเพื่อนที่เป็นเหาใช้แล้วเหาลดลงตั้งแต่ครั้งแรก แต่ควรใช้และรักษาความสะอาดของศีรษะอย่างสม่ำเสมอจึงจะได้ผล”

(เรียงความเรื่อง “สารสกัดจากธรรมชาติ”, โรงเรียนบ้านซ่าน)

3.3 กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่องด้วยการอธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบ

การเขียนเนื้อเรื่องโดยการอธิบายเนื้อหาพร้อมยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่าย ใช้คำแสดงตัวอย่าง เช่น เช่น ยกตัวอย่างเช่น เป็นต้น ดังตัวอย่าง

“ธรรมชาติมีความสำคัญอย่างมาก เช่น ต้นกำเนิดของมนุษย์ ต้นกำเนิดของมนุษย์เริ่มมาจากสัตว์โลกธรรมดาอย่าง ลิง และวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนเรื่องการทำลายธรรมชาติ การทำลายธรรมชาติ ไม่ใช้แค่การตัดต้นไม้ทำลายป่าเพียงอย่างเดียว แต่การล่าสัตว์อนุรักษ์ ซึ่งผิดกฎหมายและยังเป็นการทำลายระบบนิเวศอีกด้วย ซึ่งไม่ควรทำและเรื่องสุดท้ายก็คือวิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งการอนุรักษ์ธรรมชาติไม่จำเป็นต้องเป็นการปลูกต้นไม้เพียงอย่างเดียวซึ่งอาจจะมีการลดการเผาขยะและทิ้งขยะให้ถูกที่ การแยกขยะซึ่งการทำสิ่งเหล่านี้ ช่วยลดขยะได้และยังมีการสร้างฝายชะลอน้ำ ช่วยกักเก็บน้ำใช้ในหน้าแล้งได้อีกด้วย มนุษย์ปัจจุบันยังมีส่วนทำลายธรรมชาติ เช่น การทำโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งอยากให้ทุกคนช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติไว้”

(เรียงความเรื่อง “มนุษย์กับธรรมชาติ”, โรงเรียนอนุบาลพิษณุโลก)

3.4 กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่องด้วยการอธิบายเชิงเหตุผล

การเขียนเนื้อเรื่องโดยการอธิบายด้วยการให้เหตุผลประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจจึงสาเหตุและผลที่ตามมา ใช้คำเชื่อมบอกเหตุผล เช่น เพราะ เพราะ...จึง ดังตัวอย่าง

“ปัจจุบันธรรมชาติเสื่อมโทรมลงมากเพราะถูกมนุษย์ทำลาย ทำให้เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ขึ้นมากมาย เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม สึนามิ นอกจากเราจะเดือดร้อนจากภัยพิบัติแล้ว สัตว์ป่าเองก็เดือดร้อนเช่นเดียวกัน เพราะไม่มีที่ที่เปรียบเหมือนบ้านให้อยู่อาศัย ฉันจึงคิดว่าเราควรหันมาดูแลธรรมชาติให้มากกว่าเดิม ธรรมชาติเป็นที่พึ่งให้กับมนุษย์มาเสมอ ทำให้มนุษย์รู้จักการเรียนรู้และพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา รวมถึงอารยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมที่มนุษย์สร้างกับสิ่งที่ธรรมชาติมอบให้ ในประเทศไทยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษร่วมกันสร้างสะสมและสืบทอดกันมา แต่ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปทำให้คนยุคใหม่หลงลืมและมองไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมหรือเกินความจำเป็นจนส่งผลเสียต่อธรรมชาติหลากหลายอย่าง เช่น มีการปล่อยมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม มีการใช้ปุ๋ยเคมีในการเกษตร ปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำโดยกำจัดไม่ถูกวิธีและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย สิ่งเหล่านี้ทำให้ธรรมชาติเสื่อมโทรมลง และส่งผลต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้มนุษย์ควรลดการใช้ทรัพยากรในธรรมชาติ นำความรู้ที่มีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาบวกกับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติที่สูญหายไปและช่วยกันควบคุมป้องกันให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด”

(เรียงความเรื่อง “มนุษย์กับธรรมชาติ”, โรงเรียนจ่าการบุญ)

4. กลวิธีการสรุปเรื่อง 4 กลวิธี ได้แก่

4.1 กลวิธีการสรุปเรื่องด้วยการโน้มน้าวเชิญชวน

การเขียนสรุปเรื่องโดยผู้เขียนอธิบายโน้มน้าวหรือเชิญชวนให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าเพื่อร่วมกันกระทำหรือคล้อยตามแนวคิดของผู้เขียน ดังตัวอย่าง

“ธรรมชาติให้คุณประโยชน์กับมนุษย์มากมาย เราใช้ธรรมชาติในการดำรงชีวิตและทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นเมื่อเราใช้ธรรมชาติทุกวันย่อมมีวันหมดไป ถ้าเราใช้อย่างไม่เห็นคุณค่า เมื่อธรรมชาติให้คุณประโยชน์กับมนุษย์มากมาย เราจึงควรอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาธรรมชาติไว้ โดยเริ่มต้นจากสิ่งเล็ก ๆ ใกล้ตัวเรา เช่น การใช้สมุดหนังสือย่างคุ้มค่า ไม่ฉีกสมุดเล่นใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การปลูกต้นไม้ เพื่อรักษาให้ธรรมชาติคงอยู่กับมนุษย์และส่งต่อรุ่นลูกรุ่นหลานได้ใช้ประโยชน์ต่อไป”

(เรียงความเรื่อง “ผ้าพิมพ์ลายใบไม้และดอกไม้”, โรงเรียนวัดจันทร์ตะวันออก)

4.2 กลวิธีการสรุปเรื่องด้วยการเน้นย้ำประโยชน์

การเขียนสรุปเรื่องโดยผู้เขียนอธิบายเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าและประโยชน์ของเนื้อเรื่อง ดังตัวอย่าง

"จากที่กล่าวมาข้าพเจ้านึกย้อนไปถึงคำว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนเวลาคุณครูสอนท่านจะให้ความสำคัญกับคำนี้เสมอ เมื่อข้าพเจ้าได้ทำกิจกรรมนี้ จึงได้เห็นภาพยิ่งขึ้นว่า การเพาะเห็ดก็เหมือนการสร้างระบบนิเวศขึ้นมา การที่เราเข้าไปเก็บผลผลิตแล้วเรายังคงรักษาระบบนิเวศหรือความชื้นภายในโรงเพาะเห็ดเอาไว้ เพื่อให้ผลผลิตนั้นเกิดขึ้นทั้งปี เหมือนกับการใช้ชีวิตและธรรมชาติที่หากมนุษย์ต้องการผลผลิตจากธรรมชาติก็ต้องรู้จักถนอมและรักษาสิ่งที่ทำให้ธรรมชาติเติบโตต่อไปได้ แม้ว่าสองมือของเราจะมีขีดจำกัดแต่เรายังคงอยู่กับธรรมชาติได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า "ธรรมชาติสมดุล ระบบนิเวศสมดุล คนสมดุล"

(เรียงความเรื่อง "เห็ดหูหนูขาว, โรงเรียนชุมชนดิฏฐอำรุง)

4.3 กลวิธีการสรุปเรื่องด้วยการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย

การเขียนสรุปเรื่องโดยผู้เขียนอธิบายข้อดีข้อเสียขึ้นมาเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านเห็นรายละเอียดข้อแตกต่าง ดังตัวอย่าง

"มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติเป็นอย่างมากในการดำรงชีวิต แต่ก็ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติในทางลบ จากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืนและควรปรับปรุงพฤติกรรมให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและสร้างอนาคตที่ยั่งยืนให้กับคนรุ่นหลัง และมนุษย์เริ่มปลูกต้นไม้มากขึ้น น้ำเน่าลดลง ธรรมชาติและระบบนิเวศเริ่มกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง และมนุษย์กับธรรมชาติเริ่มไม่แตกแยกกันอีกต่อไป"

(เรียงความเรื่อง "มนุษย์กับธรรมชาติ", โรงเรียนจ่าการบุญ)

4.4 กลวิธีการสรุปเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนคิด

การเขียนสรุปเรื่องโดยผู้เขียนตั้งประเด็นคำถามทิ้งท้ายเพื่อให้ผู้อ่านได้มีโอกาสคิดต่อหรือเกิดแนวคิดต่อยอดว่าควรทำอย่างไรต่อไป ดังตัวอย่าง

"การที่มนุษย์อยู่ได้เพราะมีธรรมชาติ อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มนุษย์ก็ใช้ธรรมชาติ ธรรมชาติก็ใช้มนุษย์โดยการที่ให้มนุษย์อนุรักษ์เอาไว้ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่จำเป็นให้เกิดประโยชน์สูงสุดและฟื้นฟูดูแลอย่างสม่ำเสมอ การที่เราไม่อนุรักษ์ธรรมชาติก็เหมือนเราไม่ตอบแทนธรรมชาติ ทุกคนต้องรู้ไว้ว่าธรรมชาตินั้นมีความสำคัญกับเรามากแค่ไหน"

(เรียงความเรื่อง "เปลือกส้มดับกลิ่น", โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม")

ผู้วิจัยสรุปกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา	การตั้งชื่อเรื่อง					ความนำ			เนื้อเรื่อง				สรุปเรื่อง			
ชื่อเรื่องเรียงความ	แนวคิดโครงการ	ผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตที่ได้จากการคิดแก้ไขปัญหา	แนวคิดวิทยาศาสตร์	อ้างอิงแหล่งข้อมูล	สิ่งแวดล้อมที่สังเกต	กล่าวอ้างความสำคัญ	วิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา	ตั้งคำถามชวนให้คิด	อธิบายจากข้อมูลการสังเกตและสิ่งค้นพบ	อธิบายตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์	อธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบ	อธิบายเชิงเหตุผล	โน้มน้าวเชิญชวน	เน้นย้ำประโยชน์	เปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย	ตั้งคำถามชวนคิด
1. ผ้าพิมพ์ลายใบไม้และดอกไม้		✓				✓			✓				✓			
2. สารสกัดจากธรรมชาติ		✓					✓			✓				✓		
3. จักสานไม้ไผ่		✓					✓			✓					✓	
4. ถ่านอัดแท่งมะม่วง		✓					✓		✓				✓			
5. สมุนไพรไล่ยุง		✓						✓			✓		✓			
6. กระติ๊บจากไม้ไผ่		✓				✓				✓				✓		
7. ฝายชะลอน้ำ		✓				✓			✓					✓		
8. มนุษย์กับธรรมชาติของชาวบ้านหนองกระทุ่ม				✓		✓						✓		✓		
9. เห็ดหูหนูขาว		✓					✓		✓					✓		
10. ต้นพวงชมพู					✓	✓						✓		✓		
11. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
12. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓				✓			✓			
13. Stem			✓			✓				✓				✓		
14. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
15. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
16. เปลือกส้มดับกลิ่น		✓				✓						✓				✓
17. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
18. ปุ๋ยเปลือกมะม่วง		✓				✓				✓			✓			
19. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
20. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
21. อาหารประจำถิ่นพิษณุโลก				✓			✓			✓			✓			
22. น้ำชี้เถ้ากำจัดเพลี้ยไล่แมลง		✓					✓			✓			✓			
23. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
24. ประเพณีและความเป็นอยู่จังหวัดพิษณุโลก				✓		✓						✓	✓			
25. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			
26. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓		✓		
27. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓						✓	✓			

กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา	การตั้งชื่อเรื่อง					ความนำ			เนื้อเรื่อง				สรุปเรื่อง			
ชื่อเรื่องเรียงความ	แนวคิดโครงการ	ผลลัพธ์หรือผลผลิตที่ได้จากการคิดแก้ไขปัญหา	แนวคิดวิทยาศาสตร์	อ้างอิงแหล่งข้อมูล	สิ่งแวดล้อมที่สังเกต	กล่าวอ้างความสำคัญ	วิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา	ตั้งคำถามชวนให้คิด	อธิบายจากข้อมูลการสังเกตและสืบค้น	อธิบายตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์	อธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบ	อธิบายเชิงเหตุผล	โน้มน้าวเชิญชวน	เน้นย้ำประโยชน์	เปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย	ตั้งคำถามชวนคิด
28.ประเพณีและความเป็นอยู่จังหวัดพิษณุโลก				✓		✓			✓					✓		
29. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓						✓					✓	✓			
30. สิ่งแวดล้อม					✓	✓			✓					✓		
31. ภูมิปัญญาจากธรรมชาติกับการใช้น้ำมันมะพร้าว		✓			✓	✓			✓					✓		
32. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓							✓		✓				✓		
33. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓					✓		✓			
34. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓						✓				✓			✓		
35. เกษตรกรกับเทคโนโลยี			✓				✓			✓				✓		
36. มนุษย์กับธรรมชาติ	✓					✓				✓					✓	
รวม	16	12	2	4	2	25	9	2	7	11	3	15	19	14	2	1
ร้อยละ	44.44	33.33	5.56	11.11	5.56	69.44	25.00	5.56	19.44	30.56	8.33	41.67	52.78	38.88	5.56	2.78

ผลการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM กับภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 36 เรื่องจากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นความถี่และค่าร้อยละสามารถสรุปได้ดังนี้

1) กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเรียงความ เป็นการตั้งชื่อเรียงความที่แสดงเนื้อหาโดยภาพรวมของเรื่องบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ พบกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง 5 กลวิธี โดยกลวิธีที่พบมากที่สุด ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง ตามแนวคิดของโครงการ ร้อยละ 44.44 รองลงมาเป็นการตั้งชื่อตามผลลัพธ์หรือผลผลิตที่ได้จากการคิดแก้ไขปัญหาร้อยละ 33.33 การตั้งชื่อตามการอ้างอิงแหล่งข้อมูล ร้อยละ 11.11 และการตั้งชื่อตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM และการตั้งชื่อตามสิ่งแวดล้อมที่สังเกต ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 5.56

2) กลวิธีการเขียนความนำ เป็นการกล่าวนำเรื่องไปสู่เนื้อหาหลักของเรียงความ พบกลวิธีการเขียนนำเรื่อง 3 กลวิธี โดยกลวิธีที่พบมากที่สุด ได้แก่ การเขียนความนำการกล่าวอ้างความสำคัญของเรื่อง ร้อยละ 69.44 รองลงมาเป็นการเขียนความนำจากการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา ร้อยละ 25.00 และการเขียนความนำโดยการตั้งคำถามชวนให้คิด ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 5.56

3) กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่อง เป็นการเรียบเรียงแนวคิดเนื้อหาหลักของเรียงความ พบกลวิธีการเขียนนำเสนอเนื้อหาแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM 4 กลวิธี โดยกลวิธีที่พบมากที่สุด ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาโดย การอธิบายเชิงเหตุผล ร้อยละ 41.67 รองลงมา เป็นการนำเสนอเนื้อหาโดยการอธิบายตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 30.56 การอธิบายจากข้อมูลการสังเกตและการสืบค้น ร้อยละ 19.44 และการอธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบ ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 8.33

4) กลวิธีการสรุปเรื่อง เป็นการสรุปแนวคิดจากเนื้อหาการเขียนเรียงความในภาพรวม พบกลวิธีการสรุปเรื่อง 4 กลวิธี โดยกลวิธีที่พบมากที่สุด ได้แก่ การสรุปเรื่องด้วยการโน้มน้าวเชิญชวน ร้อยละ 52.78 รองลงมาเป็นการสรุปเรื่องด้วยการเน้นย้ำประโยชน์ ร้อยละ 38.88 การสรุปเรื่องด้วยการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย ร้อยละ 5.56 และการสรุปเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนคิด ในลำดับน้อยที่สุด ร้อยละ 2.78

รูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้วิจัยสังเคราะห์การนำเสนอแนวคิดบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เสนอแนวคิดวิทยาศาสตร์กับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ วิสุทธิ์ ใบไม้ (2551) ได้นำแนวคิดทักษะพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ STEM สำหรับการเรียนรู้แบบบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสังเกตและการมองรอบด้าน (Observation and Exploration)

2. การวิเคราะห์จากการจดบันทึกและการรวบรวมข้อมูล (Data Collection and Recording)

3. การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ (Questioning and Scientific Reasoning)

4. การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด (Problem Solving and Critical Thinking)

5. การเรียบเรียงรายงานผลการค้นพบ (Writing a Report on the Results of the Findings)

จากแนวคิดจะเห็นได้ว่าแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM บูรณาการกับการเรียบเรียงรายงานผลการค้นคว้าในรูปแบบการเขียนเรียงความสามารถสะท้อนผลลัพธ์การเรียนรู้ว่าผู้เรียนมีการคิดเชิงระบบอย่างมีเหตุผล จากข้อมูลประสบการณ์ แนวคิดทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ โดยพิจารณาจากการนำเสนอเรียบเรียงความคิดผ่านการเขียนเรียงความ สามารถสะท้อนความคิดหรือแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้แนวคิดทางวิทยาศาสตร์ STEM ทำให้ผู้เรียนคิดเชิงเหตุผล คิดเชิงระบบซึ่งเป็นทักษะทางปัญญาที่สำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สังเกตจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น มองลึกถึงโครงสร้างและเหตุผล การมองแบบองค์รวมเชิงเหตุผลเข้าใจปัญหาและแก้ปัญหาได้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

จากกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM สามารถสังเคราะห์รูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

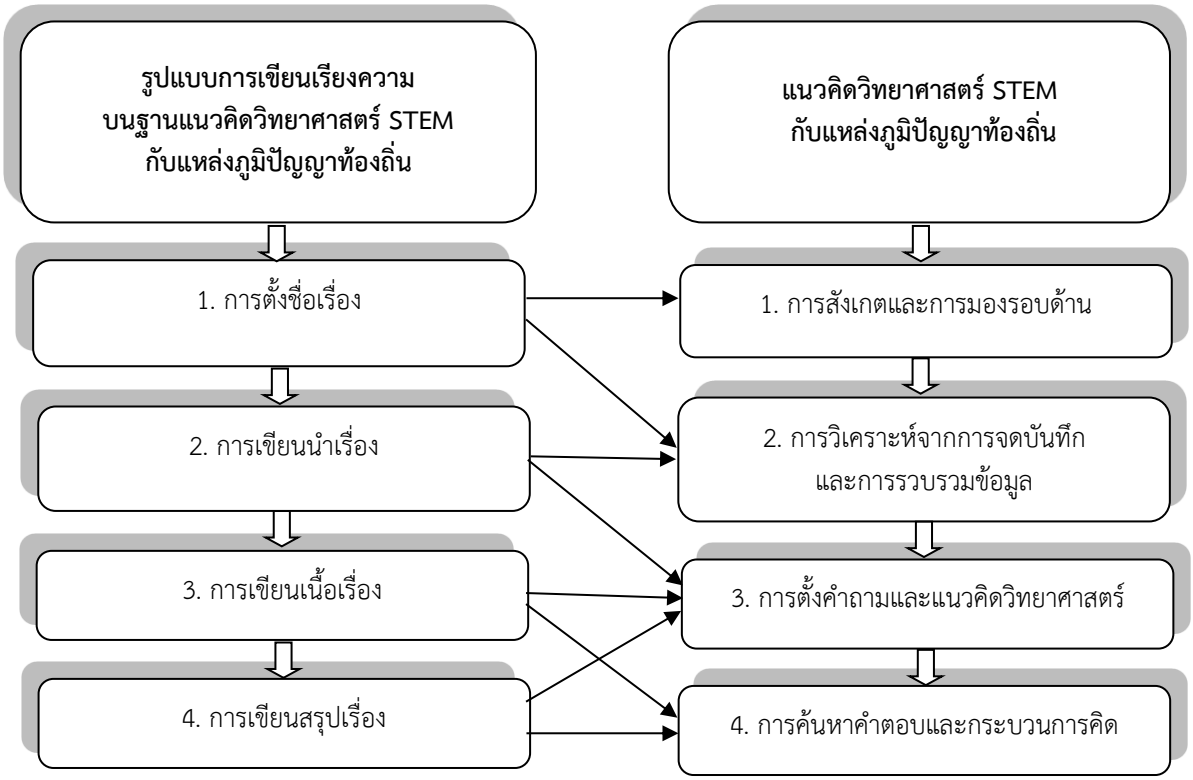

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากแผนภาพที่ 2 แสดงให้เห็นรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ซึ่งเป็นฐานคิดที่สำคัญ ในการนำเสนอเนื้อหาจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผ่านการะบวนการคิดวิเคราะห์เรียบเรียงเขียนนำเสนอในรูปแบบเรียงความโดยกระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์ 5 กระบวนการ ได้แก่ การสังเกตและการมองรอบด้าน การวิเคราะห์จากการจดบันทึกและการรวบรวมข้อมูล การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด และการเรียบเรียงรายงานผลการค้นพบด้วยการเขียนเรียงความจะสะท้อนความคิดเชิงระบบผ่านการนำเสนอเนื้อหาเป็นเรียงความตั้งแต่กระบวนการตั้งชื่อเรื่อง การเขียนนำเรื่อง การเขียนนำเสนอเนื้อเรื่อง และการเขียนสรุปเรื่อง สามารถสรุปเป็นรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นการตั้งชื่อเรื่อง ผู้เขียนเรียงความมีแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM โดยสังเกตและมองรอบด้านจากแหล่งชุมชนใกล้ตัวซึ่งปรากฏภูมิปัญญาจากประสบการณ์ของผู้รู้ ปู่ย่าตายาย ผู้ใหญ่บ้าน ครู อาจารย์ในชุมชน รวมถึงสิ่งประดิษฐ์ในชุมชน สิ่งแวดล้อมรอบตัว ประสบการณ์ที่ผู้เขียนพบจากแหล่งภูมิปัญญาในท้องถิ่น นำมาเป็นแนวคิดในการตั้งชื่อเรื่องเรียงความ ทั้งนี้อาจเลือกใช้กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง

5 กลวิธี ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดของโครงการการตั้งชื่อ ตามผลลัพธ์หรือผลผลิตที่ได้จากการคิดแก้ไขปัญหา การตั้งชื่อตามการอ้างอิงแหล่งข้อมูล การตั้งชื่อตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM และการตั้งชื่อตามสิ่งแวดล้อมที่สังเกต สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนเรียงความมีแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ชั้นที่ 1 การสังเกตและมองรอบด้านผ่านภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อ โดยจะตั้งชื่อจากแนวคิดของโครงการซึ่งเป็นแนวคิดหลัก (Theme) ตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ตามเป้าหมายหรือผลลัพธ์จากการคิดแก้ปัญหาหรือการอ้างอิงแหล่งข้อมูลอย่างมีเหตุผล

2. ชั้นการเขียนนำเรื่อง ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ผ่านการใช้ภาษาในส่วนการเขียนนำเรื่อง 3 กลวิธี ได้แก่ การเขียนความนำการกล่าวอ้างความสำคัญของเรื่อง การเขียนความนำจากการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา และการเขียนความนำโดยการตั้งคำถามชวนให้คิด สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนมีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ STEM ในขั้นที่ 1 การสังเกตและมองรอบด้านถึงความสำคัญประเด็นปัญหา และเกิดการตั้งคำถามชวนสงสัย และคิดต่อไป ในขั้นที่ 2 การวิเคราะห์จากการจดบันทึกและการรวบรวมข้อมูล เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา

3. ขั้นการเขียนเนื้อเรื่อง ผู้เขียนเรียงความนำเสนอแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ผ่านการใช้ภาษาในส่วนนำเสนอเนื้อเรื่อง 4 กลวิธี ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาโดยการอธิบายเชิงเหตุผล การนำเสนอเนื้อหาโดยการอธิบายตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์ การอธิบายจากข้อมูลการสังเกตและการสืบค้นและการอธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบ สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนเรียงความมีแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ในขั้นที่ 2 การวิเคราะห์จากการจดบันทึกและการรวบรวมข้อมูล เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา และขั้นที่ 3 การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ โดยเขียนเรียงความด้วยการอธิบายเป็นเหตุเป็นผล ตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์อย่างมีหลักการ จากข้อมูลที่สังเกตและสืบค้น ยกตัวอย่างประกอบอย่างมีเหตุมีผลเพื่อค้นหาคำตอบและสรุปกระบวนการคิดในขั้นที่ 4 ตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM

4. ขั้นเขียนสรุปเรื่อง ผู้เขียนเรียงความนำเสนอแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ผ่านการเขียนเรียงความในส่วนการเขียนสรุปเรื่อง 4 กลวิธี ได้แก่ การสรุปเรื่องด้วยการโน้มน้าวเชิญชวน การสรุปเรื่องด้วยการเน้นย้ำประโยชน์ การสรุปเรื่องด้วยการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย และการสรุปเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนคิด สะท้อนให้เห็นกระบวนการคิดของผู้เขียนมีแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ในชั้นที่ 3 การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ และขั้นที่ 4 การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด โดยเขียนสรุปเรื่องด้วยการตระหนักรู้ถึงคุณประโยชน์ของการแก้ปัญหาในชุมชนโดยการเขียนสรุปด้วยการโน้มน้าว การเน้นย้ำเห็นคุณค่าประโยชน์ การเปรียบเทียบให้เห็นข้อดีข้อเสีย และตั้งคำถามคิดต่อยอด ถือเป็นการสรุปกระบวนการคิดเชิงระบบ การคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงเหตุผล ซึ่งเป็นแนวคิดบนฐานวิทยาศาสตร์ STEM ได้อย่างชัดเจน

ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM

การเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยสังเกตได้ว่าภูมิปัญญาในท้องถิ่นมีเนื้อหาหลากหลายและน่าสนใจ จึงรวบรวมเนื้อหาและจัดประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นในมุมมองผู้เขียนเรียงความเข้าประกวด ระดับประถมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย จากเรียงความจำนวน 36 เรื่อง ดังนี้

ตารางที่ 2 ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM

ชื่อเรื่อง	ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น							
	เครื่องนุ่งห่ม	พืชสมุนไพรพื้นบ้าน	เครื่องจักสาน	อาหาร	พลังงานเชื้อเพลิง	การอนุรักษ์และการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์	การเกษตร	ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
1. ผ้าพิมพ์ลายใบไม้และดอกไม้	✓							
2. สารสกัดจากธรรมชาติ		✓						
3. จักสานไม้ไผ่			✓					
4. ถ่านอัดแท่งมะม่วง					✓			
5. สมุนไพรไล่ยุง		✓						
6. กระติ๊บจากไม้ไผ่			✓					
7. ฝายชะลอน้ำ						✓		
8. มนุษย์กับธรรมชาติของชาวบ้านหนองกระทุ่ม						✓		
9. เห็ดหูหนูขาว				✓				
10. ต้นพวงชมพู		✓						
11. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
12. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
13. Stem						✓		
14. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
15. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
16. เปลือกส้มดับกลิ่น							✓	
17. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
18. ปุ๋ยเปลือกมะม่วง							✓	
19. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
20. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
21. อาหารประจำถิ่นพิษณุโลก				✓				
22. น้ำขี้เถ้ากำจัดเพลี้ยไล่แมลง							✓	

ชื่อเรื่อง	ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น							
	เครื่องนุ่งห่ม	พืชสมุนไพรพื้นบ้าน	เครื่องจักสาน	อาหาร	พลังงานเชื้อเพลิง	การอนุรักษ์และการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์	การเกษตร	ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
23. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
24. ประเพณีและความเป็นอยู่จังหวัดพิษณุโลก								✓
25. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
26. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
27. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
28. ประเพณีและความเป็นอยู่จังหวัดพิษณุโลก								✓
29. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
30. สิ่งแวดล้อม						✓		
31. ภูมิปัญญาจากธรรมชาติกับการใช้น้ำมันมะพร้าว				✓				
32. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
33. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
34. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
35. เกษตรกรกับเทคโนโลยี							✓	
36. มนุษย์กับธรรมชาติ						✓		
รวม	1	3	2	3	1	20	4	2
ร้อยละ	2.78	8.33	5.56	8.33	2.78	55.55	11.11	5.56

ผลการศึกษาประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM พบภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ด้าน ทั้งนี้พบภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์และการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์มากที่สุด ร้อยละ 55.55 รองลงมาพบภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ร้อยละ 11.11 ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรพื้นบ้าน ร้อยละ 8.33 ภูมิปัญญาด้านอาหาร ร้อยละ 8.33 ภูมิปัญญาด้านศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 5.56 ภูมิปัญญาด้านเครื่องจักสาน ร้อยละ 5.56 ส่วนภูมิปัญญาที่พบน้อยที่สุด คือ ภูมิปัญญาด้านเครื่องนุ่งห่ม ร้อยละ 2.78 และภูมิปัญญาด้านพลังงานเชื้อเพลิง ร้อยละ 2.78

อภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ในกิจกรรมการประกวดแข่งขันการเขียนเรียงความหัวข้อ “มนุษย์กับธรรมชาติ” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 36 เรื่อง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. กลวิธีและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเรียงความ พบว่ามี 4 กลวิธี คือ กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดของโครงการ การตั้งชื่อตามผลลัพธ์หรือผลผลิตที่ได้จากการคิดแก้ไขปัญหา การตั้งชื่อตามการอ้างอิงแหล่งข้อมูล การตั้งชื่อตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM และการตั้งชื่อตามสิ่งแวดล้อมที่สังเกต 2) กลวิธีการเขียนนำเรื่อง พบว่ามี 3 กลวิธี คือ การเขียนความนำการกล่าวอ้างความสำคัญของเรื่อง การเขียนความนำจากการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา และการเขียนความนำโดยการตั้งคำถามชวนให้คิด 3) กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่อง พบว่ามี 4 กลวิธี คือ การนำเสนอเนื้อหาโดยการอธิบายเชิงเหตุผล การนำเสนอเนื้อหาโดยการอธิบายตามลำดับขั้นแนวคิดวิทยาศาสตร์ การอธิบาย จากข้อมูลการสังเกตและการสืบค้นและการอธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบ 4) กลวิธีการเขียนสรุปเรื่อง พบว่ามี 4 กลวิธี คือ การสรุปเรื่องด้วยการโน้มน้าวเชิญชวน การสรุปเรื่องด้วยการเน้นย้ำประโยชน์ การสรุปเรื่องด้วยการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย และการสรุปเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนคิด ทั้งนี้จากกลวิธีทำให้พบรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างหลักการเขียนเรียงความกับหลักแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ในงานวิจัย ของจิตตาภา สารพัดนึก ไชยปัญญา และคณะ (2565) เรื่อง กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โครงการประกวดการเขียนเรียงความระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย : บูรพาภาษาไทยครั้งที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2564 ผลการศึกษาพบการตั้งชื่อ 5 กลวิธี การเขียนความนำ 7 กลวิธี การเขียนเนื้อเรื่อง 2 กลวิธี และการเขียนจบเรื่อง 10 กลวิธี ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จะมีรายละเอียดของกลวิธีที่แตกต่างกับการเขียนเรียงความทั่วไปซึ่งจะใช้ภาษาในเชิงอธิบายและพรรณนาให้เห็นภาพเชิงสร้างสรรค์ อาจมีภาษาภาพพจน์ ยกบทกวีคำสัมผัสคล้องจองความเปรียบ ทั้งนี้การเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จะนำเสนอเนื้อหา โดยใช้ภาษาด้วยการอธิบายเชิงวิชาการ มีหลักการอย่างเป็นเหตุผล โดยนำข้อมูลที่ได้ จากการสังเกตและการสืบค้น การยกตัวอย่าง มาเขียนเรียบเรียงอย่างตรงไปตรงมา สะท้อนให้เห็นได้ว่าหากผู้เขียนหรือผู้เรียน มีแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM เมื่อจะเรียบเรียงเนื้อหาในการนำเสนอเป็นภาษาเขียนจะผ่านกระบวนการคิด อย่างเป็นระบบมากกว่างานเขียนทั่วไป ซึ่ง ฤทัยรัตน์ ชิดมงคล และสมยศ ชิดมงคล (2560) ได้กล่าวถึง การคิดเชิงระบบเป็นทักษะทางปัญญาที่สำคัญสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนที่มีความสามารถในการคิดเชิงระบบจะสามารถมองลึกลงไปเกินเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและเป็นการมอง

ให้เห็นโครงสร้างของเหตุการณ์ เห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบ ตลอดจนความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลที่ส่งผลกระทบ ต่อกันและกันซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีความเข้าใจปัญหาและโครงสร้างของปัญหาอย่างลึกซึ้ง และนำไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งสามารถนำไปบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ได้เป็นอย่างดี

2. ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM 8 ด้าน ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์และการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร 3) ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรพื้นบ้าน 4) ภูมิปัญญาด้านอาหาร 5) ภูมิปัญญาด้านศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น 6) ภูมิปัญญาด้านเครื่องจักสาน 7) ภูมิปัญญาด้านเครื่องนุ่งห่ม และ8) ภูมิปัญญาด้านพลังงานเชื้อเพลิง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนในระดับ ชั้นประถมศึกษาตอนปลายมีความสามารถในการเข้าใจและตระหนักรู้ถึงคุณค่าและการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ในชุมชนผ่านการสัมภาษณ์ การสอบถาม รวมถึงการค้นคว้าจากเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับใช้ในการแก้ปัญหาภายในบริบทของตนเอง อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ปีย์ชนิตว์ เกษสุวรรณ (2566, น. 106-108) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพผ่านการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญทำให้ชุมชนในพื้นที่ตระหนักรู้ถึงความสำคัญเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นการปลูกฝัง อนุรักษ์และเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ กมลฉัตร กล่อมอิ่ม (2559) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษาเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ ที่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงโดยจะพัฒนากระบวนการหรือผลผลิตใหม่ที่เป็นประโยชน์ ต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ผ่านประสบการณ์ในกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) หรือกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) ที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมปัจจุบัน

แนวคิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ผ่านวัฒนธรรมการเล่าเรื่อง (Storytelling) หนึ่งในงานศึกษาที่สำคัญ ในประเด็นนี้ ได้แก่ งานวิจัยของ สนม ครุฑเมือง (2553) เรื่อง นิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งนำเสนอการศึกษากลยุทธ์การแก้ไขปัญหาที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้าน โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แนวทางการแก้ปัญหาในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่างส่วนใหญ่เน้นการใช้ปัญญาผ่านกระบวนการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสั่งสมผ่านคำสอน วัฒนธรรม ประเพณี และประสบการณ์ของชุมชน โดยนำองค์ความรู้เหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา สะท้อนให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งองค์ความรู้ที่มีคุณค่า สามารถปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหา

ทางสังคมไทยในปัจจุบันได้ นอกจากนี้ สนม ครุฑเมือง (2549) ยังได้เสนอแนวคิดการแก้ไขปัญหาที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่มีลักษณะสอดคล้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหา (Problem Solving) และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) โดยเน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนที่ชัดเจนและสอดคล้องกับเหตุผล ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) ขั้นทุกข์ หมายถึง การระบุปัญหาจากประสบการณ์และการสังเกตรอบด้าน 2) ขั้นสมุทัย หมายถึง การวิเคราะห์และค้นหาสาเหตุของปัญหาจากข้อมูลที่ปรากฏ 3) ขั้นนิโรธ หมายถึง การตั้งคำถามและทดลองตามหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ และ 4) ขั้นมรรค หมายถึง การแสวงหาคำตอบผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างมีเหตุผล กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา (STEM : Science, Technology, Engineering, and Mathematics) ซึ่งเน้นการแก้ไขปัญหาบนฐานของเหตุผลและหลักวิทยาศาสตร์ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังแนวคิดเชิงเหตุผลและส่งเสริมทักษะการแก้ไขปัญหาในบริบทสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเป็นแนวทางเสริมสร้างความเข้าใจด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในมิติของการสื่อสารและการใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสม

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 กลวิธี 1) กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเรียงความ 2) กลวิธีการเขียนนำเรื่อง 3) กลวิธีการเขียนเนื้อเรื่อง 4) กลวิธีการสรุปเรื่อง พบรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การตั้งชื่อเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ขั้นที่ 1 การสังเกตและการมองรอบด้าน 2) การเขียนนำเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ขั้นที่ 1 การสังเกตและมองรอบด้าน และขั้นที่ 2 การวิเคราะห์จากการจดบันทึกและรวบรวมข้อมูล 3) การเขียนเนื้อเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ การจดบันทึก และการรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 3 การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ และขั้นที่ 4 การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด และ 4) การเขียนสรุปเรื่อง สัมพันธ์กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ ขั้นที่ 3 การตั้งคำถามและแนวคิดวิทยาศาสตร์ และขั้นที่ 4 การค้นหาคำตอบและกระบวนการคิด ส่วนผลการวิเคราะห์ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ด้าน ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์และการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร 3) ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรพื้นบ้าน 4) ภูมิปัญญาด้านอาหาร 5) ภูมิปัญญาด้านศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น 6) ภูมิปัญญาด้านเครื่องจักสาน 7) ภูมิปัญญาด้านเครื่องนุ่งห่ม และ 8) ภูมิปัญญาด้านพลังงานเชื้อเพลง

จากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็น กลวิธีและรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเสนอการเขียนเรียงความ

ที่บูรณาการบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แนวคิดทางวิทยาศาสตร์ STEM ทำให้เกิดกระบวนการคิดเชิงระบบ สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์บูรณาการเพื่อแก้ปัญหาในท้องถิ่น ผู้สอนจะมีวิธีการอย่างไรที่จะวัดผลความคิดทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน ซึ่งในบทความนี้ชี้ให้เห็นแนวทางหรือวิธีการหนึ่งที่ จะชี้วัดความสามารถผู้เรียนคือการเรียบเรียงนำเสนอความรู้ผ่านการสื่อสารด้วยภาษาในรูปแบบเรียงความ โดยผู้เสนอแนวคิดนี้ คือ วิสุทธิ์ ใบไม้ (2551) ได้นำแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ STEM บูรณาการความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่นผ่านกระบวนการคิดเชิงระบบเรียบเรียงองค์ความรู้ในรูปแบบเรียงความ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสังเกตและมองรอบด้าน 2) จดบันทึก 3) ตั้งคำถาม 4) การค้นคว้าหาคำตอบ และ 5) เรียบเรียงรายงานผลการค้นพบ ซึ่งเป็นต้นแบบ ในการนำไปจัดการเรียนการสอนตลอดจนการวัดผลความคิดของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังแผนภาพที่ 3

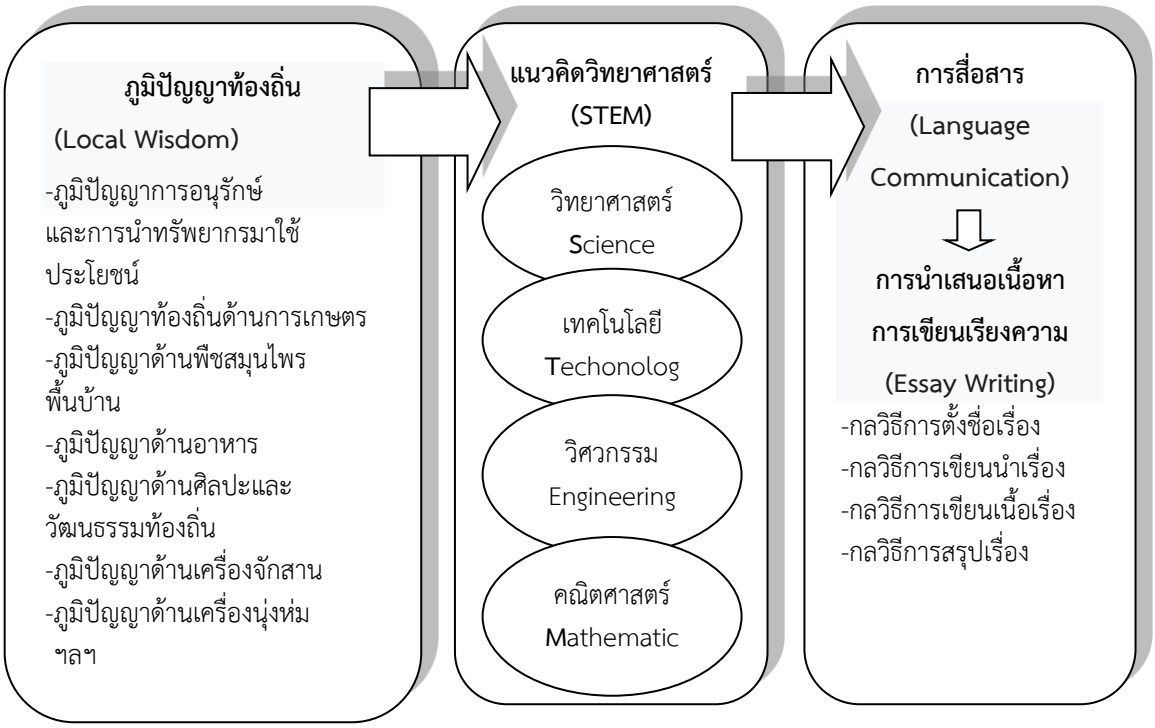

แผนภาพที่ 3 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานแนวคิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากแผนภาพที่ 3 แสดงให้เห็นการบูรณาการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาในท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ผ่าน แนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM ซึ่งเป็นการบูรณาศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ ผ่านกระบวนการคิด เชิงระบบแก้ไขปัญหาตามขั้นตอนการเรียนรู้ตามแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ 1) การสังเกตและมองรอบด้าน 2) จดบันทึก 3) ตั้งคำถาม 4) การค้นคว้าหาคำตอบ และ 5) เรียบเรียงรายงานผลการค้นพบ ซึ่งในขั้นตอนเรียบเรียงผลการค้นพบในรูปแบบเรียงความ

ทำให้ผู้เรียนจะใช้ทักษะการสื่อสารถ่ายทอดองค์ความรู้ในเชิงเหตุและผลตามโครงสร้างการนำเสนอเรียงความและกลวิธีการใช้ภาษาในการนำเสนอ ซึ่งเป็นทักษะการสื่อสารสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. การวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงวิธีการเขียนเรียงความทั้งด้านกลวิธีและรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นการคิดเชิงวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

2. ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อแวดวงภาษาไทย ภาษาศาสตร์ในการใช้ภาษาเขียนเรียงความ หรือภาษาระดับข้อความ ซึ่งเป็นแนวทางในการวางแผนการเขียนและการใช้ภาษาระดับข้อความเชิงเหตุผลเชิงระบบได้ รวมถึงการคิดกับการถ่ายทอดภาษา

3. การวิจัยนี้เป็นการประยุกต์แนวคิดทางวิทยาศาสตร์กับการเรียนรู้ในแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับทักษะการเขียนนำเสนอความรู้ทางภาษาไทย ทั้งนี้เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนภาษาไทยและผู้สอนวิทยาศาสตร์ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน และการวัดผลความเข้าใจของผู้เรียนผ่านการเขียนนำเสนอความรู้ได้อีกวิธีการหนึ่ง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูผู้สอนในแวดวงการศึกษาสามารถนำแนวคิดกลวิธีและรูปแบบการเขียนเรียงความบนฐานแนวคิดวิทยาศาสตร์ STEM จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังแนวคิดผู้เรียนในยุคปัจจุบันเพื่อให้คิดได้ คิดเป็นในเชิงระบบ

2. ครูผู้สอนสามารถประยุกต์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กับความสามารถการใช้ภาษาซึ่งเป็นทักษะการสื่อสารที่สำคัญในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยนี้เป็นเพียงการนำผลงานเรียงความของนักเรียนในระดับประถมศึกษา หากวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาจากผลงานการเขียนในระดับสูงขึ้น เช่น ระดับมัธยมหรือระดับอุดมศึกษา เพื่อปลูกฝังแนวคิดเชิงเหตุผล การคิดเชิงระบบการคิดวิเคราะห์ หรือการคิดแก้ปัญหา

2. ควรศึกษากลวิธีหรือรูปแบบของภาษาในเชิงเปรียบเทียบการเขียนเรียงความตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดสร้างสรรค์ หรือแนวคิดเชิงระบบอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการ

เอกสารอ้างอิง

กมลฉัตร กล่อมอิ่ม. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 18*(4), 334-348.

จิตตาภา สารพัดนึก ไชยปัญญา ชนิกานต์ กู้เกียรติ กันต์รพี สมจิตร์ ศริญญา ขวัญทอง กานต์รวี เอลอับบียาด และจุฑามาศ ศรีระษา. (2565). กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาการเขียนเรียงความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โครงการประกวดการเขียนเรียงความระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย: บูรพาภาษาไทยครั้งที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2564. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์. 17*(1), 100-110.

ปรียา หิรัญประดิษฐ์. (2539). *เอกสารประกอบการสอนภาษาไทย 6 หน่วยที่ 10*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปีย์ชนิตว์ เกษสุวรรณ. (2566). *ใกล้เกลือ (อย่า) กินด่าง.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม.

ฤทัยรัตน์ ชิดมงคล และสมยศ ชิดมงคล. (2560). การคิดเชิงระบบ: ประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดเชิงระบบ. *วารสารครุศาสตร์. 45*(2), 209-224.

วิสุทธิ์ ใบไม้. (2551). *รางวัลวิสุทธิ์ใบไม้.* file:///C:/Users/LENOVO/ Downloads/ BRT%20 Annual%20report%202008.pdf

สนม ครุฑเมือง. (2549). *การวิจัยทางภาษาไทย.* พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สนม ครุฑเมือง. (2553). *นิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา.* พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สิรินภา กิจเกื้อกูล. (2558). สะเต็มศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 17*(2), 201-207.

สุชาดา เจียพงษ์. (2567). *การเขียนเชิงวิชาการ.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). พิษณุโลก: การพิมพ์ดอทคอม.

กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอในรายการพอดแคสต์ “People You May Know” ตอนซูสีไทเฮา

กิตติพงษ์ แบสิ่ว [1] *
อาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
Kittipong.bae@rmutr.ac.th

ชลภัสสรณ์ บินอิบรอฮีม [2]
ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
Chonlaphatsorn_bin@rmutr.ac.th

ศรสวรรค์ ดบขุนทด [3]
อาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
Sornsawan.dop@rmutr.ac.th

รับบทความ: 28 สิงหาคม 2568
แก้ไขบทความ: 2 ตุลาคม 2568
ตอบรับบทความ: 29 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอจากตอน “ซูสีไทเฮา” ผลการศึกษาพบว่าปรากฏกลวิธีทางภาษาที่ใช้ประกอบด้วย 1) การเรียกชื่อ 2) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 3) การใช้วัจนลีลาแบบกันเอง 4) การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ 5) การใช้ศัพท์เฉพาะภาษาจีน 6) การใช้สหบท 7) การเล่าเรื่อง และ 8) การใช้วัจนกรรมแสดงความรู้สึก ผลการวิจัยข้างต้นช่วยให้เห็นว่าการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารและนำเสนอภาพ “พระนางซูสีไทเฮา” ด้วยวัจนลีลาแบบกันเองเป็นลักษณะเด่นของ

[1] ผู้แต่งหลัก (First Author)
[2 3] ผู้แต่งร่วม (Co-first Author)
* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)

การเล่าเรื่องผ่านสื่อ แม้ว่าสารจากตัวบทจะมีลักษณะเป็นองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์แต่ก็ถูกตกแต่งด้วยกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจและเสนอมุมมองประวัติศาสตร์ในฐานะเรื่องเล่า นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าการเล่าเรื่องที่คาบเกี่ยวกับความเป็นเรื่องแต่ง สารคดีชีวประวัติ และข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่ล้วนประกอบสร้างขึ้นด้วยกระบวนการสร้างเรื่องเล่า (Narrative) นำไปสู่การตั้งคำถามต่อการรับรู้ทางประวัติศาสตร์ด้วยมุมมองของผู้เล่าที่แสดงความรู้สึกร่วมด้วยมุมมองรอบด้านจากบริบทสังคม

คำสำคัญ: กลวิธีการใช้ภาษา, พอดแคสต์, ซูสีไทเฮา

Linguistic Strategy for Presentation in Podcast *"People You May Know"* EP. "Empress Dowager Cixi"

Kittipong Baeseiw
Lecturer
Faculty of Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Kittipong.bae@rmutr.ac.th

Chonlaphatsorn Binibrohim
Assistant Professor, Lecturer
Faculty of Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Chonlaphatsorn_bin@rmutr.ac.th

Sornsawan Dopkhunthot
Lecturer
Faculty of Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Sornsawan.dop@rmutr.ac.th

Received: August 28, 2025
Revised: October 2, 2025
Accepted: October 29, 2025

Abstract

This research article focuses on how language use in storytelling to shape historical perception within a modern media context. The findings identify eight prominent linguistic strategies: 1) Naming 2) third-person pronouns 3) Casual Registers 4) code-switching with English vocabulary 5) the incorporation of specialized Chinese terminology 6) Intertextuality 7) narrative and 8) expressive speech acts. Among these, the informal register stands out

as a key characteristic of the narrative style, reflecting an effort to enhance listener engagement. While the content is grounded in historical information, it is linguistically crafted to captivate the audience and present history as a compelling narrative. Moreover, the podcast exemplifies a hybrid form of storytelling that intersects biography, dramatization, and historiography. This blending of genres, constructed through narrative techniques, prompts critical.

Keywords: Linguistic Strategy, Podcast, Empress Dowager Cixi

บทนำ

“ซูสีไทเฮา” เป็นคำเรียกของคนไทยที่สื่อถึงสตรีในราชสำนักจีนที่มีบทบาทด้านการปกครองแผ่นดินจีน ในยุคสมัยปลายราชวงศ์ชิง ก่อนการล่มสลายของระบอบดังกล่าวในศตวรรษที่ 19 อันเป็นการสิ้นสุดยุคสมัยของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระนางซูสีไทเฮาล้วนได้รับการนำมาศึกษาและนำไปสู่อุตสาหกรรมสื่อเพื่อความบันเทิงมาหลายยุคสมัย ดังที่ปรากฏทั้งภาพยนตร์ ซีรีส์ ละครเวที หรืองานวรรณกรรมหลากหลายรูปแบบ นับว่าเป็นสตรีจีนที่มีบทบาทเด่นชัดและได้รับการกล่าวถึงและสร้างการรับรู้จนเป็นที่จดจำ ไม่เฉพาะในสังคมตะวันออกหรือเอเชียเท่านั้น แต่เรื่องราวของพระนางยังแพร่หลายไปยังการศึกษาและเผยแพร่ไปยังโลกตะวันตกอีกด้วย ภาพของพระนางซูสีไทเฮาจึงปรากฏในฐานะสตรีที่มีอำนาจบริหารแผ่นดินได้ถึง 47 ปี ด้วยกุศโลบายทางการเมืองอันแยบยลและการใช้จ่ายเงินท้องพระคลังจนมีผลกระทบต่อประชาชนอีกด้วย (พิภู บุษบก, 2556)

เรื่องราวของพระนางซูสีไทเฮาในไทยนั้นปรากฏขึ้นทั้งในรูปแบบวรรณกรรม เช่น วรรณกรรมเรื่อง ซูสีไทเฮา บทประพันธ์โดย หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2500 รวมทั้งการดัดแปลงสู่ละครเวที ซูสีไทเฮา เดอะมิวสิคัล (2557) โดย สุรุจ ทิพากรเสนี และสุดาพิมพ์ โพธิภักติ ร่วมกันเป็นผู้อำนวยการสร้าง หรือการนำเข้าละครและซีรีส์ฉบับต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการดัดแปลงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สู่อุตสาหกรรมบันเทิงของไทยอย่างแพร่หลาย การรับรู้เรื่องของพระนางซูสีไทเฮาจึงอยู่ในความทรงจำของคนไทยในฐานะสตรีจีนที่มีบทบาทด้านการปกครองและประสบกับภาวะผันผวนทางการเมืองและชีวิตส่วนตัวอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้

นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่อง ซูสีไทเฮาในสื่อบันเทิงร่วมสมัยของไทย ดังที่มีการศึกษา “การสร้างเรื่องเล่าและตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในวรรณกรรม ภาพยนตร์และละครโทรทัศน์” โดย พิมพ์ลดา ดีมาก และถิรนันท์ อนวัชศิริวงศ์ (2557) ที่ได้ศึกษาในมุมมองวรรณกรรมและสื่อศึกษา ในขณะที่ผู้วิจัยสนใจการเล่าเรื่องพระนางซูสีไทเฮาจากสื่อใหม่ประเภทพอดแคสต์ (Podcast) ซึ่งมีลักษณะของการเล่าเรื่องที่เน้นการฟังเรื่องราวที่ผู้เล่าต้องใช้กลวิธีทางภาษาผ่านเสียงและมุมมองผู้เล่าเรื่องในการถ่ายทอด แม้ว่าลักษณะเบื้องต้นของพอดแคสต์จะไม่ได้มีความแตกต่างจากสื่อประเภทอื่น ทว่าความน่าสนใจต่อรายการประเภทดังกล่าวกลับปรากฏขึ้นอย่างแพร่หลาย จนอาจกล่าวได้ว่า ปรากฏการณ์รับฟังสารจากการฟังจนเกิดเป็นช่องทางออนไลน์ยูทูบ (Youtube) และแอปพลิเคชันพอดแคสต์และระบบดาวน์โหลดแบบออฟไลน์เพื่อฟังย้อนหลังได้

ช่อง FAROSE Podcast เป็นช่องทางหนึ่งที่มีผู้ดำเนินรายการหลักในนามว่า “ฟาโรส” (ณัฏฐ์ กลิ่นมาลี) โดยมีรายการย่อยในช่องทางดังกล่าวหลากหลายรูปแบบ พอดแคสต์เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับความนิยมดังที่ มียอดผู้ชมแต่ละตอนมากกว่า 500,000 ไปจนถึง 2,000,000 ครั้ง ตัวเลขดังกล่าวนับเป็นการประเมินผลสำเร็จ ในเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี ดังที่ปรากฏรายการ “People You May Know” เล่าเรื่องราวประวัติบุคคลสำคัญทั้งไทยและทั่วโลก เป็นต้น

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการใช้ภาษาในการนำเสนอเรื่องราว “พระนางซูสีไทเฮา” ผ่านสื่อประเภทพอดแคสต์ที่เผยแพร่ออนไลน์ที่มียอดผู้ชมมากกว่าหนึ่งล้านครั้งจนไปสู่คำถามวิจัยที่ว่า การเล่าเรื่องบุคคลทางประวัติศาสตร์ของจีน คือพระนางซูสีไทเฮาผ่านสื่อพอดแคสต์ดังกล่าวใช้กลวิธีทางภาษา สำหรับนำเสนออย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษากลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอในรายการพอดแคสต์ “People You May Know” ตอนซูสีไทเฮา ราชินีหลังม่านและการล่มสลายของราชวงศ์ชิง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษารายการประเภทพอดแคสต์ที่เผยแพร่ทางยูทูบ ทั้งนี้การศึกษาจะวิเคราะห์ในฐานะตัวบทภาษาที่เผยแพร่ในสื่อ โดยรายการ “People You May Know” (PYMK) ปรากฏยอดผู้ชมสูงสุดในตอนที่เล่าถึงตัวละครสตรีที่เป็นราชินีในวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังที่ปรากฏยอดผู้ชมมากกว่าหนึ่งล้านวิวซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่งและนำไปสู่การวิจัยดังนี้

1. กำหนดขอบเขตการศึกษาจากรายการพอดแคสต์ “People You May Know” (PYMK) EP. 110 ซูสีไทเฮา ราชินีหลังม่านและการล่มสลายของราชวงศ์ชิง เผยแพร่เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2568 (ผู้อ่านสามารถเข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=_QO9O4GGIo&t=556s) การถอดคำบรรยายจากสื่อออนไลน์ โดยคำภาษาไทยและภาษาจีนจะใช้อักษรไทย ส่วนคำภาษาอังกฤษจะใช้อักษรโรมัน และการถอดจะบันทึกตามการออกเสียงรวมทั้งบันทึกคำลงท้ายไว้ด้วย และแสดงข้อความไว้ในด้านซ้ายของตาราง และใช้เครื่องหมายอัญประกาศ “...” กำกับไว้

2. ทบทวนการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาจากการปริทัศน์วรรณกรรม โดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์ข้อความของ จันทิมา อังคพณิชกิจ (2561) ประกอบด้วย 1) กลวิธีทางศัพท์ แบ่งออกเป็น การใช้ชื่อและการเรียกชื่อที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ การเรียกขาน การอ้างถึง การใช้คำกริยา 2) กลวิธีทางภาษาระดับข้อความที่อาศัยบริบท สถานการณ์ และสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อความรู้ความคิดในการสื่อความ เช่น การใช้มูลบท การปฏิเสธ การใช้อุปลักษณ์ การใช้สหบท การประชดประชัน และยังใช้แนวคิดเรื่องวัจนกรรม ของ Searle (1969) ประกอบการศึกษาให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

3. ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ตัวบทภาษาจากคำบรรยาย จากนั้นจะใช้การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา (linguistic strategy) จากส่วนการเล่าเรื่องของผู้นำเสนอคอนเทนต์ (จักรทอง อุบลสูตรวานิช) ตอนดังกล่าว

4. เรียบเรียงผลการศึกษาวิเคราะห์ และสรุปผลและอภิปรายผลพร้อมข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอในรายการพอดแคสต์ “People You May Know” ตอนซูสีไทเฮา จากการวิจัยพบว่ากลวิธีการใช้ภาษาที่ผู้เล่าเรื่องนำเสนอในรายการปรากฏกลวิธีทางภาษา 8 กลวิธี ดังนี้

1.1 การเรียกชื่อ (Naming) นับเป็นการกล่าวถึงบุคคลที่สามารถแสดงอัตลักษณ์ (identity) ได้อีกด้วย (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561) การเรียกชื่อที่ปรากฏในรายการจะเป็นการเรียกที่สะท้อนวัฒนธรรมจีน โดยปรากฏทั้งการเรียกตามระดับฐานันดรศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่ และคำเรียกที่ระบุสายสกุลแบบชาวจีน

ตารางที่ 1 การเรียกชื่อ

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
การเล่าถึงชีวิตช่วงก่อนเข้าถวายตัวเป็นสนมของพระนางซูสีไทเฮา โดยทั่วไปไม่ปรากฏหลักฐานชื่อของบุคคลในประวัติศาสตร์และเรียกเพียงว่าเป็นหญิงสกุลใด ดังที่ว่า “เพราะในทะเบียนราษฎร์ก็นางสาวเย่เหอนารา เพราะฉะนั้นที่เราคุยคำว่าซูสีไทเฮาเนี่ย นี่คือชื่อในภายหลัง”	**การระบุคำบ่งชี้เพศหญิงและสายสกุลเดิม** (นางสาว + ชื่อสกุลเย่เหอนารา)
การเล่าถึงช่วงเริ่มต้นในตอนเข้าวังได้รับตำแหน่งสนมขั้นต้น ทั้งยังไม่ได้รับการโปรดปรานมากนักจนฮองเฮา (พระมเหสี) ต้องช่วยสนับสนุนนางกับฮ่องเต้ ดังที่ว่า “เลยบอกผัวว่าเออท่านพี่ หลานกุ้ยเหรินน่ะเขาก็คงคงรักท่านพี่มากแล้วเขาเห็นท่านทุกข์ เขาก็กระตือรือร้นอยากจะช่วย”	**การระบุฐานันดรศักดิ์** (กุ้ยเหริน หมายถึง คำเรียกสนมเอก (สนมในลำดับราชวงศ์ชิงเรียงจากต่ำสุด ได้แก่ ต้าอิ้ง ฉางไจ้ กุ้ยเหริน ผิน เฟย กุ้ยเฟย และหวงกุ้ยเฟย), ส่วนคำว่า “หลาน” เป็นพระนามพระราชทาน)
การเล่าถึงองค์จักรพรรดิที่เริ่มสนใจในพระสนมหลานกุ้ยเหรินมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การกล่าวอ้างถึงตัวละครมักจะเรียกว่า ซูสีไทเฮา โดยไม่ได้เรียงตามลำดับเวลา ดังที่ว่า “เพราะฉะนั้นฮ่องเต้เสียนเฟิงก็เลยเริ่มไปเจอซูสีไทเฮามากขึ้นนะคะ”	**การระบุฐานันดรศักดิ์และพระนามร่วมกัน** (ฮ่องเต้ คือคำเรียกจักรพรรดิจีน, เสียนเฟิง คือพระนามของจักรพรรดิที่ปรากฏในตอนดังกล่าว)
การเล่าถึงการเข้ามามีบทบาทด้านการปกครองร่วมกับพระนางซืออันไทเฮาในภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิที่ว่า “ซูสีก็เปิดฉากต่อรองต่อซึ่งซืออันนะก็เป็นแม่บ้านแม่เรือนไม่ชอบปะทะ”	**การระบุพระนามภายหลังการสถาปนา** (ซูสี เป็นการตัดคำจากคำเต็ม ซูสีไทเฮา ในภาษาจีนฮกเกี้ยนซึ่งเป็นพระนามที่ได้รับสถาปนาในรัชสมัยต่อมา)

จากตัวอย่างปรากฏคำที่กล่าวถึงพระนางซูสีไทเฮาแตกต่างกันไปตั้งแต่การใช้คำเรียกชื่อสกุล “นางสาวเย่เหอนารา” กับคำบอกฐานันดรศักดิ์พระสนมตามแบบวัฒนธรรมจีน ได้แก่ “หลานกุ้ยเหริน” “ซูสีไทเฮา” จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงพระนางซูสีไทเฮานั้นปรากฏทั้งการลดความทางการของการเรียกชื่อ

พระนามและตำแหน่งแบบเต็มอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อการป้องกันความสับสนในช่วงรัชสมัยที่มีไทเฮาสองพระองค์

1.2 การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 (3th Person Pronoun) เป็นการระบุคำเรียกผู้ที่ถูกกล่าวถึงโดยปรากฏคำสรรพนามบุรุษที่ 3 ที่เรียกว่า “นาง” “ชี”ในขณะที่เมื่อเชื่อมโยงเข้าสู่บริบทเหตุการณ์สำคัญจึงเปลี่ยนไปใช้คำเรียกตำแหน่งตามลำดับเหตุการณ์

ตารางที่ 2 การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
การระบุถึงพระนางซูสีไทเฮาในวัยสาวก่อนถวายตัว “เพราะในทะเบียนราษฎร์ก็นางสาวเย่เหอนารา เพราะฉะนั้นที่เราคุยคำว่าซูสีไทเฮาเนี่ย นี่คือชื่อในภายหลัง”	**การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 กล่าวถึงเพศหญิง** (คำว่า นางสาว นี้เป็นการเรียกโดยใช้คำนำหน้าในภาษาไทยเพื่อสื่อถึงช่วงก่อนถวายตัวเป็นสนม แล้วจึงต่อท้ายด้วยการเรียกชื่อสกุลตามธรรมเนียมจีน)
การระบุถึงจักรพรรดิเสียนเฟิง “นางเคยตกม้าเพราะฉะนั้นนะนางก็จะเป็นคนขาเป๋ตลอดชีวิต	**การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 กล่าวถึงเพศชาย** (คำว่า นาง ในที่นี้เป็นการอ้างถึงจักรพรรดิเสียนเฟิง)
การระบุถึงพระนางซูสีไทเฮา “ถ้าถามว่าทำไมนักประวัติศาสตร์รู้ว่าชีอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ในภาษาแมนจู”	**การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 กล่าวถึงเพศหญิง** (คำว่า ชี ในที่นี้หมายถึง พระนางซูสีไทเฮา)

จะเห็นได้ว่าการใช้บุรุษสรรพนาม “นาง” มีลักษณะเป็นสรรพนามบุรุษที่ 3 ที่มีการใช้อย่างน่าสนใจและคือสามารถใช้กล่าวถึงทั้งบุคคลเพศชายและเพศหญิงได้ นอกจากนี้ยังปรากฏคำว่า “ชี” เมื่อกล่าวถึงพระนางซูสีไทเฮาช่วงวัยเยาว์ นับเป็นการลดความจริงจังหรือความเป็นทางการของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ด้วคุณลักษณะของภาษาสื่ออันเป็นกลวิธีทางวัจนลีลาที่จะได้กล่าวต่อไป

1.3 การใช้วัจนลีลาภาษาแบบเป็นกันเอง (Casual) จากการจัดแบ่งระดับหรือวัจนลีลาแบบเป็นกันเอง โดย Labov (1972) เสนอว่าเป็นการใช้ภาษาพูดแบบไม่เป็นทางการระหว่างเพื่อนสนิทและคนในครอบครัว ผู้วิจัยพบว่าลักษณะเด่นของการเล่าเรื่องสอดคล้องกับนิยาม เนื่องจากลักษณะที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องตลอดตั้งแต่เริ่มต้นเรื่องจนปิดเรื่อง พบว่าวัจนลีลาภาษาแบบกันเองเป็นสิ่งที่ปรากฏตลอดทั้งเรื่อง

ตารางที่ 3 การใช้วัจนลีลาภาษาแบบเป็นกันเอง

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
การกล่าวถึงกลุ่มที่เข้ารีตและเสนอว่าตนเองจะปลดปล่อยจีนจนนำไปสู่การรวมกลุ่มที่ว่า “คนมันหาที่พึ่ง อีนี่ก็ลุกขึ้นมาแบบแจกที่พึ่งแจกกาว แล้วก็บอกว่าฉันคือน้องชายพระเยซูฉันจะมาปลดปล่อยพวกเธอ”	**การใช้ศัพท์สแลง** (แจกกาว หมายถึง การเพ้อฝัน, คิดไปเองโดยไม่มีความเป็นไปได้)

ตารางที่ 3 การใช้วัจนลีลาภาษาแบบเป็นกันเอง (ต่อ)

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
การกล่าวถึงความสามารถของพระนางซูสีไทเฮาที่พยายามควบคุมกลุ่มขุนนางที่พยายามมีอำนาจหลังการสวรรคตของจักรพรรดิเสียนเฟิงที่ว่า “ใช้วิธีกล่อมเมียหลวงของผัวว่า เธอต้องมีฉันช่วยนะเพราะว่าตอนนี้ผู้ชาย 8 คน ชายแทร่ 8 คนเนี่ยเขาจะกุมอำนาจทั้งหมด”	**การใช้ศัพท์สแลง** (ชายแทร่ เป็นการเปลี่ยนการสะกดคำจากชายแท้ โดยนัยแล้วหมายถึงกลุ่มชายที่ไม่ยอมรับหรือตระหนักในความเท่าเทียมทางเพศ)
การกล่าวถึงปัญหาภายในราชสำนักก่อนมีการเปลี่ยนแปลงรัชสมัยจักรพรรดิเสียนเฟิง โดยเป็นการสวมบทบาทบทสนทนาเพิ่มเข้ามาให้เป็นภาษากันเอง ที่ว่า “ในขณะที่น้องชายก็คือถ้าวันนั้นมาถึงหนูจะพัฒนาประเทศ หนูจะทำให้ประเทศเป็นประเทศที่เจริญ หนูจะโมเดิร์นไนซ์และหนูจะผูกพันธมิตรกับฝรั่งเพื่อเรียนรู้จากเขา หนูอยากให้ประเทศเจริญ แต่พ่ออะชีช้ำมาจากสงครามฝิ่นรู้สึกว่าฝรั่งมันย่ำยีเพราะฉะนั้นลูกจะมาแบบอยากเป็นมิตรกับศัตรูอะมันไม่ได้ ไม่ได้ก็เลยต้องเอาคนที่ไม่อยากให้กูตายอะขึ้น ก็เป็นพระเจ้าเสียนเฟิงขาเป๋ไปอะ”	**การใช้วัจนลีลาแบบกันเองในระดับคำ วลี ประโยค**
การกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกันระหว่างพระนางซูสีไทเฮากับลูกสะใภ้ที่มาดำรงตำแหน่งฮองเฮาที่ว่า “พระนางซูอันก็ฉลาดแหละ แต่ซูสีก็คือแบบเบะปากเหม็นหน้า ก็คือเกลียดลูกสะใภ้คนเนี้ยตั้งแต่วินาทีแรก ตั้งแต่ยังไม่แต่งงานน่ะ พอเข้ามาปุ๊บก็บูลลี่ทุกวันเหมือนบูลลี่จนแม้กระทั่งนางกำนัลก็ไม่ให้เกียรติฮองเฮาคนใหม่”	**การใช้วัจนลีลาแบบกันเองในระดับคำ วลี ประโยค**

จากตัวอย่างที่จะพบการใช้วัจนลีลาแบบกันเองทั้งในระดับคำ วลี และประโยคที่มีการปนด้วยภาษาปากที่มักใช้กับสถานการณ์แบบสนิทสนมกันเท่ากัน คำเหล่านี้นอกจากจะช่วยแสดงวัจนลีลากันเองแล้วยังสร้างความรู้สึกร่วมให้เห็นภาพด้วยภาษาที่คล้ายกับตัวละครในสื่อประเภทละครโทรทัศน์ (Soap-opera) ของไทยอีกด้วย ทั้งนี้ลักษณะภาษาเหล่านี้ยังมีคุณลักษณะของภาษาสื่อที่มีความเป็นอัตวิสัยอีกด้วย (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และสุธาสินี ปิยพสุนธรา, 2558) ดังเช่นการใช้คำว่า “ชีช้ำ” “ย่ำยี” “เบะปากเหม็นหน้า” ลักษณะนี้เป็นการใช้ภาษาแสดงความรู้สึกให้เห็นว่ามาจากการแสดงความคิดเห็นที่เน้นอารมณ์ประกอบจากผู้เล่าเรื่องด้วย

1.4 การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ (English Glossary) การเข้ามามีอิทธิพลของภาษาอังกฤษในภาษาไทยส่งผลให้มีการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษในระดับของการยืมคำ โดยทั่วไปการยืมคำภาษาอังกฤษปรากฏทั้งในรูปแบบการทับศัพท์กับศัพท์บัญญัติ เมื่อพิจารณาการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษจะพบว่าปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่องเล่าตั้งแต่เริ่มต้นจนจบเรื่อง ทั้งนี้การนำเสนอด้วยการแทรกภาษาอังกฤษอยู่เป็นระยะ

ช่วยสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของภาษาอังกฤษในการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ได้อีกประเด็นหนึ่ง ในด้านการเล่าเรื่องดังกล่าวปรากฏการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ 3 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 4 การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
"สินค้า export ตลอดราชวงศ์ที่ผ่านมาเขา ไม่มี import เลยเพราะว่าประเทศจีนใหญ่โต มากแล้วก็ selfs sufficient คืออยากได้ขนสัตว์กูมี อยากได้ข้าวกูก็ปลูกได้ อยากได้อะไรประเทศจีนมีหมด เหมืองแร่เหมืองหยก เหมืองหินเหมืองอะไรมันมีหมดของมัน มันไม่ ซื้อของใครเลยไม่มี ไม่ import มีแต่ export"	**การปนคำศัพท์ภาษาอังกฤษ**
"อันนี้ก็คือลงสุดเพราะว่าเอ่อเป็นจุดเริ่มต้นของศตวรรษแห่งความอัปยศ (The Century of Humiliation)"	**การแปลโดยใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ**
"ตีมึนจนอังกฤษมันทนไม่ไหว คือพี่รู้สึกว่า colonization ยุคนั้นมันโหดจริง ๆ อะ"	**การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษทางวิชาการ**
"คือเริ่มสัญญาว่าจะให้ประเทศอะ เปลี่ยนเป็นเอ่อ Constitutional Monarchy"	**การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษทางวิชาการ**

จากตัวอย่างจะเห็นว่าปริจเฉทส่วนใหญ่เป็นการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษปะปนแทรกเข้าไปในการเล่าเรื่อง เช่น การใช้คำว่า export ที่แปลว่า สินค้าส่งออก และ import ที่แปลว่าสินค้านำเข้านั้น แม้ว่าจะมีคำไทยใช้แทนได้ แต่ผู้เล่าก็เลือกใช้คำภาษาอังกฤษ นัยหนึ่งอาจสื่อได้ว่าคำดังกล่าวสามารถสื่อสารได้เข้าใจความหมายได้ร่วมกันโดยทั่วไป นอกจากนี้คำว่า selfs sufficient ก็สามารถแปลเป็นภาษาไทยได้ แต่ผู้เล่าก็เลือกใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษแทรกไว้ ลักษณะดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นการสื่อสารที่มีการแทรกคำภาษาอังกฤษอยู่ในภาษาที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะการแปลคำที่ใช้ศัพท์เฉพาะออกเป็นภาษาอังกฤษเพื่อช่วยให้สามารถเทียบเคียงความหมายอีกภาษาหนึ่งได้ โดยเป็นการกำกับคำแปลเป็นภาษาอังกฤษคู่กับวลีที่ว่า ศตวรรษแห่งความอัปยศ โดยเมื่อพิจารณาจากภาษาอังกฤษจะเข้าใจความหมายของคำว่า ความอัปยศที่เทียบกับ "Humiliation" ศัพท์ภาษาอังกฤษดังกล่าวช่วยชี้ให้เห็นความหมายโดยละเอียดของความอัปยศว่ามีทิศทางความหมายของการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในที่นี้จึงเป็นการใช้ภาษาเปรียบเทียบว่าเป็นช่วงเวลาที่กำลังเข้าสู่การจุดที่นำไปสู่การล่มสลายและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

และยังปรากฏการใช้ศัพท์ทางวิชาการซึ่งผู้ฟังจะต้องเข้าใจศัพท์ทางสังคมศาสตร์และประวัติศาสตร์โดยเฉพาะ เมื่อพิจารณาศัพท์ภาษาอังกฤษนั้นจะพบว่าสามารถแปลคำศัพท์เป็น "การล่าอาณานิคม" และ "ราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ" ต่อมาเมื่อพิจารณาจะพบว่ามีลักษณะคำศัพท์บาลี-สันสกฤตที่ต้องแปลซ้อนอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เล่าต้องการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อความถึงต้นธารศัพท์เดิมในภาษาอังกฤษมากกว่าการแปลเป็นศัพท์เฉพาะที่ยากต่อความเข้าใจ

และนัยหนึ่งยังสะท้อนว่าผู้ฟังจำเป็นจะต้องมีพื้นฐานความรู้และคุ้นเคยศัพท์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์มาบ้าง จึงจะเข้าใจคำศัพท์ดังกล่าวนี้ได้

1.5 การใช้ศัพท์เฉพาะภาษาจีน (Chinese Terminology) เนื่องจากเรื่องเล่าเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญชาวจีน ผู้เล่าไม่สามารถหลีกเลี่ยงศัพท์ภาษาจีนได้ ดังนั้นศัพท์ภาษาจีนที่ปรากฏในเรื่องจึงเป็นศัพท์เฉพาะหรือศัพท์วัฒนธรรมที่ไม่สามารถแปลเป็นภาษาไทยได้ชัดเจน จึงมีการใช้อักษรจีน อักษรพินอิน และอักษรไทยกำกับไว้

ตารางที่ 5 การใช้ศัพท์เฉพาะภาษาจีน

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
“พอเป็นตำแหน่งผินเนี่ยสามารถเรียกตัวเองได้ว่า เปิ่นกง ซึ่งแปลว่า ฉันเป็นเจ้าตำหนัก”	**การใช้ศัพท์วัฒนธรรม** (ศัพท์ดังกล่าวเกี่ยวกับลำดับสนมขั้นผิน ที่สามารถเป็นเจ้าของตำหนักในฝ่ายในได้)
“ชื่อไท้ผิง ซึ่งอันนี้ก็คือแบบปวดเฮด ราชวงศ์ชิงก็ขายหน้ามากเพราะส่งคนไปปราบกี่รอบก็แพ้เค้าไง มันเหมือนแบบโอ๊ยกู เหนื่อยอะอะไรอย่างเงี้ยมันมันมันไม่ไหวแล้วนะฮะ อันนี้คือศึกภายในปราบไม่ได้ซะทีจนเขาไปตั้งเมืองหลวงที่เมืองนานกิง หมายถึงว่าขยายมาจากทางใต้ขยายมาเรื่อย ๆ อะจนไปยึดเมืองหลวงเก่าที่ชื่อนานกิงได้ นานกิงก็จะอยู่ใกล้ ๆ เซี่ยงไฮ้อะคะ เป็นใต้แม่น้ำแยงซีเกียงอะเป็นเมืองหลวงเก่าอะ”	**การใช้ศัพท์ชื่อเฉพาะของสถานที่**

จากตัวอย่างจะปรากฏคำว่า “ผิน” ซึ่งหมายถึงสนมขั้น 5 และ “เปิ่นกง” ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะของราชสำนักฝ่ายในของจีน ทั้งสองคำเป็นตัวอย่างศัพท์วัฒนธรรมจีนที่ไม่สามารถใช้คำไทยแทนได้ชัดเจน ผู้เล่าจึงเทียบเคียงความหมายด้วยการแปลให้เข้าใจได้ในเบื้องต้น อย่างไรก็ตามผู้ฟังต้องเข้าใจลำดับขั้นสนมของราชสำนักฝ่ายใน และวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสนมและการปกครองตำหนักทั้ง 6 อีกด้วย

อีกตัวอย่างเป็นการใช้ศัพท์เฉพาะ “ไท้ผิง” “นานกิง” “เซี่ยงไฮ้” และ “แยงซีเกียง” เหล่านี้ล้วนเป็นศัพท์เฉพาะของชื่อเมือง(ไท้ผิง), (นานกิง) และแม่น้ำสำคัญของจีน(แยงซีเกียง) ผู้เล่าจำเป็นต้องใช้การทับศัพท์โดยการออกเสียงตามแบบระบบเสียงวรรณยุกต์ที่คนไทยคุ้นเคยและใช้ในเอกสารทางการปัจจุบัน

1.6 การใช้สหบท (Intertexuality) เป็นการอ้างอิงหรือนำตัวบทอื่นมาแทรกในตัวบทที่กำลังกล่าวถึง จนเป็นความสัมพันธ์ภายนอกต่าง ๆ ระหว่างตัวบท โดยอาจเป็นการกล่าวอ้างหรือยกคำพูดของผู้อื่น ข้อความที่รวมมาในข้อความอื่น และเป็นการรวมเนื้อหาที่มาจากหลากหลายแห่งที่ปรากฏขึ้นด้วยการอ้างอิงไปถึง (Fairclough, 1992) เมื่อวิเคราะห์การเล่าเรื่องจะพบการใช้กลวิธีดังกล่าว เช่น การยกคำพูดจากบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และสหบทจากสื่อสมัยใหม่

ตารางที่ 6 การใช้สหบท

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
การกล่าวถึงพระราชวังหยวนหมิงหยวนของจีนว่ามีแนวคิดการสร้างวังนอกเมืองเหมือนสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่ว่า “หยวนหมิงหยวนเนี่ยอยู่ห่างจากปักกิ่งไปประมาณ 8-9 ไมล์ คล้าย ๆ แวร์ซายอะมันคือ Versailles of the East”	**การใช้สหบทจากข้อมูลประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส** (การใช้ชื่อพระราชวังแวร์ซายมาปรับเป็นบริบทตะวันออก(จีน))
การยกคำพูดของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศสที่สื่อว่ากษัตริย์คือรัฐ ที่ว่า “ตัวเมืองหลวงตัววังนะคือปล่อยเลยปล่อยทิ้ง ๆ นี้คืออย่างน้อยตัวอยู่ I am the state เหมือนหลุยส์ 14 เนาะ ตราบใดชีวิตกูอยู่อะที่นั่นแหละคือวังอะ ที่นี่ฉันคือ China”	**การยกคำพูดจากบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส** (ประโยค “I am the state” เป็นคำกล่าวของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14)
การกล่าวถึงการแต่งคัดเลือกเข้าเป็นสนมของหญิงสกุลเย่เหอนาราที่ต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่ว่า “มันเหมือนมู่หลานฉากที่แบบไปหาแม่สื่อ ถูกต้องถูกต้องประมาณนั้นประมาณนั้น แต่นั้นคือแต่งเยอะมาก ของจริงไม่ต้องแต่งเยอะ ใช่ ๆ ของอันเนี้ยไม่ให้แต่งเยอะเพราะอยากดูหน้าจริงแล้วก็เสื้อผ้า ก็ไม่ให้ตกแต่งเยอะเพราะว่าอยากแบบเห็นทรวดทรง”	**การใช้สหบทจากสื่อสมัยใหม่** (มู่หลาน เป็นตัวละครหญิงชาวจีนที่ต้องแต่งหน้าแต่งตัวให้สวยงามตามแบบสตรีจีนเพื่อเข้าคัดเลือก แต่นางก็ไม่เป็นที่พึงพอใจของแม่สื่อ)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า การยกประโยคเทียบเคียงเหตุการณ์หรือสถานที่ในเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนกับประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสยุคสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และมีการเทียบเคียงพระราชวังฤดูร้อนหยวนหมิงหยวนกับพระราชวังแวร์ซายว่าเป็น “Versailles of the East” โดยสื่อความว่าลักษณะการสร้างและอุดมการณ์ความคิดนั้นมีลักษณะบางประการที่เทียบกันกับฝรั่งเศส ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการยกตัวอย่างจากการศึกษาของ วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ และเทพี จรัสจรุงเกียรติ (2555) นำเสนอสหบทจากโฆษณาในลักษณะที่ว่า *“...ผมหงอกสีดอกเลาส่งผลให้ดูแก่เกินไปเป็นขุนช้างยุคดิจิตอลไปอีกคน”* เป็นการเทียบเคียงชายที่หัวล้านเหมือนกับตัวละครในวรรณคดีขุนช้างขุนแผน การยกเรื่องพระราชวังแวร์ซายมาใช้ว่าเป็น “แวร์ซายตะวันออก” จึงเป็นการสื่อว่ามีแนวคิดการสร้างอาณาจักรอีกแห่งในพื้นที่ห่างออกไปจากพระราชวังเดิมของจีน

การยกข้อความประโยคที่ว่า “I am the state” ประโยคดังกล่าวเป็นคำกล่าวของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาอังกฤษ หมายถึง “ฉันคือรัฐ” ทั้งนี้ผู้ฟังจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับนัยของการสร้างพระราชวังแวร์ซายในฐานะพื้นที่แห่งการสร้างตัวตนและการสร้างความยิ่งใหญ่ของระบอบการปกครองแบบกษัตริย์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14

ส่วนการเลือกใช้ “มู่หลาน” ซึ่งเป็นการยกเหตุการณ์ตัวละครจากการ์ตูนดิสนีย์ (Disney) ที่เกี่ยวข้องกับตัวละครสตรีจีนที่ต้องแสดงความเป็นสตรีผ่านการเตรียมตัวเป็นเจ้าสาวด้วยการตกแต่งใบหน้าด้วยเครื่องสำอาง การกล่าวถึง มู่หลาน เป็นการใช้ภาษาที่มีปฏิสัมพันธ์โต้แย้งกับตัวบทเดิมเพื่อ

แสดงความขัดแย้งกับภาพของตัวละครการ์ตูนว่าฉากในเหตุการณ์จริงนั้นตรงกันข้ามกัน การเตรียมตัวของหญิงสาวก่อนเข้าวังต่างจากการเตรียมตัวของตัวละครหญิงจีนในการ์ตูนที่ตกแต่งใบหน้าด้วยเครื่องสำอางและสวมอาภรณ์ที่ไม่ตกแต่งมากเกินไป

1.7 การเล่าเรื่อง (narratives) เป็นการเล่าโดยกำหนดบุคคลและเหตุการณ์ที่กระทำ พบว่า การเล่าเรื่องเพื่อนำเสนอมักมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วใช้การแต่งบทสนทนาด้วยวัจนลีลากันเอง เช่น การใช้คำเรียกญาติเสมือนตัวละครได้กล่าวพูดกับบุคคลในครอบครัว หรือบทสนทนาที่กล่าวถึงบุคคลในราชวงศ์ชิงด้วยภาษาแบบสนิทสนมกันเอง (Casual speech)

ตารางที่ 7 การเล่าเรื่อง

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
“คือว่าเขาบอกกันว่า ซูสีไทเฮาตอนเด็กเนี่ยอายุ 10 ขวบเนี่ยที่เป็นคนคอยบอกพ่อว่า พ่อเอาทองก้อนนั้นไปตึ๊งดิตึ๊งที่ไหนอะลูก ไปตึ๊งนั้นเพราะเค้าให้เงินเยอะ พ่อไปกู้เงินเศรษฐีคนนั้นสิคนนี้เขาคิดดอกน้อย เป็นคนที่จัดแจงเรื่องพวกเนี้ย จนสุดท้ายท้าย เนี่ยมีเงินประมาณ 60% ของ 20,000 กว่าตำลึงนั้นน่ะไปคืนราชการแล้วปล่อยตัวปู่ออกมา”	**การเล่าเรื่องโดยอ้างแหล่งข้อมูลคำบอกเล่า**
“แต่ซูสีไทเฮาด้วยความที่ตำนานบอกว่า ตอนเด็กก็ช่วยพ่อแม่ปลดเปลื้องหนี้เนาะ ก็เห็นผัวเศร้าก็แบบพยายามบอกทำไมท่านไม่ทำอย่างงั้นอย่างงี้ล่ะ ผัวรำคาญไง อ๋อมาสอนกูทำไมเป็นแค่ผู้หญิง เออเขียนหนังสือยังไม่ค่อยถูกตัวเลยมึงมาสอนอะไรกูอะไรอย่างเงี้ย ผัวก็รำคาญมาก ๆ เข้าก็ไปบอกเมียหลวงเจินฮองเฮาว่า เออเธอลงโทษนางหน่อยนะ นางเริ่มมาแนะนำแบบใช้กุศโลบายแบบเจ้าเล่ห์เพทุบาย แบบแผนการปราบกบฏเธอมันร้ายเหลือเกินน่ะฉันไม่ชอบฟังอะ ซึ่งจังหวะนั้นถ้าไทเฮาเป็นคนร้าย ถ้าไทเฮาเป็นซูสีไทเฮาอะถ้าสลับบทกันนะ มันก็อาจจะแบบได้ค่ะ เดี๋ยวหนูฆ่าให้อะไรอย่างเงี้ยนึกออกป่ะ”	**การเล่าเรื่องโดยอ้างแหล่งข้อมูลคำบอกเล่าและการสร้างบทสนทนา**

การยกเรื่องเล่าดังกล่าวมาประกอบเป็นการเล่าย้อนอดีต (Flashback) เกี่ยวกับพระปรีชาสามารถของซูสีไทเฮาในวัยเยาว์ การฉายภาพย้อนหลังด้วยสำนวนการเล่าเรื่องอ้างถึงการนำข้อมูลมาจากชุดเรื่องเล่าอื่น ๆ ที่เป็นคำบอกเล่า การนำเสนอด้วยการเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์แบบสร้างบทสนทนาช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องราวในฐานะเรื่องเล่ามากกว่าการนำเสนอลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การใช้เรื่องเล่าดังกล่าวจึงเป็นการเสริมแต่งข้อความที่แสดงความรู้สึกของผู้เล่าเข้าไปช่วยสร้างจินตนาการให้กับเหตุการณ์ที่อิงมาจากข้อมูลการเขียนประวัติศาสตร์ยุคหลังอีกด้วย ดังที่ว่า *“เออเธอลงโทษนางหน่อยนะ นางเริ่มมาแนะนำแบบใช้กุศโลบายแบบเจ้าเล่ห์เพทุบาย แบบแผนการปราบกบฏเธอมันร้ายเหลือเกิน*

น่ะ ฉันไม่ชอบฟังอะ" การสร้างบทสนทนาดังกล่าวช่วยสร้างบรรยากาศและทำให้ผู้ฟังเข้าใจบทบาทของหลานกุ้ยเหรินที่มักเสนอแนะและเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการจัดการในราชสำนักตั้งแต่ช่วงเข้ามาเป็นสนมและเป็นสาเหตุความไม่พอใจของจักรพรรดิในช่วงแรกจนต้องปรึกษากับฮองเฮา การเล่าดังกล่าวมีลักษณะของ "บทละคร" ในนิยามของเรื่องแต่งมากกว่าจะมุ่งนำเสนอข้อเท็จจริง

1.8 การใช้วัจนกรรมแสดงความรู้สึก (Expressive) จากแนวคิดเรื่อง วัจนกรรม (Speech Acts) โดย Searle (1969) ได้จำแนกวัจนกรรมประเภทแสดงความรู้สึกไว้ว่าเป็นการที่ผู้พูดแสดงสภาวะทางอารมณ์ สภาวะทางจิตใจ ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ช่วยยืนยันให้เห็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการเล่าเรื่องราวชีวประวัติบุคคลสำคัญ และความคาบเกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอเรื่องราวของ "พระนางซูสีไทเฮา" โดยผู้เล่านั้นแฝงไปด้วยการแสดงความรู้สึกต่อเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่สะเทือนใจไว้

ตารางที่ 8 การใช้วัจนกรรมแสดงความรู้สึก

ข้อความ	ลักษณะสำคัญ
"คือพี่พี่รู้สึก ว่า colonization ยุคนั้นมันโหดจริง ๆ อะ มันมันโลภอะ มันไม่ขายกับกูเหรอ ทุบ"	**แสดงความรู้สึกสะเทือนใจ**
"หลังจากนี้จะเป็นการตัดสินใจที่โหดร้ายเฉียบขาดแบบ absolute หมด"	**แสดงความรู้สึกสะเทือนใจ**
การกล่าวถึงชื่อสุนัขที่ได้ไปจากการเมืองจีนคราวที่มีการขนสมบัติมีค่าไปยังอังกฤษ ดังที่ว่า "มีบันทึกพระนางเจ้าวิกตอเรียเหมือนนางสนองพระโอษฐ์บ่นว่าเนี่ย แล้วตั้งชื่อว่า looty ที่แปลว่าปล้นสะดมอะแก looty โอ ฉันแบบอ่านแล้วแบบสะเทือนอะ"	**แสดงความรู้สึกสะเทือนใจ**
การกล่าวถึงพระนางซูสีไทเฮาที่ว่า "ไม่รู้จะ balance ยังไงก็ป้าก็พยายามเต็มที่แล้วอะ รถไฟก็เตรียมจะสร้างแล้ว โรงงานก็จะทำแล้ว อะไรก็ว่าไปเท่าที่เห็นว่าควรทำ กองทัพก็พยายามปฏิรูปแล้วอะไรอย่างเงี้ย แต่สุดท้ายแล้ว popularity มันน้อยลงมันเสื่อมลงซึ่งมันเป็นปัญหาค้างคามานานมากค่ะผู้หญิงคนเดียวมันคงทำอะไรไม่ค่อยได้แต่ก็พยายามอะ"	**แสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ**

จากตัวอย่างจะมีการแสดงความรู้สึกในเชิงลบทั้งในการกระทำของ "พระนางซูสีไทเฮา" การล่าอาณานิคมของตะวันตก ดังที่บอกว่า "ทุบ" ซึ่งสื่อความหมายถึงความรุนแรงของการล่าอาณานิคมที่ไม่ประนีประนอมและพร้อมทำลายให้หมดสิ้น หรือการตั้งชื่อสุนัขที่ไปนำไปเลี้ยงในราชสำนักอังกฤษว่า "looty" ที่หมายถึงการปล้นสะดม ลักษณะนี้ช่วยชี้ให้เห็นว่าการล่าอาณานิคมดังกล่าวนั้นมองชาติตะวันออกโดยไม่ได้รู้สึกถึงความเท่าเทียมกันจนไปนำไปสู่ปัญหาใหญ่ในมิติอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังมีการแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ภายในยุคสมัยอีกด้วย วัจนกรรมดังกล่าวนี้ช่วยสร้างความเป็นธรรมต่อ “พระนางซูสีไทเฮา” ในฐานะที่นางเป็น “ผู้หญิงคนเดียว” ที่ “พยายามเต็มที่แล้ว” (การบรรยายถึงการปฏิรูปและยอมรับการสร้างทางรถไฟและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสำคัญ แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคล่าอาณานิคมของตะวันตก) นับว่าเป็นการแสดงความรู้สึกร่วมทางประวัติศาสตร์โดยมองย้อนไปด้วยการใช้มุมมองจากข้อมูลบริบทสังคมร่วมด้วย

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเรื่องราว “พระนางซูสีไทเฮา” จากรายการพอดแคสต์ “People You May Know” ที่โดดเด่นและช่วยให้ผู้ฟังสนใจข้อมูลเกี่ยวกับ “พระนางซูสีไทเฮา” ผ่านการใช้กลวิธีทางภาษา ดังนี้

1) การเรียกชื่อตามฐานันดรศักดิ์ที่เปลี่ยนไปตามลักษณะวัฒนธรรมราชสำนักและการเล่าที่เข้าใจลำดับเหตุการณ์ 2) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 “ชี” “นาง” เพื่อลดความเป็นทางการ 3) การใช้วัจนลีลาแบบกันเองสำหรับเข้าถึงได้ง่าย 4) การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษสำหรับศัพท์ทั่วไปและศัพท์เฉพาะทางสังคมศาสตร์และประวัติศาสตร์ 5) การใช้ศัพท์เฉพาะภาษาจีน 6) การใช้สหบททั้งจากการเทียบเคียงประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสและสื่อร่วมสมัย 7) การเล่าเรื่องด้วยสำนวนโวหารที่อ้างคำบอกเล่า และ 8) การใช้วัจนกรรมแสดงความรู้สึกด้านลบต่อเหตุการณ์ทั้งฝ่ายจีนและฝ่ายตะวันตก จนนำไปสู่การแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อ “พระนางซูสีไทเฮา” ด้วยมุมมองของข้อจำกัดบริบททางสังคม

เมื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอในรายการพอดแคสต์ “People You May Know” ตอน ซูสีไทเฮา ปรากฏลักษณะทางภาษาหลายประการ และมีความคาบเกี่ยวกับความเป็นเรื่องเล่า (Narrative) สารคดีชีวประวัติ (Biography) และประวัติศาสตร์นิพนธ์ (Historiography) ดังนั้นการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาก็จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ที่ช่วยบ่งชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารเพื่อนำเสนอเรื่องราวของพระนางซูสีไทเฮานั้นเป็นการหยิบยกเอาประวัติศาสตร์นิพนธ์มาเล่าเรื่องด้วยวัจนลีลาแบบกันเองและเล่าเรื่องด้วยสำนวนแปลกใหม่เพื่อสร้างภาพสารคดีชีวประวัติแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้เล่าสามารถศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่หลากหลายจนสามารถประมวลเป็นเรื่องเล่าที่ตนเองนำเสนอด้วยสำนวนภาษาที่ปรากฏความเป็นกันเองได้อย่างน่าสนใจ และสามารถสร้างความนิยมให้ผู้ฟังสามารถปะติดปะต่อเข้าใจเรื่องราว แม้ว่าจะประกอบไปด้วยการใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และประกอบด้วยศัพท์เฉพาะจำนวนมาก สอดคล้องกับการวิจัยภาษาในสื่อประเภทยูทูบ โดย สุชานันท์ คุณุ และอรทัย สุทธิ (2567) ได้ศึกษากลวิธีการสร้างอารมณ์ขัน การใช้ภาษา อารมณ์ขัน มุกตลก ช่องยูทูบ “Ananped” พบว่าปรากฏการใช้คำภาษาต่างประเทศมากที่สุด เช่นเดียวกับที่ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่ากลวิธีการใช้ภาษากับการสื่อสารเพื่อนำเสนอภาพ “พระนางซูสีไทเฮา” ได้อาศัย

ชุดความรู้ความคิดที่มีมาก่อนหน้าแล้วนำมาปรับสำนวนภาษาใหม่ให้เหมาะกับประเภทและช่องทางสื่อออนไลน์ เล่าซ้ำและสร้างสหบทใหม่จากตัวบทอื่น ๆ ได้อย่างน่าสนใจ โดยเทียบเคียงกับการ์ตูนที่เกี่ยวกับสตรีจีน และการเทียบเคียงกับประวัติศาสตร์อารยธรรมฝรั่งเศส ดังที่มีการยกตัวอย่างประโยคพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่กำหนดพระองค์เป็นรัฐ และการสร้างพระราชวังแวร์ซายเทียบเคียงกับพระราชวังหยวนหมิงหยวนจึงไม่ได้เป็นเพียงการเปรียบเทียบให้เห็นภาพด้วยความเปรียบเท่านั้น แต่ยังเทียบเคียงการรับรู้บริบทและความเข้าใจต่อบริบททางประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันด้วย การอ้างถึงโดยยกบริบททางฝรั่งเศสมานำเสนอย่อมต้องคาดหวังว่าผู้ฟังรับรู้หรือเข้าใจบริบทดังกล่าวมาก่อนหน้าและเมื่อเอ่ยเชื่อมโยงไปก็เป็นการเทียบเคียงการรับรู้นั้นอีกครั้งหนึ่งด้วย

กลวิธีการใช้ภาษาที่ยกมานำเสนอเป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏอยู่ในการนำเสนอเรื่องราว “พระนางซูสีไทเฮา” มีจุดประสงค์หลักเพื่อที่จะบอกเล่าเรื่องราวประวัติบุคคลสำคัญในแง่มุมมองที่สะท้อนให้เห็นว่า การใช้ภาษาในสื่อประเภทพอดแคสต์สามารถโน้มน้าวและสร้างความรู้สึกชวนติดตามให้กับผู้ฟังได้ แม้ว่าเนื้อหาจะมีความเน้นหนักทางข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติอื่น แต่การเล่าด้วยกลวิธีทางภาษาที่เข้าใจง่ายแบบกันเองช่วยเปิดพรมแดนความรู้เข้าหากันได้อย่างใกล้ชิด และสะท้อนความเป็นลักษณะภาษาในสื่อใหม่ได้อีกด้วย ดังที่ ศิวพร สุกฤตานนท์ (2566) สรุปไว้ว่า “การเล่าเรื่องบนสื่อดิจิทัล (Digital storytelling) จะสะท้อนเส้นเรื่องที่ไม่เป็นเส้นตรงอีกต่อไป และเปิดพื้นที่สังสรรค์รวมกลุ่มสำหรับผู้ใช้” ดังที่ผู้ดำเนินรายการมีการเสนอความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้นำเสนอข้อมูลชุดอื่น ๆ โดยผู้เล่าไม่ผูกเอาการเล่าเรื่องด้วยมุมมองของตนเองเป็นความรู้ชุดเดียว และยืนยันด้วยการเลือกใช้กลวิธีการใช้ภาษาดังกล่าวมาช่วยลดความทางการของชุดความรู้ทางประวัติศาสตร์ด้วยวัจนลีลาภาษาแบบกันเองที่เด่นชัดมากที่สุด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยดังกล่าวแม้จะเลือกยกเรื่องราวบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญมาเพียงตัวอย่างเดียว แต่แสดงให้เห็นว่าการเล่าเรื่องราวผ่านสื่อดิจิทัล ผู้เล่าจำเป็นต้องมีการประมวลเรื่องราวและมีความรู้หรือองค์ความรู้เชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ก่อนนำไปสู่นักเล่าเรื่องดิจิทัล กลวิธีการใช้ภาษาล้วนสะท้อนว่าการเล่าเรื่องราวประเภทที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้นั้นต้องอาศัยกลวิธีการใช้ภาษาแบบกันเองเป็นแกนการดำเนินเรื่อง ในขณะที่กลวิธีทางศัพท์ก็ยังคงสามารถรักษาความเป็นเค้าโครงเรื่องสำคัญได้ดังที่ปรากฏการใช้คำศัพท์ภาษาจีน ประกอบกับการใช้เรื่องเล่า

ดังนั้น กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อการนำเสนอพอดแคสต์เป็นการใช้ภาษาสำหรับผู้รับสารผ่านการฟัง การนำเสนอเรื่องราวจึงควรใช้ภาษาที่ลดความเป็นทางการในขณะเดียวกันก็สามารถใช้ลีลาและอารมณ์เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมได้นอกเหนือจากการนำเสนอเรื่องราวตามการศึกษาค้นคว้า แต่การแสดงความคิดเห็นย่อมนำไปสู่การต่อยอดและตีความได้ต่อไปอีกด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอการนำผลการวิจัยไปใช้

การนำผลวิจัยไปใช้สามารถนำไปเป็นแนวทางการเล่าเรื่องบุคคลสำคัญผ่านสื่อดิจิทัลรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งสามารถนำไปใช้ในการศึกษาการนำเสนอภาพบุคคลสำคัญผ่านสื่อสมัยใหม่ในมุมมองสื่อศึกษา

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการเล่าเรื่องพระนางซูสีไทเฮาในภาพรวมสำหรับสื่อศึกษาเปรียบเทียบกับเอกสาร

2. ควรมีการศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องของรายการที่ผลิตโดยช่องฟาโรสที่ได้รับการติดตามจากผู้ชมจำนวนหลายล้านบัญชี

เอกสารอ้างอิง

จันทิมา อังคพณิชกิจ. (2561). *การวิเคราะห์ข้อความ.* ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฏฐ์ กลิ่นมาลี และจักรทอง อุบลสูตรวานิช. (2568). *PYMK EP110 ซูสีไทเฮา ราชินีหลังม่านและการล่มสลายของราชวงศ์ชิง* [วิดีโอ]. ยูทูบ. https://www.youtube.com/watch?v=_QO9O4GGIo&t=299s

พิภู บุษบก. (2556). พระนางซูสีไทเฮากับประเด็นข้อโต้แย้งทางประวัติศาสตร์. *วารสารอักษรศาสตร์,* 35(1), 108-141.

พิมพ์ลดา ดีมาก และถิรนันท์ อนวัชศิริวงศ์. (2557). การสร้างเรื่องเล่าและตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในวรรณกรรม ภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์. *วารสารนิเทศศาสตร์,* 3(2), 106-124.

วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ และเทพี จรัสจรุงเกียรติ. (2555). การนำเสนอรูปลักษณ์ผู้ชายผ่านกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมโฆษณา. *วารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม)*, 33(1), 1-13.

ศิวพร สุกฤตานนท์. (2566). กรอบคิดการศึกษาสื่อเสียงในยุคดิจิทัล: จากวิทยุกระจายเสียงสู่ พ็อดคาสต์และการเล่าเรื่องข้ามสื่อ. *วารสารการสื่อสารและสื่อบูรณาการ,* 11(1), 58–80.

สุชานันท์ คุณุ และอรทัย สุทธิ. (2567). กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันและการใช้ภาษา ในช่องยูทูบ “Ananped”. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, (20)2, 244-271.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และสุธาสินี ปิยพสุนทรา. (2558). *ภาษาแห่งอำนาจ: การวิเคราะห์วัจนลีลาของภาษากฎหมาย ภาษา การเมือง ภาษาสื่อ และภาษาวิชาการของสังคมไทย: การวิเคราะห์วัจนลีลาภาษาการวิชาการไทย.* รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change. Cambridge*: Polity Press.

Labov, William. (1972). *Sociolinguistic Patterns.* U.S.: University of Pennsylvania Press.

Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language.* Cambridge: Cambridge University Press.

เทวนารี “เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” “ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” และ “เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” : การกลืนกลายทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม”

เจษฎา นิลสงวนเดชะ [1] *

อาจารย์ ดร.

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

jessada_nin@utcc.ac.th

รับบทความ: 28 สิงหาคม 2568

แก้ไขบทความ: 2 ตุลาคม 2568

ตอบรับบทความ: 29 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการกลืนกลายและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” ในบริบทสังคมไทย โดยวิเคราะห์ตามความเชื่อของกลุ่มจีนไหหลำที่บูชาเจ้าแม่ 3 องค์ คือ “เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” (天后聖母) “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” (水尾聖娘) และ “เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” (正順聖娘) ซึ่งถูกเรียกรวมในภาษาไทยว่า “เจ้าแม่ทับทิม” โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลจากศาลเจ้าแม่ทับทิมทั้งแบบไทยและจีน จำนวน 100 แห่ง ที่ได้จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อชาวจีนไหหลำอพยพมายังประเทศไทย ได้นำคติการบูชาเจ้าแม่ทั้ง 3 องค์มาผสมผสานกับความเชื่อของชาวจีนฮกเกี้ยนที่นับถือบูชา “เจ้าแม่ม่าจ้อ” (媽祖) ซึ่งเทวะลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าคือองค์เดียวกัน และเรียกขานในนามเดียวกันว่า “เจ้าแม่ทับทิม” นอกจากนี้ ยังพบว่าความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ทับทิมในไทยผสมผสานกับคติผีอารักษ์ไทยดั้งเดิมและเทพารักษ์สตรีของชาวจีนแต้จิ๋วคือ “ปึงเถ่าม่า” (本頭媽) ซึ่งถูกเรียกว่าเจ้าแม่ทับทิมเช่นกัน สะท้อนให้เห็นถึงการหลอมรวมความเชื่อจีน-ไทยในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ทำให้การนับถือเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทยเป็นผลจากกระบวนการกลืนกลายและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาวจีนไหหลำ ฮกเกี้ยน และแต้จิ๋ว กับความเชื่อพื้นถิ่นไทย โดยมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมไทยอย่างกลมกลืน

คำสำคัญ: เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย, เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง, เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง, เจ้าแม่ทับทิม, การกลืนกลายทางวัฒนธรรม

---

[1] ผู้แต่งหลัก (First Author)

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)

Goddess “Tian Hou Deng Mai” “Dui Buai Deng Niang” and “Jia Dun Deng Niang”: Cultural assimilation in the context of worship of “Chao Mae Tuptim”

Jessada Ninsa-nguandecha
Ph.D., Lecturer
Faculty of Humanities,
University of the Thai Chamber of Commerce
jessada_nin@utcc.ac.th

Received: August 28, 2025
Revised: October 2, 2025
Accepted: October 29, 2025

Abstract

This article aims to examine the processes of cultural assimilation and syncretism in the worship of 'Chao Mae Tuptim' within the context of Thai society. The study analyzes belief systems among the Hainanese Chinese community, who venerate three deities—'Chao Mae Tianhou Deng Mai' (天后聖母), 'Chao Mae Dui Buai Deng Niang' (水尾聖娘), and 'Chao Mae Jia Dun Deng Niang' (正順聖娘)—collectively referred to in Thai as 'Chao Mae Tuptim'. Furthermore, the research incorporates fieldwork conducted at 100 Chao Mae Tuptim shrines, encompassing both Thai and Chinese architectural styles. A purposive sampling method was employed, whereby the researcher exercised discretion in selecting shrine samples that possess specific characteristics aligned with the research objectives.

Based on the content analysis of this research, it was found that when Hainanese Chinese migrated to Thailand, they brought with them the worship of three goddesses. These beliefs were later integrated with the existing traditions of the Hokkien Chinese, who worship Mazu (媽祖), a deity with similar characteristics. This convergence led to a misinterpretation that all the deities were one and the same, resulting in their collective identification as Chao Mae Tuptim in the Thai context. Furthermore, the belief in Chao Mae Tuptim in Thailand has also merged with indigenous Thai guardian spirit traditions and the

Teochew Chinese worship of the female deity Pung Tao Ma (本頭媽), who is likewise referred to as Chao Mae Tuptim. This reflects a continuous process of cultural and religious fusion between Chinese and Thai traditions. Ultimately, the worship of Chao Mae Tuptim in Thai society is the outcome of cultural assimilation and syncretism among Hainanese, Hokkien, and Teochew Chinese communities, harmonized with local Thai spiritual beliefs and adapted to fit the Thai social context.

Keywords: Tian Hou Deng Mai, Dui Buai Deng Niang, Jia Dun Deng Niang, Chao Mae Tuptim, Cultural Assimilation

บทนำ

เจ้าแม่ ตามคำนิยามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายไว้ว่า หมายถึง เทพารักษ์ผู้หญิงที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์จะให้ความคุ้มเกรงรักษาได้ เช่น เจ้าแม่ทับทิม, หญิงผู้เป็นใหญ่หรือมีอิทธิพลในถิ่นนั้น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2556, น. 336) “เจ้าแม่ทับทิม” จึงมีความสำคัญและได้รับการบูชาในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง การนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมฝ่ายจีนในสังคมไทย แม้แต่ในพระบรมมหาราชวังก็ยังรับอิทธิพลความเชื่อนี้ เห็นได้จากการสร้างเก๋งนารายณ์ บริเวณกำแพงแก้วของหมู่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานทางด้านทิศตะวันตก สันนิษฐานว่าเป็นเก๋งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปลายรัชสมัยของพระองค์ เพื่อเป็นที่สำหรับเสด็จฯ ออกทรงงานช่าง ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นอาคารโถงขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีลักษณะแบบจีนแท้ตั้งแต่หลังคาถึงฐาน มีฝา 3 ด้าน ด้านหน้ามีเสาในประธาน รับหลังคา 2 ต้น เป็นเสาไม้กลม เขียนลายมังกรพันเสาสีแดง รองรับด้วยแท่นหินแกรนิต (granite) รูปสี่เหลี่ยมที่ฝา 3 ด้านนั้น ด้านสกัดทั้ง 2 ด้าน เป็นฝาก่ออิฐฉาบปูน ตอนกลางมีหน้าต่าง ลักษณะเป็นช่องลม ทำด้วยไม้ฉลุลายแบบจีน ส่วนด้านหลังซึ่งเป็นด้านประธาน มีแท่นก่ออิฐฉาบปูน ตอนล่างเขียนรูปแบบจีน ตอนบนเหนือแท่นทำเป็นไม้ฉลุลายปิดทองบุกระจก เป็นจุดเด่นของอาคาร ภายในประดิษฐานรูปปั้นเจ้าแม่ทับทิมและบริวาร สองข้างแท่นเป็นช่องลมทำด้วยไม้ฉลุลายแบบจีนรูปกลม (สำนักราชเลขาธิการ, 2531, น. 92) นอกจากนี้ จากการลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้า ที่บูชาเจ้าแม่เทียนโฮ่วในฐานะเจ้าแม่ทับทิม พบว่า มีศาลเจ้าเทียนโฮ่วร้าง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2454 ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ในอดีตอยู่ในเขตพื้นที่วังสามเสน ต่อมาหม่อมราชวงศ์เกษมสโมร เกษมศรี ทายาทผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินของวังสามเสนได้อุทิศที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้แก่โรงพยาบาลวชิรพยาบาล คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช ก็ถือว่าเป็นหลักฐานปฐมภูมิของการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทยแห่งหนึ่ง

ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมในประเทศไทย ทำให้ทราบว่า ศาลเจ้าที่มีการบูชาเจ้าแม่ “เทียนโฮ่วเต็งหม่าย” (天后聖母) หรือเจ้าแม่สวรรค์ เจ้าแม่ “ตุ๊ยบ่วยเต็งเหนี่ยง” (水尾聖娘) หรือเจ้าแม่ท้ายน้ำ เจ้าแม่ “เจียตุ้นเต็งเหนี่ยง” (正順聖娘) หรือเสี่ยนไท่ฟูเหริน (冼太夫人) มีป้าย พระนามเป็นภาษาไทยว่า “เจ้าแม่ทับทิม” เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับเทวสตรีทั้ง 3 องค์ว่าคือเจ้าแม่องค์เดียวกัน ทำให้ทางศาลเจ้าจัดทำป้ายชื่อเป็นภาษาไทยคำว่า “ศาลเจ้าแม่ทับทิม” และสาธุชนผู้ศรัทธาต่างนับถือบูชาในนามว่า “เจ้าแม่ทับทิม” เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาชีวประวัติ และเทวตำนาน ร่วมกับการลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้าที่มีการบูชาเจ้าแม่ทั้ง 3 องค์ เป็นเทพประธาน พบว่า คติการนับถือบูชาเจ้าแม่ทั้ง 3 องค์ ภายใต้บริบทสังคมไทย มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Multi-Culture) เป็น “พหุวัฒนธรรม” ที่เกิดจากการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมไทยและจีน หรือเป็นการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมกระแสหลัก (great tradition) ที่กล่าวว่าเจ้าแม่ทับทิมเป็น

เจ้าแม่ ฝ่ายจีน และกระแสรอง (little tradition) ที่กล่าวว่าเจ้าแม่ทับทิมเป็นเจ้าแม่ฝ่ายไทยตามคติความเชื่อท้องถิ่นหรือความเชื่อเรื่องผี

ต่อมาเมื่อศาลเจ้ามีการบูรณะใหม่โดยกลุ่มชาวจีนจึงเกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (cultural assimilation) ทำให้ความเชื่อที่ว่า เจ้าแม่ทับทิมคือเจ้าแม่ฝ่ายไทยถูกเปลี่ยนแนวคิดเป็น เจ้าแม่ทับทิมคือเจ้าแม่ฝ่ายจีน ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา ศาลเจ้าบางแห่งไม่มีร่องรอยของความเชื่อท้องถิ่นเดิมหลงเหลืออยู่ กลายเป็นศาลเจ้าจีนและเทวะลักษณะก็กลายเป็นเจ้าแม่ฝ่ายจีนอย่างสมบูรณ์ เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิม อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สร้างเป็นศาลเจ้า 4 หลัง แบบเชื่อมติดกัน 4 ศาลเจ้า คือ เจ้าพ่อสายน้ำเขียว เจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ทับทิม และเจ้าพ่อสมบูรณ์ แต่คนในพื้นที่นิยมเรียกกันว่าศาลเจ้าแม่ทับทิม เนื่องจากเทวะประติมานเจ้าแม่เป็นเทวรูปองค์แรกที่ชาวจีนนำมาบูชาแทนเจว็ดรูปเทพารักษ์ที่เดิมประดิษฐานอยู่ ณ เนินดินด้านบนซ้ายมือก่อนจะมีการสร้างศาลาแปดเหลี่ยมในปัจจุบัน ส่วนศาลเจ้าหลายแห่งยังคงรักษาการบูชาตามความเชื่อท้องถิ่นเดิมอยู่ ซึ่งมักจะเป็นป้ายไม้เจว็ด นับเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีการบูชาตามคติความเชื่อแบบไทย นอกจากนี้ยังพบว่า มีศาลเจ้าจำนวนหนึ่งที่บูชา “ปึงเถ่าม่า” (本頭媽) ในฐานะเจ้าแม่ทับทิมด้วย ทำให้การนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทยเกิดความหลากหลายในการบูชา

ภาพที่ 1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังสะท้อนคติการบูชาเจว็ดในสังคมไทย วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ

(ที่มา : เจษฎา นิลสงวนเดชะ, 2560)

คติการบูชาเจว็ดในสังคมไทย เห็นได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ลักษณะเป็นศาลเจ้าหลังคาทรงจีนเรือนทรงไทยตั้งอยู่โค้งริมแม่น้ำ ภายในบูชาเจว็ดแผ่นไม้รูปทรงใบเสมา 2 แผ่น สันนิษฐานว่าวาดขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เป็นเจว็ดไม้พระภูมินามว่าพระทาสธาราและเจ้าแม่ทับทิมในฐานะเทพารักษ์สตรีไทย ผู้ปกครองดูแลห้วย หนอง คลอง บึง ลำธาร และแม่น้ำ ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อของชาวจีนและไทยอย่างกลมกลืน ภาพดังกล่าวอยู่ด้านหลังพระประธานในพระอุโบสถ

วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร ริมคลองบางกอกน้อย เป็นภาพที่สะท้อนคติความเชื่อของผู้คนริมน้ำในอดีต โดยมีชายชาวจีนพายเรือ สวมงอบและแต่งกายชุดจีนโบราณ บนเรือมีเด็กคนหนึ่งยกมือไหว้เหนือศีรษะอย่างนอบน้อม แสดงถึงความศรัทธาอย่างชัดเจน

จากการลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้าและศึกษาประติมากรรมเทวรูปเจ้าแม่ทับทิมในประเทศไทย ที่มีลักษณะเป็น ‘เจว็ด’ พบว่า การสร้างเจว็ดซึ่งมีลักษณะคล้ายใบพัทธเสมาได้รับอิทธิพลจากคติการสร้างรูปแทนองค์พระภูมิเจ้าที่ โดย ‘เจว็ด’ หมายถึง รูปแทนขององค์พระภูมิเจ้าที่ ที่จะได้ทำการตั้งนั้น การประกอบพิธีกรรมก็เพื่ออัญเชิญให้พระภูมินั้นเข้าสิงสถิตอยู่ในเจว็ด แล้วจะได้นำขึ้นประดิษฐานในศาลพระภูมิต่อไป เจว็ดทำด้วยแผ่นไม้บาง ๆ นำมาโกรกให้เป็นรูปดุจใบพัทธเสมา แล้วเขียนรูปองค์พระภูมิลงไปในนั้น ตามลักษณะต่าง ๆ กัน (เทพย์ สาริกบุตร, 2509, น. 42) เห็นได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการผสมผสานความเชื่อระหว่างผีสางเทวดา วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ อำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้สามารถดำรงอยู่ด้วยกัน

ต่อมาเมื่อมีชาวจีนมาตั้งเป็นชุมชนจีนจึงได้นำคติความเชื่อดั้งเดิมแบบจีนและคติเต๋ามาผสมผสานเข้ากับความเชื่อเดิมในสังคมไทย จากการที่ชาวจีนรุ่นแรกได้รวมตัวกันและร่วมแรงร่วมใจกันสร้างศาลเจ้าขึ้น ศาลเจ้าจึงกลายเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนาและสังคม มีการจัดพิธีบูชาเทพประจำศาลเป็นประจำทุกปี และทำหน้าที่เป็นสถานที่รวมกลุ่มของชุมชนจีนในการประกอบพิธีกรรม งานเทศกาล รวมถึงเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดประเพณีและวัฒนธรรมสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ชาวจีนไม่ว่าจะอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ใด ก็มักจะสร้างศาลเจ้าในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย เช่น ชาวจีนแต้จิ๋วนับถือหลวงปู่ไต่ฮงกงก็ได้สร้างศาลเจ้าไต้ฮงกง ชาวจีนฮกเกี้ยนนับถือเจ้าแม่มาโจ้วก็ได้สร้างศาลเจ้าแม่มาโจ้ว ชาวจีนไหหลำนับถือเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงก็ได้สร้างศาลเจ้าตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง ฯลฯ จากการค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) พบว่าข้อมูลประวัติเจ้าแม่ทับทิมที่กล่าวกันในสังคมไทยมีอยู่ 5 คติความเชื่อ คือ 1.เจ้าแม่ทับทิมคือเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง (水尾聖娘) 2.เจ้าแม่ทับทิมคือเจ้าแม่เทียนโฮ่วเต็งหม่ายหรือเจ้าแม่เทียงโห่วเซี้ยบ้อ (天后聖母) 3.เจ้าแม่ทับทิมคือเจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง (正順聖娘) 4.เจ้าแม่ทับทิมคือปึงเถ่าม่า (本頭媽) และ 5.เจ้าแม่ทับทิมคือเจ้าแม่ไทยดั้งเดิม ซึ่งแต่ละแห่งมีความเชื่อและคติการบูชาที่แตกต่างกัน

คติความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นของไทยได้ผสมกลมกลืนกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของชาวจีนและปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ผ่านกระบวนการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากชุมชนชาวจีนอพยพที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ส่งผลให้เกิดการประสานระหว่างความเชื่อพื้นถิ่นเรื่องการนับถือผีกับคติการบูชาเทพเจ้าจีน ความเชื่อใน “เจ้าแม่ทับทิม” จึงสะท้อนการผสมผสานนี้อย่างเด่นชัด โดยพื้นที่ที่มีชุมชนจีนฮกเกี้ยนและไหหลำมักบูชาเจ้าแม่ทับทิมตามคติเทพเจ้าจีน ขณะที่บางพื้นที่ยังคงตีความตามคติสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไทยดั้งเดิม ลักษณะความเชื่อดังกล่าวเชื่อมโยงกับการบูชาเทวนารีจีนสามองค์ ได้แก่ “เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต็งหม่าย” “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” และ “เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊ง

เหนี่ยง” ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนไหหลำทั่วโลกเคารพสักการะ ทั้งนี้ ศาลเจ้าบางแห่งประดิษฐานทั้งสามองค์ร่วมกัน ขณะที่บางแห่งบูชาแยกเป็นองค์ ๆ จนบางครั้งเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าเป็นเจ้าแม่องค์เดียวกัน ปรากฏการณ์นี้จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการกลืนกลายและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของการบูชาเทวนารีทั้งสามภายใต้บริบทความศรัทธาต่อ “เจ้าแม่ทับทิม” ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการกลืนกลายทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนของการนับถือบูชา “เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” และ “เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” ภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม การกลืนกลายทางวัฒนธรรม และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมทั้งคติจีนในฐานะเจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง และคติไทยในฐานะเจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่ทับทิมทอง เจ้าแม่ศรีทับทิม เจ้าแม่ทับทิมเทวีเจ้า ฯลฯ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และบทความวิชาการ ตลอดจนข้อมูลจากเพจศาสนสถานที่มีการบูชาเจ้าแม่ทับทิม นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลศาลเจ้าแม่ทับทิมทั้งแบบไทยและจีนจำนวน 100 แห่งทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ผ่านการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างศาลเจ้าแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลเจ้า ผู้นำชุมชน ผู้บูชา และผู้รู้ท้องถิ่น เพื่อให้ได้มุมมองเชิงลึกเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาเจ้าแม่ทับทิม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม การสังเกตการณ์ในพื้นที่ศาลเจ้าต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานองค์เจ้าแม่ทับทิม แบ่งผลการวิจัยออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ 1.การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมของคติการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมคติจีนและเจ้าแม่ทับทิมคติไทย และ 2.การกลืนกลายทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมของการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิมคติจีน” และ “เจ้าแม่ทับทิมคติไทย” สู่การกลืนกลายระหว่างแนวคิดและความเชื่อ

การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม ภาษาจีนคือคำว่า “เหวินฮว่าเจียวหลิว” (文化交流) หมายถึง การสื่อสารทางจิตวิญญาณเปรียบเสมือนสายใยแห่งศรัทธาที่ค่อย ๆ หล่อหลอมความเชื่อและคุณค่าภายในใจอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่รู้ตัว และยังช่วยเชื่อมโยงจิตใจของผู้คนให้เข้าใจกันลึกซึ้งยิ่งขึ้น (心靈的交流, 具有潛移默化、潤物無聲、增進感情的紐帶作用) (胡荣荣, 2021, p.73) ส่วนกระบวนการที่ผู้คนจากวัฒนธรรมต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกันนั้น ภาษาจีนเรียกว่า “อี่ว์เหยียนเหวินฮว่าเจียวหลิว” (语言文化交流) หรือแม้กระทั่งกิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้คนใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแปลความหมายระหว่างกัน เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างภาษาต่าง ๆ จากการศึกษา พบว่าท่ามกลางกลุ่มชนนานาชาติพันธุ์ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามประเทศแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานีเป็นต้นมานั้น พวกคนจีนทางตอนใต้ของประเทศจีนทั้งจากมณฑลยูนนาน กวางสี กวางตุ้ง และบริเวณใกล้เคียงนั้น ต่างหลั่งไหลเข้ามาทั้งเพื่อทำการค้าและตั้งถิ่นฐานในไทยอย่างต่อเนื่อง คนเหล่านี้เรียกว่า พวกเจ๊ก เพราะเมื่อแรกเข้ามานั้นยังพูดภาษาไทยไม่ได้ อีกทั้งยังปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหญ่ของบางเมืองไม่ได้ คนจีนอพยยพเหล่านี้แบ่งออกเป็นหลายกลุ่มเหล่าตามท้องถิ่นดั้งเดิม จนมีภาษาพูดและสำเนียงพูด ตลอดจนขนบประเพณีหลายอย่างแตกต่างกัน (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2547, น.8) ทำให้ชื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ เป็นภาษาจีนย่อมแตกต่างกัน เห็นได้จากการเรียกขานชื่อเจ้าแม่ทับทิมฝ่ายจีนสู่ภาษาไทยด้วยคำว่า เจ้าแม่ทับทิม สะท้อนให้เห็นถึงการแปลบริบทเฉพาะ เช่น ป้ายบูชา ชื่อศาลเจ้า หรือชื่อที่เรียกขานเจ้าแม่กันโดยทั่วไป ผู้วิจัยสรุปชื่อเรียกขานได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปชื่อเรียกขาน “เจ้าแม่ทับทิม” ฝ่ายจีน

ชื่อภาษาจีน	ภาษาจีนไหหลำ	ภาษาจีนฮกเกี้ยน	ภาษาจีนแต้จิ๋ว	ภาษาจีนกลาง
天后聖母	เทียนโฮ่วเต็งหม่าย	เทียนเฮาสิ่งเบ้ว	เทียงโห่วเซี้ยบ้อ	เทียนโฮ่วเซิ่งหมู
水尾聖娘	ตุ๊ยบ่วยเต็งเหนี่ยง	จุ้ยโบ้ยสิ่งหนิว	จุ้ยบ่วยเซี้ยเนี้ย	สุยเหว่ยเซิ่งเหนียง
正順聖娘	เจียตุ้นเต็งเหนี่ยง	เจี่ยซุนสิ่งหนิว	เจี่ยสุงเซี้ยเนี้ย	เจิ่งซุ่นเซิ่งเหนียง
本頭媽	บุ๋นเก่าม้า	ปุ้นเถาม่า	ปึงเถ่าม่า	เปิ่นโถวมา
媽祖	ม้าโต๋ว	ม่าจ้อ	หมาโจ้ว	มาจู่
婆祖	โผ่โตว	โป๋จ้อ	พ๊ัวโจ้ว	ผัวจู่

ตารางที่ 2 สรุปชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย”

ชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “เทียงโห่วเซี้ยบ้อ” หรือ “เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” 天后聖母		
ชื่อเรียกอื่น ด้วยกลวิธีการแปลตามบริบทสถานที่ตั้งของศาลเจ้า 34 ชื่อ	เจ้าแม่สวรรค์ (ศาลเจ้าแม่หน้าผา อ.เมือง จ.นครสวรรค์)	เจ้าแม่สมุทร (ศาลเจ้าเล่งจูเกียง อ.เมือง จ.ปัตตานี)
	เจ้าแม่อากาศ (ศาลเจ้าแม่อากาศ อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม)	เจ้าแม่มาผ่อ (ศาลเจ้าแม่มาผ่อแบหอ อ.รามัน จ.ยะลา)
	เจ้าแม่มะลิ (ศาลเจ้าแม่มะลิ อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา)	เจ้าแม่คลองทอง (ศาลเจ้าแม่คลองทอง อ.บางเลน จ.นครปฐม)
	เจ้าแม่ดอนกระเบื้อง (ศาลเจ้าแม่ดอนกระเบื้อง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี)	เจ้าแม่แก่นจันทร์ (ศาลเจ้าแม่แก่นจันทร์ อ.เมือง จ.ราชบุรี)
	เจ้าแม่โต๊ะโมะ (ศาลเจ้าแม่โต๊ะโมะ อ.สุไหงโกลก จ.นราธิวาส)	เจ้าแม่พวงมาลัยษี (ศาลเจ้าแม่พวงมาลัยษี อ.บางเลน จ.นครปฐม)
	เจ้าแม่ฟ้า (ศาลเจ้าแม่ฟ้า อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม)	เจ้าแม่บ้านโป่ง (ศาลเจ้าแม่บ้านโป่ง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี)
	เจ้าแม่วังหีบ (ศาลเจ้าแม่วังหีบ อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี)	เจ้าแม่ปากคลองบางกะจะ (ศาลเจ้าปากคลองบางกะจะ อ.เมือง จ.จันทบุรี)
	เจ้าแม่ประสพ (ศาลเจ้าแม่ประสพ เขตบางกะปิ กทม.)	เจ้าแม่อาม่าเกาะแสมสาร (ศาลเจ้าแม่อาม่า เกาะแสมสาร อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี)
	เจ้าแม่สามมุข (ศาลเจ้าแม่สามมุข อ.เมือง จ.ชลบุรี)	เจ้าแม่พันพิมพ์ (ศาลเจ้าแม่พันพิมพ์ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี)
	เจ้าแม่ต้นแจง (ศาลเจ้าแม่ต้นแจง อ.เมือง จ.นครปฐม)	เจ้าแม่เบิกไพร (ศาลเจ้าแม่เบิกไพร อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี)
	เจ้าแม่อัมพร (ศาลเจ้าแม่อัมพร อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา)	เจ้าแม่ไข่มุกข์ (ศาลเจ้าแม่ไข่มุกข์ เขตดุสิต กทม.)
	เจ้าแม่เขาเกลือ (ศาลเจ้าแม่เขาเกลือ อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี)	เจ้าแม่เมืองสมุทร (ศาลเจ้าแม่เมืองสมุทร อ.เมือง จ.สมุทรสาคร)
	เจ้าแม่ไสว (ศาลเจ้าแม่ไสว อ.เมือง จ.ระยอง)	เจ้าแม่ย่านาง (ศาลเจ้าแม่ย่านาง อ.เมือง จ.ภูเก็ต)
	จ้าวแม่ทองคำ (ศาลเจ้าแม่ทองคำ เขตคลองเตย กทม.)	เจ้าแม่ปากแพรก (ศาลเจ้าแม่กวนอิม อ.เมือง จ.กาญจนบุรี)
	เจ้าแม่ศรีทับทิม (ศาลเจ้าแม่ศรีทับทิม เกาะเสม็ด จ.ระยอง)	เจ้าแม่ทับทิมทอง (ศาลเจ้าแม่ทับทิมทอง อ.ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์)

ตารางที่ 2 สรุปชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” (ต่อ)

ชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “เทียงโห่วเซี้ยบ้อ” หรือ “เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” 天后聖母		
	เจ้าแม่ประดู่ (ศาลเจ้าแม่ประดู่ เขตสัมพันธวงศ์ กทม.) เจ้าแม่รำพึง ศาลเจ้าแม่รำพึง อ.เมือง จ.ระยอง	เจ้าแม่ทัพสมุทร (ศาลเจ้าแม่ทัพสมุทร อ.เมือง จ.สมุทรปราการ) เจ้าแม่จอมฟ้า (เจ้าแม่ม้า) (โรงเจม้าอี่ตั้ว อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม)
ชื่อเรียกอื่นด้วยกลวิธีการแปลตามความหมายอักษรจีน 12 ชื่อ	พระสมุทรเทวี 海神天妃 พระมหาเทวีสมุทร 海神天妃 ราชินีสวรรค์ 天后 พระแม่เจ้าผู้สูงส่ง 天上聖母 เทพธิดาสวรรค์ 天妃女神 เทวนารีแห่งท้องทะเล 海上女神	พระแม่ย่า 媽祖 พระชายาสวรรค์ 天妃 แม่ย่านาง 媽祖婆 พระอริยมาตาแห่งสวรรค์ 天上聖母 เจ้ายอดสวรรค์ 天上聖母 พระเทพเทวี 天后聖母
ชื่อเรียกอื่นด้วยกลวิธีการแปลถ่ายถอดเสียงภาษาถิ่นจีนสู่ภาษาไทย 15 ชื่อ	โกวบ๊อ (แต้จิ๋ว) 姑母 อาม่า (แต้จิ๋ว) 阿媽 ไห่ตังม่า (แต้จิ๋ว) 海东媽 ม่าจ้อโป๋ (ฮกเกี้ยน) 媽祖婆 เทียนส่งเซ่งโบ้ (ฮกเกี้ยน) 天上聖母 บีจิ่วมาจ้อ (ฮกเกี้ยน) 湄洲媽祖 โผโต๊วมา (ไหหลำ) 婆祖媽	หมาโจ้วเนี้ย (แต้จิ๋ว) 媽祖娘 เทียงโหวเหนียเนี้ย (แต้จิ๋ว) 天后娘娘 กิมจุงเซี้ยเนี้ย (แต้จิ๋ว) 金尊聖娘 เทียนเซี่ยงเต๊งหม่าย (ไหหลำ) 天上聖母 เทียนพุย (ไหหลำ) 天妃 ไคไต๋ม่า (ฮกเกี้ยน) 开台媽 ออบิ่นซาม่า (ฮกเกี้ยน) 黑面三媽 มาจ้อนิวหนิว (ฮกเกี้ยน) 媽祖娘娘

ตารางที่ 3 สรุปชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง”

ชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” 水尾聖娘				
ชื่อเรียกอื่น	เจ้าแม่ปลายน้ำ	เจ้าแม่ท้ายน้ำ	เจ้าแม่คงคาจีน	เจ้าแม่ทองคำ

ตารางที่ 4 สรุปชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง”

ชื่อเรียกขานภาษาไทย “เจ้าแม่ทับทิม” นับถือบูชาในฐานะเจ้าแม่ “เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” 正順聖娘				
ชื่อเรียกอื่นด้วยกลวิธีการแปลถ่ายถอดเสียงภาษาถิ่นจีนไหลำ	ท่านหญิงเสี่ยนโต่ยพูเหยี่ยน 冼夫人	ท่านผู้หญิงเสี่ยนเสี่ยนไถ่พูเหยี่ยน 冼太夫人	บ่างโต่ยเต๊งเหนี่ยง 冯冼聖娘	ไหว่ลุ่ยเต๊งเหนี่ยง 火雷聖娘

ตารางที่ 5 สรุปชื่อเรียกขาน “เจ้าแม่ทับทิม” ฝ่ายไทย

เจ้าแม่ทับทิม	เจ้าแม่ทับทิมทอง	เจ้าแม่ศรีทับทิม	เจ้าแม่ทับทิมเทวีเจ้า
ตำหนักเจ้าแม่ทับทิม โรงพยาบาลอานันทมหิดล อ.เมือง จ.ลพบุรี	ศาลเจ้าแม่ทับทิมทอง วัดบางไกรนอก ต.บางขุนกอง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี	ศาลเจ้าแม่ศรีทับทิม ต.บ้านเพ อ.เมือง จ.ระยอง	ศาลเจ้าแม่ทับทิมเทวีเจ้า วัดท่าไม้ อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร
แม่ย่าทับทิมโพธิ์ทอง	**แม่ย่าทับทิม**	**เจ้าแม่อ่าวใหญ่ (ทับทิม)**	
วังแม่ย่าทับทิมโพธิ์ทอง วัดโพธิ์งาม ต.กระตีบ อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม	ศาลแม่ย่าทับทิม วัดกลางนครหลวง อ.นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา	ศาลเจ้าแม่อ่าวใหญ่ วัดอ่าวใหญ่ อ.เมือง จ.ตราด	

ตารางที่ 6 ตัวอย่างการแปลชื่อ “เจ้าแม่ทับทิม” ฝ่ายไทย เป็นภาษาจีน

柘榴娘娘	石榴金母	紅寶石女神
ศาลเจ้าแม่ทับทิม ปู่เขียวภุชคินทร์ แม่ย่าดารารินทร์ ซ.วิภาวดีรังสิต 27 ชุมชนทุ่งสองห้อง แขวงดอนเมือง เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ	ศาลเจ้าแม่ทับทิมทอง วัดบางไกรใน ต.บางขุนกอง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี	ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดโชติการาม ต.บางไผ่ อ.เมือง จ.นนทบุรี

จากตารางสรุปการเรียกขานเจ้าแม่ทับทิมฝ่ายจีนและฝ่ายไทยข้างต้น เห็นได้ว่า ชื่อเรียกขานเจ้าแม่ฝ่ายจีนมาจากการรวมกลุ่มชาวจีนตามภาษาถิ่นที่อยู่อาศัย ทำให้มีชื่อเรียกเฉพาะที่หลากหลายจนทำให้เกิดความสับสนและเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าคือเจ้าแม่องค์เดียวกัน ส่วนชื่อเรียกขานเจ้าแม่ฝ่ายไทยปรากฏชัดถึงอิทธิพลคติความเชื่อท้องถิ่นไทยดั้งเดิม จากการสำรวจชื่อศาลเจ้า ป้ายบูชา และคำเรียกขานที่ชาวบ้านใช้ในเอกสารบันทึกและการสัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลเจ้าและผู้สูงอายุในชุมชน เมื่อแปลชื่อเป็นภาษาจีนมีทั้งที่แปลด้วยแนวคิดว่าชื่อเจ้าแม่ทับทิมมาจากผลไม้ทับทิมและแปลด้วยแนวคิดว่าชื่อเจ้าแม่ทับทิมมาจากอัญมณีทับทิม และจากการศึกษาชื่อเรียกขานเจ้าแม่ทับทิม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นชื่อเรียกขานเจ้าแม่ฝ่ายไทยมาก่อน ด้วยมโนทัศน์ที่มองว่าเป็นสิ่งศักดิ์ไทยที่ดำรงอยู่ในสถานะเทพารักษ์จึงทำให้ผู้คนเข้าใจได้ว่า เจ้าแม่ทับทิมฝ่ายไทยคือเทพารักษ์สตรีผู้สูงศักดิ์เป็นที่น่าเคารพนับถือ เห็นได้จากชื่อเรียกขานว่า แม่ย่าทับทิม

จากการศึกษาการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมของการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” พบว่า การนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” ในสังคมไทยเดิมเป็นคติความเชื่อจากการนับถือผีสาง ต่อมาได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่อง “เจ้ากรุงพาลี” อันเป็นเรื่องในศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสมผสานด้วย เพราะพอจะเข้าเค้ากันไปได้กับเรื่องพระภูมิ เนื่องจากเป็นเรื่องของเจ้าโลกหรือเจ้าที่เจ้าทางคล้ายคลึงกัน จนพัฒนาความเชื่อมาเป็นการนับถือบูชาพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งมีชื่อว่า พระทาษธารา พระธาตุธาร หรือทาสธารา มีบทบาทหน้าที่ปกครองดูแลห้วย หนอง คลอง บึง และลำธารต่าง ๆ ตลอดจนน้ำที่ตกลงมาจากฟ้า แม่น้ำทะเล ทั้งนี้ภาระหน้าที่ของพระภูมิตามตำนานมีความใกล้เคียงกับความเชื่อเรื่อง “คราม เทวดา” (grāmadevatā)

จากศาสนาฮินดูที่เชื่อว่าเป็นเทพารักษ์ของพื้นที่หนึ่ง ๆ จากการศึกษาเทวะประติมานพบว่า มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะบุรุษและลักษณะสตรี หากเป็นพระภูมิบุรุษ พระหัตถ์ขวาถือพระขรรค์สั้น พระหัตถ์ซ้ายวางไว้ข้างองค์ หากเป็นพระภูมิสตรี พระหัตถ์ขวาถือดอกบัวบาน พระหัตถ์ซ้ายถือหอยยอดหรือหอยสังข์ ต่อมาเป็นลูกผสมทางวัฒนธรรม (cultural hybridity) ซึ่งหมายถึงรูปแบบการใช้ชีวิต อัตลักษณ์ สิ่งของ หรือสัญลักษณ์ที่มีลักษณะผสมผสานจากหลายแหล่ง อันมีที่มาจากการติดต่อสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม การเดินทางโยกย้าย ภาวะพลัดถิ่น และการปะทะสังสรรค์ของพหุวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2563) โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางความเชื่อของกลุ่มคนจีนที่มาตั้งรกรากในสังคมไทย แล้วเป็นศาลเจ้าแบบจีนหลังคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

ภาพที่ 2 พระทาสทารา เทวะลักษณะบุรุษ ภาพที่ 3 พระทาสธารา เทวะลักษณะสตรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองนนทบุรี ปากคลองอ้อม จ.นนทบุรี

(ที่มา : เจษฎา นิลสงวนเดชะ, ถ่ายภาพ) (ที่มา : เจษฎา นิลสงวนเดชะ, ถ่ายภาพ)

จากการศึกษา พบลักษณะการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (cultural conviviality) ระหว่างความเชื่อดั้งเดิม การนับถือผีสางเทวดา หรือวิญญาณนิยมของคนไทยดั้งเดิม ต่อมาเมื่อมีการแพร่หลาย “ภารตภิวัฒน์” (Indianization) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่พ่อค้าจากอินเดียออกมาค้าขาย และตั้งหลักแหล่งปะปนกับชนพื้นเมือง ในระยะแรกจนเกิดปฏิสัมพันธ์กัน จากนั้นนักบวชทั้งพุทธและพราหมณ์ได้เดินทางนำเอาศาสนาออกมาเผยแพร่บ้าง ตลอดจนการเดินทางของคนจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าไปยังอินเดียและนำวัฒนธรรมกลับออกมาเผยแพร่เสียเอง (อนุรักษ์ ดีพิมาย, 2568, น. 230) ทั้งนี้ บรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นตามแบบอินเดีย มักสร้างศาสนสถานสำหรับประดิษฐานเทวรูปพระผู้เป็นเจ้าตามแบบอินเดียขึ้นบนภูเขาธรรมชาติ หรือภูเขาจำลอง พระผู้เป็นเจ้านี้ย่อมเกี่ยวข้องกับองค์กษัตริย์อย่างใกล้ชิดและเป็นเครื่องหมายแห่งเอกภาพของอาณาจักรด้วย ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงการผสมระหว่างความเชื่อถือตามแบบอินเดียเข้ากับความเชื่อถือพื้นเมืองอันนิยมการสร้างศาสนสถานขึ้นบนที่สูงได้เป็นอย่างดี (หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2535, น.7) สังเกตได้จากการสร้างศาลพระภูมิที่ต้องยกขึ้นสูงจากพื้น

และการยกสูงยังเป็นการแสดงว่า ศาลพระภูมิอยู่เหนือมนุษย์ เป็นที่อยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่ควรอยู่ในระดับเดียวกับพื้นดินที่มนุษย์เดินผ่าน ดังนั้นจากคติการนับถือบูชาผีสางเกิดการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมอินเดีย ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องพระภูมิเจ้าที่และเกิดการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับคติความเชื่อของกลุ่มคนจีนในสังคมไทยในเวลาต่อมา ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดเมืองที่มีตลาดเป็นศูนย์กลางเกือบทั่วประเทศ ย่านตลาดคือถิ่นที่อยู่อาศัยและแหล่งค้าขายของคนจีนเจ๊กนั่นเอง สิ่งที่ควบคู่ไปกับชุมชนตลาดหรือชุมชนเมืองก็คือการมีศาลเจ้าและโรงเจเกิดขึ้น เพราะเป็นแหล่งสำคัญในการประกอบพิธีกรรมของคนเจ๊ก (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2547, น.9) เมื่อมีการสร้างศาลเจ้ารูปแบบจีนขึ้นในสังคมไทย การนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมจึงเกิดการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมตามความเชื่อของคนจีนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มจีนฮกเกี้ยนที่นับถือบูชาเจ้าแม่เทียนโฮ่ว กลุ่มจีนไหหลำที่นับถือบูชาเจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง และเจ้าแม่ไท้วาเต๊งเหนี่ยง กลุ่มจีนแต้จิ๋วที่นับถือบูชาปึงเถ่าม่า จึงทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมคติการนับถือบูชาเทวนารีจีนมาบรรจบกันและเกิดการแลกเปลี่ยน ปรับเปลี่ยนหรือหลอมรวมกันจนเกิดการเรียกขานใหม่ว่า “เจ้าแม่ทับทิม”

แผนผังที่ 1 ความสัมพันธ์การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมของการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทย

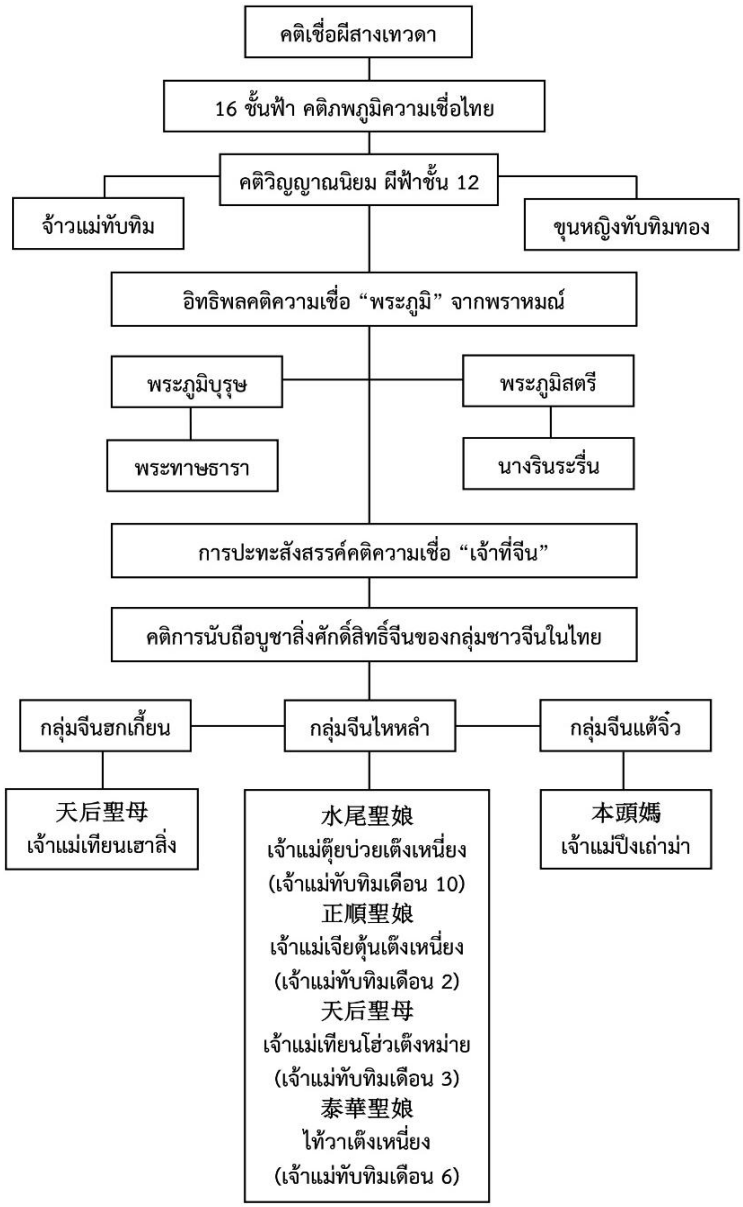

(ที่มา : เจษฎา นิลสงวนเดชะ, 2568)

2. การกลืนกลายทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม”

การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มคนต่างวัฒนธรรมมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง จนเกิดการแลกเปลี่ยน ปรับตัว และผสมผสานองค์ประกอบทางความเชื่อ ค่านิยม พิธีกรรม และวิถีชีวิตเข้าด้วยกัน ผลลัพธ์อาจทำให้กลุ่มหนึ่งรับแบบแผนทางวัฒนธรรมของอีกกลุ่มมาเป็นส่วนหนึ่งของตน หรือเกิดวัฒนธรรมใหม่ที่หลอมรวมคุณลักษณะ

ของทั้งสองฝ่าย ในบริบทสังคมไทย กระบวนการนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ซึ่งนำมาสู่การผสมผสานความเชื่อระหว่างคติท้องถิ่นไทยกับคติการบูชาเทพเจ้าจีน เช่น กรณีความศรัทธาต่อ “เจ้าแม่ทับทิม” ที่สะท้อนการผสมผสานทางศาสนาความเชื่อและประเพณีระหว่างสองวัฒนธรรม

จากการพิจารณาคำนิยาม “การกลืนกลายทางวัฒนธรรม” ในภาษาจีนคือคำว่า “เหวินฮว่าถงฮว่า” (文化同化) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนเองเพื่อยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น (改變自己的文化類型接受其他族群的文化) เมื่อบุคคลไม่ต้องการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดิมของตน แต่มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นเป็นประจำ กลยุทธ์ที่พวกเขาใช้เรียกว่า “การกลืนกลาย” (同化)(余偉、鄭鋼, 2005, p.838) พจนานุกรมศัพท์ผังเมืองฉบับราชบัณฑิตยสภา ให้คำนิยาม “การกลืนกลาย” (assimilation) ว่าเป็น กระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นหรือชนกลุ่มน้อยรับความเชื่อ ค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมของเจ้าของถิ่นหรือคนกลุ่มใหญ่ไว้ และในที่สุดได้ผสมกลมกลืนไปกับชนกลุ่มใหญ่ในสังคมนั้น เช่น ชาวมอญที่ปรับความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมให้กลืนกลายเข้ากับชุมชนไทย ชุมชนจีนที่ผสมผสานพิธีกรรมแบบไทยเข้าไปในประเพณีของจีน ชาวมุสลิมที่ก่อสร้างมัสยิดบางหลวงให้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2565) ส่วน Nazira Abdinassir กล่าวถึงประเด็นการกลืนกลายว่า ทฤษฎีการกลืนกลาย แนวคิดโดยรวม และคำนิยามพัฒนามาจากการศึกษา ประสบการณ์ และการสังเกตของนักวิทยาศาสตร์หลายท่าน โดยได้รับการเพิ่มเติมและปรับปรุงอยู่เสมอ แม้ว่านักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่จะมีคำนิยามของตนเอง แต่แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีก็ยังครบถ้วนและชัดเจน ตัวอย่างเช่น ตามทฤษฎีของ Joseph Fichter การกลืนกลายคือกระบวนการทางสังคมที่บุคคลหรือกลุ่มหลายฝ่ายยอมรับและปฏิบัติตามรูปแบบพฤติกรรมของกันและกัน โดยทั่วไปมักพูดถึงบุคคลหรือกลุ่มชนกลุ่มน้อยที่ถูกกลืนกลายเข้าสู่กลุ่มหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง แต่กระบวนการนี้ไม่ใช่เรื่องฝ่ายเดียว มันเป็นความสัมพันธ์เชิงปฏิสัมพันธ์ที่ทั้งสองฝ่ายมีพฤติกรรมตอบสนองซึ่งกันและกัน แม้ว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจได้รับผลกระทบมากกว่าอีกฝ่าย ในงานเขียนล่าสุด นักสังคมวิทยาหลายท่านเทียบคำว่า ‘การกลืนกลาย’ (assimilation) กับ ‘การปรับตัวทางวัฒนธรรม’ (acculturation) หรือมองว่าการกลืนกลายเป็นรูปแบบสุดขั้วของการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Abdinassir, N. 2024, p.11)

จากการศึกษาประเด็นการกลืนกลายทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” พบว่า การเรียกขานว่า “เจ้าแม่ทับทิม” นั้นเป็นการเรียกขานโดยคนไทย หากเป็นชื่อเรียกเจ้าแม่ฝ่ายจีนที่ชาวจีนกลุ่มฮกเกี้ยนและกลุ่มไหหลำนับถือ ซึ่งคนจีนจะเรียกชื่อตามสำเนียงจีน ภาษาจีนกลางเรียกว่า “มาจู่” กลุ่มจีนฮกเกี้ยนจะเรียกว่า “ม่าจ้อ” “ม่าจ้อโป๋” ส่วนกลุ่มจีนไหหลำจะเรียกว่า “ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” เมื่อคนจีนอพยพมาตั้งรกรากในประเทศไทยทำให้คติความเชื่อนี้กลืนกลายเข้ากับชุมชนไทยจนกลายเป็นเจ้าแม่ฝ่ายไทย เจ้าแม่ม่าจ้อของกลุ่มจีนฮกเกี้ยนกลืนกลายเป็น “แม่ย่านาง” สถิตประจำเรือของไทย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่องพิกุลทอง ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อเรื่อง “แม่ย่านาง” ของไทย เดิมเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้คุ้มครองเรือและการเดินทาง ต่อมาได้รับการผสมผสาน

กับความเชื่อของเจ้าแม่ทับทิม (水尾聖娘) ของกลุ่มจีนไหหลำ ที่เน้นทั้งการปกป้องผู้เดินทางทางน้ำประจำท้องถิ่น ส่งผลให้แม่ย่านางแบบไทยคงบทบาทเดิม แต่ได้รับเทวะลักษณะและคุณลักษณะบางประการจากเจ้าแม่ทับทิม กลายเป็นความเชื่อผสมผสานที่สะท้อนรากวัฒนธรรมทั้งไทยและจีนไหหลำอย่างกลมกลืนและต่อเนื่อง ความว่า

๏ มาจะกล่าวบทไป ย่านางรักษาสำเภาใหญ่
มีจิตเมตตานางทรามวัย สำแดงให้เห็นกายา ฯ

(กรมศิลปากร, 2552, น.34)

นอกจากนี้ ยังได้อธิบายคำศัพท์ “ย่านาง” ไว้ว่า คือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิงที่ประจำรักษาเรือเรียกว่า แม่ย่านางเรือ (กรมศิลปากร, 2552, น.142) ดังที่ เทพย์ สาริกบุตร (2509) กล่าวว่า โดยคติประเพณีทั่ว ๆ ไปของชนเผ่ามงโกลนั้น มีความเชื่อถือแน่นแฟ้นในเรื่องวิญญาณ คือ เรื่องภูตผีปีศาจ เช่น นับถือผีฟ้า (เทวดา) ผีบ้านผีเรือน ผีปู่ย่าตายาย มีการเซ่นสรวงกันอยู่เสมอ และถือว่าในที่ทุก ๆ แห่งไปย่อมมีวิญญาณคือผีสิงสถิตอยู่ทั้งนั้น เช่นจะทำการแต่งงานก็ต้องมีการไหว้ผี เด็กคลอดออกมาใหม่ ๆ ก็ต้องมีการเซ่นไหว้แม่ซื้อ แม้จะอยู่หรือไปที่สถานที่ใด ๆ ก็ดี ก็ต้องมีการเซ่นไหว้เจ้าที่ ณ ที่นั้น แม้จะลงเรือไปไหนก็ต้องมีการไหว้แม่ย่านางเรือ อันล้วนแล้วแต่เป็นคตินิยมที่นับเนื่องมาจากการนับถือผีทั้งนั้น (เทพย์ สาริกบุตร, 2509, น. 23-24) ต่อมาผู้คนเรียกแม่ย่านางกับเจ้าแม่ทับทิมปะปนกันไป ส่วนเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงกลมกลืนเป็น “เจ้าแม่ทับทิม” ของไทย ทำให้พิธีกรรมการบูชาเจ้าแม่ทั้ง 2 องค์ จึงเป็นแบบไทย ต่อมาเมื่อชาวจีนมีกำลังทรัพย์ในการบูรณะศาลเจ้าก็ได้ผสมผสานพิธีกรรมการบูชาและสร้างศาลเจ้าใหม่ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนจนทำให้เทวะลักษณะของเจ้าแม่ไทยกลายเป็นเจ้าแม่ฝ่ายจีนไปโดยปริยาย

ภาพที่ 4 เทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยผสมจีน ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซอยหมู่บ้านพระประแดงวิลเลจ 2 อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

(ที่มา : เจษฎา นิลสงวนเดชะ, 2560)

ในด้านเทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิม ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า มีความเป็นไปได้ว่าคนจีนจะสั่งงานช่างไม้แกะสลักให้มีเทวะลักษณะแบบไทย เห็นได้จากเทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซอยหมู่บ้านพระประแดงวิลเลจ 2 อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ ที่มีเทวะลักษณะเป็นสตรีไทยท่านั่งห่มสไบ คล้ายสตรีผู้สูงศักดิ์ แต่เป็นการแกะสลักจากไม้ตามคติจีน ส่วนประเด็นศาลเจ้าแบบไทยถูกกลืนกลายเป็นศาลเจ้าแบบจีนสามารถพบเห็นได้ทั่วไป เนื่องจากชาวจีนมีความศรัทธาและกำลังทรัพย์ที่พร้อมกว่าคนไทย เมื่อจะบูรณะศาลเจ้าไทยที่สภาพกำลังทรุดโทรมย่อมสร้างใหม่เป็นศาลเจ้าแบบจีนตามธรรมเนียมการสร้างศาลเจ้าจีน หากจะบูรณะสร้างใหม่เป็นศาลเจ้ารูปแบบไทยคงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากปัจจัยทางภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลทำให้ศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยค่อย ๆ หายไป ถูกกลืนกลายเป็นศาลเจ้าจีนไปเป็นจำนวนมาก ศาลเจ้าแม่ทับทิมที่ได้รับการบูรณะแบบจีนจึงกลายเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural area) ที่สังคมชาวจีนในไทยกำหนดจากคุณลักษณะทางวัฒนธรรมร่วมกันหรือชาติพันธุ์เดียวกัน เห็นได้จากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมศาลเจ้าหากเป็นกลุ่มจีนฮกเกี้ยนก็จะสร้างศาลเจ้าแม่เทียนโฮ่วขึ้นตามศิลปะหมิ่นหนาน (闽南) หากเป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วก็จะสร้างศาลเจ้าปึงเถ่าม่าขึ้นตามศิลปะเฉาซั่น (潮汕) หากเป็นกลุ่มจีนไหหลำก็จะสร้างศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง ศาลเจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง และศาลเจ้าแม่ไท้วาเต๊งเหนี่ยงขึ้นตามศิลปะไหหลำ (海南)

นอกจากประเด็นศาลเจ้าไทยที่ถูกกลืนกลายเป็นรูปแบบศาลเจ้าจีนแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบประเด็นการกลืนกลายทางวัฒนธรรมจากการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิมคติไทย” กลายเป็น “เจ้าแม่ทับทิมคติจีน” ภายใต้บริบทของความเชื่อที่ว่า “เจ้าแม่ทับทิม” คือเจ้าแม่ฝ่ายจีน ดังตัวอย่างศาลเจ้าแม่ทับทิมตลาดชอบสอน (ตรงข้ามหน้าโรงไก่) อ.บางเสาธง จ.สมุทรปราการ มีการบูชาเจ้าแม่เทียนโฮ่วในฐานะเจ้าแม่ทับทิม ตั้งประดิษฐานอยู่ภายในศาลพระภูมิ ด้านข้างเป็นศาลพระภูมิเจ้าที่และศาลตายาย เห็นได้ชัดเจนว่าบริบทในพื้นที่แห่งนี้เป็นการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไทยเดิมผสมผสานกับความเชื่อพระภูมิเจ้าที่ แต่กลับมีการนับถือบูชาเทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิมแบบจีนภายใต้บริบทรูปแบบศาลพระภูมิที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้หรือปูนเสาเดียว ดำรงสถานะเป็นเทพารักษ์ประจำพื้นที่ เพื่อปกปักรักษาสถานที่แห่งนั้น เฉกเช่นกับการบูชาพระชัยมงคลภายในศาลพระภูมิบริเวณใกล้เคียงกัน ศาลเจ้าแม่ทับทิม บ้านท่ากระทุ่ม อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี เป็นศาลทรงไทยแต่ภายในบูชาเทวะประติมานเจ้าแม่เทียนโฮ่วแบบจีน ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตลาดค้าส่งผลไม้สะพานขาว เป็นศาลหินอ่อนทรงประยุกต์แต่ภายในบูชาเทวะประติมานเจ้าแม่เทียนโฮ่วแบบจีน อีกทั้งศาลเจ้าแม่ทับทิม ปากคลองดาวคะนอง ซอยราษฎร์บูรณะ 1 แขวงบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ เป็นศาลทรงไทยริมแม่น้ำเจ้าพระยา ภายในบูชาทั้งเจว็ด เทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิมแบบและแบบจีน เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า “เจ้าแม่ทับทิม” อาจจะเป็นชื่อเรียกเทพารักษ์สตรีไทยมาก่อน เห็นได้จากความเชื่อดั้งเดิมมักไม่สร้างรูปเคารพแต่บูชาเป็นแผ่นเจว็ดไม้ ทำให้มีการบูชาเจ้าแม่ทับทิมในรูปแบบของเจว็ดมักจะประดิษฐานอยู่ในศาลเพียงตา ตามคติผีสางเทวดาของไทยดั้งเดิม หรือศาลพระ

ภูมิ ตามคติพราหมณ์เชื่อว่าเทพารักษ์หรือพระภูมิเทวดาทำหน้าที่พิทักษ์เขตพื้นที่นั้น ๆ เช่น ศาลหลักเมืองนนทบุรี (เดิม) อ.เมือง จ.นนทบุรี เทวลักษณะเจ้าแม่มือถือดอกบัว ต่อมาเมื่อเทพเจ้าจีนของกลุ่มจีนไหหลำ “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต็งเหนี่ยง” ได้รับการถวายพระนามอย่างไทยว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ทำให้เจ้าแม่ทับทิมแบบไทยโดนกลืนกลายเป็นเทพเจ้าจีนไปด้วยดังที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน ยกเว้นในสถานที่ราชการ อาทิ โรงพยาบาล โรงเรียน กรมอู่ทหารเรือ กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการตำรวจนครบาล กองคลังแสง กรมสรรพาวุธทหารบก ฯลฯ ซึ่งคนนอกไม่สามารถเข้าไปไหว้โดยสะดวก ศาลเหล่านี้ยังคงเป็นเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยในลักษณะของศาลพระภูมิหรือศาลเรือนไทยโบราณ เป็นต้นว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิม โรงเรียนสตรีวิทยา แขวงวัดบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ เชื่อว่าเป็นเจ้าแม่ฝ่ายไทยในพื้นที่มาแต่เดิม จากป้ายประวัติสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโรงเรียนสตรีวิทยา ทำให้ทราบว่าเจ้าแม่ทับทิม เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพของชาวบ้านมาแต่ดั้งเดิม ความเป็นมา คือบริเวณที่ตั้งของโรงเรียนสตรีวิทยาแต่เดิมมีศาลเก่าแก่อยู่ใต้ต้นโพธิ์ เชื่อกันว่าเจ้าแม่ทับทิมประทับอยู่ ชาวบ้านศรัทธากันมากพากันมากราบไหว้ขอพรให้ท่านคุ้มครองเพื่อความปลอดภัยและมีโชคลาภตามที่ตนปรารถนา

ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดบางไกรใน ตำบลบางขุนกอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ตรงบริเวณริมคลองบางไกรนอก ซึ่งเดิมมีชื่อว่า “คลองบางนายไกร” ในอดีตคงเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ ลักษณะเป็นศาลเรือนไทย บูรณะเมื่อปี พ.ศ. 2521 ประดิษฐานเทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิมเป็นแบบไทย เทวะลักษณะท่านั่ง สวมศิราภรณ์มงกุฎแบบไทย ใส่ชุดไทยสีน้ำเงิน คติการบูชาแบบไทยผสมจีน เป็นเทวรูปที่สร้างขึ้นแทนองค์ก่อน เนื่องจากถูกขโมยไป บริเวณศาลยังปรากฏป้ายไม้แกะสลักอักษรจีนชื่อเจ้าแม่เป็นภาษาจีนว่า “สือหลิวจินหมู่” (石榴金母) เห็นได้ว่าเป็นการแปลแบบตรงตัวตามความหมาย นอกจากนี้ภายในศาลยังมีป้ายคำว่า “เปิ่นโถวเซิ่งมา” (本頭聖媽) แสดงให้เห็นว่าชาวจีนบูชาในฐานะเทพารักษ์สตรีประจำท้องถิ่น เหมือนที่คนไทยบูชาในฐานะเทพารักษ์ไทย จากหลักฐานป้ายภาษาจีนแสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ทับทิมทองแห่งนี้เป็นที่เคารพนับถือของชาวจีนในพื้นถิ่นอีกด้วย ทั้งนี้บริเวณนอกศาลยังมีป้ายประกาศว่า “ห้ามนำอะไรที่เกี่ยวกับหมูมาที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมโดยเด็ดขาด” จากการสอบถามชาวบ้านทำให้ทราบว่า ในอดีตมีพ่อค้าชาวจีนพายเรือขายเนื้อหมูสดพายผ่านมาถึงหน้าศาลเจ้า จู่ ๆ เรือก็พลิกคว่ำโดยไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านจึงเชื่อว่า เจ้าแม่ไม่โปรดหมู ซึ่งหากจะเชื่อมโยงคติการบูชามีความเหมือนกับการบูชาเจ้าแม่ทับทิมในฐานะ “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต็งเหนี่ยง” ของชาวจีนไหหลำที่ไม่นิยมนำเนื้อหมูมาไหว้เจ้าแม่ เพราะชาวไหหลำมองว่า ตำนานของเจ้าแม่ทับทิม มีเรื่องราวเกี่ยวกับการนำท่อนไม้ที่จะแกะสลักเทวรูปเจ้าแม่มากั้นคอกหมู แล้วหมูป่วยตาย สื่อหมายความว่า เจ้าแม่ไม่โปรดหมู และหมูเป็นสัตว์กินของเหลือจากคน แต่แพะกินหญ้า จึงมองว่าสะอาดมากกว่าเลยนิยมใช้เนื้อแพะมาบูชา ส่วนบางพื้นที่ เนื้อแพะ เนื้อวัว หาได้ไม่สะดวกนัก จึงใช้เนื้อหมูแทน เพราะหมูเป็นสัตว์ที่หาได้ทั่วไป แต่การนำหมูมาไหว้ของชาวจีนไหหลำ จะต้องแยกจานแยกถาดกับของไหว้อื่น ดังนั้นจากตัวอย่างศาลเจ้าแม่ทับทิมแห่งนี้ สามารถเห็นร่องรอยการบูชาเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยมาแต่ดั้งเดิม เมื่อมีชาวจีนเข้ามาบูชา

ด้วยความศรัทธาในภายหลังทำให้เกิดการบูชาแบบจีนขึ้น แต่ยังไม่ได้กลืนกลายเป็นจีนทั้งหมด หากเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีลักษณะแบบไทย ซึ่งยังไม่ได้รับอิทธิพลความเชื่อแบบจีน ทำให้ยังคงเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยมาจนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม บ้านปาร์คนายเลิศ เมื่อครั้งพระยาภักดีนรเศรษฐ์ (เลิศ เศรษฐบุตร) ได้ซื้อที่บริเวณนี้มีต้นไทรใหญ่ ซึ่งเป็นที่กราบไหว้ของผู้คนที่สัญจรไปมาทางเรือ ท่านจึงดำริสร้างศาลให้กับเจ้าแม่ทับทิม เมื่อ พ.ศ. 2463 โดยมีความเชื่อว่าท่านเป็นดวงวิญญาณที่ผู้คนละแวกนี้เชื่อว่าสิงสถิตอยู่ ผู้ศรัทธาที่มาสักการบูชาเจ้าแม่ทับทิมที่นี่มักจะขอบุตรหรือธิดา โดยถวายปลัดขิก กุหลาบแดง เครื่องสำอาง และธูปเทียน เมื่อสมหวังตามปรารถนาก็จะมาไหว้ขอบคุณเจ้าแม่ จากตัวอย่างทั้งสองแห่งนี้จึงพอสรุปข้อสันนิษฐานที่ 2 ได้ว่า การบูชาเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยมีมาช้านาน อาจเกิดก่อนการบูชาเจ้าแม่ทับทิมแบบจีนก็เป็นได้

ในการศึกษาทางมานุษยวิทยาและคติชนวิทยา การลงพื้นที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมของกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วชี้ให้เห็นกระบวนการผสมผสานทางความเชื่อ (syncretism) ระหว่างคติการนับถือของไทยและจีน โดยสันนิษฐานว่า เจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นเทพารักษ์สตรีที่ได้รับการบูชา อาจมีรากฐานมาจาก ผีมเหศรศักดิ์ของไทยแต่เดิม เมื่อชาวจีนแต้จิ๋วอพยพเข้ามา พวกเขานำความเชื่อเรื่องการบูชาเทพารักษ์ประจำชุมชนที่เรียกว่า ปึงเถ่ากง (本頭公) เข้ามาด้วย เดิมทีมีการบูชาเพียง เจ้าพ่อ ซึ่งเป็นเทพารักษ์ผู้คุ้มครองในพื้นที่เท่านั้น แต่ต่อมาได้มีการรับคติความสมดุลของพลังที่เกื้อหนุนกัน จึงเริ่มมีการบูชาเจ้าแม่ คู่กัน ซึ่งชาวจีนแต้จิ๋วเรียกว่า ปึงเถ่าม่า (本頭媽) แต่คนไทยยังคงเรียกและนับถือในชื่อ เจ้าแม่ทับทิม ตามเดิม การผสมผสานนี้ทำให้มีการบูชาเจ้าแม่ทับทิมในฐานะ ปึงเถ่าม่า ซึ่งเป็นเทวนารีจีนในที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตทางวัฒนธรรมและศาสนาที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อสายในสังคมไทย เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิม ถ.ท้ายบ้าน ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ป้ายชื่อภาษาจีนว่า เหล่าปึงเถ่าม่าเบี่ย (老本頭媽廟) ชื่อภาษาไทยว่า เจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ทับทิม ริมคลองชักพระ แขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ป้ายชื่อภาษาจีนว่า ปึงเถ่าเซี้ยม่า (本頭聖媽) ชื่อภาษาไทยว่า เจ้าแม่ทับทิม นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าแม่ทับทิม ตรงข้ามตลาดศาลาน้ำร้อน แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ตั้งชื่อศาลเจ้าเป็นภาษาจีนว่า “ตี่โซยเซี้ยม่า” (地先聖媽) มีความแตกต่างจากที่อื่น คนในพื้นที่นิยมเรียกว่า “เชียเถ่าม่า” (車頭媽) แปลว่าเจ้าแม่สถานีรถไฟ เนื่องจากที่ตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟบางกอกน้อย สิ่งที่น่าสนใจคือเทวะลักษณะประติมานเจ้าแม่ในมืออุ้มไก่ พอที่จะสันนิษฐานได้ว่าผู้อาศัยในย่านนั้นอดีตคงเลี้ยงไก่จำหน่ายเป็นอาชีพ จึงมีการนำไก่มาบนบานศาลกล่าวให้เจ้าแม่ช่วยเรื่องค้าขายรุ่งเรืองนั่นเอง

จากเทวะประติมานในมือเจ้าแม่อุ้มไก่ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า หากศาลเจ้าแม่ทับทิมแห่งนี้บูชาองค์เชียเถ่าม่าในฐานะเจ้าแม่เทียงโหวน่าจะมีความเชื่อมโยงกับศาลเจ้าเทียงโหวโกวเบี่ย (天后古廟) เกาะหม่าสือ (媽嶼島) บริเวณปากอ่าวซัวเถา เขตหลงหู (龍湖區) เมืองซัวเถา (汕頭) มณฑลกวางตุ้ง (廣東) ประเทศจีน หรือที่เรียกกันอีกชื่อว่า “ปั้งโกยเต้า” (放雞島) แปลว่า

เกาะปล่อยไก่ หรือ “ปั้งโกยซัว” (放雞山) แปลว่า ภูเขาปล่อยไก่ เนื่องจากในสมัยก่อนผู้คนที่มาไหว้เจ้าแม่ จะนำไก่ตัวเป็น ๆ มาถวายและปล่อยไว้ ทำให้ศาลเจ้ามีไก่เยอะทั้งตัวผู้และตัวเมีย บริเวณด้านหน้าศาลเจ้าก็มีประติมากรรมไก่ตัวผู้และตัวเมียประดับด้วยศิลปะเชี่ยนฉือ (嵌瓷) หรือเครื่องประดับปูนปั้นติดด้วยเศษชามกระเบื้องเคลือบประดับบนตัวไก่ ผู้วิจัยเคยเดินทางไปยังศาลเจ้าแห่งนี้ ซึ่งปัจจุบันมี 2 แห่ง คือ ศาลดั้งเดิมและศาลหลังใหม่ ศาลเจ้าหลังเดิมเริ่มสร้างในสมัยราชวงศ์หยวน และสร้างใหม่ในปีที่ 11 รัชศกเสียนเฟิง (咸豐十一年) ตรงกับปี ค.ศ. 1861 ต่อมาได้รับการบูรณะอีก 2 ครั้งในปี ค.ศ. 1928 และ 1984 ส่วนศาลเจ้าหลังใหม่เริ่มสร้างในปีรัชศกกวงซี่ว์ (光緒) สมัยราชวงศ์ชิง และได้รับการบูรณะในปี ค.ศ. 1981 ชาวจีนแต้จิ๋วมักจะมากราบไหว้ขอพร เพื่อขอให้เจ้าแม่คุ้มครองการเดินทางทะเลโดยปลอดภัย พวกเขาเชื่อกันว่าหากต้องการมีชีวิตที่สงบสุขและปลอดภัยเพราะอาศัยอยู่ติดทะเล ตลอดจนประกอบอาชีพประมงอยู่กับทะเลก็ต้องมาขอพร ณ ศาลเจ้าแห่งนี้ ถือเป็นสถานที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองซัวเถา

จากการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า การกลืนกลายทางวัฒนธรรมในบริบทของความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ทับทิมสามารถเกิดขึ้นได้ใน 2 ระดับ ระดับแรกเป็นการกลืนกลายทางสังคม (social assimilation) ซึ่งเกิดจากการที่ความเชื่อจากสองวัฒนธรรมรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายไปเป็นของตนเอง แต่อาจเป็นเพียงความเชื่อในด้านคติการนับถือบูชา การสร้างเทวะประติมาน และธรรมเนียมปฏิบัติภายนอกเท่านั้น ยังไม่ถึงขั้นเปลี่ยนแปลงความเชื่อทั้งหมดไปโดยสิ้นเชิง อาจจะแค่เจือจางและสูญเสียเอกลักษณ์ทางธรรมเนียมปฏิบัติหรือพิธีกรรมบางประการ หากถึงขั้นเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงจะเป็นเรื่องของการกลืนกลายทางชีวภาพ (biological assimilation) ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของปรากฏการณ์ของการกลืนกลายทางวัฒนธรรม หมายความว่า สองวัฒนธรรมกลืนกันจริง ๆ อย่างสมบูรณ์ เพราะจะมีผู้ศรัทธารุ่นใหม่เกิดขึ้นมาแสดงตนเป็นผู้ศรัทธาในความเชื่อใหม่อันเกิดจากวัฒนธรรมเดิมสองวัฒนธรรมมารวมกัน แต่การกลืนกลายทางชีวภาพจะเกิดได้ยากและเกิดได้ในอัตราที่น้อยกว่าการกลืนกลายทางสังคม ดังนั้น ในบริบทของความเชื่อย่อมมีการกลืนกลายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ การที่ชนชาติจีนซึ่งมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางประเพณี พิธีกรรมที่หลากหลายและแตกต่างกันเฉพาะกลุ่ม ไม่ว่าจะกลุ่มฮกเกี้ยนหรือไหหลำ เมื่อถูกถ่ายทอดและสืบทอดความเชื่อจนแพร่หลายในสังคมไทยย่อมแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของท้องถิ่น เห็นได้จากการนับถือเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทยอาจเกิดขึ้นมาช้านานก่อนที่ความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ทับทิมจีนจะเข้ามาผสมผสาน ในยุคแรกของความเชื่ออาจเป็นเพียงการบูชาในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่น จนคนไทยบางกลุ่มเชื่อว่า เจ้าแม่ทับทิมก็คือเจ้าแม่ของคนไทยที่คนไทยนับถือกันมาแต่ดั้งเดิม นับถือในฐานะผีชั้นสูงเป็นเทพารักษ์ประจำท้องถิ่น ต่อมาเมื่อคติความเชื่อแบบจีนเข้ามามีอิทธิพลสถานะของเจ้าแม่ทับทิมสามารถยกระดับเป็น “เทวนารี” กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าจีน มีอำนาจและสามารถเข้าประทับทรงแสดงอิทธิฤทธิ์จนเป็นปาฏิหาริย์ สามารถจูงใจผู้คนให้เชื่อถือได้อย่างน่าอัศจรรย์ กอปรกับศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้มีขนาดเล็ก เมื่อชาวจีนที่อาศัยร่วมกับชาวไทยในชุมชนนั้น

ร่วมใจกันบูรณะศาล จึงกลายเป็นศาลเจ้าจีนไป เจ้าแม่ฝ่ายไทยก็เลยกลายเป็นเจ้าแม่ฝ่ายจีน บางแห่งที่ทราบประวัติก็เรียกชื่อศาลเจ้าใหม่แบบจีนว่า “ศาลเจ้าปึงเถ่าม่า” (本頭媽廟) แต่ในวงเล็บระบุว่า “เจ้าแม่ทับทิม” แต่ก็มีศาลเจ้าจำนวนไม่น้อยที่อัญเชิญเจ้าแม่มาจู่ประดิษฐานเป็นเทพประธานในศาลเจ้าที่สร้างขึ้นใหม่แทน ทำให้เจ้าแม่มาจู่ได้รับพระนามแบบไทยว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ไปในตัว

เห็นได้ว่าเมื่อคติความเชื่อเรื่องเทวนารีจีนแห่งสายน้ำ 2 องค์ ซึ่งมีถิ่นกำเนิดต่างกันในคนละช่วงเวลา องค์แรกเกิดขึ้นในช่วงราชวงศ์ซ่งเหนือ มีพระนามว่า “มาจู่” มีถิ่นกำเนิดในฮกเกี้ยน ศาลเจ้าแห่งแรกสร้างขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 987 ณ เกาะเหมยโจว เมืองผูเถียน มณฑลฮกเกี้ยน ส่วนอีกองค์หนึ่งเป็นเทพเจ้าท้องถิ่นของกลุ่มจีนไหหลำ มีพระนามว่า ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง เกิดขึ้นในช่วงราชวงศ์หมิง ศาลเจ้าแห่งแรกสร้างขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1505-1521 ณ ชายฝั่งตะวันออกของท่าเรือชิงหลาน (清瀾港) ตำบลตงเจียว ชายฝั่งทางใต้ของชานเมืองตะวันออกของเมืองเหวินชาง มณฑลไหหลำ ซึ่งระยะเวลาห่างกันประมาณ 518 ปี เมื่อชาวจีนไหหลำได้อพยพมาเมืองไทยส่วนใหญ่มีพื้นเพมาจากเมืองเหวินชาง ซึ่งศาลเจ้าหลังแรกก็ตั้งอยู่ที่นี่ ทั้งยังเป็นที่ตั้งของท่าเรือชิงหลาน จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ ท่าเรือชิงหลานเป็นท่าเรือหลักที่ชาวจีนไหหลำจากเมืองเหวินชางใช้ในการเดินทางไปทำมาหากินในต่างประเทศ ในช่วงปลายราชวงศ์หมิง กองทัพชิงค่อย ๆ ยึดครองทางใต้ ขณะที่ราชวงศ์หมิงใต้ลุกขึ้นต่อต้าน สถานการณ์ทางการเมืองในไหหลำไม่มั่นคง มีการปล้นสะดมประชาราษฎร์ต่างทุกข์ยาก ชาวเมืองเหวินชางจำนวนมากหนีไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อหาชีวิตที่ดีกว่า ในช่วงแรกพวกเขาส่วนใหญ่เสี่ยงล่องเรือใบไปตามลมและคลื่น เรือไปจอดที่ไหนก็แวะที่นั่น บางคนขึ้นฝั่งที่เวียดนาม บางคนขึ้นฝั่งที่คาบสมุทรมลายู บางคนล่องเรือในทะเลเป็นเวลาหนึ่งหรือสองเดือนก่อนจะถึงสยาม และสุดท้ายก็ตั้งรกรากในต่างแดน (王俞春, 2014, p.168) พวกเขาได้นำความเชื่อความศรัทธาเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง เทพเจ้าประจำท้องถิ่นที่ตนเคารพบูชามาด้วย จนได้สร้างศาลเจ้าแห่งแรกในประเทศไทย ตั้งอยู่ที่เชิงสะพานกรุงธนฝั่งสามเสน ศาลเจ้าแห่งนี้ก็เรียกเจ้าแม่องค์นี้ด้วยพระนามภาษาไทยว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ซึ่งสันนิษฐานว่าเรียกจากเทวะลักษณะประติมานวิทยาพระพักตร์ที่มีสีดั่งเมล็ดทับทิม สีอาภรณ์แดงดั่งพลอยทับทิม หรือแม้กระทั่งเครื่องประดับต่าง ๆ ที่ผู้ศรัทธานำมาถวายมีสีแดงคล้ายทับทิม จึงเรียกว่า สีทับทิม และเนื่องด้วยมีเทวะลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับเจ้าแม่มาจู่จึงทำให้เกิดความสับสนมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมี “ศาลเจ้าแม่ทับทิมบางซื่อ” ซึ่งประดิษฐานเจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง (正順聖娘) หรือท่านผู้หญิงเสี่ยน (冼太夫人) เป็นเทพเจ้าท้องถิ่นของกลุ่มจีนไหหลำอีกองค์หนึ่ง จากเทวะลักษณะที่ใกล้เคียงกันมากจึงทำให้เรียกพระนามเป็นภาษาไทยว่า “เจ้าแม่ทับทิม” เช่นเดียวกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมความเชื่อต่อการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมคติไทยกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมต่อการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมคติจีนตามคติความเชื่อของกลุ่มคนจีนในสังคมไทย ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ใน 4 ประการหลัก ดังนี้

1. การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับคติความเชื่อของชาวจีนฮกเกี้ยนเรื่องเทวนารีแห่งท้องทะเล คือเจ้าแม่มาจู่ (媽祖) หรือเจ้าแม่หมาจอที่ปรากฏชื่อในนิราศกวางตุ้ง สมัยธนบุรี ทำให้สันนิษฐานได้ว่ามีการนับถือเจ้าแม่มาจู่มาก่อนหน้าแล้ว ซึ่งก็คือสมัยอยุธยา ดังปรากฏในป้ายชื่อศาลเจ้าเทียงโหว (天后宫) ได้แปลเป็นภาษาไทยว่า “ศาลเจ้าแม่ทับทิม” และเรียกเจ้าแม่หมาจอในภาษาไทยว่าเจ้าแม่ทับทิม นอกจากนี้ยังเรียกพระหมาจอว่า “แม่ย่านาง” อีกด้วย ต่อมาเมื่อชาวจีนกลุ่มไหหลำได้สร้างศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงขึ้นที่เชิงสะพานซังฮี้ แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ ทำให้มีการทำป้ายชื่อศาลเจ้าว่า “ศาลเจ้าจุ้ยโบเนี้ยว (แม่ทับทิม) อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร” จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียกขานเทพประธานศาลเจ้าว่า “เจ้าแม่ทับทิม” และด้วยพื้นที่ที่ตั้งศาลเจ้าอยู่ถนนสามเสน ซึ่งก่อสร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ผู้คนจึงเรียกขานชื่อศาลเจ้าว่า “ศาลเจ้าแม่ทับทิม สามเสน” จากบริบทการเรียกขานชื่อ “แม่ทับทิม” เป็น “เจ้าแม่ทับทิม” จึงทำให้เกิดการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมด้านภาษา กลุ่มจีนไหหลำเรียกชื่อเจ้าแม่ว่า “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” คนไทยเรียกว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ถือเป็นการการใช้ภาษาท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในบริบทการนับถือบูชา และด้วยเหตุนี้เองทำให้การเรียกขานเจ้าแม่มาจู่และเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงร่วมกันว่า “เจ้าแม่ทับทิม”

2. การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับคติความเชื่อพื้นบ้านจีนที่เชื่อว่า เจ้าแม่สุยหมู่เหนียง (水母娘) หรือที่ชาวจีนแต้จิ๋วเรียกว่า “จุ๋ยบ้อเนี้ย” ถือเป็นเทวนารีประจำแม่น้ำและสายน้ำ มีตำนานที่หลากหลาย แตกต่างกันไปแต่ละท้องที่ ตำนานที่เป็นที่รับรู้ของคนจีนทั่วไปกล่าวว่า เดิมชื่อ หลิ่วชุนอิง (柳春英) เป็นคนหมู่บ้านจินเชิ่ง (金勝村) เมืองไท่หยวน (太原) มณฑลซานซี (山西) ภายหลังแต่งงานไปเป็นลูกสะใภ้ที่หมู่บ้านจิ้นฉือ (晉祠村) แต่โชคร้ายที่ต้องทนทุกข์ทรมานจากการถูกแม่สามีทารุณกรรมเป็นเวลานาน แม่สามีบังคับให้เธอปีนเขาไปตักน้ำสะอาดทุกวัน วันหนึ่งมีเซียนผู้เห็นใจในชะตากรรมของเธอ จึงมอบแส้ให้ แค่เพียงวางแส้ลงในถังน้ำ ถังน้ำก็จะเต็มทันที เซียนยังย้ำเตือนเป็นพิเศษว่าอย่านำแส้ออกจากน้ำ มิฉะนั้นจะเกิดน้ำท่วม วันหนึ่ง แม่สามีมาทราบความลับนี้เข้า จึงได้นำแส้ออกจากถังน้ำทันใดนั้นน้ำก็พุ่งออกมาจากถังอย่างรวดเร็ว จนน้ำเกือบจะท่วมทั้งหมู่บ้าน เมื่อสามีนางทราบจึงรีบนั่งบนถังน้ำนั้นเพื่อชะลอน้ำ แต่นางก็ต้องเสียชีวิตเพื่อช่วยหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้สร้างศาลเจ้า จิ้นฉือ (晉祠) เพื่อระลึกถึงนาง และบูชารูปปั้นนางในศาลเจ้า เรียกว่า “สุยหมู่เหนียงเนียง” (水母娘娘) หรือ “จิ้นฉือเชิ่งหมู่” (晉祠聖母) แต่ตำนานความเชื่อนี้ไม่ได้แพร่กระจายสู่ไทย จึงไม่มีการสร้างศาลเจ้าแม่สุยหมู่เหนียง

3. การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับคติความเชื่อของชาวจีนไหหลำเรื่องเทวนารีแห่งสายน้ำ คือ เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง (水尾聖娘) ที่ปรากฏครั้งแรกเป็นศาลเจ้าในไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็คือ ศาลเจ้าแม่ทับทิมสามเสน สะพานซังฮี้ กรุงเทพฯ ทำให้มีการเรียกเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงเป็นภาษาไทยว่า เจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นการเรียกจากการสังเกตเทวะลักษณะที่มีสีแดงเหมือนอัญมณีทับทิม หากแต่กลุ่มคนจีนไหหลำเรียกว่า “ตับง่วยโผ่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” (十月婆水尾聖娘) แปลว่า “เจ้าแม่ทับทิมเดือนสิบ” ต่อมาพวกเขาได้สร้างศาลเจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยงที่เขตบางซื่อ จึงเรียกเจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยงว่า “ยีง่วยโผ่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” (二月婆正順聖娘) แปลว่า “เจ้าแม่ทับทิมเดือนสอง” และเรียกเจ้าแม่เทียงโหวว่า “ตาง้วยโผ่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” (三月婆天后聖母)แปลว่า “เจ้าแม่ทับทิมเดือนสาม”

4. การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับคติความเชื่อของชาวจีนแต้จิ๋วเรื่องเทพารักษ์ประจำชุมชน คือปึงเถ่ากงม่า (本頭公媽) ทำให้มีการเรียกองค์ปึงเถ่ากงม่าว่าเจ้าแม่ทับทิมด้วยเช่นกัน เนื่องจากบทบาทหน้าที่คล้ายกันคือปกป้องดูแลชุมชน และยังมีความใกล้เคียงกับคติความเชื่อเรื่องครามเทวดาของฮินดู ภาษาจีนเรียกว่า “เซียงชุนหนี่ว์เสิน” (鄉村女神) ซึ่งนับถือในฐานะเทวสตรี ผู้ปกปักรักษาผู้อยู่อาศัยของหมู่บ้านจากภยันตรายต่าง ๆ

จากการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมใน 4 รูปแบบข้างต้น สรุปได้ว่า การนับถือเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทยเป็นการนับถือบูชาร่วมกันของชาวไทยดั้งเดิม ซึ่งบูชาในฐานะ “พระทาษธาราหรือพระภูมิเจ้าที่ผู้ดูแลสายน้ำทั้งหลาย” และกลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากในสังคมไทย ซึ่งบูชาเทพเจ้าประจำท้องถิ่นตน คือ เจ้าแม่ 4 องค์ ดังนี้ 1.กลุ่มจีนฮกเกี้ยนนับถือ “เจ้าแม่เทียนเฮาสิ่งบู้” กลุ่มจีนแต้จิ๋วนับถือ “เจ้าแม่เทียงโห่วเซี้ยบ้อ” กลุ่มจีนไหหลำนับถือ “เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” เห็นได้ว่าคือเจ้าแม่天后聖母 องค์เดียวกัน เพียงแต่ออกเสียงไปตามแต่สำเนียงถิ่นตน และยังมีชื่อเรียกอื่น กลุ่มจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า “เจ้าแม่ม่าจ้อ” หรือ “ม่าจ้อโป๋” กลุ่มจีนแต้จิ๋ว เรียกว่า “เจ้าแม่หมาโจ้ว” กลุ่มจีนไหหลำ เรียกว่า “เจ้าแม่ม้าโต๋ว” หรือ “เจ้าแม่โผ่โตว” 2.กลุ่มจีนฮกเกี้ยนนับถือ “เจ้าแม่จุ้ยโบ้ยสิ่งหนิว” กลุ่มจีนแต้จิ๋วนับถือ “เจ้าแม่จุ้ยบ่วยเซี้ยเนี้ย” กลุ่มจีนไหหลำนับถือ “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” เห็นได้ว่าคือเจ้าแม่水尾聖母 องค์เดียวกัน เพียงแต่ออกเสียงไปตามแต่สำเนียงถิ่นตน 3.กลุ่มจีนฮกเกี้ยนนับถือ “เจ้าแม่เจี่ยซุนสิ่งหนิว” กลุ่มจีนแต้จิ๋วนับถือ “เจ้าแม่เจี่ยสุงเซี้ยเนี้ย” กลุ่มจีนไหหลำนับถือ “เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” เห็นได้ว่าคือเจ้าแม่ 正順聖母 องค์เดียวกัน เพียงแต่ออกเสียงไปตามแต่สำเนียงถิ่นตน และ 4.กลุ่มจีนฮกเกี้ยนนับถือ “เจ้าแม่ปุ้นเถาม่า” กลุ่มจีนแต้จิ๋วนับถือ “เจ้าแม่ปึงเถ่าม่า” กลุ่มจีนไหหลำนับถือ “เจ้าแม่บุ๋นเก่าม้า” เห็นได้ว่าคือเจ้าแม่ 本頭媽 องค์เดียวกัน เพียงแต่ออกเสียงไปตามแต่สำเนียงถิ่นตน

จากประเด็นปัญหาการวิจัย เรื่องความแตกต่างทางคติความเชื่อระหว่างคนไทยและคนจีนในการบูชาเจ้าแม่ทับทิม การหลอมรวมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเมื่อเข้าสู่บริบทใหม่ สามารถกล่าวถึงการเชื่อมโยงผลการวิจัยกับประเด็นปัญหา ดังนี้

1. การหลอมรวมทางวัฒนธรรม (Cultural Syncretism) ในบริบทการบูชาเจ้าแม่ทับทิม ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการหลอมรวมทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจนผ่านการบูชาเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทย ซึ่งมีการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อและรูปแบบพิธีกรรมการเซ่นไหว้บูชาของจีนและไทยอย่างลงตัว โดยเฉพาะในด้านสถาปัตยกรรมและสัญลักษณ์ทางศาสนาที่แสดงออกถึงการปรับตัวและการยอมรับซึ่งกันและกันของทั้งสองวัฒนธรรม เช่น การสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมตามรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน อาทิ หลังคาประดับสัตว์และลวดลายมงคลจีน แต่ภายในศาลกลับบูชาเทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิมแบบไทย ในลักษณะของแผ่นเจว็ดไม้ ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบในศาลเจ้าพื้นบ้านไทย โดยมีการประดิษฐานในลักษณะคล้ายพระชัยมงคลในศาลพระภูมิ ในทางกลับกัน ก็พบการสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยโบราณ แต่ภายในกลับบูชาเจ้าแม่ทับทิมในรูปแบบจีน เช่น เทวรูปสวมชุดจีนโบราณประดับด้วยเครื่องทรงแบบจีน และมีการใช้ภาษาจีนในป้ายบูชาและคำอธิษฐาน การผสมผสานเช่นนี้เป็นการสร้างพื้นที่ร่วมทางวัฒนธรรม ที่เปิดโอกาสให้คนไทยและคนไทยเชื้อสายจีนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในพิธีกรรมได้โดยไม่รู้สึกแปลกแยกหรือถูกจำกัดด้วยกรอบชาติพันธุ์ ในเชิงทฤษฎี กระบวนการนี้สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่อง “การผสมผสานทางวัฒนธรรม” (Cultural Hybridization) ซึ่งหมายถึงการสร้างวัฒนธรรมใหม่จากการผสมผสานองค์ประกอบของวัฒนธรรมเดิมหลายวัฒนธรรม โดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งอัตลักษณ์เดิมทั้งหมด แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน

2. การปรับเปลี่ยนความเชื่อให้สอดคล้องกับบริบทไทย ในกระบวนการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งมักจะถูกตีความใหม่เมื่อเข้าสู่บริบทของอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งในกรณีของการนับถือเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทย ก็สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการนี้อย่างชัดเจน เดิมที เจ้าแม่ทับทิมตามคติจีน เป็นเทวนารีที่ได้รับการเคารพบูชาในฐานะผู้คุ้มครองนักเดินเรือและผู้ประกอบอาชีพทางทะเล โดยเฉพาะในหมู่ชาวจีนฮกเกี้ยนและไหหลำที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เมื่อความเชื่อนี้แพร่กระจายเข้าสู่สังคมไทยที่มีบริบททางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแตกต่างกัน ความหมายของการบูชาเจ้าแม่ทับทิมก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป คนไทยที่ไม่ใช่เชื้อสายจีนเริ่มเข้าร่วมพิธีกรรมและแสดงความศรัทธาต่อเจ้าแม่ทับทิม โดยตีความใหม่ในแบบไทย เช่น การขอพรเรื่องโชคลาภ การค้าขายเจริญรุ่งเรือง ความรัก ครอบครัว หรือสุขภาพ มากกว่าการขอพรเรื่องการเดินทางทางทะเลตามคติเดิมของจีน ซึ่งสะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนความเชื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนไทยที่ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพทางทะเล นอกจากนี้ ยังมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย เช่น การใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร การจัดงานที่มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทยควบคู่กับจีน หรือแม้แต่การออกแบบศาลเจ้าที่มีองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมไทยผสมอยู่ด้วย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของความเชื่อและการปรับตัวของพิธีกรรมให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งเป็นคำตอบต่อปัญหาการคงอยู่ของคติเดิมในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิมอย่างสิ้นเชิง

3. การรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มคนจีนท่ามกลางการกลืนกลายทางวัฒนธรรม แม้สังคมไทยจะเป็นพื้นที่ที่มีการหลอมรวมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง แต่กลุ่มคนจีน โดยเฉพาะชาวจีนไหหลำในประเทศไทย ยังคงแสดงออกถึงความพยายามในการรักษาอัตลักษณ์ของตนผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะเจาะจง การแต่งกายด้วยชุดคลุมยาวสีฟ้าหรือสีน้ำเงินแบบจีนไหหลำ โดยเฉพาะในวันสำคัญ เช่น วันเทวสมภพเจ้าแม่ เป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านเครื่องแต่งกาย ซึ่งมีความหมายเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับความศรัทธาและความเป็นมงคล นอกจากนี้ การใช้ภาษาจีนถิ่นไหหลำ ในการประกอบพิธีกรรมโดย “ไต๋เบ้” หรือผู้นำพิธี ยังสะท้อนถึงการรักษาภาษาแม่ในบริบทที่ภาษาไทยเป็นภาษาหลักของสังคม ซึ่งถือเป็นการต่อต้านการกลืนกลายทางภาษาอย่างเงียบ ๆ และเป็นการส่งต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นแม้จะมีการปรับตัวบางส่วน เช่น การใช้ภาษาไทยควบคู่ในพิธี หรือการเปิดให้คนไทยทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรม แต่แก่นของพิธีกรรมยังคงยึดถือหลักการดั้งเดิมของจีนอย่างเหนียวแน่น ซึ่งแสดงถึงการรักษาอัตลักษณ์ในรูปแบบที่ยืดหยุ่น คือไม่ปิดกั้นการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมอื่น แต่ยังคงรักษาแก่นแท้ของตนไว้

4. การสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านพื้นที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ทับทิมในบริบทสังคมไทยมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางทางวัฒนธรรม ที่เปิดโอกาสให้คนไทยและคนไทยเชื้อสายจีนได้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น งานเทศกาล งานประเพณี การไหว้เจ้า การแสดงศิลปวัฒนธรรม และการร่วมทำบุญในงานประจำปี การมีส่วนร่วมของคนไทยในพิธีกรรมที่มีรากเหง้าจากวัฒนธรรมจีน เช่น การไหว้เจ้าแม่ทับทิมในวันเทวสมภพตามปฏิทินจีน หรือการเข้าร่วมขบวนแห่เจ้าแม่ในงานประจำปี แสดงถึงการเปิดรับและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ซึ่งช่วยลดช่องว่างทางชาติพันธุ์และสร้างความเข้าใจในความแตกต่าง นอกจากนี้ ศาลเจ้ายังเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริม การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษาไทยควบคู่กับภาษาจีนถิ่นในพิธีกรรม การออกแบบศาลเจ้าตามรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างจีนและไทย สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนในสังคมพหุวัฒนธรรม ในเชิงสังคมวิทยา พื้นที่เช่นนี้สามารถถูกมองว่าเป็น “พื้นที่แห่งการเจรจาทางวัฒนธรรม” (Cultural Negotiation Space) ซึ่งช่วยให้เกิดการปรับตัว การยอมรับ และการสร้างอัตลักษณ์ร่วมใหม่ที่ไม่จำกัดอยู่เพียงชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง

สรุปผลการวิจัย

การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนฮกเกี้ยนในสังคมไทยมีหลักฐานหนึ่งที่สำคัญ คือ ศาลเจ้าเทียนเฮา (天后宫) เมื่อพวกเขาได้ใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชนริมแม่น้ำหรือทะเลจึงทำให้มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับอาชีพประมง เจ้าแม่เทียนเฮาหรือเจ้าแม่ม่าจ้อ จึงมีบทบาท

สำคัญ ได้รับการกราบไหว้บูชาในฐานะเป็นเทพารักษ์สตรีประจำเรือ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าสามารถปกป้องคุ้มครองการเดินเรือและผู้โดยสารบนเรือให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ได้ ปัจจุบันนี้คติความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ม่าจ้อแพร่หลายไปสู่ชุมชนริมแม่น้ำและทะเล กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้พิทักษ์ปกป้องคุ้มครองชาวเรือ ซึ่งเป็นความเชื่อที่พบเห็นได้ในวัฒนธรรมไทย ต่อมาเมื่อมีชาวจีนไหหลำอพยพเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทยพวกเขาก็ได้สร้างศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง (水尾聖娘廟) แต่ด้วยสำเนียงไหหลำคนไทยออกเสียงยากจึงเรียกขานเจ้าแม่จากการสังเกตเทวะลักษณะของเทวะประติมานที่มีสีทับทิมจึงขนานนามว่า “เจ้าแม่ทับทิม” สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของเหล่าตั้ง (2551) ที่ได้กล่าวถึงเจ้าแม่จุ๋ยบ่วยเซี้ยเนี้ยตามการออกเสียงสำเนียงจีนแต้จิ๋วว่า เมื่อชาวไหหลำอพยพถิ่นฐานมาเมืองไทยก็นำความเชื่อเรื่องพระแม่ชายน้ำมาสร้างศาลเจ้าในเมืองไทย ลักษณะคล้ายกับการจำลองศาลเจ้าหรือตำหนักของมาจู่ ศาลเจ้า “ตุ้ยบ่วยเต่งเหนี่ยง” หรือ “จุ๋ยบ่วยเนี้ย” ที่คนส่วนใหญ่รู้จักอยู่เชิงสะพานซังฮี้ฝั่งพระนคร และเนื่องจากองค์เทพมีเครื่องประดับประจำองค์เป็นพลอยสีแดง เลยพากันเรียกว่าเจ้าแม่ทับทิม (เหล่าตั๊ง, 2551, น. 134)

จากการศึกษาวิจัย สรุปได้ว่า คติความเชื่อเจ้าแม่ทับทิมแบบจีนในไทยเริ่มต้นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และค่อย ๆ แพร่หลายไปทั่วประเทศไทย เนื่องจากชาวจีนในสังคมไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้งและไหหลำ ต้องอาศัยเรือใบข้ามทะเล ซึ่งมักเจอพายุที่ไม่คาดคิด นอกจากนี้ ในช่วงแรกของการสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมหลังแรกขึ้นที่สามเสน เมื่อปี ค.ศ. 1841 เกิดมีโรคระบาดและสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ไม่ค่อยดีนัก ดังนั้นเจ้าแม่มาจู่จึงดำรงอยู่ในสถานะเป็น “เทพเจ้าผู้คุ้มครองการเดินเรือ” และมี “ความสามารถในการรักษาโรคร้าย” ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางใจจึงกลายเป็นเทพเจ้าที่สำคัญในความเชื่อของชาวไทย ส่วนพระนามพระ “หมาจอ” ปรากฏในวรรณกรรม “นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน” (นิราศกวางตุ้ง) ครั้งกรุงธนบุรี เมื่อปีฉลู พ.ศ. 2324 ความว่า “เย็นเช้าไหว้เจ้าด้วยม้าพ่อ พระหมาจอฟังอึงคนึงเนื่อง ครั้นค่ำแขวนโคมเคียงเรียงเรือง ตลอดเบื้องหน้าท้ายที่รายไป” (พระยามหานุภาพ, 2461, น.10-11) พระ “หมาจอ” ในนิราศนี้ก็คือเจ้าแม่มาจู่หรือหมาจ้อ ซึ่งเขียนตามสำเนียงจีนฮกเกี้ยน ดังนั้น คติการนับถือบูชาเจ้าแม่มาจู่ในสังคมไทยคงมีมานานแล้ว ต่อมาได้กลายเป็นคติความเชื่อเรื่อง “แม่ย่านาง” สอดคล้องกับ ถาวร สิกขโกศล (2561) ที่กล่าวสรุปไว้ว่า แม่ย่านางของไทยมาจากมาจู่ของจีน แต่ในระยะแรกเรียกทับศัพท์ตามเสียงจีนฮกเกี้ยนว่าหมาจ่อหรือหมาจอก่อน ต่อมาจึงแปลความหมายเรียกว่า “แม่ย่านาง” ชื่อนี้ก็น่าจะใช้มาตั้งแต่ยุคอยุธยาแล้ว จนกลายเป็นเทพของไทยไปอย่างกลมกลืน และการปรากฏพระนามในนิราศอย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ศรัทธาในสังคมไทยมีความเคารพศรัทธาเจ้าแม่มาจู่อย่างมากจนชื่อเสียงความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่รู้จักขจรขจายในสังคม

ประเด็นการกลืนกลายทางวัฒนธรรมของการนับถือบูชา “เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” และ “เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” ภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” ในสังคมไทย เริ่มต้นจากเทวะลักษณะรูปเคารพเจ้าแม่ทับทิมในฐานะเจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่ายของกลุ่มจีน

ฮกเกี้ยนกับเทวะลักษณะรูปเคารพเจ้าแม่ทับทิมในฐานะเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงของกลุ่มจีนไหหลำ มีความใกล้เคียงกันจึงทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าคือเจ้าแม่องค์เดียวกัน ส่งผลทำให้ชื่อศาลเจ้าที่สร้างหลังจากศาลเจ้าแม่ทับทิมที่สามเสนกลายเป็นการเรียกชื่อเจ้าแม่ว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ตามสีของอาภรณ์และใบหน้าเทวรูปซึ่งเป็นสีแดงดั่งอัญมณีทับทิมและสีของเมล็ดทับทิม จากการศึกษาเทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิม พบว่า ส่วนใหญ่แกะสลักจากไม้โดยยึดตามแบบฉบับเทวรูปเจ้าแม่จากศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงต้นกำเนิดเมืองเหวินชัง แนวคิดที่ว่า ความเชื่อเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง มีต้นกำเนิดจากเมืองเหวินชัง (文昌水尾聖娘廟) มณฑลไหหลำ มีหลักฐานที่ค่อนข้างชัดเจนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ขณะที่หลักฐานที่ว่ามีต้นกำเนิดจากเมืองติ้งอัน (定安水尾聖娘廟) ยังไม่เพียงพอในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเชื่อเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงจากศาลเจ้าต้นกำเนิดเมืองเหวินชางมีการแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในชุมชนชาวจีน ถึงแม้ว่า “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” เป็นเทพเจ้าท้องถิ่นไหหลำ (海南本土神祇) แต่ศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงจากศาลเจ้าต้นกำเนิดเมืองเหวินชางมีความสัมพันธ์อันดีกับศาลเจ้าในต่างประเทศมากมาย สอดคล้องกับสือชังจิน (石滄金) ที่ได้กล่าวว่า ความเชื่อเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงมีการแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมีอิทธิพลในท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และประชาชนในท้องถิ่นระหว่างการสำรวจเกาะไหหลำ รวมถึงการตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พบว่าศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงในเขตตงเจียวของเมืองเหวินชัง คำว่า “ตุ๊ยบ่วย” หมายถึง ริมทะเล ขณะที่ศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงในเมืองติ้งอัน คำว่า “ตุ๊ยบ่วย” หมายถึง ปลายแม่น้ำหรือปากแม่น้ำ ดังนั้น ศาลเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงทั้งสองแห่งในเกาะไหหลำมีชื่อเหมือนกันเพราะความบังเอิญ แต่ความเชื่อในข้อเท็จจริงแตกต่างกันอย่างมาก ศาลเจ้าที่เหวินชังมีความเชื่อว่าเป็นเทวนารีแห่งท้องทะเล ส่วนศาลเจ้าที่ติ้งอันมีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าประจำตระกูลหรือบรรพบุรุษ ศาลเจ้าที่เหวินชังมีการแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในเกาะไหหลำและมีอิทธิพลต่อความเชื่อของประชาชนในเกาะไหหลำมากกว่าศาลเจ้าที่ติ้งอันอย่างเห็นได้ชัด (石滄金, 2018, p.48)

ประเด็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของการนับถือบูชา “เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” และ “เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” ภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” ในสังคมไทย เริ่มต้นจากวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมของไทยได้ปรับเปลี่ยนเทพเจ้าต่างถิ่นให้กลายเป็นเทพประจำถิ่นภายใต้กรอบแนวคิดของการบูชาเจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่ทับทิมถือเป็นเทพารักษ์สตรี ดังนั้นในบางท้องที่จึงพบว่าเจ้าแม่ทับทิมฝ่ายจีนมีชื่อไทย เช่น เจ้าแม่ปากแพรก เจ้าแม่บ้านโป่ง เจ้าแม่ประดู่ เจ้าแม่คลองทอง เป็นต้น ดังนั้น “เจ้าแม่ทับทิม” จึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยให้ความเคารพศรัทธามาช้านาน จุดเริ่มต้นของความเชื่อเป็นคติการนับถือบูชาในฐานะ “ผีสางเทวดา” จนกลายมาเป็น “เจ้าแม่” เทพารักษ์สตรีที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์จะให้ความคุ้มเกรงรักษาได้ ทั้งในพื้นที่ทางน้ำและทางบก ดังตัวอย่างจากศาลเจ้าแม่ทับทิมทอง เจ้าแม่รัศมีจันทร์ และเจ้าแม่สายน้ำค้าง แหลมเหลว ตำบลบ้านแหลม

อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นศาลเจ้าหลังคาทรงไทย สร้างในลักษณะ 3 หลังติดกันอยู่กลางทะเล ปากแม่น้ำเพชรบุรี ชาวประมงในพื้นที่ต่างเคารพศรัทธา เพราะมีคติความเชื่อว่าเจ้าแม่ทั้ง 3 คอยควบคุมดูแลอาณาบริเวณปากแม่น้ำเพชรบุรีแห่งนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสามารถกล่าวได้ว่า เจ้าแม่ทับทิมฝ่ายไทยก็ถือเป็นเทวนารีแห่งท้องทะเลด้วยเช่นกัน หรือตัวอย่างศาลเจ้าแม่ทับทิม ริมคลองบางเชือกหนัง ฝั่งเหนือ แขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ซึ่งมีประวัติติดไว้ที่ผนังศาลหลังเดิมว่าเป็นเรือนไทย ต่อมามีการบูรณะเมื่อปี พ.ศ. 2546-2547 สร้างใหม่เป็นทรงเก๋งจีน ประดิษฐานเทวะประติมานเจ้าแม่ 3 องค์ คือเจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่แก่นจันทร์ และเจ้าแม่จันทร์หอม มีพิธีอัญเชิญเจ้าแม่ขึ้นประทับศาลใหม่ เมื่อเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2548 และยังการมีการนับถือเจ้าแม่พิมพิลาลัย เจ้าแม่ตะเคียนทอง เจ้าแม่ทองคูณในบริเวณใกล้เคียงกันด้วย เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นหนึ่งในตัวอย่างของศาลเจ้าแบบไทยที่ถูกกลืนกลายเป็นศาลเจ้าแบบจีน ดังนั้น แสดงให้เห็นว่าเดิมเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบไทย ลักษณะเป็นศาลทรงไทย แต่ได้รับการบูรณะใหม่สร้างตามรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนในภายหลัง ส่วนภายในพื้นที่วัดยังมีการบูชาเจ้าแม่พิมพิลาลัย เจ้าแม่ตะเคียนทอง และเจ้าแม่ทับทิมแบบไทย มีทั้งเทวะลักษณะหุ่นรูปเคารพใส่ชุดไทยโบราณ ห่มสไบ และเสาไม้ศักดิ์สิทธิ์ห่มสไบ สะท้อนให้เห็นถึงคติการบูชาเจ้าแม่ทับทิมฝ่ายไทยมาก่อนแล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นเจ้าแม่ฝ่ายจีนภายหลังจากสร้างศาลเจ้าหลังใหม่ซึ่งเทวะประติมานได้กลืนกลายไปเป็นเจ้าแม่เทียงโห่วเซี้ยบ้อของจีน ซึ่งมีเทวะลักษณะแบบท่านั่ง เนื้อเซรามิกจีน แต่เทวะลักษณะเจ้าแม่จันทร์หอมยังคงเป็นแบบไทย ไม่ถูกกลืนกลายเป็นเจ้าแม่ฝ่ายจีน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเนื่องจากยังไม่มีเรื่องราวหรือตำนานเทพเจ้าฝ่ายจีนองค์ใดที่จะเชื่อมโยงกันได้ ส่วนชื่อเจ้าแม่แก่นจันทร์พบว่าเป็นชื่อเรียกเจ้าแม่ทับทิมในฐานะเจ้าแม่เทียงโห่วเซี้ยบ้อเช่นกัน ดังตัวอย่างที่ศาลเจ้าแม่แก่นจันทร์ ตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ส่วนการเรียกขาน “เจ้าแม่ทับทิม” ที่ซึ่งใช้เรียกชื่อศาลเจ้าจีนด้วยนั้น ไม่ได้แปลตรงตัวจากชื่อต้นกำเนิดจากภาษาจีน แต่มาจากลักษณะเด่นที่เห็นเมื่อมีการสร้างเทวรูปบูชา คือมีเครื่องทรงสีแดงทับทิมเหมือนกัน เมื่อศึกษาประเด็นการเรียกขานพระนาม “เจ้าแม่ทับทิม” พบว่า จตุรนารีเทวะแห่งไหหลำประกอบด้วยเจ้าแม่เจียตุ้นเต็งเหนี่ยง เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต็งหม่าย เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต็งเหนี่ยง และเจ้าแม่ไท้หว่าเต็งเหนี่ยง (泰華聖娘) มีเพียงเจ้าแม่ 3 องค์ที่ผู้คนในสังคมไทยเรียกว่า “เจ้าแม่ทับทิม” เหลือเพียงเจ้าแม่ไท้หว่าเต็งเหนี่ยงที่ผู้คนไม่ได้เรียกว่าเจ้าแม่ทับทิม หากแต่ชาวจีนกลุ่มไหหลำในไทยจะเรียกเจ้าแม่เจียตุ้นเต็งเหนี่ยงว่า “ยีง่วยโผ่” (二月婆) หรือเจ้าแม่ทับทิมเดือน 2 เรียกเจ้าแม่เทียนโฮ่วเต็งหม่ายว่า “ตาง่วยโผ่” (三月婆) หรือเจ้าแม่ทับทิมเดือน 3 เรียกเจ้าแม่ไท้หว่าเต็งเหนี่ยงว่า “ลักง่วยโผ่” (六月婆) หรือเจ้าแม่ทับทิมเดือน 6 และเรียกเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต็งเหนี่ยงว่า “ตับง่วยโผ่” (十月婆) หรือเจ้าแม่ทับทิมเดือน 10 ถือเป็นการเรียกชื่อเฉพาะกลุ่มไม่ได้เรียกแบบแพร่หลายทั่วไป ผู้คนทั่วไปมักจะเรียกตามชื่อที่ปรากฏในป้ายชื่อศาลเจ้า ซึ่งป้ายชื่อศาลเจ้าที่ประดิษฐานองค์เจ้าแม่ไท้หว่าเต็งเหนี่ยงมีป้ายชื่อศาลเจ้าว่า “ศาลเจ้าไท้ฮัว” ผู้คนจึงเรียกกันว่า “เจ้าแม่ไท้ฮัว” หรือ “เจ้าแม่ไท้วา”

ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่า เทวนารีทั้ง 3 องค์นี้จึงมีความแตกต่างทางด้านประติมานวิทยาที่มักจะถูกแต่งกายด้วยชุดสีแดง เป็นที่มาของการเรียกขานว่า “เจ้าแม่ทับทิม” และเรื่องราวตำนานที่มีความเกี่ยวข้องกับสายน้ำเหมือนกันจึงเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน คนไทยส่วนใหญ่ก็ยังมีความสับสนและเรียกเทวนารีทั้ง 3 องค์รวมกันว่า “เจ้าแม่ทับทิม” นอกจากนี้ยังพบการกลืนกลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มจีนแต้จิ๋วซึ่งนับถือบูชา “ปึงเถ่าม่า” ในฐานะเจ้าแม่ทับทิมอีกด้วย และยังคงเรียกขานกันมาถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากจะให้ผู้คนเปลี่ยนคำเรียกให้ถูกต้องคงยากที่จะแก้ไขเพราะได้กลืนกลายจนกลมกลืนมาอย่างยาวนานนับร้อยปี แม้แต่ป้ายชื่อศาลเจ้าเองก็ยังคงใช้คำเรียกนี้มาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีศาลเจ้าหลายแห่งที่เรียกขานหรือแปลความหมายให้เป็นเทวนารีที่ต่างองค์กันได้อย่างชัดเจน สามารถยกตัวอย่างได้ที่ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ แปลชื่อเจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่ายว่า “เจ้าแม่สวรรค์” แปลชื่อเจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ทำให้ผู้คนเข้าใจอย่างถูกต้องว่าคือเทพเจ้าคนละองค์มาแต่เดิมอยู่แล้ว ดังนั้นแสดงให้เห็นว่า ไม่ได้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในทุกพื้นที่ที่มีการบูชาเจ้าแม่ อย่างน้อยก็ยังมีศาลเจ้าที่เรียกขานเจ้าแม่ต่างกันเพื่อต้องการสื่อสารให้เข้าใจว่าคือเจ้าแม่คนละองค์กัน

ผลการวิจัยสามารถตอบโจทย์ประเด็นปัญหาที่ตั้งไว้ได้อย่างชัดเจน โดยแสดงให้เห็นถึงการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม การกลืนกลายทางวัฒนธรรม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ตลอดจนการหลอมรวมทางวัฒนธรรม การรักษาอัตลักษณ์ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างวัฒนธรรม ดังนั้น สรุปผลการวิจัยได้ว่า คติการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทย เป็นกระบวนการที่คนไทยได้รับเอาคติการนับถือบูชาเทวนารีแห่งท้องทะเลของกลุ่มจีนฮกเกี้ยน เทวนารีแห่งสายน้ำของกลุ่มจีนไหหลำ และเทพารักษ์ชุมชนของกลุ่มจีนแต้จิ๋ว เกิดการถูกดูดซับหรือผสมผสานเข้ากับคติความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาและพระภูมิไทยจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคติความเชื่อร่วมกัน ทำให้คติการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมแบบจีนกลายเป็นกระแสหลัก ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว กระบวนการนี้เกิดขึ้นเมื่อคนไทยได้มีการติดต่อและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมความเชื่อระหว่างกลุ่มคนจีนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน อย่างไรก็ดีการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยแม้จะไม่ได้เป็นคติการนับถือบูชากระแสหลักในปัจจุบัน แต่เป้าหมายทางวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานของการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมทั้งแบบไทยและแบบจีนสามารถบูชาร่วมกันได้ ไม่เกิดความขัดแย้งแต่ประการใด สอดคล้องกับ เฉินรุ่ยกุ้ย (陳瑞貴) ที่ได้กล่าวถึงการกลืนกลายทางวัฒนธรรมไว้ว่า เมื่อต้องเผชิญกับผลกระทบของสภาพแวดล้อมภายนอกและกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เราต้องแสวงหาความสามัคคีโดยยึดตามนโยบายภายในสังคมเดียวกันเป็นพื้นฐาน ซึ่งนโยบายเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางในวัฒนธรรมประเพณีที่ไม่ใช่กระแสหลัก เช่น ประเพณีของชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ผ่านการหลอมรวมเพื่อลดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เป้าหมายพื้นฐานคือเพื่อให้ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คติการนับถือบูชาเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทยเมื่อมีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม และได้เผยแพร่คติความเชื่อไปในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยจนเกิดการผสมกลมกลืนกับคติความเชื่อดั้งเดิมของพื้นถิ่นนั้นย่อมส่งผลให้ในประเทศไทยปรากฏการสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีความหลากหลาย ทั้งศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบไทย ศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบจีน ศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบไทยผสมผสานการบูชาแบบจีน และศาลเจ้าแม่ทับทิมแบบจีนผสมผสานการบูชาแบบไทย ดังนั้น จากการที่เทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิมมีเทวะลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาก การที่จะสามารถเข้าใจหรือแยกแยะได้ว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ที่ใดมีคติการนับถือบูชาแบบใด ประดิษฐานเทวะประติมานเจ้าแม่ทับทิมพระองค์ใด จึงควรพิจารณาจาก “อักษรจีนที่จารึกไว้หน้าโต๊ะหรือเหนือแท่นบูชา” เป็นหลัก ซึ่งจะทำให้เราทราบได้อย่างชัดเจนว่า เจ้าแม่ทับทิมพระองค์นั้นคือเจ้าแม่ทับทิมฝ่ายจีนพระองค์ใด คือ “เจ้าแม่เทียงโห่วเซี้ยบ้อของกลุ่มจีนฮกเกี้ยน” หรือ “เจ้าแม่เทียนโฮ่วเต๊งหม่ายซึ่งกลุ่มจีนไหหลำนับถือร่วมกับกลุ่มจีนฮกเกี้ยน” หรือ “เจ้าแม่ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยงของกลุ่มจีนไหหลำ” หรือ “เจ้าแม่เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยงของกลุ่มจีนไหหลำ” หรือ “องค์ปึงเถ่าม่าของกลุ่มจีนแต้จิ๋ว” ซึ่งสามารถแก้ปัญหาการเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ผลวิธีหนึ่ง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

สามารถนำผลการวิจัยมาจัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยด้านคติชนที่มีการศึกษาด้านคติความเชื่อเรื่องเทพเจ้าจีน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไทย-จีน เพื่อเป็นแนวทางในการทบทวนวรรณกรรม รวมทั้งสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชาชุมชนจีนกับความเชื่อ การหลอมรวมทางวัฒนธรรมในสังคมไทย เพื่อสำรวจและทบทวนประเด็นการวิจัยด้านความเชื่อของกลุ่มจีนฮกเกี้ยน แต้จิ๋ว และไหหลำในสังคมไทย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการสำรวจความเชื่อที่เป็นผลมาจากกระบวนการกลืนกลายและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มจีนในสังคมไทยในประเด็นอื่น ทั้งนี้ เพื่อสำรวจและรวบรวมประเด็นการวิจัยด้านคติชน เช่น เทวะตำนาน นิทานพื้นบ้าน ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยด้านคติชน ตลอดจนชี้ให้เห็นแนวโน้มการวิจัยด้านคติชนในสังคมไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ อยู่ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง เทวนารี “เทียนโฮ่วเต๊งหม่าย” “ตุ๊ยบ่วยเต๊งเหนี่ยง” และ “เจียตุ้นเต๊งเหนี่ยง” : การกลืนกลายทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทการนับถือบูชา “เจ้าแม่ทับทิม” โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย งบประมาณเงินอุดหนุนจากกองส่งเสริมการวิจัย UTCC Research Fund 2024 ประเภท Strategic Research Fund ปีการศึกษา 2567 และผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เลขที่การรับรอง A04014/2025

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2552). *บทละครนอก เรื่องพิกุลทอง*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

ถาวร สิกขโกศล. (2561). จาก “มาจู่” สู่เจ้าแม่ทับทิมไหหลำ. *ศิลปวัฒนธรรม, 39(8)*, 152-164.

เทพย์ สาริกบุตร. (2509). *ภูมิเทพยพิธี ประมวลพิธีกรรมการตั้งศาลพระภูมิครบถ้วนสมบูรณ์แบบโหรหลวง และแบบสามัญที่ท่านโหราจารย์ถือปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาคาร.

พระยามหานุภาพ. (2461). *นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน ครั้งกรุงธนบุรี เมื่อปีฉลู พ.ศ. 2324*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2565). *พจนานุกรมศัพท์ผังเมือง ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. กรุงเทพฯ : ธนาเพรส.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2563, กันยายน 21). *cultural hybridity: ลูกผสมทางวัฒนธรรม*. [status update]. Facebook. https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3489106767814060&id=206167399441363&set=a.30788344955079 58&locale=th_TH

สำนักราชเลขาธิการ. (2531). *สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2535). *ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2547). *บ่บั๊ดบ่ยังก้ง วัฒนธรรมไทยจีน : ไม่รู้ต้องแสวง*. กรุงเทพฯ: สีดา.

เหล่าตั๊ง. (2551). *เรื่องเล่าชาวแต้จิ๋ว*. กรุงเทพฯ: นิวเซ็นจูรี่.

อนุรักษ์ ดีพิมาย. (2568). การนับถือผีจากหลักฐานทางโบราณคดียุคต้นประวัติศาสตร์. ใน ภูวนารถ สังข์เงิน (บก.), *ผีในวัฒนธรรมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1, น. 226-259). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

Abdinassir, N. (2024). Assimilation and Acculturation Processes in the Study of Inter-Ethnic Marriages.*Special Treatment Interdisciplinary Journal [Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat], 10. (SI)*, 7-21.

陳瑞貴. (2001). 全球化下多元文化性的可能. 國際論壇, 2(1), 1-15.

石滄金. (2018). 東南亞水尾聖娘信仰，廣泛分布在地化影響. 海南之聲第53期. 吉隆坡：馬來西亞雪隆海南會館 (天后宮).

王俞春. (2014). 海南移民史誌. 曼谷：泰國海南文化教育基金會.

余偉、鄭鋼. (2005). 跨文化心理學中的文化適應研究. 心理科學進展, 2005(13), 6.

การวิเคราะห์อัตถภาคและการเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัย สาขาภาษาไทย

เกียรติชัย เดชพิทักษ์ศิริกุล [1 *]
อาจารย์
สาขาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
kiatichai.dej@krirk.ac.th

รับบทความ: 28 สิงหาคม 2568
แก้ไขบทความ: 29 กันยายน 2568
ตอบรับบทความ: 10 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตถภาคและการเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัยสาขาภาษาไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์คือบทนำของบทความวิจัยสาขาภาษาไทยที่ตีพิมพ์ในวารสาร TCI กลุ่ม 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2566 จำนวน 60 เรื่องที่ได้จากการสุ่มเลือกแบบง่าย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การนับความถี่และการหาค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า บทนำของบทความวิจัยมี 3 อัตถภาค ได้แก่ 1) อัตถภาคการนำเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย อนุวัจน์การกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปของประเด็นที่จะศึกษา การกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา การตั้งข้อสังเกต/ตัวอย่างของประเด็นปัญหาที่พบ การกล่าวถึงความสำคัญ/ความน่าสนใจของประเด็นที่จะศึกษา การกล่าวถึงความสำคัญของแหล่งข้อมูล/พื้นที่ที่จะศึกษา และการกล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อน 2) อัตถภาคการแสดงให้เห็นความจำเป็นของการศึกษา ขั้นตอนนี้ประกอบด้วยอนุวัจน์การระบุช่องว่างของการศึกษา และการระบุเหตุผลของการศึกษา และ 3) อัตถภาคการแนะนำงานวิจัยที่จะดำเนินการ ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การแจ้งหัวข้องานวิจัย การแจ้งวัตถุประสงค์/สมมติฐาน/คำถามของงานวิจัย การแจ้งแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย การแจ้งขอบเขตข้อมูลที่จะศึกษา การแจ้งคุณค่าของงานวิจัย และการแจ้งโครงสร้างของการนำเสนอบทความวิจัย โดยแต่ละอนุวัจน์มีการเชื่อมโยงเนื้อความเข้าไว้ด้วยกันด้วยกลวิธีการเชื่อมโยงความ 3 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำเชื่อม รองลงมาคือ การอ้างถึง และการใช้คำศัพท์ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในแต่ละอนุวัจน์นั้นสามารถแสดงให้เห็นรูปแบบการเชื่อมโยงความของบทนำตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายได้

คำสำคัญ: อัตถภาค, การเชื่อมโยงความ, บทนำ, บทความวิจัยสาขาภาษาไทย

---

[1] ผู้แต่งหลัก (First Author)
* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)

Move Analysis and Cohesion in Research Introduction Section of Thai Language Field Articles

Kiatichai Dejpitaksirikul
Lecturer
Thai for Communication, Faculty of Liberal Arts, Krirk University
kiatichai.dej@krirk.ac.th

Received: August 28, 2025
Revised: September 29, 2025
Accepted: October 10, 2025

Abstract

This article aimed to study the rhetorical moves and cohesion in the introductions of research articles in the field of Thai language. This research was qualitative research. The data used for analysis consisted of the introductions of 60 research articles in the field of Thai language, published in Tier 1 TCI (Thai Journal Citation Index Centre) journals between 2021-2023, selected through simple random sampling. The statistical methods used for data analysis included frequency counts and percentage calculations.

The findings revealed three rhetorical moves in research article introductions: (1) Introducing the research topic—including topic generalization, referring to relevant concepts, presenting observations or examples, highlighting the significance or interest of the topic, addressing the importance of the data sources or study area, and reviewing previous research; (2) Indicating the necessity of the study—indicating a gap and providing a rationale. (3) Announcing the present research—stating the research topic, objectives/ hypotheses/research questions, concepts or theories used, scope of the study, research applications, and the structure of the article. These moves were connected using three main cohesion strategies: the use of conjunctions, references, and lexical cohesion. Additionally, the cohesion found within each step contributed to a coherent overall structure throughout the introduction, from the initial to the final stage.

Keywords: Move Analysis, Cohesion, Introduction, Thai Language Field Research Articles

บทนำ

บทนำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของบทความวิจัย เนื่องจากเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นที่มาของเรื่องที่จะศึกษาและความจำเป็นที่ต้องศึกษา การเขียนบทนำนั้น ผู้เขียนต้องเข้าใจองค์ประกอบของเนื้อหา รวมถึงเข้าใจลำดับการนำเสนอเพื่อให้เขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สัญญา เคณาภูมิ (2564, น. 33) กล่าวถึงเนื้อหาที่อยู่ในส่วนบทนำว่าจะลำดับการนำเสนอโดยเริ่มจากความเป็นมา ความสำคัญ การระบุชายขอบแห่งความรู้ ปัญหาเชิงพื้นที่ และหลักการและเหตุผล ตามลำดับ

คำแนะนำเรื่องลำดับการเขียนนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของสเวลส์ในปี 1990 (Swales, 2006) ที่แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบในงานเขียนแต่ละส่วนล้วนแสดงหน้าที่ในการสื่อสารอย่างเป็นขั้นตอน โดยหน่วยทางภาษาที่แสดงขั้นตอนในการสื่อสารนี้เรียกว่า “อัตถภาค” (move) สเวลส์พบว่าบทนำของบทความวิจัยมีอัตถภาค 3 ส่วน ได้แก่ การนำเข้าสู่หัวข้องานวิจัย (Establishing a territory) การกล่าวถึงแนวทางการศึกษาประเด็นใหม่ (Establishing a niche) และการแนะนำงานวิจัยปัจจุบัน (Occupying the niche)

การศึกษาของสเวลส์เป็นแนวทางให้แก่งานวิจัยจำนวนมาก โดยมีผู้นำไปศึกษาในส่วนประกอบต่าง ๆ ของงานวิจัย รวมถึงศึกษาในสาขาวิชาที่ต่างกัน เช่น การวิเคราะห์โครงสร้างบทความวิจัยสาขาจุลชีววิทยา (บุษบา กนกศิลปธรรม, 2549) บทความวิจัยสาขาการตลาด (Dujsik, D & Zhu, W., 2016) การวิเคราะห์บทคัดย่อสาขาวรรณคดี (Tampanich, 2022) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยทั้งหมดเป็นการวิเคราะห์เพื่อหาแบบแผนการเขียนบทความวิจัยภาษาอังกฤษ จึงน่าสนใจว่า บทนำในบทความวิจัยภาษาไทยจะมีโครงสร้างการลำดับเนื้อหาอย่างไร

นอกจากประเด็นเรื่องโครงสร้างการลำดับเนื้อหาแล้ว ชุติมา สัจจานันท์ (2566, น.95) กล่าวถึงการเขียนบทนำไว้ว่า เป็นการนำเสนอสถานการณ์ของการศึกษาในภาพกว้างและเชื่อมโยงกับประเด็นที่สนใจศึกษา ตลอดจนชี้ให้เห็นช่องว่างของความรู้โดยเชื่อมโยงกับปัญหาการวิจัยเพื่อให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ของความรู้เดิมกับสิ่งที่จะศึกษา จะเห็นได้ว่า การเชื่อมโยงความก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญต่อการเขียนบทนำ เพราะลักษณะที่ดีของงานเขียนคือมีเอกภาพและสัมพันธภาพ กล่าวคือมีการเกาะเกี่ยวเนื้อความแต่ละส่วนให้ต่อเนื่องและเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อที่จะถ่ายทอดสารของผู้เขียนได้อย่างชัดเจน

งานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความในงานเขียนเชิงวิชาการ สนใจวิเคราะห์การเชื่อมโยงความในเชิงพรรณนากลวิธีที่พบ ซึ่งมีประโยชน์ในด้านที่แสดงให้เห็นลักษณะการใช้ภาษา เช่น การเชื่อมโยงความในบทคัดย่อบทความวิจัย (สุรีย์รัตน์ บำรุงสุข และสิริวรรณ นันทจันทูล, 2566) การเชื่อมโยงความในสารนิพนธ์ (อรอุมา เจ๊ะสา, 2561) อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าหากนำการเชื่อมโยงความมาพิจารณาร่วมกับอัตถภาคซึ่งแสดงหน้าที่ในการสื่อสารก็จะพบรูปแบบการเขียนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอัตถภาคและกลวิธีการเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัยสาขาภาษาไทย เพื่อแสดงให้เห็นรูปแบบของการเรียบเรียงเนื้อหาในบทนำ งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เริ่มเขียนบทความวิจัย ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อการสอนการอ่านและเขียนเชิงวิชาการให้แก่นักศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตถภาคของบทนำในบทความวิจัยสาขาวิชาภาษาไทย
2. เพื่อศึกษากลวิธีการเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัยสาขาวิชาภาษาไทย

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดเรื่องอัตถภาควิเคราะห์ (move analysis)

“move analysis” หรือที่ บุษบา กนกศิลปธรรม (2549) ใช้คำว่า “อัตถภาควิเคราะห์” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดลำดับของหน่วยทางภาษา หรือ อัตถภาค (move) ซึ่งหมายถึงส่วนที่แสดงหน้าที่ในการสื่อสาร อัตถภาคสามารถปรากฏในรูปแบบของประโยค กลุ่มประโยค หรือย่อหน้าก็ได้ โดยในอัตถภาคจะมีอนุวัจน์ (step) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สนับสนุนให้อัตถภาคบรรลุจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร

ในปี 1990 สเวลส์ (Swales, 2006) ได้ศึกษาอัตถภาคในบทนำของบทความวิจัยภาษาอังกฤษสาขาต่าง ๆ จำนวน 48 บทความ และพบว่าการเขียนบทนำมีการจัดลำดับข้อความอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

Move 1 Establishing a territory (อัตถภาค 1 การนำเข้าสู่หัวข้องานวิจัย)
Step 1 Claiming Centrality (อนุวัจน์ 1 การกล่าวถึงความสำคัญของประเด็นที่จะศึกษา)
Step 2 Making topic generalizations (อนุวัจน์ 2 การกล่าวถึงสถานภาพทั่วไปของประเด็นที่จะศึกษา)
Step 3 Reviewing items of previous research (อนุวัจน์ 3 การทบทวนงานวิจัยที่มีมาก่อน)
Move 2 Establishing a niche (อัตถภาค 2 การกล่าวถึงแนวทางในการศึกษาประเด็นใหม่)
Step 1A Counter-Claiming (อนุวัจน์ 1A การโต้แย้งประเด็นที่เคยมีผู้ศึกษามา)
Step 1B Indicating a gap (อนุวัจน์ 1B การระบุจุดอ่อนหรือประเด็นที่ยังไม่มีผู้ศึกษา)
Step 1C Question-raising (อนุวัจน์ 1C การชี้ให้เห็นประเด็นคำถาม)
Step 1D Continuing a tradition (อนุวัจน์ 1D การกล่าวถึงการทำวิจัยที่ต่อเนื่องจากเดิม)
Move 3 Occupying the niche (อัตถภาค 3 การแนะนำงานวิจัยปัจจุบัน)
Step 1A Outlining purposes (อนุวัจน์ 1A การกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย)
Step 1B Announcing present research (อนุวัจน์ 1B การกล่าวถึงลักษณะของงานวิจัย)
Step 2 Announcing principal findings (อนุวัจน์ 2 การกล่าวถึงผลการวิจัยหลักที่จะค้นพบ)
Step 3 Indicating RA structure (อนุวัจน์ 3 การระบุโครงสร้างของบทความวิจัย)

ภาพที่ 1 แบบจำลอง CARS Model (Swales 2006: 141)

ในเวลาต่อมา สเวลส์ (Swales, 2004 อ้างถึงในบุษบา กนกศิลปธรรม, 2549, น. 15) ได้ปรับแบบจำลองโดยระบุความจำเป็นของอนุวัจน์ไว้ว่าอนุวัจน์ที่พบเป็นแบบบังคับ (obligatory) แบบเลือกได้ (optional) หรือแบบที่พบเฉพาะบางสาขาวิชา (probable in some fields) แบบจำลองของสเวลส์เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อความในงานเขียนวิชาการอย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยจึงจะนำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์บทนำในบทความวิจัยสาขาภาษาไทย และจะจำแนกการปรากฏของอัตถภาค/อนุวัจน์ ตามเกณฑ์ของ ณัฐรกานต์ คำใจวุฒิ (2560) กล่าวคือหากพบทุกบทความ จัดเป็นอัตถภาค/อนุวัจน์แบบบังคับ (obligatory) หากพบมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 60 จัดเป็นแบบหลัก (conventional) และหากพบน้อยกว่าร้อยละ 60 จัดเป็นแบบที่สามารถเลือกได้ (optional)

แนวคิดเรื่องการเชื่อมโยงความ (Cohesion)

ฮัลลิเดย์และฮาซาน (Halliday & Hason, 1976, p.4) กล่าวถึงการเชื่อมโยงความไว้ว่าเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางความหมายในตัวบท ฮัลลิเดย์และฮาซานได้ศึกษาการเชื่อมโยงความและแบ่งกลวิธีการเชื่อมโยงความเป็น 5 กลวิธี ได้แก่ การอ้างถึง (reference) การแทนที่ (substitution) การละ (ellipsis) การใช้คำเชื่อม (conjunction) และการใช้คำศัพท์ (lexical cohesion) ในขณะที่อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, น.117-144) ได้จำแนกกลวิธีเชื่อมโยงความในภาษาไทยไว้คล้ายคลึงกับงานข้างต้น โดยได้รวมการแทนที่ไว้อยู่กลุ่มเดียวกับการอ้างถึง กลวิธีเชื่อมโยงความในงานนี้แบ่งเป็น 4 กลวิธี ได้แก่ การอ้างถึง การละ การใช้คำเชื่อม และการใช้คำศัพท์

ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้แนวคิดการเชื่อมโยงความข้างต้นเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัย โดยจะพิจารณาการเชื่อมโยงความระหว่างอนุวัจน์ในแต่ละส่วน เพื่อแสดงให้เห็นว่าการเชื่อมโยงความกับหน้าที่ทางการสื่อสารสัมพันธ์กันอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กำหนดกลุ่มประชากร กลุ่มประชากรคือบทนำของบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่ม 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2566 และมีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยและการศึกษาภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์ ผู้วิจัยได้บทนำที่ตรงตามเกณฑ์ จำนวนทั้งสิ้น 87 เรื่อง จากวารสารจำนวน 21 ฉบับ

2. เลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มเลือกแบบง่าย (simple random sampling) จากบทความที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ข้างต้น จำนวน 60 เรื่อง ทั้งนี้จากการสำรวจงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าจำนวน 60 ตัวอย่าง สามารถแสดงให้เห็นโครงสร้างอัตถภาคและกลวิธีการเชื่อมโยงความได้

3. นำกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจัดทำเป็นรายการข้อมูล และกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในงานวิจัย ดังนี้

3.1 [...] คือ สัญลักษณ์แสดงกลุ่มตัวอย่าง โดยข้อความที่อยู่ในวงเล็บคือวารสารและบทความวิจัยที่ใช้ศึกษา เช่น [J1A1] หมายถึง บทความลำดับที่ 1 จากวารสารลำดับที่ 1 ในรายการข้อมูล

3.2 M คือ สัญลักษณ์ที่ใช้แทนอัตถภาค (move) เช่น M1 หมายถึง อัตถภาคที่ 1

3.3 S คือ สัญลักษณ์ที่ใช้แทนอนุวัจน์ (step) เช่น S1 หมายถึง อนุวัจน์ที่ 1 หากข้อความที่วิเคราะห์จัดเป็นเป็นอนุวัจน์ที่ 1 ในอัตถภาค 1 จะแทนด้วยสัญลักษณ์ M1S1

3.3.1 วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดเรื่องอัตถภาควิเคราะห์และการเชื่อมโยงความดังที่กล่าวข้างต้น

3.3.2 เรียบเรียงผลการวิจัย สรุป และอภิปรายผลการวิจัย ตามลำดับ

ผลการวิจัย

1. อัตถภาคในบทนำของบทความวิจัยสาขาภาษาไทย

จากการวิเคราะห์อัตถภาคในส่วนบทนำพบว่า ประกอบด้วยอัตถภาค 3 ส่วน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงอัตถภาคที่ปรากฏในส่วนบทนำ

อัตถภาค	จำนวนบทความ (N=60)	ร้อยละ
อัตถภาคที่ 1 การนำเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา	60	100
อัตถภาคที่ 2 การแสดงให้เห็นความจำเป็นของการศึกษา	42	70
อัตถภาคที่ 3 การแนะนำงานวิจัยที่จะดำเนินการ	60	100

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่า อัตถภาคที่ 1 และ 3 ปรากฏทุกบทความ จึงจัดเป็นอัตถภาคบังคับ ส่วนอัตถภาคที่ 2 มีการปรากฏมากกว่า ร้อยละ 60 จึงจัดเป็นอัตถภาคหลัก อัตถภาคแต่ละส่วนประกอบด้วยอนุวัจน์ที่แสดงหน้าที่ในการสื่อสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 อัตถภาคที่ 1 การนำเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา ทำหน้าที่อธิบายให้ผู้อ่านเห็นที่มาของการพัฒนาประเด็นที่สนใจศึกษา ในอัตถภาคนี้มี 4 อนุวัจน์ โดยอนุวัจน์ที่ 1 จำแนกได้เป็น 3 อนุวัจน์ย่อย เนื่องจากสามารถปรากฏเป็นขั้นตอนแรกได้ อนุวัจน์ในอัตถภาคที่ 1 สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงอัตถภาคที่ 1 การนำเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา

อัตถภาคที่ 1 การนำเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา	จำนวนบทความ (N=60)	ร้อยละ
อนุวัจน์ที่ 1A การกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปของเรื่องที่จะศึกษา	37	61.66
อนุวัจน์ที่ 1B การกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา	32	53.33
อนุวัจน์ที่ 1C การระบุข้อสังเกต/ตัวอย่างของประเด็นปัญหาที่พบ	38	63.33
อนุวัจน์ที่ 2 การกล่าวถึงความสำคัญ/ความน่าสนใจของประเด็นที่จะศึกษา	28	46.66
อนุวัจน์ที่ 3 การกล่าวถึงความสำคัญของแหล่งข้อมูล/พื้นที่ที่จะศึกษา	18	30
อนุวัจน์ที่ 4 การกล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อน	38	63.33

จากตารางจะเห็นว่า อนุวัจน์ที่มีการปรากฏมากกว่าร้อยละ 60 มี 3 อนุวัจน์ คือ อนุวัจน์ 1A อนุวัจน์ 1C และอนุวัจน์ 4 ทั้งสามขั้นตอนนี้จัดเป็นอนุวัจน์หลัก ส่วนอนุวัจน์อื่นปรากฏน้อยกว่าร้อยละ 60 จึงจัดเป็นอนุวัจน์ที่สามารถเลือกได้ อนุวัจน์แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

อนุวัจน์ที่ 1A การกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปของเรื่องที่จะศึกษา ทำหน้าที่กล่าวถึงความเป็นมา สถานการณ์ของการศึกษาในภาพกว้างเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่เป็นข้อสังเกตคือ การกล่าวให้เป็นเรื่องทั่วไปและเป็นวงกว้าง เช่นคำว่า “ปัจจุบัน” “ในยุคสมัย” “ทั่วโลก” รวมถึงลักษณะการเขียนแบบส่วนรวมไปสู่ส่วนเฉพาะ ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 1 ในยุคสมัย**ที่มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตมนุษย์ **การติดต่อสื่อสาร**สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น...การเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาร์ตโฟนและผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ตโฟน ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียและที่ได้รับความนิยมทั่วโลกยังคงเป็น**เฟซบุ๊ก** ... [J9A1]

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า บทนำนี้เริ่มจากการกล่าวถึงภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสาร และชี้เฉพาะลงสู่เฟซบุ๊กซึ่งเป็นแหล่งของข้อมูลที่จะศึกษา

อนุวัจน์ที่ 1B การกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา ทำหน้าที่แสดงความเป็นมาของแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้เขียนต้องการพิสูจน์หรือนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยปัจจุบัน ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่เป็นข้อสังเกตคือ คำศัพท์วิชาการเฉพาะสาขาซึ่งใช้เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 2 ภูมิทัศน์ภาษาศาสตร์ (Linguistic landscape - LL)** เป็นการศึกษาภาษา อีกแขนงหนึ่งของ**การศึกษาภาษาศาสตร์สังคม (Sociolinguistics)** ซึ่งมุ่งเน้นศึกษาภาษาจากสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในที่สาธารณะ.... [J11A1]

อนุวัจน์ที่ 1C การระบุข้อสังเกต/ตัวอย่างของประเด็นปัญหาที่พบ ทำหน้าที่แสดงให้ผู้อ่านเห็นข้อสังเกตของปัญหาที่นำมาศึกษาได้ รวมถึงแสดงหลักฐานของข้อสังเกตดังกล่าว ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบ เช่น “สังเกต” “ข้อสังเกต” “จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า” ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 3 เป็นที่น่าสังเกตว่า** การตั้งชื่อบัญชีผู้ใช้เฟซบุ๊กของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ไม่เพียงนำชื่อจริงมาตั้งเป็นชื่อบัญชีผู้ใช้เฟซบุ๊กเท่านั้น แต่จะเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อให้มีความโดดเด่นจากชื่อบัญชีผู้ใช้เฟซบุ๊กทั่วไป และเป็นชื่อที่สามารถแสดงความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล [J9A4]

อนุวัจน์ที่ 2 การกล่าวถึงความสำคัญ/ความน่าสนใจของประเด็นที่จะศึกษา ทำหน้าที่สื่อสารให้ผู้อ่านคล้อยตามว่าประเด็นที่จะศึกษานั้นน่าสนใจ ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบได้แก่ “น่าสนใจ” “สำคัญ” “มีผู้สนใจศึกษามาก” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 4 ประเด็นหนึ่งซึ่ง**น่าสนใจและควรแก่การศึกษา**ด้านการรับรู้ในสังคมไทย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างวัจนกรรมการบริภาษกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำ ... [J2A6]

อนุวัจน์ที่ 3 การกล่าวถึงความสำคัญของแหล่งข้อมูล/พื้นที่ที่จะศึกษา ทำหน้าที่แสดงให้เห็นว่าแหล่งข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษามีความสำคัญและน่าสนใจศึกษาอย่างไร ลักษณะบ่งชี้ทางภาษา ที่พบคือการระบุ “ชื่อแหล่งข้อมูล” และจุดเด่นของแหล่งข้อมูลที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จะศึกษา รวมถึงเหตุผลที่เลือกศึกษาจากแหล่งข้อมูลนั้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 5 หากพิจารณาบทบาทของสื่อในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) **นิตยสารวาไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama** ก็เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่**นำเสนอข้อมูลได้ทันต่อสถานการณ์ อีกทั้งยังมีรูปแบบน่าดึงดูดใจ และเข้าถึงกลุ่มคนได้ทั่วถึง** ....[J2A1]

อนุวัจน์ที่ 4 การกล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อน อนุวัจน์การกล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อนทำหน้าที่แสดงหลักฐานของการศึกษาที่มีมาในอดีต ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบ เช่น “งานวิจัย/การศึกษาที่ผ่านมา” “งานวิจัยในอดีต” “งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง” “จากการทบทวนวรรณกรรม” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 6 ผู้วิจัยได้สำรวจ**งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** พบว่า มีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสื่ออารมณ์ขันในภาษาไทยจำนวนมากและศึกษาจากประเภทข้อมูลที่หลากหลาย เช่น ... [J15A1]

1.2 อัตถภาคที่ 2 การแสดงให้เห็นความจำเป็นของการศึกษา ทำหน้าที่แสดงให้เห็นว่าหัวข้อที่สนใจมีเหตุผลสมควรแก่การศึกษา อัตถภาคนี้ประกอบด้วยอนุวัจน์ 2 อนุวัจน์ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงอัตถภาคที่ 2 การแสดงให้เห็นความจำเป็นของการศึกษา

อัตถภาคที่ 2 การแสดงให้เห็นความจำเป็นของการศึกษา	จำนวนบทความ (N=60)	ร้อยละ
อนุวัจน์ที่ 1A การระบุช่องว่างของการศึกษา	37	61.66
อนุวัจน์ที่ 1B การระบุเหตุผลของการศึกษา	5	8.33

จากตารางจะเห็นว่า อนุวัจน์ 1A ปรากฏมากกว่าร้อยละ 60 จัดเป็นอนุวัจน์หลัก ส่วนอนุวัจน์ 1B ปรากฏน้อยกว่าร้อยละ 60 จัดเป็นอนุวัจน์ที่สามารถเลือกได้ อนุวัจน์ทั้งสองส่วนนี้ปรากฏแบบสับหลีกกันจึงกำหนดให้เป็นอนุวัจน์ 1A และ 1B อนุวัจน์แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

อนุวัจน์ที่ 1A การระบุช่องว่างของการศึกษา ทำหน้าที่แสดงให้เห็นว่าหัวข้อที่สนใจศึกษาเป็นเรื่องที่ไม่ทับซ้อนกับข้อค้นพบที่มีมาก่อน ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบ เช่น “ยังไม่มีผู้ศึกษา” “มีผู้ศึกษาน้อย” “มีจำนวนน้อย” “มีจำกัด” “ยังไม่ครอบคลุม” “เติมเต็ม” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 7 จากผลการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า**ยังไม่มีงานวิจัยใด**ที่ศึกษา คำว่า“มือ” ในภาษาไทยอย่างเฉพาะเจาะจง อีกทั้ง**ยังไม่มีงานวิจัย**ที่นำทฤษฎีการมีหลายความหมาย อย่างมีหลักการมาใช้จำแนกความหมายของคำว่า “มือ” [J4A1]

อนุวัจน์ที่ 1B การระบุเหตุผลของการศึกษา ทำหน้าที่แสดงเหตุผลสนับสนุนหัวข้องานวิจัยที่จะศึกษา ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบ คือ “ด้วยเหตุที่/เนื่องจาก + เหตุผลของการศึกษา” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 8 ด้วยเหตุที่การนำเสนอการใช้ภาษาในไลน์ Amazing Thailand มีผลต่อ การตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลวิธีการใช้ภาษาใน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ... [J8A1]

1.3 อัตถภาคที่ 3 การแนะนำงานวิจัยที่จะดำเนินการ จะปรากฏเป็นส่วนสุดท้ายในบทนำของบทความวิจัย อัตถภาคนี้ทำหน้าที่แจ้งให้ผู้อ่านทราบถึงหัวข้อที่ผู้วิจัยจะศึกษาและแนวทางของการศึกษาอนุวัจน์ที่ปรากฏในอัตถภาคนี้มี 6 อนุวัจน์ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงอัตถภาคที่ 3 การแนะนำงานวิจัยที่จะดำเนินการ

อัตถภาคที่ 3 การแนะนำงานวิจัยที่จะดำเนินการ	จำนวนบทความ (N=60)	ร้อยละ
อนุวัจน์ที่ 1 การแจ้งหัวข้องานวิจัย	52	86.66
อนุวัจน์ที่ 2 การแจ้งวัตถุประสงค์/สมมติฐาน/คำถามของงานวิจัย	31	51.66
อนุวัจน์ที่ 3 การแจ้งแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	18	30
อนุวัจน์ที่ 4 การแจ้งขอบเขตข้อมูลที่จะศึกษา	4	6.66
อนุวัจน์ที่ 5 การแจ้งคุณค่าของงานวิจัย	24	40
อนุวัจน์ที่ 6 การแจ้งโครงสร้างการนำเสนอบทความวิจัย	3	5

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่า อนุวัจน์ 1 เป็นอนุวัจน์เดียวที่มีการปรากฏมากกว่า ร้อยละ 60 จัดเป็นอนุวัจน์หลัก ส่วนอนุวัจน์อื่นในอัตถภาคนี้จัดเป็นอนุวัจน์ที่สามารถเลือกได้ อนุวัจน์แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

อนุวัจน์ที่ 1 การแจ้งหัวข้องานวิจัย ทำหน้าที่แจ้งให้ผู้อ่านทราบว่าผู้วิจัยจะศึกษาเรื่องใด ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบคือ การประกาศตนโดยใช้คำว่า “ผู้วิจัย” “ผู้เขียน” และการกล่าวถึงงานที่ “สนใจศึกษา” “ต้องการศึกษา” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 9 ด้วยเหตุนี้ **ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษา**คำว่า “เรียน” ในเชิงประวัติอันเป็นการศึกษาเปรียบเทียบคำว่า “เรียน” ในแต่ละสมัย ...[J1A1]

อนุวัจน์ที่ 2 การแจ้งวัตถุประสงค์/สมมติฐาน/คำถามของงานวิจัย ผู้วิจัยกำหนดให้องค์ประกอบสามส่วนอยู่ในอนุวัจน์เดียวกัน เพราะมีหน้าที่เหมือนกันคือแจ้งให้ผู้อ่านทราบว่างานวิจัยจะนำไปสู่คำตอบใด อีกทั้งเมื่อพิจารณาการปรากฏพบว่า องค์ประกอบทั้งสามนี้ปรากฏแบบสับหลีกกันถึง ร้อยละ 87.09 ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบในอนุวัจน์นี้ ได้แก่ “เพื่อ” “สมมติฐาน” “คำถาม” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 10 เพื่อให้เห็นพัฒนาการด้านหน้าที่และความหมายของคำว่า “เรียน”... [J1A1]

อนุวัจน์ที่ 3 การแจ้งแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ทำหน้าที่แสดงแนวทางในการวิจัยลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบ ได้แก่ “ด้วยแนวคิด” “โดยใช้แนวคิด” “ผ่านแนวคิด” “ตามแนวคิด” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 11 ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับการประกอบสร้างอุดมการณ์ความเป็นผู้มีเกียรติและศักดิ์ศรีที่เหนือระดับ **ด้วยแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์** [J19A1]

อนุวัจน์ที่ 4 การแจ้งขอบเขตข้อมูลที่จะศึกษา ทำหน้าที่แสดงขอบเขตของการศึกษาให้ผู้อ่านทราบเบื้องต้น ทั้งขอบเขตด้านพื้นที่และเวลา ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบ ได้แก่ “เลือกศึกษา” “จำกัดขอบเขต...เท่านั้น” “ระหว่างปี...” “ตั้งแต่ปี...” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 12 การศึกษานี้ผู้วิจัย**เลือก**ที่จะศึกษาการสัมผัสภาษาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่สัญชาติเมียนมาร์เนื่องจากมีจำนวนมากที่สุดในเชียงใหม่ (สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่, 2561) **และจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดกับตัวเมืองเชียงใหม่เท่านั้น** ด้วยเหตุผลความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและปริมาณความต้องการการจ้างงาน พื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ อำเภอสันทราย ....[J16A3]

อนุวัจน์ที่ 5 การแจ้งคุณค่าของงานวิจัย ทำหน้าที่แสดงให้เห็นประโยชน์ของงานวิจัย ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบ ได้แก่ “ประโยชน์” “ผลการวิจัยจะช่วย/ทำให้เห็น/ก่อให้เกิด” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 13 ประโยชน์จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 2 ประการ **ประโยชน์ประการแรก** คือ....**ประโยชน์อีกประการหนึ่ง** คือ ... [J2A4]

อนุวัจน์ที่ 6 การแจ้งโครงสร้างการนำเสนอบทความวิจัย ทำหน้าที่แจกแจงให้ผู้อ่านเห็นว่าบทความวิจัยประกอบด้วยเนื้อหาใดบ้าง ลักษณะบ่งชี้ทางภาษาที่พบคือการแจกแจงองค์ประกอบของโครงสร้างการนำเสนอด้วยคำว่า “แบ่ง” “จำแนก” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 14 ผู้วิจัยจำแนกการนำเสนองานวิจัยฯ ออกเป็น 10 ส่วน ได้แก่ 1. บทนำ 2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3. สมมติฐานของการวิจัย .... [J2A2]

2. กลวิธีการเชื่อมโยงความในบทนำของบทความวิจัยสาขาภาษาไทย

จากการวิเคราะห์การเชื่อมโยงความพบว่า ในบทนำมีการเชื่อมโยงความระหว่างอนุวัจน์จำนวน 537 ครั้ง ประกอบด้วยกลวิธีต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงกลวิธีการเชื่อมโยงความ

กลวิธีการเชื่อมโยงความ	จำนวนครั้ง	ร้อยละ
การใช้คำเชื่อม	**266**	**49.53**
คำเชื่อมแสดงการอธิบาย	27	5.03
คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง	25	4.65
คำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง	35	6.52

กลวิธีการเชื่อมโยงความ	จำนวนครั้ง	ร้อยละ
คำเชื่อมเพิ่มเนื้อความ	46	8.57
คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์	13	2.42
คำเชื่อมแสดงความต่างตอน	23	4.28
คำเชื่อมแสดงเหตุผล	97	18.06
การอ้างถึง	**211**	**39.29**
การอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิม	121	22.53
การอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอก	79	14.71
การอ้างถึงโดยใช้คำแทนที่	11	2.05
การใช้คำศัพท์	**60**	**11.17**
การใช้คำศัพท์ที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย	43	8.01
การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายใกล้กัน/กลุ่มทำเนียบเดียวกัน	17	3.17
รวม	**537**	**100**

จากตารางข้างต้น จะเห็นว่ากลวิธีการเชื่อมโยงความที่พบมากที่สุดคือ การใช้คำเชื่อม รองลงมาคือการอ้างถึงและการใช้คำศัพท์ ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำเชื่อม ปรากฏ 266 ครั้ง คำเชื่อมที่พบมี 7 ประเภท ดังนี้

คำเชื่อมแสดงการอธิบาย ทำหน้าที่เชื่อมเนื้อความเพื่ออธิบายวิธีการหรือให้รายละเอียดของข้อความที่มาก่อนหน้า เช่นคำว่า “โดย” “กล่าวคือ” ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 15** กริยาแสดงเหตุการณ์การเคลื่อนที่ โดยเฉพาะคำว่า ขึ้น เป็นคำกริยาซึ่งมีความน่าสนใจทางอรรถศาสตร์ (M1S2) **กล่าวคือ** ผู้วิจัยสังเกตเห็นคำว่า ขึ้น สามารถแสดงความหมายได้หลากหลาย แตกต่างกันไปตามตำแหน่งการปรากฏในบริบทต่าง ๆ ทางวากยสัมพันธ์ (M1S1C) [J15A2]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า คำเชื่อม “กล่าวคือ” เชื่อมระหว่างอนุวัจน์การกล่าวถึงความน่าสนใจของประเด็นที่จะศึกษากับอนุวัจน์การระบุข้อสังเกตของประเด็นปัญหาที่พบ โดยข้อความด้านหลังทำหน้าที่ขยายความข้อความก่อนหน้า

คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง ทำหน้าที่เชื่อมตัวอย่างกับข้อความก่อนหน้า เช่นคำว่า ดังตัวอย่าง เช่น

> **ตัวอย่าง 16** ด้วยเหตุนี้จึงเกิดคำถามวิจัยว่า การให้คำแนะนำในสังคมไทยเป็นวัจนกรรมที่คุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังหรือไม่ โดยเฉพาะสถานการณ์ที่ผู้พูดกับผู้ฟังมีสถานภาพเท่ากันและมีความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อน (M3S2) **ดังตัวอย่างที่** (1) สถานการณ์ที่เพื่อนผิดหวังจากความรัก ผู้พูดอาจแนะนำเพื่อนว่า “ปล่อยมันไป ยังมีคนดี ๆ อีกเยอะ”... (M1S1C)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีคำเชื่อม “ดังตัวอย่าง” เชื่อมระหว่างอนุวัจน์แจ้งคำถามวิจัยกับอนุวัจน์การตั้งข้อสังเกต/ตัวอย่างของประเด็นปัญหา โดยทำหน้าที่ให้ตัวอย่างของประเด็นคำถามที่มาก่อนหน้า

คำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่มีเนื้อหาขัดแย้งกับข้อความที่มาก่อนหน้า เช่นคำว่า “แต่” “ทว่า” “แม้ว่า...แต่” “อย่างไรก็ตาม” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 17 ...การนำถ้อยคำของบุคคลต่าง ๆ มาเขียนรายงานในคำพิพากษาศาลฎีกานี้มีนัยตรงกับแนวทางการศึกษาในมุมมองสัมพันธสารวิเคราะห์ที่มีชื่อว่า “การรายงานสัมพันธสาร” (discourse presentation)... นักวิชาการจำนวนหนึ่ง (เช่น Fludernik, 1993 และ Redeker, 1996) สนใจศึกษาเรื่องดังกล่าวในตัวบทประเภทต่าง ๆ อาทิ นวนิยายและข่าว (M1S4) **ทว่า**การศึกษาเกี่ยวกับการรายงานสัมพันธสารในคำพิพากษาศาลฎีกายังไม่แพร่หลายนัก **แม้**จะมีงานวิจัยทางภาษาศาสตร์ที่ศึกษาคำพิพากษาศาลมาแล้วบ้าง (เช่น วรรณวนัช อรุณฤกษ์, 2559) **แต่**งานที่กล่าวถึงการรายงาน สัมพันธสารในคำพิพากษาโดยจำเพาะยังมีอยู่อย่างจำกัด (M2S1A) [J4A7]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า คำเชื่อม “ทว่า” “แม้...แต่” เชื่อมอนุวัจน์การกล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อนกับอนุวัจน์การระบุช่องว่างของการศึกษา โดยข้อความด้านหลังมีเนื้อความขัดแย้งกับข้อความก่อนหน้า

คำเชื่อมเพิ่มเนื้อความ ทำหน้าที่เชื่อมข้อมูลที่เพิ่มเติม หรือเสริมความให้แก่ข้อความที่มาก่อนหน้า เช่นคำว่า “นอกจากนี้” “อีกทั้ง” “ทั้งนี้” “ประกอบกับ” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 18 เมื่อพิจารณาผลงานในเบื้องต้น ผู้วิจัยเห็นว่าผลงานที่ส่งเข้าประกวดมีการใช้กลวิธีการนำเสนอที่หลากหลายและน่าสนใจ (M1S2) **ประกอบกับ**การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษากลวิธีการนำเสนอเนื้อหาจากเรียงความในโครงการดังกล่าว... (M2S1A) [J18A1]

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า คำเชื่อม “ประกอบกับ” เชื่อมระหว่างอนุวัจน์การกล่าวถึงความน่าสนใจของประเด็นที่จะศึกษากับอนุวัจน์การระบุช่องว่างของการศึกษา โดยข้อความด้านหลังทำหน้าที่เพิ่มข้อมูลให้แก่ข้อความที่มาก่อนหน้า

คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ ทำหน้าที่เชื่อมเนื้อความที่เป็นวัตถุประสงค์ของข้อความที่มาก่อนหน้า เช่นคำว่า “เพื่อ” ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 19 ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์การเมืองไทย กรณีศึกษาก่อนการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2566 (M3S1) **<u>เพื่อ</u>**ศึกษาว่าในสังคมไทยมีลักษณะการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์การเมืองอย่างไร ...(M3S2) [J19A2]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า คำเชื่อม “เพื่อ” เชื่อมระหว่างอนุวัจน์การแจ้งหัวข้อวิจัยกับอนุวัจน์การแจ้งวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยข้อความด้านหลังทำหน้าที่แสดงวัตถุประสงค์ของข้อความก่อนหน้า

คำเชื่อมแสดงความต่างตอนกัน ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นการกล่าวถึงประเด็นใหม่หรือเรื่องที่ต่างจากเดิม เช่นคำว่า “ส่วน” “สำหรับ” “อนึ่ง” ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 20** ...แรงงานเหล่านี้ เมื่อต้องมามีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มเดียวกันเอง และคนนอกกลุ่ม เช่น เจ้านายและเพื่อนร่วมงานที่พูดภาษาคำเมืองและภาษาไทยกลาง และเมื่ออยู่ในแวดวงต่างกัน พวกเขาจะมีการเลือกใช้ภาษาอย่างไร ... (M3S2)

อนึ่ง งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ศึกษาแรงงานอพยพชาวไทใหญ่มุ่งศึกษาแต่ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น อัตลักษณ์ การปรับตัว การย้ายถิ่น พิธีกรรม อาหารการกิน สุขภาพ เป็นต้น ส่วนด้านภาษายังพบน้อย ที่พบมีเพียงการศึกษาวาทกรรมและคำยืมแต่ยังไม่ค่อยมีการศึกษาภาษาในแง่ที่สัมพันธ์กับสังคม (M2S1A)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า คำเชื่อม “อนึ่ง” ทำหน้าที่แสดงความต่างตอนกันระหว่างอนุวัจน์การแจ้งวัตถุประสงค์/คำถามของการวิจัยกับอนุวัจน์การระบุช่องว่างของการศึกษา

คำเชื่อมแสดงเหตุผล ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นเหตุหรือผลของข้อความที่มาก่อนหน้า เช่นคำว่า “จึง” “ด้วยเหตุนี้...จึง” “ดังนั้น...จึง” ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 21** จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นโดยสอบถามผู้ฟังชาวไทยพบว่า ผู้พูดภาษาไทยจำนวนหนึ่งประเมินให้การบริภาษแบบอ้อมด้วยถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่า การบริภาษแบบตรง (M1S1C) **จึงทำให้** ผู้วิจัยตั้งคำถามว่าในสังคมไทย การบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงของถ้อยคำ มากกว่าถ้อยคำนัยผกผันจริงหรือไม่ (M3S2) [J2A6]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า คำเชื่อม “จึง” ทำหน้าที่เชื่อมโยงความระหว่างอนุวัจน์การตั้งข้อสังเกต/ตัวอย่างของปัญหาที่พบกับอนุวัจน์การแจ้งคำถามของงานวิจัย ทำหน้าที่แสดงผลจากการตั้งข้อสังเกตที่นำมาสู่การตั้งคำถามวิจัย

2.2 การเชื่อมโยงความด้วยการอ้างถึง ปรากฏ 211 ครั้ง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ การอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิม การอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอก และการอ้างถึงโดยใช้คำแทนที่ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิม เป็นการใช้คำหรือวลีเดิมเพื่ออ้างถึงสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 22 การแสดงความไม่พอใจ**เป็นอีกวัจนกรรมหนึ่งที่น่าสนใจ (M1S2) เนื่องจากพบได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ในเชิงทฤษฎี **การแสดงความไม่พอใจ**เป็นวัจนกรรมที่เสี่ยงต่อการคุกคามหน้าด้านบวกและหน้าด้านลบของผู้ฟัง กล่าวคือ **การแสดงความไม่พอใจ**... (Brown & Levinson, 1987, p. 66) (M1S1B) [J4A6]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีการใช้นามวลี “การแสดงความไม่พอใจ” เกาะเกี่ยวเนื้อความทั้งหมดไว้ด้วยกัน การอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีนี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงอนุวัจน์การกล่าวถึงความน่าสนใจของประเด็นปัญหาและอนุวัจน์การกล่าวถึงแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอก เป็นการใช้คำหรือวลีที่ชี้เฉพาะเจาะจงเพื่ออ้างถึงสิ่งที่กล่าวมาแล้วหรือกล่าวถึงต่อไป เช่นคำว่า “ต่อไปนี้” “ดังกล่าว” “ข้างต้น” “ที่กล่าวมานั้น/นี้” ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 23** ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยเชิงประวัติพบว่า มีงานวิจัยในอดีต 3 เรื่อง ได้รวบรวมและวิเคราะห์หมวดคำและความหมายของคำว่า กับ เอาไว้ ได้แก่ “การศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำบุพบทในสมัยสุโขทัย อยุธยา กับสมัยปัจจุบัน” “การศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำสันธานในสมัยสุโขทัย อยุธยา กับสมัยปัจจุบัน” และ “การใช้สันธานในสมัยรัตนโกสินทร์”....(M1S4)

ผู้วิจัยเห็นว่างานวิจัยทั้งสามเรื่อง**ข้างต้น** เน้นศึกษารวบรวมหมวดคำและความหมายของคำบุพบทและคำสันธานจำนวนมาก ไม่ได้เน้นศึกษาคำแต่ละคำในเชิงลึก...(M2S1A) [J21A2]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ตัวบ่งบอก “ข้างต้น” เชื่อมโยงระหว่างอนุวัจน์การกล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อนกับอนุวัจน์การระบุช่องว่างของการศึกษา โดยทำหน้าที่อ้างถึงงานวิจัยที่ได้ทบทวนมาแล้ว

การอ้างถึงโดยใช้คำแทนที่ เป็นการใช้คำหรือวลีอื่นเพื่ออ้างถึงสิ่งที่กล่าวมาก่อนหน้าว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 24** ...งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการเน้นคำสัมพันธ์กับประเภทของคำประสมและระดับความหมายเชิงประกอบ แต่งานวิจัยยังไม่มีการพิจารณาคำประสมแบบเท่าเทียมที่มีระดับความหมายเชิงประกอบต่ำ เช่น ต้นตอ และคำประสมแบบไม่เท่าเทียมที่มีระดับความหมายเชิงประกอบสูงเช่น งานบ้าน ร่วมด้วย ทำให้ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า**รูปแบบการเน้นในคำประสมแบบเท่าเทียมและไม่เท่าเทียมในภาษาไทยนั้นมีลักษณะอย่างไร มีความแตกต่างกันตามระดับความหมายเชิงประกอบหรือไม่** (M2S1A
>
> งานวิจัยนี้จึงทำการศึกษา**ประเด็น**ดังกล่าวเพิ่มเติม....(M3S1) [J2A3]

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า มีการใช้นามวลี “ประเด็น” แทนที่ข้อความที่เน้นตัวหนา ซึ่งการอ้างถึงนี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างอนุวัจน์การระบุช่องว่างของการศึกษากับอนุวัจน์การแจ้งหัวข้องานวิจัย

2.3 การเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำศัพท์ ปรากฏ 60 ครั้ง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายใกล้กัน/กลุ่มทำเนียบเดียวกัน และการใช้คำศัพท์ที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายใกล้กัน/กลุ่มทำเนียบเดียวกัน เป็นการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเหมือน ใกล้เคียง หรืออยู่ในแวดวงเดียวกันเพื่อเกาะเกี่ยวเนื้อความไว้ด้วยกัน ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 25** การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 เป็นการเลือกตั้งครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ... การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งครั้งนี้มีทั้งการนำเสนอ**นโยบายของพรรคการเมือง**เท่านั้น และการแข่งขันกันนำเสนอ**อุดมการณ์ทางการเมือง**เพื่อกำหนดวิธีคิดและโน้มน้าวการตัดสินใจของประชาชนด้วย (M1S1A)

ในการนำเสนอ**แนวคิดทางการเมือง**ในการหาเสียงเลือกตั้งครั้งนี้ พบว่ามีการใช้อุปลักษณ์ (metaphor) เป็นจำนวนมาก...(M1S1C) [J4A4]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีการใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเมืองมาเชื่อมโยงระหว่างอนุวัจน์การกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปของประเด็นที่จะศึกษากับอนุวัจน์การระบุข้อสังเกตที่พบ

การใช้คำศัพท์ที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย เป็นการใช้คำศัพท์ที่เป็นส่วนย่อยของอีกคำหนึ่งซึ่งกล่าวมาก่อนหน้าเพื่อเกาะเกี่ยวเนื้อความไว้ด้วยกันและชี้เฉพาะไปถึงประเด็นที่จะกล่าวถึง ดังตัวอย่าง

> **ตัวอย่าง 26 ลูกกรุง**เป็นเพลงไทยสากลประเภทหนึ่ง ที่บอกเล่าความรู้สึกของสังคมและคนเมืองหลวง ดังที่ ราชบัณฑิตยสถาน (2554: ออนไลน์) ได้ให้ความหมายว่าลูกกรุง คือ“คำ ที่ใช้เรียกเพลงชนิดที่คนในกรุงหรือในเมืองนิยมว่า เพลงลูกกรุง” ... (M1S1A)

ภาษาในบทเพลงลูกกรุงมักจะมีความละเอียด ประณีต นุ่มนวล ส่วนเนื้อร้องจะมีทั้งลักษณะที่เป็นทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ภาษาที่มีความประณีตเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าถึงจุดหมายหรือสิ่งที่เพลงต้องการจะสื่อสารได้เป็นอย่างดี...โดยภาษาหรือเนื้อเพลงเหล่านี้คือ สื่อสำคัญที่ทำ ให้ผู้ฟังสามารถรับฟังบทเพลง แล้วเกิดอารมณ์ความรู้สึก เกิดภาพ แสง สีเสียง หรือจินตนาการขึ้นภายในจิตใจได้สิ่งนี้เรียกว่า **จินตภาพ** (M1S1A)

คำว่า “จินตภาพ” เป็นคำศัพท์วรรณกรรม ซึ่งเป็นการสร้างงานเขียนรูปแบบหนึ่ง ...(M1S1B) [J9A3]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีการใช้คำศัพท์ที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อยเชื่อมระหว่างอนุวัจน์การกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปกับอนุวัจน์การกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา กล่าวคือผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของเพลงลูกกรุง จากนั้นทำให้เรื่องแคบลงโดยชี้เฉพาะมาถึงเรื่องภาษาในเพลงและนำเข้าสู่เรื่องจินตภาพซึ่งเป็นลักษณะภาษาที่พบในเพลงและเป็นแนวคิดที่จะใช้วิเคราะห์ในงานวิจัย

เมื่อพิจารณากลวิธีการเชื่อมโยงความร่วมกับการปรากฏในอัตถภาค พบว่าอัตถภาคแต่ละส่วนมีการใช้กลวิธีเชื่อมโยงความ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในอัตถภาคแต่ละส่วน

กลวิธีการเชื่อมโยงความ	การปรากฏในอัตถภาค (ครั้ง) N=537													
	M1						M2		M3					
	S1A	S1B	S1C	S2	S3	S4	S1A	S1B	S1	S2	S3	S4	S5	S6
การใช้คำเชื่อม														
คำเชื่อมแสดงการอธิบาย	-	1	-	1	-	-	-	-	-	**11**	**11**	1	2	-
คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง	-	1	**21**	**-**	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
คำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง	-	5	6	1	-	4	**17**	**-**	1	-	-	1	-	-
คำเชื่อมเพิ่มเนื้อความ	2	3	4	-	-	**12**	3	-	1	3	2	4	**12**	-
คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	**12**	-	-	1	-
คำเชื่อมแสดงความต่างตอน	2	1	2	1	2	**11**	4	-	-	-	-	-	-	-
คำเชื่อมแสดงเหตุผล	1	4	**1**	**16**	4	-	**3**	4	**50**	8	1	2	3	-
การอ้างถึง														
การอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิม	**28**	**12**	15	4	**9**	**35**	9	1	2	4	1	-	1	-
การอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอก	1	5	**34**	7	4	**12**	3	-	8	1	-	1	3	-
การอ้างถึงโดยใช้คำแทนที่	-	3	-	2	-	4	-	-	-	-	-	-	1	1
การใช้คำศัพท์														
การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายใกล้กัน/กลุ่มทำเนียบเดียวกัน	7	-	2	-	2	1	-	-	1	1	-	-	1	2
การใช้คำที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย	**14**	**7**	7	5	8	2	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	**55**	**42**	**92**	**37**	**29**	**84**	**39**	**5**	**63**	**40**	**15**	**9**	**24**	**3**

จากตารางจะเห็นว่า การเชื่อมโยงความในแต่ละอนุวัจน์แตกต่างกัน ในอัตถภาคที่ 1 กลวิธีที่พบมากในอนุวัจน์ 1A (กล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไป) และ 1B (กล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้อง) คือการอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิมและการใช้คำที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย กลวิธีที่พบมากใน อนุวัจน์ 1C (ระบุข้อสังเกต) คือ การอ้างถึงโดยใช้คำบ่งบอกและการใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง กลวิธีที่พบมากในอนุวัจน์ 2 (กล่าวถึงความสำคัญ/ความน่าสนใจ) คือการใช้คำเชื่อมแสดงเหตุผล พบมากในอนุวัจน์ 3 (กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งข้อมูล/พื้นที่) คือการอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิม และพบมากในอนุวัจน์ 4 (กล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อน) คือการอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิม การใช้คำเชื่อมเพิ่มเนื้อความ และการอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอก

ในอัตถภาคที่ 2 กลวิธีที่พบมากเมื่อเข้าสู่อนุวัจน์ 1A (ระบุช่องว่างของการศึกษา) คือ คำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง ส่วนที่พบมากในอนุวัจน์ 1B (ระบุเหตุผลของการศึกษา) คือคำเชื่อมแสดงเหตุผล ในอัตถภาคที่ 3 กลวิธีที่พบมากในอนุวัจน์ 1 (แนะนำงานวิจัยที่จะดำเนินการ) คือคำเชื่อมแสดงเหตุผล พบมากในอนุวัจน์ 2 (แจ้งวัตถุประสงค์/ คำถามวิจัย) คือคำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์และคำเชื่อมแสดงการอธิบาย พบมากในอนุวัจน์ 3 (แจ้งแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย) คือคำเชื่อมแสดงการอธิบาย พบมากในอนุวัจน์ 5 (การแจ้งคุณค่าของงานวิจัย) คือคำเชื่อมเพิ่มเนื้อความ ส่วนอนุวัจน์ 4 (แจ้งขอบเขตข้อมูล)

และอนุวัจน์ 6 (แจ้งโครงสร้างของการนำเสนอบทความ) พบน้อยมากจึงยังไม่เห็นรูปแบบการเชื่อมโยงที่ชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยของวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า อัตถภาคในบทนำของบทความวิจัยสาขาภาษาไทยมี 3 ขั้นตอน คือ การนำเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา การแสดงให้เห็นความจำเป็นของการศึกษา และการแนะนำงานวิจัยที่จะดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสเวลส์ในปี 1990 (Swales, 2006) และงานวิจัยของบุษบา กนกศิลปธรรม (2549) และ Dujsik, D & Zhu, W. (2016) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่ารูปแบบหลักของบทนำประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปของเรื่องที่จะศึกษา การระบุข้อสังเกต/ตัวอย่างของประเด็นปัญหาที่พบ การกล่าวถึงงานวิจัยที่มาก่อน การระบุช่องว่างของการศึกษา และการแจ้งหัวข้องานวิจัย ทั้งนี้ขั้นตอนการระบุข้อสังเกต/ตัวอย่างของประเด็นปัญหาเป็นขั้นตอนที่พบมากในบทนำสาขาภาษาไทยเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาวิชาอื่น ผู้วิจัยเห็นว่าขั้นตอนนี้เป็นลักษณะของการเขียนบทนำในงานวิจัยด้านภาษา ที่มักจะแสดงข้อสังเกตและตัวอย่างที่พบในภาษาเพื่อเชื่อมโยงมาสู่คำถามของงานวิจัย

นอกจากรูปแบบหลักข้างต้น ผู้วิจัยยังพบว่าการเขียนบทนำสามารถเรียบเรียงได้หลายรูปแบบ โดยเฉพาะขั้นตอนแรกสามารถเริ่มได้หลายวิธี ทั้งกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไป กล่าวถึงแนวคิด/ทฤษฎี และการตั้งข้อสังเกต อีกทั้งในบทนำหนึ่ง ๆ ก็สามารถปรากฏทั้งสามวิธีนี้ร่วมกันได้ แสดงให้เห็นว่าการวิเคราะห์บทความเฉพาะสาขา สามารถทำให้เห็นรูปแบบที่เฉพาะขึ้นได้ นอกจากนี้เรื่องลักษณะการเขียนที่มีรูปแบบหลากหลายยังสอดคล้องกับที่ไฮแลนด์ (Hyland 2008, อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และสุธาสินี ปิยพสุนทรา, 2558, น. 25) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของงานเขียนเชิงวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ไว้ว่าจะใช้สัมพันธสารแบบลื่นไหล ส่วนด้านสังคมศาสตร์จะมีโครงสร้างการเขียนที่ชัดเจน

ผลการวิจัยของวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การเชื่อมโยงอนุวัจน์ที่พบในบทนำมี 3 กลวิธี คือ การใช้คำเชื่อม การอ้างถึง และการใช้คำศัพท์ ตามลำดับ การใช้คำเชื่อมซึ่งพบมากที่สุดนี้สอดคล้องกับงานของอรอุมา เจ๊ะสา (2561) ที่ศึกษาการเชื่อมโยงความในสารนิพนธ์ ในขณะที่งานของสุรีย์รัตน์ บำรุงสุข และ สิริวรรณ นันทจันทูล (2566) และ Tampanich (2022) ซึ่งวิเคราะห์จากบทคัดย่อ พบการอ้างถึงมากที่สุด ข้อค้นพบที่ต่างกันนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะลักษณะตัวบทที่ต่างกัน บทคัดย่อมีข้อจำกัดเรื่องจำนวนคำ ดังนั้น จึงพบการอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอกและการละข้อความก่อนหน้าเพื่อให้ประหยัดถ้อยคำ ส่วนในบทนำและสารนิพนธ์เป็นตัวบทที่ต้องการการขยายความเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของผู้เขียนได้อย่างชัดเจนที่สุด ดังนั้นการใช้คำเชื่อมจึงทำหน้าที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิดแต่ละส่วน และทำให้ข้อความต่อเนื่องมีความชัดเจนมากขึ้น การใช้คำเชื่อมโยงความนี้ยังสอดคล้องกับลักษณะบ่งชี้ “ความแจ่มชัด” (explicitness) ของวัจนลีลาภาษาวิชาการ ตามการวิจัยของ

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และสุธาสินี ปิยพสุนทรา (2558) ที่กล่าวว่าลักษณะเด่นทางภาษาที่บ่งชี้ความแจ่มชัดคือการใช้คำแสดงหลักฐาน เช่นคำว่า “เช่น” “ด้วย” “โดย” และคำเชื่อมสัมพันธสาร เช่นคำว่า “ดังนั้น” “เนื่องจาก” “นอกจากนี้” เพื่อทำให้เนื้อหาของภาษาวิชาการเข้าใจง่ายและทำให้ผู้อ่านเห็นภาพที่กระจ่างชัดขึ้น

นอกจากนี้เมื่อพิจารณากลวิธีการเชื่อมโยงความที่พบมาก ทั้งการอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิมและการใช้คำเชื่อมแสดงเหตุผลก็สะท้อนให้เห็นลักษณะภาษาวิชาการเช่นกัน กล่าวคือหน้าที่ของการซ้ำนามวลีก็เพื่อเกาะเกี่ยวหัวเรื่องและหลีกเลี่ยงความกำกวมว่าข้อความที่ผู้เขียนอ้างถึงนั้นอ้างถึงหัวเรื่องใด ส่วนคำเชื่อมแสดงเหตุผลก็สะท้อนวิธีเขียนแบบอ้างเหตุผล และสอดคล้องกับหน้าที่ของการสื่อสารในบทนำที่ต้องให้เหตุผลสนับสนุนเพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามว่าประเด็นที่ผู้เขียนสนใจนั้นเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษา

สรุปผลการวิจัย

การเขียนบทนำมีโครงสร้างการเรียบเรียงเนื้อหาอย่างเป็นขั้นตอน และใช้กลวิธีการเชื่อมโยงความเพื่อเกาะเกี่ยวเนื้อหาแต่ละส่วนไว้ด้วยกัน โดยเริ่มจากอัตถภาคที่ 1 ผู้เขียนสามารถเริ่มด้วยการกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องโดยเชื่อมโยงเนื้อหาด้วยการอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิมและการใช้คำที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย หรือสามารถเริ่มด้วยการตั้งข้อสังเกตและยกตัวอย่างประกอบ จากนั้นเชื่อมโยงเข้าสู่การแสดงให้เห็นความน่าสนใจของสิ่งที่ศึกษาด้วยคำเชื่อมเหตุผล และหากมีการกล่าวถึงความสำคัญของแหล่งข้อมูล/พื้นที่ที่จะศึกษา ก็จะใช้การเกาะเกี่ยวหัวเรื่องด้วยการอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิมและคำที่เป็นส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย หลังจากนั้นจะเข้าสู่การกล่าวถึงงานวิจัยที่มีมาก่อน ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของอัตถภาคแรกโดยใช้วิธีอ้างถึงโดยซ้ำนามวลีเดิม คำเชื่อมเพิ่มเนื้อความ และการอ้างถึงโดยใช้ ตัวบ่งบอก จากอัตถภาคที่ 1 เข้าสู่อัตถภาคที่ 2 ผู้เขียนสามารถใช้คำเชื่อมแสดงความขัดแย้งเพื่อระบุช่องว่างของการศึกษา หรือใช้คำเชื่อมแสดงเหตุผลเพื่อนำเข้าสู่เหตุผลจำเป็นของการศึกษา หลังจากนั้นขมวดหลักการและเหตุผลทั้งหมดเพื่อเข้าสู่อัตถภาคที่ 3 โดยใช้คำเชื่อมแสดงเหตุผลเพื่อแจ้งหัวข้อวิจัย และใช้คำเชื่อมแสดงการอธิบายเพื่อแจ้งแนวคิดที่ใช้วิจัย และใช้คำเชื่อมเพิ่มเนื้อความเพื่อแจ้งคุณค่าของงานวิจัย จะเห็นว่ากลวิธีการเชื่อมโยงความช่วยสนับสนุนให้หน้าที่ในการสื่อสารแต่ละขั้นตอนชัดเจนมากขึ้น รูปแบบการเขียนบทนำที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

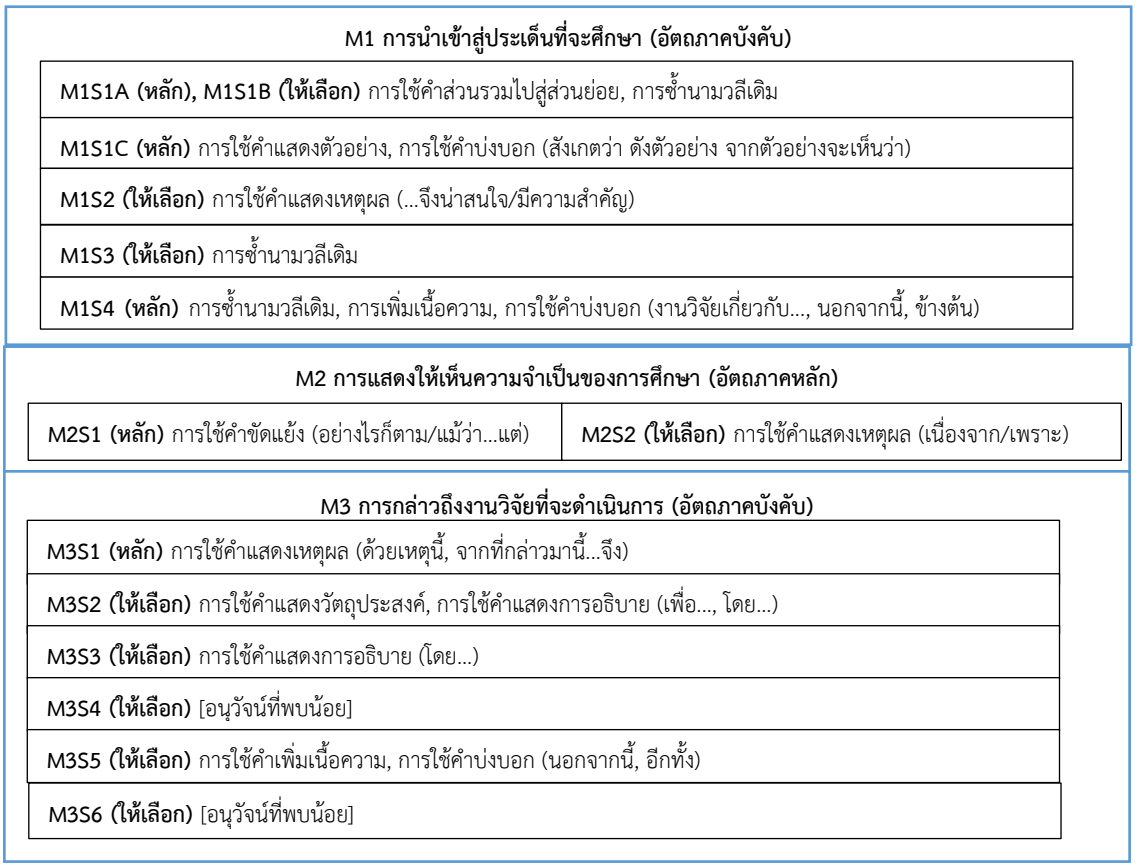

ภาพที่ 2 รูปแบบการเขียนบทนำในบทความวิจัยสาขาภาษาไทย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นรูปแบบการเขียนบทนำของบทความวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาโดยเฉพาะชาวต่างชาติ โดยสามารถนำไปเป็นแนวทางการเขียนบทความวิจัยของตนเอง อีกทั้งผู้สอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติยังสามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้สอนการอ่านและการเขียน เชิงวิชาการได้ เพราะการเข้าใจโครงสร้างเนื้อหาจะทำให้ผู้เรียนสามารถอ่านบทความเชิงวิชาการได้เร็วและแม่นยำขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ในปัจจุบันการใช้ Chat GPT เข้ามามีบทบาทต่อการทำวิจัย จึงน่าสนใจว่าบทนำของบทความวิจัยที่ใช้ Chat GPT เรียบเรียงนั้น มีองค์ประกอบเนื้อหาและรูปแบบอย่างไร รวมถึงมีลักษณะบ่งชี้ทางภาษาอย่างไรที่เป็นข้อสังเกตได้ว่าไม่ใช่การเรียบเรียงของมนุษย์

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แบบแผนการเขียนบทความวิจัยสาขาภาษาไทย: การวิเคราะห์อัตถภาคและการใช้ภาษา” โดยได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเกริก

เอกสารอ้างอิง

ชุติมา สัจจานันท์. (2566). *การเขียนเพื่อการเผยแพร่งานวิจัย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฐรกานต์ คำใจวุฒิ (2560). โครงสร้างบทเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว: การวิเคราะห์ประเภทผลงาน. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์, 36*(1), 1-36.

บุษบา กนกศิลปธรรม. (2549). *การวิเคราะห์คลังข้อมูล: โครงสร้างบทความวิจัยจุลชีววิทยา*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

สัญญา เคณาภูมิ. (2564). *แนวทางและเทคนิคการเขียนผลงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3: ชนิดของคำ วลี ประโยค และสัมพันธสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์องค์การค้าของ สกสค.

สุรีย์รัตน์ บำรุงสุข และสิริวรรณ นันทจันทูล. (2566). บทคัดย่อบทความวิจัย: เนื้อหาและการเชื่อมโยงความ. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *11*(1), 134–152.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และสุธาสินี ปิยพสุนทรา. (2558). *การวิเคราะห์วัจนลีลาภาษาวิชาการไทย.* สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

อรอุมา เจ๊ะสา. (2561). *ศึกษาลักษณะการใช้ภาษาเขียนเชื่อมโยงความในสารนิพนธ์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2560*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ. สงขลา.

Dujsik, D & Zhu, W. (2016). Rhetorical Structure of Marketing Research Articles for Academic Writing. Rungsit *Journal of Education Studies*, *3*(1), 1-22.

Halliday, M.A.K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. English Language Series, London: Longman.

Swales, J. (2006). Genre Analysis: *English in Academic and Research Settings* (12th ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Tampanich, S. (2022). An Analysis of Rhetorical Moves and Cohesion in Abstracts of Literature Journal Articles. *Language and Linguistics*, *40*(2), 115–146.

กลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน

สุริยา กีรตินันทิพัฒน์ [1 *]
อาจารย์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
suriyake79@gmail.com

นิรัตน์ ทองขาว [2]
อาจารย์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
nirat.tong@crru.ac.th

สมยศ จันทร์บุญ [3]
อาจารย์ ดร.,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
somyos.cha@crru.ac.th

รับบทความ: 28 สิงหาคม 2568
แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2568
ตอบรับบทความ: 10 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีการแปลเป็นภาษาจีน ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ภายใต้หลักการแปลของ กนกพร นุ่มทอง (2554) และก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ (2553) ผลวิจัยพบว่า จากข้อมูลชื่อเครื่องดนตรีไทย 82 ชื่อ ใช้กลวิธีการแปล 3 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีการแปลทับศัพท์ 2) กลวิธีการแปลความหมาย และ 3) กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ กลวิธีที่ใช้มากที่สุด

[1] ผู้แต่งหลัก (First Author)
[2 3] ผู้แต่งร่วม (Co-first Author)
[*] ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)

คือ กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ 45 ชื่อ (54.88%) รองลงมาคือ กลวิธีการแปลทับศัพท์ 22 ชื่อ (26.83%) กลวิธีที่พบน้อยที่สุดคือ กลวิธีการแปลความหมาย 15 ชื่อ (18.29%) ส่วนกลวิธีที่ไม่ปรากฏการใช้คือ กลวิธีผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์ สำหรับแนวทางการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน ได้แก่ 1) การแปลทับศัพท์ ควรเลือกพยางค์เสียงภาษาจีนให้สอดคล้องกับภาษาไทย ใช้หนึ่งพยางค์เสียงภาษาจีนต่อหนึ่งพยางค์เสียงภาษาไทย ตัดเสียงควบกล้ำออก ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่ไม่เป็นที่รู้จักในวัฒนธรรมจีน ควรเพิ่มคำจำแนกประเภทกำกับไว้ด้วย 2) การแปลความหมาย ควรเลือกใช้การถ่ายทอดความหมายจากภาษาไทยสู่ภาษาจีน โดยเลือกคำภาษาจีนที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาไทย และ 3) การแปลแบบตั้งชื่อใหม่ เลือกตั้งตามลักษณะเด่นของเครื่องดนตรีนั้น ๆ เช่น ใช้ชื่อเครื่องดนตรีจีนเทียบเคียง การบรรยายลักษณะเด่น แหล่งกำเนิด วัสดุที่ใช้สร้าง โทนเสียง ขนาด และวัตถุประสงค์เฉพาะของเครื่องดนตรี

คำสำคัญ: กลวิธีการแปล, การแปลภาษาไทยเป็นภาษาจีน, ชื่อเครื่องดนตรีไทย

Translation Strategies for Thai Musical Instrument Names into Chinese

Suriya Keeratinanthiphat
Lecturer
Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
suriyake79@gmail.com

Nirat Tongkaw
Lecturer
Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
nirat.tong@crru.ac.th

Somyos Chanboon
Ph.D., Lecturer
Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
somyos.cha@crru.ac.th

Received: August 28, 2025
Revised: September 27, 2025
Accepted: October 10, 2025

Abstract

This research aims to 1) study the translation strategies employed in rendering the names of Thai musical instruments into Chinese, and 2) propose guidelines for translating Thai musical instrument names into Chinese. Data were collected through purposive sampling from existing Chinese translations of Thai musical instrument names. The analysis was conducted based on the translation theories of Kanokporn Numtong (2011) and Korsak Thamcharonkij (2010). The research findings revealed that among 82 Thai musical instrument names, three translation strategies were employed 1) Transliteration, 2) Semantic translation, and 3) Creative renaming. The most frequently used strategy was

creative renaming with 45 names (54.88%), followed by transliteration with 22 names (26.83%). The least used strategy was semantic translation with 15 names (18.29%). The combined strategy of semantic translation and transliteration was not found in the data.

Regarding guidelines for translating Thai musical instrument names into Chinese, the recommendations are as follows 1) For transliteration, Chinese syllables should be selected to correspond with Thai pronunciation, using one Chinese syllable for each Thai syllable while omitting consonant clusters. For Thai musical instruments unfamiliar in Chinese culture, classificatory terms should be added. 2) For semantic translation, meaning should be conveyed from Thai to Chinese by selecting Chinese words that correspond directly to the Thai terms. 3) For creative renaming, names should be established based on distinctive characteristics of the musical instruments, such as using comparable Chinese instrument names, describing distinctive features, origin, material, tone, size, and specific function of the instruments.

Keywords: Translation Strategies, Thai-Chinese Translation, Thai Musical Instrument Names

บทนำ

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี (2542) กล่าวว่า ดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ถือว่าเป็นมรดกอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นที่สามารถบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ประจำชาติและความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะดนตรีไทยมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมดนตรีของชนชาติอื่น องค์ประกอบของดนตรีในทุกส่วน ไม่ว่าจะเป็นจังหวะ ทำนอง สีสันของเสียง การประสานเสียง และคีตนิพนธ์ ล้วนมีลักษณะที่แตกต่างไปจากดนตรีของชาติอื่นทั้งสิ้น ทุกยุคทุกสมัยในอดีตคนไทยต่างมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับดนตรีไทย จนสามารถกล่าวได้ว่าทุกลีลาจังหวะของวิถีชีวิตไทย ล้วนเต็มเปี่ยมและแวดล้อมไปด้วยศิลปะการดนตรี สอดคล้องกับ สุรพล สุวรรณ (2549: 18) กล่าวว่า ดนตรีเป็นศิลป์แขนงหนึ่งที่มนุษย์ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอันกว้างใหญ่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้เลียนแบบจากธรรมชาติเป็นการตอบสนองความต้องการโดยตรงโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรีในการบรรเลงขับกล่อมตามกิริยาท่าทางของมนุษย์ที่กระทำได้ พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ (2550) กล่าวว่า การสร้างเครื่องดนตรีเพื่อใช้สำหรับบรรเลงสลับกับการขับร้อง เครื่องดนตรีเหล่านั้นได้ผลิตขึ้นด้วยวัสดุง่าย ๆ จากธรรมชาติ แล้วจึงนำไปสู่กระบวนการผลิตที่ซับซ้อนสามารถบรรเลงทำนองได้หลากหลายขึ้น

ปัจจุบันประเทศจีนก้าวเข้าสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และอื่น ๆ มีการกระจายอิทธิพลที่ส่งผลโดยทางอ้อมต่อพฤติกรรมหรือความสนใจของประเทศอื่น ๆ ผ่านการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมหรือความคิด ส่งผลให้กระแสความนิยมภาษาและวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยมีมากขึ้น สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ในประเทศไทย ตลอดจนโรงเรียนสอนภาษาจีนของสมาคมชาวจีนต่าง ๆ ล้วนให้ความสนใจศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีนอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันประเทศจีนก็ส่งเสริมให้นักศึกษาชาวจีนเรียนภาษาต่างประเทศ เพื่อพัฒนาบุคลากรในการรองรับการขยายความร่วมมือทางธุรกิจ การค้า การลงทุน และอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่จีนให้ความสำคัญกับการร่วมลงทุน ทั้งด้านการค้า ด้านธุรกิจ การลงทุน และอื่น ๆ ส่งผลให้นักศึกษาชาวจีนเข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อนักศึกษาชาวจีนเข้ามาศึกษาในประเทศไทยก็จำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทย ดนตรีไทยก็เป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่นักศึกษาเหล่านี้ต้องศึกษาเรียนรู้ เพราะดนตรีเป็นงานบันเทิงคดีประเภทหนึ่งที่ช่วยกล่อมเกลาโลก ความงามของเสียงดนตรีที่ร้อยเรียงจนเป็นทำนองที่ไพเราะ สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้คนให้มีอารมณ์คล้อยตามได้ทั้ง สุข เศร้า เหงา โศก ร่าเริง แต่ปัจจุบันก็ยังขาดแคลนเอกสารหนังสือ ตำราต่าง ๆ ที่จะใช้ในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย สอดคล้องกับ เมชฌ สอดส่องกฤษ (2551) ได้กล่าวว่า การแปลเอกสารด้านดนตรีไทยเป็นภาษาจีนประสบข้อจำกัดหลายประการ

ทั้งในด้านบุคลากรและด้านภาษา ผู้เชี่ยวชาญภาษาจีนไม่มีความรู้เชิงดนตรีไทย ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยไม่มีความรู้ด้านภาษาจีน โดยเฉพาะการแปล “ศัพท์สังคีต” เนื่องจากดนตรีไทยบางประเภทมีการแพร่หลายในระดับสากลที่จำกัด ส่งผลให้การหาคำที่มีความหมายเทียบเคียงในภาษาจีนเป็นไปได้ยาก ทั้งชื่อเครื่องดนตรี ส่วนประกอบ วิธีการบรรเลง โน้ตเพลง และชื่อเพลง ด้วยเหตุนี้ การจัดทำองค์ความรู้ด้านดนตรีไทยในภาษาจีนยังคงมีจำนวนจำกัด ในการแปลชื่อเฉพาะจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งนั้น รัชนีโรจน์ กุลธำรง (2552) ได้สรุปแนวคิดการแปลชื่อเฉพาะของ Newmark โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) ชื่อคน 2) ชื่อสิ่งของ และ 3) ชื่อสถานที่ทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งยังกล่าวว่า การแปลชื่อเฉพาะนั้น ผู้แปลต้องตัดสินใจว่าการแปลแบบใดจะเหมาะสมกว่า เพราะแต่ละแบบมีข้อดีข้อเสียที่ต่างกัน ผู้แปลจะต้องเป็นผู้เลือก บางครั้งอาจจะต้องเลือกเสียสละบางอย่างเพื่อรักษาบางอย่างที่ผู้แปลคิดว่าสำคัญและมีความจำเป็นกว่าเอาไว้ สอดคล้องกับ กนกพร นุ่มทอง (2554: 34-35) ที่กล่าวว่า การแปลชื่อเฉพาะจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาจีน ต้องแปลให้ตรงตามธรรมเนียมปฏิบัติที่มีมา หากจำเป็นเป็นต้องคิดคำแปลขึ้นใหม่ ต้องเลือกใช้อักษรให้เหมาะสม โดยแบ่งกลวิธีการแปลชื่อเฉพาะเป็น 4 กลวิธี ได้แก่ 1) การทับศัพท์ เป็นการทับศัพท์โดยใช้ตัวอักษรจีนที่มีเสียงใกล้เคียงกับคำในภาษาต่างประเทศ คำแปลในภาษาจีนอาจเป็นคำที่มีคำอ่านรวมกันแล้วไม่มีความหมาย แต่มีเสียงไพเราะ และตัวอักษรเป็นมงคลหรืออาจมีความหมายใหม่ในภาษาจีนก็ได้ 2) การแปลความหมาย เป็นการแปลความหมายของคำนั้น ๆ จากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาจีน 3) ผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์ เป็นการแปลความหมายส่วนหนึ่งและทับศัพท์ส่วนหนึ่ง และ 4) การตั้งชื่อใหม่ เป็นการตั้งชื่อใหม่เป็นภาษาจีนโดยให้สัมพันธ์กับลักษณะพิเศษของชื่อเฉพาะนั้น อีกทั้งในการแปลชื่อเฉพาะภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาจีน ผู้แปลต้องค้นคว้าให้แน่ชัดว่าคำนั้น ๆ เคยมีการแปลเป็นภาษาจีนหรือไม่ หากเป็นคำที่เป็นที่ยอมรับแล้วจะบัญญัติขึ้นใหม่มิได้ สอดคล้องกับ ก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ (2553: 15) กล่าวว่า คำวิสามานยนามในภาษาไทยที่มีการแปลเป็นภาษาจีน พร้อมทั้งมีการใช้กันอย่างแพร่หลายสามารถจำแนกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ประเภทแปลทับศัพท์ที่มีความหมายในคำแปล แต่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายในภาษาไทยแต่อย่างไร 2) ประเภทแปลเอาความหมาย 3) ประเภทแปลทับศัพท์ ซึ่งไม่มีความหมายในภาษาจีนแต่อย่างไร และ 4) ประเภทไม่ได้ใช้หลักการแปลทั้ง 3 ประเภทข้างต้น แต่เป็นการตั้งชื่อใหม่ตามลักษณะพิเศษของสถานที่นั้น ๆ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการแปลชื่อสถานที่ท่องเที่ยวโดยใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์ การแปลความหมาย การทับศัพท์ผสมการแปลความหมาย การแปลขยายความหรือลดความ และการตั้งชื่อใหม่ (เพ็ญพรรษา ชัยธีระสุเวท และมณันญา ศรีหิรัญ, 2562; สุพรรษา โต๊ะดอนทอง และจิราพร เนตรสมบัติผล, 2562) และยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลชื่อถนนภาษาไทยโดยใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์ การแปลความหมาย และการทับศัพท์ผสมการแปลความหมาย (กรวรรณ พรหมแย้ม, 2565) รวมถึงการการแปลชื่ออาหารไทยที่ใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์ การแปลความหมาย การแปลตรงตัว

การแปลความหมายผสมการแปลทับศัพท์ การแปลเสริมความหรือตัดความ การแทนที่ทางวัฒนธรรมภาษาแปล และการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ (นิรัตน์ ทองขาว และสวี เซ้า เซียน, 2567; เนตรน้ำทิพย์ บุดดาวงศ์ และศรัณธร สุระหาร, 2564; ประเทืองพร วิรัชโภค และนุชนาท จันทร์เจือศิริ, 2564)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของกลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยรวบรวมข้อมูลจากสารานุกรมดนตรีไทยจีน ฉบับสองภาษาไทยจีนของ เมชฌ สอดส่องกฤษ (2551) พจนานุกรมไทย-จีน《泰汉词典》เรียบเรียงโดย 广州外国语学院 (2552) และพจนานุกรมไทย-จีน ฉบับ 2 ภาษา 60,000 คำของ เธียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2549) เพื่อนำแนวทางการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาการแปล เช่น การแปลชื่อเครื่องดนตรีล้านนา ชื่อเครื่องดนตรีอีสาน ชื่อเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ ชื่อเครื่องดนตรีชาติพันธุ์จากภาษาไทยเป็นภาษาจีน เพราะประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมาก กระจายตัวอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีเครื่องดนตรีพื้นบ้านของตนเอง และเครื่องดนตรีพื้นบ้านเหล่านี้สะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางดนตรีที่ควรให้ความสำคัญ และนำเสนอให้คนต่างชาติได้เข้าใจวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของเครื่องดนตรีไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่เป็นชื่อเฉพาะและมีการแปลเป็นภาษาจีน 65 ชนิด จำนวน 82 ชื่อ (บางชนิดมีคำแปลมากกว่า 1 ชื่อ) การศึกษาครั้งนี้ใช้การคัดเลือกและรวบรวมข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงจากแหล่งอ้างอิงหลัก 3 รายการ ได้แก่ (1) สารานุกรมดนตรีไทยจีน ฉบับสองภาษาไทยจีน ของ เมชฌ สอดส่องกฤษ (พ.ศ. 2551) (2) พจนานุกรมไทย-จีน《泰汉词典》เรียบเรียงโดย 广州外国语学院 (พ.ศ. 2552) (3) พจนานุกรมไทย-จีน ฉบับ 2 ภาษา 60,000 คำของ เธียรชัย เอี่ยมวรเมธ (พ.ศ. 2549)

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) รวบรวมชื่อเครื่องดนตรีไทยที่เป็นชื่อเฉพาะและมีการแปลเป็นภาษาจีนที่จะศึกษาวิเคราะห์โดยวิธีแบบเจาะจง

3) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เกณฑ์ที่กำหนด จัดหมวดหมู่ตามกลวิธีการแปลที่พบ และคำนวณค่าความถี่ร้อยละทางสถิติของแต่ละกลวิธีการแปล

4) สรุปผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบสถิติและแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยอภิปรายผลจากการวิเคราะห์กลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทย และนำเสนอค่าความถี่ของแต่ละกลวิธีที่พบ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์จำแนกกลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยใช้แนวคิดการแปลของกนกพร นุ่มทอง (2554: 34-36) และก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ (2553: 14-15) สามารถจำแนกเป็น 4 กลวิธี คือ 1) กลวิธีการแปลทับศัพท์ 2) กลวิธีการแปลความหมาย 3) กลวิธีผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์ และ 4) กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่

ผลการวิจัย

1. กลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน

ผลการศึกษากลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน จากชื่อเครื่องดนตรีไทยจำนวน 82 ชื่อ พบว่า กลวิธีที่ใช้ในการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน มีทั้งหมด 3 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการแปลทับศัพท์ กลวิธีการแปลความหมาย และกลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ ส่วนกลวิธีที่ไม่พบการใช้ในการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนคือ กลวิธีผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์ ผลการศึกษาสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน

ลำดับ	กลวิธีการแปล	จำนวน (คำ)	ร้อยละ
1.	กลวิธีการแปลทับศัพท์	22	26.83
2.	กลวิธีการแปลความหมาย	15	18.29
3.	กลวิธีผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์	0	0.00
4.	กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่	45	54.88
	รวม	**82**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า กลวิธีที่ใช้ในการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนที่พบมากที่สุด คือ กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ 45 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 54.88 รองลงมาคือ กลวิธีการแปลทับศัพท์ 22 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 26.83 กลวิธีการแปลความหมายเป็นกลวิธีที่พบน้อยที่สุด จำนวน 15 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 18.29 ส่วนกลวิธีที่ไม่ปรากฏการใช้ในการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนคือ กลวิธีผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์

1.1 กลวิธีการแปลทับศัพท์

กลวิธีการแปลทับศัพท์ เป็นการถอดเสียงโดยใช้ตัวอักษรจีนที่มีเสียงใกล้เคียงกับเสียงในภาษาไทย โดยอักษรจีนที่เลือกมาใช้ในกลวิธีทับศัพท์เน้นที่ความใกล้เคียงของเสียงเป็นหลัก เมื่ออ่านออกเสียงในภาษาจีนแล้วจะพยายามคงไว้ซึ่งเสียงต้นทางที่ชัดเจน ฟังไพเราะ และบางครั้งอักษรที่นำมาใช้

ก็มักจะเลือกให้มีความหมายเชิงบวก หรืออาจได้รับการตีความใหม่จนเกิดความหมายใหม่ที่ไม่ใช่ความหมายเดิมในภาษาไทย พบการใช้ 22 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 26.83 โดยในการทับศัพท์ชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน พบ 4 ลักษณะดังนี้

1.1.1 การแปลทับศัพท์ทุกพยางค์ เป็นการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนด้วยกลวิธีการถอดเสียงจากพยางค์เสียงในภาษาไทยด้วยตัวอักษรจีนที่มีเสียงใกล้เคียงครบทุกพยางค์เสียง เช่น

ตัวอย่างที่ 1 ตะโพน แปลว่า 达蓬 และ อังกะลุง แปลว่า 安卡伦

จากตัวอย่างที่ 1 จะเห็นว่า ตะโพน และ อังกะลุง ซึ่งผู้แปลใช้การถอดเสียงคำว่า “ตะโพน” ในภาษาไทยเป็น 达蓬 ซึ่งมีเสียงที่ใกล้เคียงกันและมีสองพยางค์เสียงเท่ากัน ส่วนคำว่า “อังกะลุง” ถอดเสียงเป็น 安卡伦 ซึ่งเสียงใกล้เคียงกับภาษาไทยอีกทั้งมีสามพยางค์เท่ากัน และเป็นการแปลทับศัพท์ครบทุกพยางค์เสียง

1.1.2 การแปลทับศัพท์พยางค์เกิน เป็นการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยในส่วนของชื่อเฉพาะเป็นภาษาจีนด้วยกลวิธีการถอดเสียงจากภาษาไทยด้วยตัวอักษรจีน แต่เมื่อถอดเสียงออกมาแล้วพยางค์เสียงในภาษาจีนมีมากกว่าพยางค์เสียงในภาษาไทย เช่น

ตัวอย่างที่ 2 ขลุ่ยกรวด แปลว่า 格鲁瓦箫

จากตัวอย่างที่ 2 จะเห็นว่า ขลุ่ยกรวด แปลเป็น 格鲁瓦箫 ซึ่งถอดเสียงชื่อเฉพาะ “กรวด” เป็น 格鲁瓦 พยางค์ในภาษาจีนมีมากกว่าอยู่สองพยางค์เสียง เพราะคำว่า “กรวด” เป็นคำควบกล้ำที่ออกเสียงพยางค์เดียว แต่มีการถอดเสียงในภาษาจีนเป็นสามพยางค์ แล้วแปลคำจำแนกประเภท “ขลุ่ย” เป็น 箫 เมื่อแปลทับศัพท์ชื่อเฉพาะของเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนแล้ว จำนวนพยางค์เสียงในภาษาจีนมีมากกว่าพยางค์เสียงในภาษาไทย ซึ่งในการแปลทับศัพท์ ควรปรับเสียงทับศัพท์ภาษาจีนให้สอดคล้องกับภาษาไทย หากเป็นคำควบกล้ำ -ร -ล ควรตัดเสียงควบกล้ำออกจะเหมาะสมกว่าการเพิ่มพยางค์เสียงเข้าไป เช่น “ขลุ่ยกรวด” ควรทับศัพท์เป็น “格萧”, “葛萧” แม้ว่าคำว่า “กรวด” เป็นคำควบกล้ำ แต่ก็ควรใช้พยางค์เสียง “格” หรือ “葛” ที่เป็นพยางค์เดียวในการทับศัพท์ แทน “格鲁瓦” ที่มีสามพยางค์

1.1.3 การแปลทับศัพท์ชื่อเฉพาะและไม่แปลทับศัพท์คำจำแนกประเภท หมายถึง การแปลส่วนที่เป็น “ชื่อเฉพาะของเครื่องดนตรี” ด้วยกลวิธีถอดเสียง โดยใช้อักษรจีนที่มีเสียงใกล้เคียงกับต้นฉบับภาษาไทย ในส่วนที่เป็น “คำจำแนกประเภทของเครื่องดนตรี” ซึ่งบ่งบอกลักษณะหรือหน้าที่ของเครื่องดนตรีจะไม่ถอดเสียงตามต้นฉบับ แต่เลือกใช้คำที่มีอยู่แล้วในวัฒนธรรมภาษาจีน ซึ่งจะต่างจากกลวิธีผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์ โดยแปลส่วนที่เป็น “ชื่อเฉพาะของเครื่องดนตรี” แบบกึ่งทับศัพท์กึ่งความหมาย และแปลส่วนที่เป็น “คำจำแนกประเภทของเครื่องดนตรี” ด้วยคำที่มีอยู่แล้วในวัฒนธรรมภาษาจีน เช่น

ตัวอย่างที่ 3 กลองชนะ แปลว่า 差纳鼓 กลองชาตรี แปลว่า 沙的鼓
กลองทัด แปลว่า 塔鼓 กลองมลายู แปลว่า 马来优鼓
กลองโมงครุ่ม แปลว่า 蒙库鼓

ตัวอย่างที่ 4 ฆ้องมโหรี แปลว่า 玛红丽锣 ฆ้องระเบ็ง แปลว่า 拉绷锣
ฆ้องหุ่ย แปลว่า 辉锣 ฆ้องโหม่ง แปลว่า 梦锣

จากตัวอย่างที่ 3 จะเห็นว่า การแปลทับศัพท์ชื่อเฉพาะประเภทกลอง จากคำว่า “ชนะ” เป็น 差纳 “ชาตรี” เป็น 沙的 “ทัด” เป็น 塔 “มลายู” เป็น 马来优 “โมงครุ่ม” เป็น 蒙库 ซึ่งเป็นการถอดเสียงจากเสียงภาษาไทยด้วยตัวอักษรจีนที่มีเสียงใกล้เคียง และมีพยางค์เสียงที่เท่ากัน และแปลคำจำแนกประเภท “กลอง” เป็น 鼓 ซึ่งเป็นคำที่มีทั้งในภาษาไทยและภาษาจีน จึงแปลรวมกันเป็น กลองชนะ 差纳鼓 กลองชาตรี 沙的鼓 กลองทัด 塔鼓 กลองมลายู 马来优鼓 กลองโมงครุ่ม 蒙库鼓

จากตัวอย่างที่ 4 จะเห็นว่า การแปลทับศัพท์ชื่อเฉพาะประเภทฆ้อง จากคำว่า “มโหรี” เป็น 玛红丽 “ระเบ็ง” เป็น 拉绷 “หุ่ย” เป็น 辉 “โหม่ง” เป็น 梦 ซึ่งเป็นการถอดเสียงจากเสียงภาษาไทยด้วยตัวอักษรจีนที่มีเสียงใกล้เคียง และมีพยางค์เสียงที่เท่ากัน และแปลคำจำแนกประเภท “ฆ้อง” เป็น 锣 ซึ่งเป็นที่รู้จักของชาวจีนและชาวไทย จึงมีการแปลเป็น ฆ้องมโหรี 玛红丽锣 ฆ้องระเบ็ง 拉绷锣 ฆ้องหุ่ย 辉锣 ฆ้องโหม่ง 梦锣

1.1.4 การแปลทับศัพท์และเพิ่มคำ เป็นการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยในส่วนของชื่อเฉพาะเป็นภาษาจีนด้วยกลวิธีการถอดเสียงจากภาษาไทยด้วยตัวอักษรจีนที่มีเสียงใกล้เคียง และเพิ่มคำเพื่อให้สะท้อนลักษณะของเครื่องดนตรีไทย เช่น

ตัวอย่างที่ 5 กลองตะโพน แปลว่า 双达蓬鼓

ตัวอย่างที่ 6 กลองมลายู แปลว่า 马来亚双面长鼓

ตัวอย่างที่ 7 โทน แปลว่า 同鼓 และ รำมะนา แปลว่า 兰马纳鼓

จากตัวอย่างที่ 5 จะเห็นว่า กลองตะโพน แปลว่า 双达蓬鼓 ทับศัพท์คำว่า “ตะโพน” เป็น 达蓬 แปลคำจำแนกประเภท “กลอง” เป็น 鼓 เพิ่มคำว่า 双 ซึ่งมีความหมายว่า “คู่” จึงมีความหมายในภาษาจีนรวมกันว่า “กลองตะโพนคู่” เนื่องจากกลองตะโพนใช้ตะโพนไทยสองลูกที่เสียงสูงต่ำต่างกัน ถอดเท้ารองรับหุ่นกลองออกแล้วนำมาตั้งเอาหน้าเท่งขึ้นตีเหมือนกลองทัด โดยใช้ไม้นวมที่ตีระนาดเป็นไม้ตี ไม่ได้ใช้ฝ่ามือตีเหมือนตะโพน ผู้แปลจึงใช้วิธีการเพิ่มคำเพื่อเป็นการบ่งบอกว่าใช้กลองสองลูก เพื่อให้เกิดความชัดเจนไม่สับสนระหว่างกลองตะโพนและตะโพนอีกด้วย

จากตัวอย่างที่ 6 จะเห็นว่า กลองมลายู แปลว่า 马来亚双面长鼓 ทับศัพท์คำว่า “มลายู” เป็น 马来亚 แปลคำว่า “กลอง” เป็น 鼓 เพิ่มคำว่า 双面 ซึ่งมีความหมายว่า “สองหน้า” และ 长 มีความหมายว่า “ยาว” เมื่อนำคำว่า 长 มารวมกับคำว่า 鼓 จะหมายถึง “กลองยาว” ดังนั้นคำว่า

马来亚双面长鼓 หมายถึง “กลองยาวสองหน้ามลายู” เป็นการแปลโดยเพิ่มคำขยายความเพื่อให้เห็นภาพลักษณะของกลองมลายู เนื่องจากกลองมลายูมีรูปร่างลักษณะที่ค่อนข้างยาว หน้าหนึ่งใหญ่กว้างประมาณ 20 เซนติเมตร อีกหน้าหนึ่งเล็ก กว้างประมาณ 18 เซนติเมตร หุ่นกลองยาวประมาณ 45 เซนติเมตร ขึ้นหนังทั้งสองหน้าด้วยหนังวัว เร่งให้ตึงด้วยหนัง สายโยงเร่งเสียงทำด้วยหนัง หน้าใหญ่อยู่ทางด้านขวามือใช้ตีด้วยไม้งอ ๆ ส่วนหน้าเล็กตีด้วยฝ่ามือซ้าย

จากตัวอย่างที่ 7 จะเห็นว่า โทน แปลว่า 同鼓 และ รำมะนา แปลว่า 兰马纳鼓 เนื่องจากชื่อของ โทน และ รำมะนา ไม่สะท้อนลักษณะรูปร่างจากตัวอักษร หากแปลเป็นภาษาจีนโดยการทับศัพท์ทุกพยางค์อาจจะทำให้ผู้อ่านนึกภาพของโทนและรำมะนาไม่ออกว่ามีรูปร่างหน้าตาอย่างไร ผู้แปลจึงเลือกเพิ่มคำจำแนกประเภท 鼓 ที่หมายถึง “กลอง” เพื่อบ่งบอกว่า “โทน” และ “รำมะนา” เป็นเครื่องตีประเภทกลอง นอกจากนี้ “โทน” เป็นคำศัพท์พยางค์เดียว หากแปลทับศัพท์เป็นภาษาจีน เมื่อเกิดการร้อยเรียงกับคำอื่นแล้วอาจทำให้เกิดความหมายเป็นคำอื่นได้ ผู้แปลจึงเลือกที่จะเพิ่มคำจำแนกประเภทเพื่อให้สื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 กลวิธีการแปลความหมาย

กลวิธีการแปลความหมาย เป็นกลวิธีการแปลความหมายของชื่อเครื่องดนตรีไทยจากภาษาไทยเป็นภาษาจีน โดยมุ่งเน้นการรักษาความหมายของชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นหลัก และอาจจะมีการเพิ่มคำเพื่อขยายความหมายของเครื่องดนตรีให้ชัดเจนยิ่งขึ้น พบการใช้ 15 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 18.29 ผลการวิเคราะห์ พบ 2 ลักษณะดังนี้

1.2.1 การแปลความหมาย เป็นการแปลความหมายของคำนั้น ๆ จากภาษาไทยเป็นภาษาจีน มุ่งเน้นการสื่อความหมายจากภาษาไทยไปยังภาษาจีน ไม่ว่าในภาษาและวัฒนธรรมจีนจะมีหรือไม่มีเครื่องดนตรีนั้น ๆ ก็ได้ เช่น

ตัวอย่างที่ 8 กลองแขก แปลว่า 印度鼓 กลองชนะ แปลว่า 胜利鼓
กลองสองหน้า แปลว่า 双面鼓

ตัวอย่างที่ 9 ฆ้องชัย แปลว่า 胜利锣 ฆ้องราง แปลว่า 槽锣
ฆ้องวง แปลว่า 圈锣 ฆ้องวงเล็ก แปลว่า 小圈排锣
ฆ้องวงใหญ่ แปลว่า 大圈排锣

จากตัวอย่างที่ 8 จะเห็นว่า กลองแขก กลองชนะ กลองสองหน้า แปลความหมายของคำว่า “แขก” (อินเดีย) เป็น 印度 เพราะคนไทยเรียกคนอินเดียว่าแขก ส่วนคำว่า “ชนะ” แปลเป็น 胜利 และ “สองหน้า” แปลเป็น 双面 และแปลคำจำแนกประเภท “กลอง” เป็น 鼓 ซึ่งแปลรวมกันเป็น 印度鼓、胜利鼓、双面鼓 ตามลำดับ ซึ่งคำแปลในภาษาจีนมีความหมายตรงตามชื่อในภาษาไทย

จากตัวอย่างที่ 9 จะเห็นว่า ฆ้องชัย ฆ้องราง ฆ้องวง ฆ้องวงเล็ก ฆ้องวงใหญ่ แปลคำว่า “ชัย” (ชัยชนะ) เป็น 胜利 “ราง” เป็น 槽 “วง” เป็น 圈 “วงเล็ก” เป็น 小圈 “วงใหญ่” เป็น 大圈 และแปล

คำจำแนกประเภท “ฆ้อง” เป็น 锣 แปลรวมกันเป็น 胜利锣、槽锣、圈锣、小圈排锣、大圈排锣 ตามลำดับ ซึ่งมีความหมายตรงตามชื่อในภาษาไทย

1.2.2 การแปลความหมายและเพิ่มคำ เป็นการแปลความหมายของคำนั้น ๆ จากภาษาไทยเป็นภาษาจีน และเพิ่มคำเพื่อบอกลักษณะ หรือองค์ประกอบ หรือวัสดุที่ใช้สร้างของเครื่องดนตรีไทยนั้น ๆ ให้ชัดเจนมากขึ้น เช่น

ตัวอย่างที่ 10 กลองอเมริกัน แปลว่า 美国大鼓

ตัวอย่างที่ 11 ฆ้องคู่ แปลว่า 高低音双锣

ตัวอย่างที่ 12 พิณน้ำเต้า แปลว่า 独弦葫芦琴

จากตัวอย่างที่ 10 จะเห็นว่า กลองอเมริกัน แปลว่า 美国大鼓 ซึ่ง “美国” มีความหมายว่า “อเมริกัน” และแปลคำจำแนกประเภท “กลอง” เป็น “鼓” ซึ่งมีความหมายตรงตัวว่า “กลองอเมริกัน” แต่ผู้แปลก็ยังเลือกเพิ่มคำว่า 大 มีความหมายว่า “ใหญ่” เมื่อนำมารวมกับ 鼓 เป็น 大鼓 มีความหมายว่า “กลองที่มีขนาดใหญ่” เมื่อนำรวมกันทั้งหมดจะได้เป็น 美国大鼓 มีความหมายว่า “กลองอเมริกันที่มีขนาดใหญ่” เป็นการบอกขนาดของกลองไปด้วย

จากตัวอย่างที่ 11 จะเห็นว่า ฆ้องคู่ แปลเป็น 高低音双锣 แปลคำว่า “คู่” เป็น 双 เพิ่มคำว่า “高低音” มีความหมายว่า “เสียงสูงต่ำ” แปลคำจำแนกประเภท “ฆ้อง”เป็น 锣 เมื่อนำมารวมกันเป็น “高低音双锣” ซึ่งมีความหมายว่า “ฆ้องคู่ที่มีเสียงสูงและเสียงต่ำ” หมายถึง “ฆ้องคู่ที่ประกอบด้วยลูกหนึ่งเสียงสูงลูกหนึ่งเสียงต่ำ” ซึ่งฆ้องทั้งสองลูกมีขนาดต่างกันเล็กน้อย ลูกใหญ่มีเสียงต่ำ ลูกเล็กมีเสียงสูง นอกจากแปลความหมายแล้ว ยังเพิ่มคำเพื่ออธิบายถึงลักษณะของฆ้องคู่อีกด้วย

จากตัวอย่างที่ 12 จะเห็นว่า พิณน้ำเต้า แปลว่า 独弦葫芦琴 แปลความหมายคำว่า “น้ำเต้า” เป็น 葫芦 แปลคำจำแนกประเภท “พิณ” เป็น 琴 เพิ่มคำว่า 独弦 มีความหมายว่า “สายเส้นเดียว” เมื่อนำมารวมกันเป็น 独弦葫芦琴 มีความหมายตรงตัวว่า “พิณน้ำเต้าสายเดียว” ซึ่งหมายถึง “พิณที่มีสายเส้นเดียวและมีส่วนประกอบเป็นน้ำเต้า” นอกจากแปลความหมายจากภาษาไทยเป็นภาษาจีนแล้ว ยังเพิ่มคำเพื่อบ่งบอกลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์และวัสดุของเครื่องดนตรีอีกด้วย

1.3 กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่

กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ เป็นการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยจากภาษาไทยเป็นภาษาจีนโดยไม่ได้ใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์ แปลความหมาย และการแปลผสมระหว่างการแปลทับศัพท์และความหมาย แต่เป็นการตั้งชื่อใหม่ในภาษาจีนให้สัมพันธ์กับลักษณะพิเศษของชื่อเฉพาะในภาษาไทยนั้น ๆ พบการใช้ 45 ชื่อ จาก 82 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 54.88 ผลจากการวิเคราะห์สามารถจำแนกลักษณะการตั้งชื่อใหม่เป็น 8 ลักษณะ ดังนี้

1.3.1 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยใช้คำที่มีอยู่ในภาษาจีนมาเทียบเคียง เป็นการตั้งชื่อเครื่องดนตรีไทย โดยใช้คำเรียกชื่อเครื่องดนตรีจีนมาเทียบเคียง เครื่องดนตรีประเภทนี้จะมีทั้งในวัฒนธรรม

ไทยและจีน ซึ่งเครื่องดนตรีบางชนิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน อาจรวมไปถึงรูปทรงและวิธีการบรรเลงด้วย เช่น

ตัวอย่างที่ 13 จะเข้ แปลว่า 筝琴

ตัวอย่างที่ 14 ซอด้วง แปลว่า 二胡、京胡

ตัวอย่างที่ 15 ปี่ไฉน แปลว่า 唢呐

จากตัวอย่างที่ 13 จะเห็นว่า จะเข้ แปลว่า 筝琴 เป็นการแปลโดยตั้งชื่อใหม่ โดยใช้คำที่มีอยู่ในภาษาจีนมาเทียบเคียง เพราะจะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่วางแล้วใช้วิธีการดีดในการบรรเลงในลักษณะเดียวกับกู่เจิ้งของจีน แม้ว่าเครื่องดนตรีทั้งสองชนิดจะมีความแตกต่างกัน แต่ผู้แปลเลือกใช้คำที่มีอยู่ในภาษาจีนมาเทียบเคียง

จากตัวอย่างที่ 14 จะเห็นว่า ซอด้วง แปลว่า 二胡、京胡 ที่แปลว่า 二胡 เนื่องจากมีสองสายเหมือนซอเอ้อร์หูของจีน ส่วนที่แปลว่า 京胡 นั้น เนื่องจากกะโหลกของซอทำมาจากไม้ไผ่ มีลักษณะคล้ายซอจิงหูของจีน ผู้แปลจึงเลือกใช้ชื่อเครื่องดนตรีจีนที่มีอยู่ในภาษาจีนมาเทียบเคียง

จากตัวอย่างที่ 15 จะเห็นว่า ปี่ไฉน แปลว่า 唢呐 เป็นเครื่องเป่าลิ้นคู่ที่จีนได้รับอิทธิพลมาจากแถบตะวันออกกลาง สันนิษฐานว่าน่าจะถือกำเนิดในประเทศอิหร่าน ซึ่งเรียกกันว่า “sorna หรือ sornay” ซึ่งชื่อ 唢呐 (Suǒnà) ก็ทับศัพท์มาจากภาษาต่างประเทศ ส่วนปี่ไฉนก็เป็นที่เข้าใจกันว่าไทยได้แบบอย่างมาจากเครื่องดนตรีของอินเดีย เรียกว่า Shahnai, Surnai, Sanai หรือ Senai เป็นเครื่องเป่าทำด้วยไม้ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เป็นปี่สองท่อน มี 7 รู เป่าจากบนลงล่าง ถอดออกจากกันได้ ท่อนบนเรียวยาว ปลายผายออกเล็กน้อยเรียกว่า “เลาปี่” ท่อนล่างปลายบานเรียกว่า “ลำโพง” เมื่อนำมาสวมกันเข้าจะมีรูปร่างเรียวปลายบานคล้ายดอกลำโพง ซึ่ง 唢呐 และปี่ไฉนมีความคล้ายคลึงกัน ผู้แปลจึงเลือกใช้คำที่มีอยู่ในภาษาจีนมาเทียบเคียง

1.3.2 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยบรรยายลักษณะของเครื่องดนตรีไทย เป็นการตั้งชื่อด้วยการบรรยายคุณลักษณะเด่นบางประการของเครื่องดนตรีไทยชนิดนั้น ๆ เนื่องจากเครื่องดนตรีเหล่านี้ไม่มีอยู่ในภาษาและวัฒนธรรมจีน การบรรยายลักษณะเฉพาะจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงรูปร่างหรือคุณสมบัติของเครื่องดนตรีได้ เช่น

ตัวอย่างที่ 16 กลองเปิงมาง แปลว่า 有背带双面长鼓

ตัวอย่างที่ 17 กังสดาล แปลว่า 月形钟

ตัวอย่างที่ 18 ฆ้องระเบ็ง หรือ ฆ้องราว แปลว่า 悬锣

จากตัวอย่างที่ 16 จะเห็นว่า กลองเปิงมาง แปลว่า 有背带双面长鼓 หมายถึง “กลองยาวที่มีสองหน้าและมีสายสะพาย” เป็นการบรรยายลักษณะของกลองเปิงมาง ซึ่งมีรูปร่างยาวเหมือนกระบอก ขึ้นหนังทั้งสองหน้า หน้าทั้งสองด้านมีขนาดเกือบเท่ากัน ใช้สายโยงเร่งเสียงทำด้วยหนังเรียดร้อยจากหนังไส้ละมานเรียงกันถี่ ๆ จนไม่เห็นไม้หุ่นกลอง และมีห่วงหนังผูกสายสำหรับคล้องคอสำหรับใช้เดินตี

จากตัวอย่างที่ 17 จะเห็นว่า กังสดาล แปลว่า 月形钟 มีความหมายว่า “ระฆังวงเดือน หรือระฆังรูปพระจันทร์เสี้ยว” เพราะมีรูปร่างคล้ายระฆังวงเดือนทำด้วยโลหะหล่อสัมฤทธิ์หรือทองเหลือง เป็นแผ่นรูปวงเดือน ตีเพื่อให้สัญญาณสำหรับกิจกรรมทางศาสนาตามแบบวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งการแปลลักษณะนี้สะท้อนลักษณะเด่นของกังสดาลได้ค่อนข้างชัดเจน

จากตัวอย่างที่ 18 จะเห็นว่า ฆ้องระเบ็ง หรือ ฆ้องราว แปลว่า 悬锣 มีความหมายว่า “ฆ้องแขวน” บรรยายลักษณะเด่นของฆ้องราวว่าแขวนเรียงกันเป็นแถวบนราว ซึ่งเป็นการนำฆ้อง 8–10 ลูกมาแขวนเรียงกันในแนวนอนบนราวไม้หรือโครงโลหะ โดยมีระดับเสียงต่างกันตามขนาดของฆ้องแต่ละลูกและจัดเรียงจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง

1.3.3 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามแหล่งที่มาของเครื่องดนตรีไทย เป็นการตั้งชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนโดยระบุแหล่งที่มาของเครื่องดนตรี ซึ่งเครื่องดนตรีเหล่านี้มีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ แต่ไทยรับมาใช้ร่วมบรรเลงกับเครื่องดนตรีของไทย ได้แก่

ตัวอย่างที่ 19 กลองต๊อก แปลว่า 中国鼓、中国双面鼓

ตัวอย่างที่ 20 บัณเฑาะว์ แปลว่า 婆罗门拨浪鼓、婆罗门的两面鼓

จากตัวอย่างที่ 19 จะเห็นว่า กลองต๊อก แปลว่า 中国鼓、中国双面鼓 ซึ่ง 中国鼓 มีความหมายว่า “กลองจีน” ส่วน 中国双面鼓 มีความหมายว่า “กลองสองหน้าของจีน” ซึ่งผู้แปลระบุว่า “กลองต๊อก” เป็นกลองที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน

จากตัวอย่างที่ 20 จะเห็นว่า บัณเฑาะว์ แปลว่า 婆罗门拨浪鼓、婆罗门的两面鼓 ซึ่ง 婆罗门拨浪鼓 มีความหมายว่า “กลองป่องแป่งของศาสนาพราหมณ์” ส่วน 婆罗门的两面鼓 มีความหมายว่า “กลองสองหน้าของศาสนาพราหมณ์” ซึ่งผู้แปลระบุว่า “บัณเฑาะว์” เป็นกลองที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

1.3.4 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามวัสดุที่ใช้สร้างเครื่องดนตรีไทย เป็นการตั้งชื่อเครื่องดนตรีไทย โดยบรรยายหรือระบุวัสดุที่ใช้สร้างเป็นภาษาจีน เช่น

ตัวอย่างที่ 21 ซออู้ แปลว่า 椰胡

ตัวอย่างที่ 22 มโหระทึก แปลว่า 金属鼓

ตัวอย่างที่ 23 ระนาดทุ้ม แปลว่า 竹板琴

จากตัวอย่างที่ 21 จะเห็นว่า ซออู้ แปลว่า 椰胡 มีความหมายว่า “ซอกะลามะพร้าว” เนื่องจากตัวกะโหลก (กล่องเสียง) ของซออู้ทำด้วยกะลามะพร้าว หมายถึง ซอที่ใช้กะลามะพร้าวทำกล่องเสียง ส่วนคำว่า 胡 ย่อมาจาก 胡琴 ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกอุปกรณ์เครื่องสายแบบจีนที่เล่นด้วยคันชัก

จากตัวอย่างที่ 22 จะเห็นว่า มโหระทึก แปลว่า 金属鼓 มีความหมายว่า “กลองโลหะ” เนื่องจากมโหระทึกเป็นกลองสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่ทำมาจากส่วนผสมของทองแดงและดีบุก มีลักษณะ

เป็นกลองตั้งมีตั้งแต่ขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ หน้ากลองทำจากโลหะสัมฤทธิ์ตกแต่งเป็นลวดลาย ซึ่งส่วนใหญ่นิยมลวดลายเป็นวงโคจรของดวงดาวที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง

จากตัวอย่างที่ 23 จะเห็นว่า ระนาดทุ้ม แปลว่า 竹板琴 มีความหมายว่า “ระนาดแผ่นไม้ไผ่” เนื่องจากลูกระนาดทุ้มทำมาจากไม้ไผ่บง 17-18 ลูก เหลาให้มีขนาดกว้างและยาวกว่าลูกระนาดเอก โดยลูกต้นยาวประมาณ 42 เซนติเมตร กว้าง 6 เซนติเมตร ลูกต่อมาก็ลดหลั่นลงจนถึงลูกยอดมีขนาดยาว 34 เซนติเมตร กว้าง 5 เซนติเมตร ซึ่งให้เสียงที่ทุ้มต่ำกว่าระนาดเอกที่ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง อีกทั้งไม้ตีก็ประดิษฐ์แตกต่างออกไปจากไม้ตีระนาดเอก โดยตอนปลายที่ใช้ตีนั้นพันผ้าพอกให้โตและนุ่มเพื่อตีให้เกิดเสียงทุ้มต่ำกว่าเสียงของระนาดเอก

1.3.5 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามโทนเสียงของเครื่องดนตรีไทย เป็นการตั้งชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยใช้โทนเสียงสูงเสียงต่ำของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ได้แก่

ตัวอย่างที่ 24 ขลุ่ยเพียงออ แปลว่า 中音箫

ตัวอย่างที่ 25 ขลุ่ยหลีบ แปลว่า 高音箫

ตัวอย่างที่ 26 ขลุ่ยอู้ แปลว่า 低音箫

จากตัวอย่างที่ 24 จะเห็นว่า ขลุ่ยเพียงออ แปลว่า 中音箫 มีความหมายว่า “ขลุ่ยเสียงกลาง” ขลุ่ยเพียงออเป็นขลุ่ยขนาดกลาง ให้เสียงที่ไพเราะนุ่มละมุน และเสียงสูงกว่าขลุ่ยอู้ แต่ต่ำกว่าขลุ่ยหลีบ จึงเป็นขลุ่ยที่มีระดับเสียงอยู่ระหว่างขลุ่ยอู้และขลุ่ยหลีบ สามารถเล่นได้หลากหลายอารมณ์ ตั้งแต่โศกเศร้าไปจนถึงสนุกสนาน จึงเป็นที่รู้จักมากที่สุดในบรรดาขลุ่ยไทยและใช้แพร่หลายในวงดนตรีไทย

จากตัวอย่างที่ 25 จะเห็นว่า ขลุ่ยหลีบ แปลว่า 高音箫 มีความหมายว่า “ขลุ่ยเสียงสูง” ขลุ่ยหลีบเป็นขลุ่ยขนาดเล็กสุดในตระกูลขลุ่ยไทย ให้เสียงสูงแหลม คมชัด สดใส และกังวานเด่นกว่าขลุ่ยชนิดอื่น ระดับเสียงต่ำสุดสูงกว่าระดับเสียงต่ำสุดของขลุ่ยเพียงออขึ้นมา 3 เสียง ซึ่งเป็นขลุ่ยที่มีเสียงสูงที่สุดในตระกูลขลุ่ยไทย จึงมักใช้ในบริบทเฉพาะของดนตรีไทยโบราณเป็นหลัก

จากตัวอย่างที่ 26 จะเห็นว่า ขลุ่ยอู้ แปลว่า 低音箫 มีความหมายว่า “ขลุ่ยเสียงทุ้ม หรือขลุ่ยเสียงต่ำ” ซึ่งขลุ่ยอู้เป็นขลุ่ยขนาดใหญ่ที่สุดในตระกูลขลุ่ยไทย ระดับเสียงต่ำสุดต่ำกว่าระดับเสียงต่ำสุดของขลุ่ยเพียงออลงไปอีก 2 เสียง จึงให้เสียงทุ้มต่ำ นุ่มลึก ใช้บรรเลงในวงดนตรีไทยเพื่อเพิ่มเสียงต่ำให้กลมกลืนและมิติทางเสียง นิยมใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

1.3.6 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดทั้งโทนเสียงและวัสดุที่ใช้สร้างเครื่องดนตรีไทย เป็นการตั้งชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยการระบุโทนเสียงสูงเสียงต่ำและวัสดุที่ใช้สร้างเครื่องดนตรีนั้น ๆ เช่น

ตัวอย่างที่ 27 ระนาดทุ้ม แปลว่า 低音木琴

ตัวอย่างที่ 28 ระนาดเอก แปลว่า 高音木琴

จากตัวอย่างที่ 27 จะเห็นว่า ระนาดทุ้ม แปลว่า 低音木琴 มีความหมายว่า “ระนาดไม้เสียงทุ้ม” ซึ่งระนาดทุ้มให้เสียงทุ้มต่ำกว่าระนาดเอก อีกทั้งลูกระนาดทำด้วยไม้หรือไม้ไผ่บงจำนวน 17-18 ลูก เหลาให้มีขนาดกว้างและยาวกว่าลูกระนาดเอก โดยลูกต้นยาวประมาณ 42 เซนติเมตร กว้าง 6 เซนติเมตร ลูกต่อมาก็ลดหลั่นลงจนถึงลูกยอดมีขนาดยาว 34 เซนติเมตร กว้าง 5 เซนติเมตร ซึ่งให้เสียงที่ทุ้มต่ำกว่าระนาดเอกที่ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง ในการแปลจึงยึดตามเสียงและวัสดุที่ใช้สร้างรวมกัน

จากตัวอย่างที่ 28 จะเห็นว่า ระนาดเอก แปลว่า 高音木琴 มีความหมายว่า “ระนาดไม้เสียงสูง” เนื่องจากลูกระนาดเอกมักทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม่พะยูง ไม้ชิงชัน ไม้ประดู่ เป็นต้น ลูกระนาดเอกมีจำนวน 21 ลูก โดย ลูกต้น (อยู่ซ้ายมือของผู้ตี) ขนาดยาวประมาณ 39 เซนติเมตร กว้างประมาณ 5 เซนติเมตร หนา 1.5 เซนติเมตร ลูกต่อมาก็ลดหลั่นกันลงไปจนถึงลูกที่ 21 หรือ ลูกยอด (ขวามือของผู้ตี) มีขนาดยาว 29 เซนติเมตร ซึ่งให้เสียงที่แหลมสูงเกรียวกราวกว่าลูกระนาดทุ้มที่ทำมาจากไม้ไผ่บง

1.3.7 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามขนาดของเครื่องดนตรีไทย เป็นการตั้งชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยยึดตามขนาดของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ได้แก่

ตัวอย่างที่ 29 ฆ้องกระแต แปลว่า 小锣

ตัวอย่างที่ 30 ปี่นอก แปลว่า 小管 และ ปี่ใน แปลว่า 大管

จากตัวอย่างที่ 29 จะเห็นว่า ฆ้องกระแต แปลว่า 小锣 มีความหมายว่า “ฆ้องเล็ก” ซึ่งฆ้องกระแตมีขนาดเล็กที่สุดในกลุ่มเครื่องดนตรีประเภทฆ้อง เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีที่ทำด้วยโลหะ ใช้ตีลูกเดียว เป็นฆ้องใบเล็ก ๆ แขวนกับไม้ มีเสียงแหลม ใช้ถือเดินตีเพื่อบอกเวลาหรือเป็นสัญญาณแจ้งข่าวสารต่าง ๆ จึงแปลด้วยกลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ โดยยึดตามขนาดของฆ้องกระแต

จากตัวอย่างที่ 30 จะเห็นว่า ปี่นอก แปลว่า 小管 และ ปี่ใน แปลว่า 大管 ซึ่ง 小管 มีความหมายว่า “ปี่เล็ก” ซึ่งปี่นอกมีขนาดเล็กกว่าปี่กลางและปี่ใน จึงแปลตามขนาดของปี่นอก โดยยึดตามขนาดของปี่นอกว่าเป็นปี่ที่มีขนาดเล็ก ส่วน 大管 มีความหมายว่า “ปี่ใหญ่” ซึ่งปี่ในมีขนาดใหญ่กว่าปี่นอกและปี่กลาง ซึ่งปี่ในมีขนาดและเสียงที่ใหญ่และนุ่มนวลกว่าปี่นอกและปี่กลาง จึงแปลโดยยึดตามขนาดของปี่ในว่าเป็นปี่ที่มีขนาดใหญ่ แต่เดิมจะใช้ปี่เป่านำวงปี่พาทย์ ซึ่งวงดนตรีวงหนึ่ง ๆ ใช้ปี่เพียงเลาเดียวสำหรับบรรเลงประกอบการเล่นหนังใหญ่ การแสดงโขน ละครนอก ซึ่งผู้ชายเป็นผู้แสดง ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงละครในโดยใช้ผู้หญิงเป็นผู้แสดง และปรับปรุงโขนเป็นอย่างโขนโรงในขึ้น จึงแก้ไขเครื่องดนตรีให้เหมาะสม โดยเฉพาะปี่ที่ใช้เป่ากันมาแต่ก่อนนั้นได้แก้ไขขนาดและปรับเสียงใหม่ให้มีเสียงใหญ่และนุ่มนวลขึ้น เรียกปี่ที่แก้ไขใหม่นี้ว่า “ปี่ใน” และเรียกปี่ที่ใช้อยู่เดิมว่า “ปี่นอก” ส่วนปี่ที่ใช้เป่าประกอบการเล่นหนังใหญ่ ซึ่งมีขนาดและสำเนียงอยู่กลางระหว่างปี่นอกกับปี่ในนั้น เรียกว่า “ปี่กลาง” ปี่ของไทยจึงมีขึ้นเป็น 3 ขนาด คือ ปี่นอก ปี่กลาง และปี่ใน

1.3.8 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน เป็นการตั้งชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยยึดตามวัตถุประสงค์การใช้งานของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ได้แก่

ตัวอย่างที่ 31 ฆ้องเหม่ง แปลว่า 一种奏哀乐时用的锣

จากตัวอย่างที่ 31 จะเห็นว่า ฆ้องเหม่ง แปลว่า 一种奏哀乐时用的锣 เป็นการแปลอธิบายวัตถุประสงค์ของการใช้งานว่า “ฆ้องชนิดหนึ่งที่ใช้บรรเลงในงานศพ” หรือ “ฆ้องชนิดหนึ่งที่ใช้บรรเลงเพื่อไว้อาลัย” เนื่องจากฆ้องเหม่งใช้ตีเป็นเครื่องกำกับจังหวะอยู่ในวงบัวลอย ซึ่งการผสมวงแต่โบราณมีกลองมลายู 4 ลูก ปี่ชวา 1 เลา และฆ้องเหม่ง 1 ลูก เรียกว่า “กลองสี่ปี่หนึ่ง” ใช้สำหรับประโคมในงานศพของเจ้านาย ขุนนาง หรือข้าราชการที่มีศักดิ์ไม่ถึงที่จะใช้กลองชนะ ต่อมาภายหลังลดกลองมลายูลงเหลือเพียง 2 ลูก ใช้ประโคมในงานศพสามัญชน

2. แนวทางการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน

2.1 การแปลทับศัพท์

2.1.1 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีจำนวนพยางค์ชัดเจน ไม่มีความซับซ้อนด้านเสียง สามารถเลือกใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์ โดยรักษาจำนวนพยางค์ไว้ให้ครบถ้วน เช่น “อังกะลุง” แปลเป็น 安卡伦 เป็นต้น หากผู้แปลต้องการแปลให้สื่อความในภาษาจีนมากขึ้น อาจเพิ่มคำจำแนกประเภทลงไปในคำแปลภาษาจีนด้วย เช่น “รำมะนา” แปลว่า “兰马纳鼓” เพิ่มคำจำแนกประเภท “鼓” ที่หมายถึง “กลอง”

2.1.2 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีคำจำแนกประเภทกำกับ สามารถเลือกใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์ในส่วนชื่อเฉพาะ และแปลคำจำแนกประเภทด้วยคำที่มีในวัฒนธรรมจีน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจประเภทของเครื่องดนตรี เช่น “ฆ้องมโหรี” แปลเป็น 玛红丽锣 แปลคำจำแนกประเภท “ฆ้อง” เป็น 锣 แปลทับศัพท์ชื่อเฉพาะ “มโหรี” เป็น “玛红丽”

2.1.3 เครื่องดนตรีไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและไม่เป็นที่รู้จักในวัฒนธรรมจีน สามารถเลือกแปลทับศัพท์และเพิ่มคำ เพื่อบ่งบอกเอกลักษณ์หรือลักษณะพิเศษของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ลงไปในคำแปลภาษาจีน เช่น “กลองมลายู” แปลเป็น 马来亚双面长鼓 (กลองยาวสองหน้ามลายู) ซึ่งเพิ่มคำว่า “双” (สองหน้า) “长” (ยาว) เข้าไปในชื่อเครื่องดนตรี การแปลลักษณะนี้ไม่เพียงแต่คงเสียงชื่อเครื่องดนตรีไทยแต่ยังเพิ่มข้อมูลเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงรูปร่างและลักษณะด้วย

2.1.4 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีพยางค์เดียว หากเลือกใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์ ควรเพิ่มคำจำแนกประเภทลงไปในคำแปลภาษาจีน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจประเภทของเครื่องดนตรีนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการร้อยเรียงกับคำหรือวลีอื่นแล้วเกิดเป็นคำที่มีความหมายเป็นคำอื่นอีกด้วย เช่น “โทน” แปลว่า “同鼓” เพิ่มคำจำแนกประเภท “鼓” ซึ่งหมายถึง “กลอง” เพื่อบ่งบอกว่า “โทน” เป็นกลองชนิดหนึ่ง

2.1.5 การแปลทับศัพท์ชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน ควรเลือกพยางค์เสียงในภาษาจีนที่สอดคล้องกับเสียงในภาษาไทย ใช้หลักการหนึ่งพยางค์เสียงภาษาไทยต่อหนึ่งพยางค์เสียงภาษาจีน ตัดเสียงควบกล้ำ -ร -ล ออก หลีกเลี่ยงการใช้ตัวอักษรภาษาจีนที่เรียงร้อยเข้าด้วยกันแล้วเกิดเป็นคำที่มีความหมายเป็นคำอื่น หลีกเลี่ยงการใช้ตัวอักษรภาษาจีนที่อ่านได้หลายเสียง

2.2 การแปลความหมาย

ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่สามารถถ่ายทอดความหมายจากภาษาไทยสู่ภาษาจีนได้ หากชื่อมีลักษณะเชิงพรรณนาอยู่แล้ว สามารถเลือกใช้กลวิธีการแปลความหมาย โดยเลือกคำภาษาจีนที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาไทย เช่น “กลองชนะ” แปลเป็น 胜利鼓 (กลองแห่งชัยชนะ) หรือ “ขลุ่ยนก” แปลเป็น 鸟箫 (ขลุ่ยนก) หากชื่อเครื่องดนตรีมีข้อมูลจำกัดหรือมีความคลุมเครือ ควรเพิ่มคำเพื่ออธิบายเพิ่มเติม เช่น “พิณน้ำเต้า” แปลเป็น 独弦葫芦琴 โดยเพิ่มคำว่า “独弦” (สายเดียว) เพื่อเน้นลักษณะพิเศษ

2.3 การแปลแบบตั้งชื่อใหม่

2.3.1 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีลักษณะคล้ายคลึงระหว่างไทยและจีน สามารถใช้การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยใช้คำเรียกเครื่องดนตรีจีนมาเทียบเคียง จะช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมได้มากยิ่งขึ้น เช่น “ซอด้วง” ที่แปลเป็น 二胡 หรือ 京胡 เป็นการเปรียบเทียบตามจำนวนสายและลักษณะกะโหลกที่เป็นกล่องเสียงของซอ ซึ่งสอดคล้องกับเครื่องดนตรีจีนประเภทซอที่มีอยู่ในวัฒนธรรมจีน

2.3.2 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีลักษณะพิเศษหรือลักษณะเด่นบางประการ แต่เครื่องดนตรีเหล่านี้ไม่มีในภาษาและวัฒนธรรมจีน สามารถเลือกแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยบรรยายลักษณะของเครื่องดนตรีไทย เช่น “กังสดาล” แปลว่า 月形钟 มีความหมายว่า “ระฆังวงเดือน” หรือ “ระฆังรูปพระจันทร์เสี้ยว” เพราะมีรูปร่างคล้ายระฆังวงเดือนซึ่งถ่ายทอดข้อมูลเชิงรูปทรง

2.3.3 ชื่อเครื่องดนตรีไทยมีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ แต่ไทยรับมาใช้ร่วมบรรเลงกับเครื่องดนตรีของไทย สามารถเลือกแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามแหล่งที่มา เช่น “กลองต๊อก” แปลว่า 中国鼓 (กลองจีน) ก็แสดงให้เห็นถึงการได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของจีน

2.3.4 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่ต้องการเน้นถึงวัสดุที่ใช้ทำ เพื่อให้ผู้รับสารภาษาจีนเข้าใจได้ชัดเจน สามารถเลือกใช้การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามวัสดุที่ใช้สร้าง เช่น “ซออู้” แปลว่า 椰胡 เนื่องจากกะโหลกกล่องเสียงของซออู้ทำมาจากกะลามะพร้าว และ “มโหระทึก” แปลว่า 金属鼓 เนื่องจากมโหระทึกเป็นกลองโบราณที่ทำจากสัมฤทธิ์

2.3.5 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่จัดอยู่ในตระกูลเดียวกัน แต่มีการจำแนกย่อยเป็นหลายชนิด ซึ่งแต่ละชนิดมีเสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถเลือกใช้การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามโทนเสียงของเครื่องดนตรีไทย เช่น ขลุ่ยหลีบ แปลว่า 高音箫 (ขลุ่ยเสียงสูง) ขลุ่ยเพียงออ แปลว่า 中音箫 (ขลุ่ยเสียงกลาง) ขลุ่ยอู้ แปลว่า 低音箫 (ขลุ่ยเสียงต่ำ)

2.3.6 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีคุณลักษณะโดดเด่นทั้งด้านเสียงและวัสดุ สามารถเลือกใช้การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดทั้งโทนเสียงและวัสดุที่ใช้สร้าง เช่น “ระนาดเอก” แปลว่า 高音木琴 การใช้คำว่า “木琴” ร่วมกับ “高音” ทำให้สามารถถ่ายทอดข้อมูลได้ครบถ้วนทั้งด้านกายภาพและเสียงของระนาดเอกที่ทำจากไม้และให้เสียงแหลมสูง

2.3.7 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีขนาดเป็นลักษณะเด่น สามารถเลือกใช้การแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยยึดตามขนาด ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยสื่อสารความแตกต่างเชิงกายภาพระหว่างเครื่องดนตรี โดยใช้คำว่า “小” (เล็ก) และ “大” (ใหญ่) เพื่อสื่อถึงขนาด เช่น “ฆ้องกระแต” แปลว่า “小锣” และ “ปี่ใน” แปลเป็น “大管”

2.3.8 ชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีการใช้งานตามวัตถุประสงค์เฉพาะ สามารถแปลอธิบายตามวัตถุประสงค์หรือโอกาสของการใช้งานเครื่องดนตรีนั้น ๆ เช่น “ฆ้องเหม่ง” ที่แปลว่า 一种奏哀乐时用的锣 (ฆ้องชนิดหนึ่งที่ใช้บรรเลงในงานศพ)

อภิปรายผลการวิจัย

การแปลทับศัพท์ชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน จำแนกได้ 4 ลักษณะ คือ 1) การแปลทับศัพท์ทุกพยางค์ เป็นการถอดเสียงคำในภาษาไทยออกมาเป็นภาษาจีน โดยรักษาจำนวนพยางค์และโครงสร้างเสียงไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ Pei Xiaorui (2018: 17) ที่กล่าวว่าในการแปลทับศัพท์ภาษาไทยเป็นภาษาจีนให้ใช้หลักการหนึ่งพยางค์เสียงภาษาไทยต่อหนึ่งพยางค์เสียงภาษาจีน เช่น คำว่า “ตะโพน” แปลเป็น 达蓬 และ “อังกะลุง” แปลเป็น 安卡伦 2) การแปลทับศัพท์ชื่อเฉพาะและไม่แปลทับศัพท์คำจำแนกประเภท เป็นการแปลชื่อเฉพาะด้วยการถอดเสียง และแปลคำจำแนกประเภทด้วยคำที่มีในวัฒนธรรมจีน เช่น “กลองชนะ” แปลเป็น 差纳鼓 และ “ฆ้องมโหรี” แปลเป็น 玛红丽锣 สะท้อนถึงการแยกองค์ประกอบของคำออกเป็นส่วนที่แปลถอดเสียง (ชื่อเฉพาะ) และส่วนที่แปลด้วยคำที่มีในวัฒนธรรมจีน (คำจำแนกประเภท) สอดคล้องกับ รัชนีโรจน์ กุลธำรง (2552: 229-230) ที่กล่าวว่า ชื่อเฉพาะที่เป็นสิ่งของ โดยมากจะใช้วิธีทับศัพท์ หากมีคำจำแนกประเภทกำกับ จะใช้วิธีการแปลคำจำแนกประเภทนั้น ๆ ด้วยคำที่มีในวัฒนธรรมภาษาแปล อีกทั้งหากเป็นชื่อเฉพาะที่ผู้แปลคิดว่าผู้อ่านอาจไม่รู้จัก ควรเพิ่มคำจำแนกประเภทกำกับด้วย 3) การแปลทับศัพท์และเพิ่มคำ ซึ่งแสดงถึงความพยายามของผู้แปลในการสื่อสารลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีไทยที่อาจไม่เป็นที่รู้จักในวัฒนธรรมจีน เช่น การเพิ่มคำว่า “双面” (สองหน้า) “长” (ยาว) เข้าไปในชื่อเครื่องดนตรี เช่น “กลองมลายู” แปลเป็น 马来亚双面长鼓 (กลองยาวสองหน้ามลายู) การแปลลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ทับศัพท์ชื่อเครื่องดนตรีไทย แต่ยังเพิ่มข้อมูลเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงรูปร่างและลักษณะของเครื่องดนตรีไทยด้วย นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการแปลทับศัพท์ชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนแล้วพยางค์เสียงในคำแปลภาษาจีนมีมากกว่าพยางค์เสียงในภาษาไทย เช่น “กลองชาตรี” มีการแปลเป็น 沙的鼓、查德里鼓 ซึ่งการถอดเสียงคำว่า “ชาตรี”

เป็น 查德里 ซึ่งมีพยางค์เสียงมากกว่าในภาษาต้นฉบับหนึ่งพยางค์เสียง ส่วน “ขลุ่ยกรวด” ถอดเสียงเป็น 格鲁瓦箫 มีจำนวนพยางค์เสียงในภาษาจีนที่มากกว่าพยางค์เสียงในภาษาไทยสองพยางค์ สาเหตุสำคัญเกิดจากโครงสร้างเสียงของภาษาไทยและภาษาจีนที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะคำควบกล้ำในภาษาไทย เช่น “ตรี” และ “กรวด” ซึ่งออกเสียงเป็นพยางค์เดียว แต่ภาษาจีนซึ่งไม่มีคำควบกล้ำในลักษณะเดียวกัน สอดคล้องกับ กรวรรณ พรหมแย้ม (2565: 62) ที่กล่าวว่า ในการใช้กลวิธีการทับศัพท์ ควรปรับเสียงทับศัพท์ภาษาจีนให้สอดคล้องกับภาษาไทย เช่น คำควบกล้ำ -ร -ล ควรตัดเสียงควบกล้ำออกจะเหมาะสมกว่าการเพิ่มพยางค์เสียงเข้าไป ดังนั้นจึงควรเลือกตัดเสียงควบกล้ำ -ร -ล ออก เช่น “ขลุ่ยกรวด” ควรทับศัพท์เป็น “格萧”, “葛萧” สอดคล้องกับ Pei Xiaorui (2018: 17) ที่กล่าวว่า ในการแปลทับศัพท์ภาษาไทยเป็นภาษาจีนให้ใช้หลักการหนึ่งพยางค์เสียงภาษาไทยต่อหนึ่งพยางค์เสียงภาษาจีน

กลวิธีการแปลความหมาย เป็นการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยเน้นการรักษาความหมายของต้นฉบับ โดยเลือกคำภาษาจีนที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาไทย เช่น “กลองชนะ” แปลเป็น 胜利鼓 (กลองแห่งชัยชนะ) หรือ “ขลุ่ยนก” แปลเป็น 鸟箫 (ขลุ่ยนก) ซึ่งถ่ายทอดความหมายได้ตรงตัว ซึ่ง Larson (1998, อ้างถึงใน รัชนีโรจน์ กุลธำรง, 2552: 110) กล่าวว่า ความหมายหลักของคำจะเป็นความหมายที่มักจะหาคำแปลที่มีความหมายเทียบเคียงกันได้กับความหมายของคำในต้นฉบับ หากต้องการขยายความหรือบ่งบอกรายละเอียดของเครื่องดนตรีไทยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถเพิ่มคำเพื่อขยายความได้ เช่น “พิณน้ำเต้า” ที่แปลเป็น 独弦葫芦琴 โดยเพิ่มคำว่า “独弦” (สายเดี่ยว) เพื่อเน้นจำนวนสายและวัสดุที่ใช้ทำกล่องเสียง สะท้อนให้เห็นว่าการเพิ่มคำในภาษาจีนไม่ได้ลดทอนความกระชับ แต่กลับช่วยเสริมสร้างความเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ กรวรรณ พรหมแย้ม (2565: 270) ที่กล่าวว่า ชื่อเฉพาะบางส่วนใช้กลวิธีการแปลความหมายที่มีการเพิ่มคำ ช่วยเสริมความหมายของชื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ สอดคล้องกับ สุพรรษา โต๊ะดอนทอง และจิราพร เนตรสมบัติผล (2562) ที่กล่าวว่า การแปลแบบตั้งชื่อใหม่ เป็นการนำลักษณะเด่นของสิ่งนั้น ๆ มาตั้งเป็นชื่อในภาษาจีน สอดคล้องกับ เพ็ญพรรษา ชัยธีระสุเวท และมนันญา ศรีหิรัญ (2562) และ เนตรน้ำทิพย์ บุดดาวงศ์ และศรัณธร สุระหาร (2564) ที่กล่าวว่า กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ เป็นวิธีการที่ผู้แปลพิจารณาชื่อขึ้นมาใหม่ โดยไม่ยึดติดกับความหมายเดิมที่ปรากฏในภาษาต้นฉบับ แต่เป็นการนำลักษณะเด่น บทบาทสำคัญ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ๆ มาตั้งเป็นชื่อใหม่ พบว่า การแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยด้วยกลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ จำแนกได้ 8 ลักษณะ คือ 1) การใช้คำเรียกเครื่องดนตรีจีนมาเทียบเคียง เป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม เช่น “จะเข้” แปลเป็น 筝琴 ซึ่งใช้คำเรียกของกู่เจิ้ง (古筝) เครื่องดนตรีจีนที่มีลักษณะคล้ายกับจะเข้ โดยเน้นที่วิธีการบรรเลงด้วยการดีด ส่วน “ซอด้วง” แปลเป็น 二胡 หรือ 京胡 เป็นการเปรียบเทียบตามจำนวนสายและลักษณะกะโหลกที่เป็นกล่องเสียงของซอสอดคล้องกับเครื่องดนตรีจีนประเภทซอที่มีอยู่ในวัฒนธรรมจีน 2) การบรรยายลักษณะของเครื่องดนตรี

ก็เป็นกลวิธีที่มีความละเอียดและยืดหยุ่น เหมาะกับเครื่องดนตรีที่ไม่มีในวัฒนธรรมจีน เช่น “กลองแอว” ที่แปลเป็น 大型象脚鼓 (กลองขนาดใหญ่รูปเท้าช้าง) หรือ “ฆ้องโหม่ง” ที่แปลว่า 架锣 (ฆ้องที่ห้อยบนราว) 3) ยึดตามแหล่งกำเนิดหรือที่มาของเครื่องดนตรี เช่น “กลองต๊อก” ที่แปลว่า 中国鼓 (กลองจีน) ก็แสดงให้เห็นถึงการยอมรับความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมระหว่างไทยกับจีน 4) ยึดตามวัสดุที่ใช้สร้างเครื่องดนตรี เป็นการถ่ายทอดสาระสำคัญขององค์ประกอบที่ใช้ทำเครื่องดนตรีนั้น ๆ เช่น “ซออู้” แปลเป็น 椰胡 ที่ชี้ถึงกะลามะพร้าวซึ่งเป็นโครงสร้างกล่องเสียง “มโหระทึก” แปลว่า 金属鼓 สื่อถึงโลหะเป็นวัสดุสำคัญ 5) ยึดตามโทนเสียง เป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะเสียงของเครื่องดนตรีไทยได้ดียิ่งขึ้น โดยใช้คำในภาษาจีนที่สื่อถึงระดับเสียง เช่น ขลุ่ยหลีบ แปลว่า 高音箫 (ขลุ่ยเสียงสูง) ขลุ่ยเพียงออ แปลว่า 中音箫 (ขลุ่ยเสียงกลาง) ขลุ่ยอู้ แปลว่า 低音箫 (ขลุ่ยเสียงต่ำ) การแปลเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับเสียงและบทบาทในวงดนตรีไทย 6) ยึดโทนเสียงและวัสดุที่ใช้สร้าง เป็นการถ่ายทอดข้อมูลทั้งด้านกายภาพและเสียง เช่น ระนาดเอก แปลว่า 高音木琴 เนื่องจากทำจากไม้เนื้อแข็งและให้เสียงสูง การแปลลักษณะนี้จึงเหมาะกับเครื่องดนตรีที่มีคุณลักษณะโดดเด่นทั้งด้านเสียงและวัสดุ 7) ยึดตามขนาดของเครื่องดนตรี เป็นแนวทางที่ช่วยสื่อสารความแตกต่างเชิงกายภาพระหว่างเครื่องดนตรี โดยใช้คำว่า “小” (เล็ก) และ “大” (ใหญ่) เพื่อสื่อถึงขนาด เช่น “小锣” สำหรับฆ้องกระแต และ “小管” กับ “大管” สำหรับปี่นอกและปี่ใน และ 8) ยึดตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน เช่น “ฆ้องเหม่ง” แปลว่า 一种奏哀乐时用的锣 (ฆ้องชนิดหนึ่งที่ใช้บรรเลงในงานศพ) เป็นการแปลอธิบายให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการใช้งานและเชิงหน้าที่ของเครื่องดนตรี

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษากลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยรวบรวมข้อมูลชื่อเครื่องดนตรีไทยที่เป็นชื่อเฉพาะและมีการแปลเป็นภาษาจีน ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ภายใต้หลักการแปลของ กนกพร นุ่มทอง (2554) และก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ (2553) ผลวิจัยพบว่า

กลวิธีที่ใช้แปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน พบ 3 กลวิธี คือ 1) กลวิธีการแปลทับศัพท์ 2) กลวิธีการแปลความหมาย และ 3) กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ กลวิธีที่ใช้ในการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีนที่พบมากที่สุดคือ กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ 45 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 54.88 รองลงมาคือ กลวิธีการแปลทับศัพท์จำนวน 22 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 26.83 กลวิธีการแปลความหมายเป็นกลวิธีที่พบน้อยที่สุด จำนวน 15 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 18.29 ส่วนกลวิธีที่ไม่ปรากฏการใช้ในการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน คือ กลวิธีผสมระหว่างการแปลความหมายและการทับศัพท์

สำหรับแนวทางการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยให้เหมาะสม ได้แก่ 1) การแปลทับศัพท์ ควรเลือกพยางค์เสียงในภาษาจีนที่เหมือนหรือใกล้เคียงเสียงในภาษาไทย ใช้หลักการหนึ่งพยางค์เสียงภาษาไทยต่อหนึ่งพยางค์เสียงภาษาจีน ตัดเสียงควบกล้ำ -ร -ล ออก ควรเพิ่มคำจำแนกประเภทเมื่อผู้แปลคิดว่าผู้อ่านอาจไม่รู้จักชื่อเครื่องดนตรีไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและไม่เป็นที่รู้จักในวัฒนธรรมจีน สามารถเพิ่มคำเพื่อบ่งบอกเอกลักษณ์หรือลักษณะพิเศษของเครื่องดนตรีนั้น ๆ 2) การแปลความหมาย ควรเลือกใช้ในการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยที่สามารถถ่ายทอดความหมายจากภาษาไทยสู่ภาษาจีนได้ โดยเลือกคำภาษาจีนที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาไทย และ 3) การแปลแบบตั้งชื่อใหม่ เป็นการตั้งชื่อใหม่ตามลักษณะเด่นของเครื่องดนตรีนั้น ๆ เพื่อให้สื่อความหมายในภาษาจีน เช่น ใช้ชื่อเครื่องดนตรีจีนที่ลักษณะคล้ายคลึงมาแทนที่ การตั้งชื่อใหม่โดยบรรยายลักษณะ แหล่งกำเนิด วัสดุที่ใช้สร้าง โทนเสียง ขนาด และวัตถุประสงค์เฉพาะ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบกลวิธีการแปลที่เหมาะสมกับการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน
2. เป็นแนวทางการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน
3. นำผลการวิเคราะห์การแปลไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาการแปลภาษาไทย-จีน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษากลวิธีการแปลชื่อเครื่องดนตรีไทยเป็นภาษาจีน โดยเลือกใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากแหล่งอ้างอิงหลัก 3 รายการ ได้แก่ (1) สารานุกรมดนตรีไทยจีน ฉบับสองภาษาไทยจีนของ เมชฌ สอดส่องกฤษ (พ.ศ. 2551) (2) พจนานุกรมไทย-จีน《泰汉词典》เรียบเรียงโดย 广州外国语学院 (พ.ศ. 2552) (3) พจนานุกรมไทย-จีน ฉบับ 2 ภาษา 60,000 คำของ เธียรชัย เอี่ยมวรเมธ (พ.ศ. 2549) จำนวน 65 ชนิด 82 ชื่อ (บางชนิดมีคำแปลมากกว่า 1 ชื่อ) ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์เฉพาะกลวิธีการแปลแต่เพียงอย่างเดียว หากเพิ่มการวิเคราะห์เปรียบเทียบชื่อเครื่องดนตรีไทยเดียวกันที่แปลเป็นภาษาจีนแตกต่างกัน จะทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2568

เอกสารอ้างอิง

กนกพร นุ่มทอง. (2554). *ตำราการแปลภาษาไทยเป็นภาษาจีน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันขงจื๊อ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรวรรณ พรหมแย้ม. (2565). การศึกษาการแปลชื่อถนนภาษาไทยเป็นภาษาจีนในเขตเทศบาลนครเชียงราย. *วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 15*(2), 36-73.

ก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ. (2553). *หลักการแปลไทย-จีน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จีนสยาม.

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2542). *สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

เธียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2549). *พจนานุกรมไทย-จีน ฉบับ 2 ภาษา 60,000 คำ*. กรุงเทพฯ: บริษัทรวมสาส์น (1977) จำกัด

นิรัตน์ ทองขาว, และสวี เซ้า เซียน. (2567). กลวิธีการแปลชื่ออาหารภาคเหนือเป็นภาษาจีน. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา, 16*(31), 1-11 / 272081.

เนตรน้ำทิพย์ บุดดาวงศ์, และศรัณธร สุระหาร. (2564). การศึกษากลวิธีการแปลชื่ออาหารไทยเป็นภาษาจีน : กรณีศึกษาร้านอาหารไทยในนครเฉิงตู สาธารณรัฐประชาชนจีน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 12* (1), 171-184.

ประเทืองพร วิรัชโภคี, และนุชนาท จันทร์เจือศิริ. (2564). การแปลชื่ออาหารในพระราชนิพนธ์แปลวรรณกรรมจีนร่วมสมัยในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. *วารสารจีนวิทยา, 15*(1), 9-56.

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. (2550). *ปฐมบทดนตรีไทย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เพ็ญพรรษา ชัยธีระสุเวท, และมนันญา ศรีหิรัญ. (2562). ชื่อสถานที่ท่องเที่ยวลำปาง: กลวิธีและข้อผิดพลาดที่พบในการแปลภาษาไทยเป็นภาษาจีน. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 39*(5), 22-41.

เมชฌ สอดส่องกฤษ. (2551). *สารานุกรมดนตรีไทยจีน ฉบับสองภาษาไทยจีน*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ยงสวัสดิ์.

รัชนีโรจน์ กุลธำรง. (2552). *ความรู้ความเข้าใจเรื่องภาษาเพื่อการแปล จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพรรษา โต๊ะดอนทอง, และจิราพร เนตรสมบัติผล. (2562). กลวิธีการแปลชื่อสถานที่ท่องเที่ยวภาษาไทยในภาษาจีน: กรณีศึกษาหนังสือ《畅游泰国》. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14*(2), 342-358.

สุรพล สุวรรณ. (2549). *ดนตรีไทยในวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Guangzhou Waiguoyu Xueyuan. (2009). *TaiHan Cidian*. Beijing: The Commercial Press.

Pei X.R., Bo W.Z., Jin Y. & Xiong R. (2018). *Tai-Hanyu Yinyi Guifan Yanjiu*. World Book Publishing Guangdong Co., Ltd.

คติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา : การศึกษาบทบาทและคุณค่าในวัฒนธรรมอิสลาม

วาริด เจริญราษฎร์ [1] *
รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
warid.c@dru.ac.th

รับบทความ: 28 สิงหาคม 2568
แก้ไขบทความ: 20 กันยายน 2568
ตอบรับบทความ: 10 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและคุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา ตามแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชน โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการทำสวนทุเรียน และผู้มีความรู้ในหลักการศาสนาอิสลาม เก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ร่วมกับการศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าคติชนของชาวสวนทุเรียนมีบทบาทในวัฒนธรรมมุสลิม 4 ประการ ได้แก่ 1) การธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางอิสลาม 2) การรักษามาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอิสลาม 3) การเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ 4) การขจัดความคับข้องใจ ด้านคุณค่าพบว่าคติชนของชาวสวนทุเรียนมีคุณค่า 3 ประการ ได้แก่ 1) คุณค่าในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ 2) คุณค่าในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ และ 3) คุณค่าในการสร้างสันติภาพ ทั้งนี้ผลการวิจัยสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคติชนวิถีชีวิตของชาวสวนทุเรียนกับอิทธิพลของศาสนาอิสลามในชุมชนบันนังสาเรงได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: คติชน, สวนทุเรียน, บทบาท, คุณค่า, วัฒนธรรมอิสลาม, ชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา

---

[1] ผู้แต่งหลัก (First Author)
* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)

Folklore of Durian Farmers in Bannangsareng Community, Yala Province: A Study of Roles and Values in Islamic Culture

Warid Charoenrad
Associate Professor Ph.D., Lecturer
Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Dhonburi Rajabhat University
warid.c@dru.ac.th

Received: August 28, 2025
Revised: September 20, 2025
Accepted: October 10, 2025

Abstract

This qualitative research aims to study the roles and values of folklore among durian orchard farmers in the Bannangsareng community, Yala Province, based on the theoretical framework of folklore functions. The key informants were individuals with knowledge and experience in durian farming and one who possesses knowledge of Islamic principles. Data were collected through fieldwork using participant observation, interviews, focus group discussions, and the review of relevant documents. The data were then analyzed and presented using descriptive analysis. The study found that the folklore of durian orchard farmers plays four key roles within Muslim culture: 1. Maintaining the Muslim community in accordance with Islamic principles, 2. Preserving standards of durian farming within Islamic cultural norms, 3. Promoting mental stability, and 4. Alleviating emotional distress. In terms of values, the folklore of durian orchard farmers holds three significant values: 1. Enhancing faith in Allah, 2. Fostering public-mindedness, and 3. Promoting peace. The findings clearly reflect the relationship between folklore, the way of life of durian orchard farmers, and the influence of Islam in the Bannangsareng community.

Keywords: Folklore, Durian Orchard, Role, Value, Islamic Culture, Bannangsareng Community Yala Province

บทนำ

จังหวัดยะลาเป็นแหล่งที่มีการทำสวนทุเรียนมากที่สุดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีพื้นที่สวนทุเรียนยืนต้น 105,401 ไร่ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน 15,445 ครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2567 จังหวัดยะลามีผลผลิตจากสวนทุเรียนสูงถึง 71,210 ตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2568) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบันนังสาเรง อำเภอเมืองฯ จังหวัดยะลา ที่เป็นชุมชนโบราณ ประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมสวนทุเรียนมาช้านาน ชุมชนบันนังสาเรงมีพื้นที่สวนทุเรียนรวม 402 ไร่ จำแนกเป็นสวนทุเรียนพันธุ์หมอนทอง 353 ไร่ สวนทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองบันนังสาเรง 20 ไร่ สวนทุเรียนพันธุ์ชะนี 15 ไร่ และสวนทุเรียนพันธุ์ก้านยาว 14 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองยะลา, 2568) ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนบันนังสาเรงมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับการทำสวนทุเรียน ดังที่ วาริด เจริญราษฎร์ (2568) กล่าวว่า บันนังสาเรงเป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่ของจังหวัดยะลา มีชาวมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยสืบเนื่องมาเป็นระยะเวลานับร้อยปี พื้นที่ของชุมชนตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มกะตูปะ เป็นที่ราบต่อจากแนวภูเขาและเนินสูงทางทิศตะวันออก มีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่าน ลักษณะเช่นนี้เอื้ออำนวยต่อการทำสวนทุเรียนเป็นอย่างมาก บันนังสาเรงจึงเป็นชุมชนสวนทุเรียนที่เก่าแก่และสำคัญแห่งหนึ่ง

จากข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่การทำสวนทุเรียนและลักษณะทางกายภาพดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของการทำสวนทุเรียน และความเก่าแก่ของชุมชนบันนังสาเรง ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีวิถีการทำสวนทุเรียนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนร่วมกัน เป็นแหล่งสั่งสมภูมิปัญญาและอุดมไปด้วยคติชนประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติชนที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนทุเรียน คติชน หรือ Folklore เป็นศัพท์ทางวิชาการที่ Thoms, W. J. (1846) บัญญัติขึ้น มีความหมายสื่อถึงความรู้ของปวงชน ซึ่งเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และมีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างน้อย 1 อย่าง ชาวบันนังสาเรงได้ส่งเสริมและสืบทอดคติชนซึ่งเป็นความรู้ในชุมชนเกี่ยวกับการทำสวนทุเรียนต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น ผู้วิจัยในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนบันนังสาเรงได้รับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของคติชนเหล่านี้ จึงได้สำรวจนำร่องและพบว่าคติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง มีบทบาทและคุณค่าต่อระบบโครงสร้างหน้าที่ของสังคมบันนังสาเรงในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางอิสลาม ซึ่งเป็นแกนหลักของระบบโครงสร้างสังคมบันนังสาเรง

ผลการสำรวจนำร่องด้านบทบาทคติชนของชาวสวนทุเรียน สะท้อนให้เห็นว่าคติชนมีบทบาทในการธำรงสังคมมุสลิม เช่น การผลิตซ้ำและสืบทอดหลักเอกภาพของอัลลอฮ์ (Tawhid) ในเรื่องเล่า “ทูแวกือบงดูวอออแร” ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่สืบต่อกันมาระหว่างชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง เนื้อเรื่องกล่าวถึงชาวสวน 2 คนที่มีสวนติดกัน สวนของพวกเขาได้รับความเมตตาจากอัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าพระองค์เดียวในศาสนาอิสลาม ทำให้สวนเหล่านี้มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งยังมีลำธารไหลผ่าน ชาวสวนคนแรกมีความทะนงตนคิดว่าความอุดมสมบูรณ์นี้เกิดจากความสามารถของตนเอง อัลลอฮ์จึงบันดาลให้เกิดฟ้าผ่าอย่างรุนแรงในสวนนั้น ทำให้พืชผลทั้งหมดตายและเป็นที่โล่งเตียน ในขณะที่ชาวสวนอีกคน

เชื่อมั่นว่าความอุดมสมบูรณ์ในสวนเกิดจากความเมตตาของอัลลอฮ์ เขาเชื่อในวันพิพากษา และเมื่อจะเข้าไปในสวนเขาจะกล่าวคำว่า “มาชาอัลลอฮ์ลาเฮาละวะลากูวะตะอิลลาฮ์บิลลาฮ์” เพื่อแสดงถึงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ทำให้สวนแห่งนี้รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ และมีผลผลิตมากมาย

เรื่องเล่าเรื่องนี้สอดคล้องกับเนื้อหาในคัมภีร์อัลกุอานซูเราะห์อัลกะฮฟ์ อายะฮ์ที่ 32 – 44 (อัลกุรอาน, 2548: 699-701) คติชนทูแวกือบงดูวอออแรสะท้อนระบบคิดของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงที่เชื่อมั่นและมีความศรัทธาในเอกภาพของอัลลอฮ์ อันเป็นหลักความเชื่อพื้นฐานในศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมทุกคนต้องยืนยันในเอกภาพของอัลลอฮ์ ยอมรับว่าอัลลอฮ์คือพระเจ้าเพียงพระองค์เดียว ทรงมีพลังอำนาจสูงสุดในทุกปรากฏการณ์ อัลลอฮ์คือผู้สร้างและผู้ควบคุมทุกสรรพสิ่ง (Philips, A. A. B. 2005) ทูแวกือบงดูวอออแรจึงมีบทบาทตามแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชน ของ Bascom, W. (1954) ในการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม ในที่นี้เป็นการธำรงหลักเอกภาพของอัลลอฮ์ ซึ่งเป็นแบบแผนพฤติกรรมของสังคมมุสลิมตามแนวทางอิสลาม คติชนของชาวสวนทุเรียนจึงไม่ใช่ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มุ่งให้ความบันเทิงหรือผ่อนคลายเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการของชาวสวนทุเรียนตามวัฒนธรรมอิสลาม เป็นเครื่องมือในการกำหนดพฤติกรรม สร้างบรรทัดฐานและค่านิยมซึ่งเป็นรากฐานของชุมชนบันนังสาเรง ผลการศึกษาบทบาทคติชนของชาวสวนทุเรียนนี้จึงทำให้สามารถเข้าใจระบบวิถีชีวิตของชาวสวนทุเรียนในพื้นที่ดังกล่าวในภาพรวมได้

ผลการสำรวจนำร่องด้านคุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียนยังพบว่าคติชนเรื่องเล่าทูแวกือบงดูวอออแรสะท้อนถึงคุณค่าในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ก่อให้เกิดการยอมรับพลังอำนาจของอัลลอฮ์ นำไปสู่การเคารพภักดีซึ่งแสดงออกผ่านการวิงวอนต่ออัลลอฮ์ อันเป็นอัตลักษณ์ของสังคมมุสลิมในวัฒนธรรมอิสลาม ตัวละครในเรื่องทูแวกือบงดูวอออแรเป็นแบบอย่างของการศรัทธาอย่างมั่นคงต่ออัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์ทรงตอบแทนเขาด้วยความดีงาม ตรงกันข้ามกับผู้ปฏิเสธอัลลออฮ์ซึ่งต้องประสบกับภัยพิบัติอย่างคาดไม่ถึง คติชนนี้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัลลอฮ์ซึ่งเป็นพระเจ้าในศาสนาอิสลามกับชาวสวนทุเรียน การกล่าวถ้อยคำเพื่อรำลึกถึงอัลลอฮ์ การนึกขอบคุณอัลลอฮ์ด้วยความจริงใจ จะทำให้เจ้าของสวนได้รับความเมตตาจากอัลลอฮ์ในการปกป้องสวนจากภัยพิบัติ การบันดาลให้มีผลผลิตจำนวนมาก เรื่องเล่านี้จึงสะท้อนถึงคุณค่าในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ เป็นการบูรณาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอัลลอฮ์กับชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง ในแง่ที่อัลลอฮ์ทรงเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจควบคุมการทำสวนทุเรียน เป็นผู้เดียวที่จะประทานคุณและโทษให้แก่สวนทุเรียน

จากบทบาทและคุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียนที่ปรากฏ สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชน ผลการสำรวจนำร่องแสดงให้เห็นว่าคติชนของชาวสวนทุเรียนมีบทบาทหน้าที่ (function) เพื่อให้ระบบของชุมชนบันนังสาเรง ซึ่งเป็นสังคมในวัฒนธรรมอิสลามสามารถธำรงอยู่อย่างมีเสถียรภาพ และในบทบาทนั้นหากพิจารณาตามตัวบทอัลกุรอาน ซึ่งถือเป็นแก่นของวัฒนธรรมอิสลามดังที่ อรุณ บุญชม (2564: 487) กล่าวว่า คุณค่าของสังคมมุสลิมตามวัฒนธรรมอิสลามตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ

2 ประการ คือแนวทางจากอัลลอฮ์ ผ่านคัมภีร์อัลกุรอานและแนวทางจากท่านนบีมุฮัมมัด ดังนั้นคุณค่าของคติชนในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นคุณค่าของคติชนอันเกิดจากบทบาทคติชนของชาวสวนทุเรียนที่มีคุณสมบัติสอดคล้องและส่งเสริมหลักการของศาสนาอิสลามตามบัญญัติของอัลลอฮ์และแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด

จากการสำรวจและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีผู้สนใจศึกษาคติชนไทยในการประกอบอาชีพสวนผลไม้ มีเพียงผลงานของชุตินันท์ มาลาธรรม (2567) ที่ศึกษาพลวัตและบทบาทของคติชนและวิถีชนของผู้เลี้ยงควายในจังหวัดชลบุรี โดยการรวบรวมคติชนและวิถีชนของผู้เลี้ยงควายในจังหวัดชลบุรี แล้วนำมาวิเคราะห์พลวัตและบทบาทด้วยมุมมองคติชนวิทยาและวิถีชนศึกษา ซึ่งพบว่าเดิมผู้เลี้ยงควายในจังหวัดชลบุรีเลี้ยงควายเป็นแรงงานในการเกษตร เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ผู้เลี้ยงควายสามารถปรับใช้คติชนและวิถีชนเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงควายที่มีหลากหลายมากขึ้น ทั้งเพื่อขาย เพื่อประกวดควายงาม เพื่อวิ่งแข่งขัน และเพื่อร่วมประเพณี ส่วนการศึกษาวิจัยบทบาทและคุณค่าของคติชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติชนของชาวมุสลิมยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ศึกษามาก่อนผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทและคุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียน โดยใช้แนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชนร่วมกับคัมภีร์อัลกุรอาน จะสามารถพรรณนาบทบาทและคุณค่าของคติชนที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันหรือพฤติกรรมของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงได้อย่างชัดเจน ลึกซึ้ง น่าสนใจว่าคติชนประเภทอื่น ๆ จะสะท้อนถึงบทบาทและคุณค่าต่อชุมชนบันนังสาเรงในลักษณะใด และอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ขยายขอบเขตด้านข้อมูลเพื่อให้ครอบคลุมคติชนทั้งหมดกับขยายขอบเขตด้านเนื้อหาเพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทและคุณค่าในมิติอื่น ๆ อันจะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านคติชน ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคติชน วิถีชีวิตของชาวสวนทุเรียน และระบบสังคมในวัฒนธรรมอิสลามได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทคติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาคุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) ซึ่งมีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรม ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการออกแบบการวิจัย การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และใช้เป็นแนวทางประกอบการวิเคราะห์การอภิปรายผลการวิจัย

2. ขออนุญาตองค์กรฝ่ายปกครองท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน รวมถึงบุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

3. ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษานำร่อง เป็นการสำรวจ ทำความเข้าใจลักษณะของข้อมูลและพื้นที่ในการวิจัยจนมั่นใจว่าสามารถดำเนินการวิจัยได้จริง ผู้วิจัยได้ทดลองวิเคราะห์ข้อมูลบางส่วนเพื่อเป็นการพิสูจน์กรอบแนวคิดในการวิจัยเบื้องต้น

4. คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงโดยพิจารณาจากคุณสมบัติที่ได้กำหนดไว้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำสวนทุเรียน จำนวน 10 คน 2) โต๊ะบาบอหรือผู้นำทางศาสนาในชุมชน จำนวน 10 คน 3) เจ้าของสวนทุเรียน จำนวน 10 คน

5. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และโครงสร้างคำถามในการสนทนากลุ่ม

6. ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ

7. จัดการสนทนากลุ่มเพื่อสอบถามถึงประเภท ลักษณะของคติชน และขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำสวนทุเรียนของชาวบันนังสาเรง

8. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ตรงกับสภาพความเป็นจริง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีบันทึกภาพ เสียง และจดบันทึกตามความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล

9. ตรวจสอบคุณภาพข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (Data Triangulation) เมื่อมีข้อมูลไม่ชัดเจนหรือไม่ครบถ้วนจึงเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมอีกครั้ง

10. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของผลการวิเคราะห์ว่าตอบคำถามวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ชัดเจนหรือไม่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลให้ละเอียด ลึกซึ้ง และนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยกรอบแนวคิดในการวิจัย

11. สรุป อภิปรายผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์บทบาทและคุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียนชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา ในวัฒนธรรมอิสลาม มีดังต่อไปนี้

บทบาทคติชนของชาวสวนทุเรียนชุมชนบันนังสาเรงในวัฒนธรรมอิสลาม

คติชนของชาวสวนทุเรียนมีบทบาทในวัฒนธรรมอิสลาม 4 ประการ ได้แก่

1. บทบาทด้านการธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางอิสลาม

คติชนของชาวสวนทุเรียนชุมชนบันนังสาเรง มีบทบาทโดดเด่นในการธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางอิสลาม เช่น คติชนประเภทความเชื่อเกี่ยวกับการ “มาแย” หรือการละหมาดครบ 5 เวลา ความเชื่อนี้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาแบบมุขปาฐะ โดยเชื่อว่าชาวสวนทุเรียนที่ละหมาดครบทั้ง 5 เวลาในแต่ละวัน และละหมาดอย่างตั้งใจ โดยรำลึกถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ สำรวมจิตใจ ใคร่ครวญความหมายของคำกล่าวในขณะละหมาด อัลลอฮ์จะทรงประทานให้สวนทุเรียนมีความอุดมสมบูรณ์ และปราศจากศัตรูพืชมารบกวน ความเชื่อนี้ยังมีคำกล่าวที่ส่งเสริมให้ไปละหมาดที่มัสยิดในชุมชน หรือการละหมาด “ยามาอะห์” คือการละหมาดร่วมกันเป็นกลุ่ม มากกว่าการละหมาดคนเดียว ชาวสวนทุเรียนเชื่อว่าหากปฏิบัติตามความเชื่อนี้อัลลอฮ์จะคุ้มครองผู้ละหมาดพร้อมทั้งทรัพย์สินของเขา รวมถึงสวนทุเรียนให้ปลอดภัยระหว่างช่วงเวลาหลังละหมาด ไปจนกระทั่งเริ่มเข้าเวลาละหมาดครั้งต่อไป จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์พบว่าชาวสวนทุเรียนทุกคนยึดมั่นในคติชนความเชื่อนี้อย่างเคร่งครัด และจะเร่งรีบเข้าสู่การละหมาดในช่วงต้นของช่วงเวลาละหมาด

คติชนความเชื่อเกี่ยวกับการมาแย หรือการละหมาดรวมกันเป็นกลุ่มให้ครบ 5 เวลาด้วยความตั้งใจ และจะเริ่มละหมาดในช่วงเริ่มต้นช่วงเวลาละหมาดนั้น เป็นหลักการสำคัญของสังคมมุสลิมตามแนวทางของศาสนาอิสลามที่อัลลอฮ์ได้สั่งใช้ให้มนุษย์ได้ปฏิบัติ โดยเป็นหลักปฏิบัติ (รุก่นอิสลาม) ที่สำคัญเพื่อแสดงถึงหลักศรัทธา (รุก่นอีมาน) ดังปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลอันกะบูต อายะฮ์ที่ 45 ความว่า “เจ้าจงอ่านสิ่งที่ถูกวะฮียฺแก่เจ้าจากคัมภีร์และจงดำรงการละหมาด (เพราะ) แท้จริงการละหมาดนั้นจะยับยั้งการทำลามกและความชั่วและการรำลึกถึงอัลลอฮ์นั้นยิ่งใหญ่มาก และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้สิ่งที่พวกเจ้ากระทำ” (อัลกุรอาน, 2548: 989) จากวัจนะของอัลลอฮ์ในอัลกุรอานนี้ จะเห็นได้ว่าการละหมาดเป็นการปฏิบัติเพื่อแสดงถึงการรำลึกถึงอัลลออฮ์และการยับยั้งสิ่งชั่วร้าย ซึ่งเป็นแกนหลักของสังคมมุสลิม คติชนความเชื่อในการละหมาดของชาวสวนทุเรียนจึงเป็นการธำรงสังคมมุสลิม ตราบที่ชาวสวนทุเรียนละหมาดอย่าเคร่งครัดตามความเชื่อนี้ ความศรัทธาและการปฏิบัติในฐานะมุสลิมก็จะมีความเข้มแข็ง เกิดการรวมกลุ่มเพื่อปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาอิสลาม ในขณะเดียวกันก็เป็นการหวังความเมตตาของอัลลอฮ์ให้การทำสวนทุเรียนมีประสิทธิภาพ อุดมสมบูรณ์ ได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพ

นอกจากนี้ยังมีคติชนประเภทพิธีกรรม เช่น “มีเตาะฮูแจ” เป็นพิธีกรรมขอฝนในปีที่ฝนแล้ง ชาวบันนังสาเรงมีพิธีกรรมมีเตาะฮูแจ 2 ลักษณะ ขึ้นอยู่กับระดับการขาดแคลนน้ำฝน กล่าวคือในช่วงเวลา

ที่มีฝนพอประมาณ ต้นทุเรียนขาดน้ำฝนเพียงเล็กน้อย ก็ใช้พิธีกรรมขอฝนแบบ “ดุออ” หรือ “ดุอาอ์” เป็นการหันหน้าไปยังกิบลัต (Qibla) คือทิศที่หันไปสู่กะอ์บะฮ์ในเมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย จากนั้นยกมือสองข้างขึ้นพร้อมกล่าวถ้อยคำว่า “อัลลอฮุมมะ อัสกินา ฆ็อยษ์อน มุฆีษ์อน หะนียัน มะรีอันนาฟิอัน ฆ็อยเราะฎอรร์” หมายถึง โอ้อัลลอฮ์ ขอทรงประทานน้ำฝนให้เรา เป็นฝนที่ช่วยดับทุกข์ เป็นฝนที่ให้ความสุข เป็นฝนที่มีประโยชน์ และไม่เป็นอันตราย แต่หากขณะนั้นขาดแคลนฝนอย่างรุนแรง หรือสวนทุเรียนแห้งแล้งอย่างหนักมีดินแตกระแหง ก็จะขอฝนด้วยการละหมาดอิสติสกออ์ เป็นการละหมาดพิเศษ 2 ร็อกอะฮ์ (สองรอบ) ที่มัสยิดหรือบริเวณลานกว้าง มีเตาะฮูแจเป็นพิธีกรรมที่มีการวิงวอนขอต่ออัลลอฮ์และการละหมาดซึ่งเป็นบัญญัติตามหลักการสำคัญของศาสนาอิสลาม จึงเป็นคติชนที่ทำให้ชาวสวนทุเรียนรักษาหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามไว้อย่างมั่นคง เป็นการธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางของศาสนาอิสลามผ่านการทำสวนทุเรียน ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่สืบทอดมาอย่างยาวนานของชาวบันนังสาเรง

2. บทบาทด้านการรักษามาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอิสลาม

คติชนของชาวสวนทุเรียนนอกจากจะมีบทบาทในการธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางของศาสนาอิสลาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความศรัทธาที่มั่นคงในศาสนาอิสลามของชาวบันนังสาเรงแล้ว ยังมีบทบาทในการรักษามาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอิสลาม ที่มีความแตกต่างไปจากมาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยทั่วไป เช่น คติชน “ซอดาเกาะห์” หรือประเพณีการบริจาคทุเรียนด้วยความสมัครใจ เพื่อให้เครือญาติ เด็กกำพร้า และผู้ยากไร้ในชุมชน การซอดาเกาะห์นี้โดยทั่วไปจะบริจาคเป็นเงิน ยารักษาโรคหรือสิ่งของ แต่ชาวสวนทุเรียนชุมชนบันนังสาเรงจะจัดสรรทุเรียนส่วนหนึ่งไว้สำหรับการบริจาคซอดาเกาะห์ บางสวนเจ้าของสวนจะเก็บผลผลิตในปีแรกเพื่อทำซอดาเกาะห์ทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ และเพื่อให้ผลผลิตในสวนทุเรียนเกิดจากเจตนาอันดีงาม แฝงไปด้วยความเมตตาและความดีงามจากจิตใจที่เผื่อแผ่แก่ผู้อื่น จะทำให้ผลทุเรียนในสวนมีความฮาลาล ปลอดภัย และมีความดีงาม อันเป็นมาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอิสลามที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาเพียงผลกำไรอย่างเดียว

คติชนการซอดาเกาะห์ผลผลิตของชาวสวนทุเรียนถือเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นเวลานาน และทำให้ทุเรียนของชุมชนบังนังสาเรงมีชื่อเสียง ได้รับความนิยมจากชาวมุสลิมที่เชื่อว่าเป็นทุเรียนที่มีความ “บารอกัต” คือความดีงาม ความเป็นมงคล เนื่องจากปลูกและดูแลด้วยจิตใจที่มุ่งเผื่อแผ่แบ่งปัน ดังที่อัลลอฮ์ตรัสไว้ในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 215 ความว่า “พวกเขาจะถามเจ้า (มุฮัมมัด) ว่า พวกเขาจะบริจาคสิ่งใดบ้าง ? จงกล่าวเถิดว่า คือทรัพย์สินใด ๆ ก็ตามที่พวกท่านบริจาคไป ก็จงให้แก่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง และบรรดาญาติที่ใกล้ชิด และแก่บรรดาเด็กกำพร้า และบรรดาคนยากจน และผู้ที่อยู่ในการเดินทาง และก็ความดีใด ๆ ที่พวกท่านกระทำอยู่นั้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรู้ดี”

(อัลกุรอาน, 2548: 68) จากอายะฮ์ในอัลกุรอานข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการบริจาคแบ่งปันเป็นแนวทางอันดีงามที่อัลลอฮ์ทรงวางไว้ให้ชาวมุสลิมได้ปฏิบัติ ดังนั้นคติชนการซอดาเกาะห์จึงเป็นมาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอิสลามตามดำรัสของอัลลอฮ์ ปัจจุบันแม้ว่าสภาวะทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้แพร่ขยายในชุมชนมุสลิมจังหวัดยะลา แต่ชุมชนบันนังสาเรงก็ยังรักษาคติชนการซอดาเกาะห์ผลทุเรียนนี้ไว้อย่างเข้มแข็ง แสดงถึงความศรัทธาที่มั่นคงต่ออัลลอฮ์ และสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของคติชนการทำสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังปรากฏคติชนอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการรักษามาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอิสลาม เช่น “ยาแงบูนุห์บีนาแต” เป็นความเชื่อที่นำไปสู่แนวทางการปฏิบัติตนของชาวสวนทุเรียนในช่วงเดือนตามจันทรคติอิสลาม ได้แก่ เดือนซุลเกาะดะห์ เดือนซุลฮิจญะห์ เดือนมุฮัรรอม และเดือนรอญับ (เดือนเหล่านี้จะไม่ตรงกับการนับเดือนสากล โดยสำนักจุฬาราชมนตรีจะเป็นผู้ประกาศเดือนตามจันทรคติอิสลามอย่างเป็นทางการ) ในช่วงเดือนเหล่านี้ชาวสวนทุเรียนจะงดการฆ่าหรือทำร้ายสัตว์ในสวนทุเรียนตั้งแต่แมลง นก กระรอก หรือสัตว์ป่าต่าง ๆ ที่เป็นศัตรูพืชหรือที่เข้ามาในสวนเพื่อทำลายต้นทุเรียน เนื่องจากถือว่าเป็นเดือนต้องห้าม การทำร้ายหรือฆ่าสัตว์ในสวนทุเรียนระหว่างเดือนต้องห้ามจะทำให้เกิดบาป ผลผลิตที่ได้จึงมีความชั่วร้ายจากบาปปนเปื้อนอยู่ด้วย นอกจากนี้ชาวบันนังสาเรงยังเชื่อว่าหากไม่ปฏิบัติตามคติชนยาแงบูนุห์บีนาแตจะส่งผลให้เกิดภัยพิบัติในลักษณะต่าง ๆ ในสวนทุเรียน เช่น ภัยแล้ง โรคระบาด ผลทุเรียนร่วงหล่นก่อนกำหนด เป็นต้น

คติชนยาแงบูนุห์บีนาแตนี้เป็นมาตรฐานการทำสวนทุเรียนของชาวบันนังสาเรงที่มีรากฐานมาจากโองการของอัลลอฮ์ ปรากฏในอัลกุรอานซูเราะฮ์อัตเตาบะห์ อายะฮ์ที่ 36 ความว่า “แท้จริงจำนวนเดือน ณ อัลลอฮ์นั้นมี 12 เดือน โดยระบุไว้ในคัมภีร์ของพระองค์ ในวันที่พระองค์ทรงสร้างชั้นฟ้าและแผ่นดิน ซึ่งจากจำนวนนั้นมีสี่เดือนที่ต้องห้ามทำสงคราม คือซุลเกาะดะห์ ซุลฮิจญะห์ มุฮัรรอม และรอญับ นั่นคือ ศาสนาอันมั่นคง ดังนั้นเจ้าทั้งหลายอย่าอธรรมในเดือนเหล่านั้นต่อตัวของพวกเจ้าเอง” (อัลกุรอาน, 2548: 446) จากโองการในอัลกุรอานข้างต้น การกำหนดความเชื่อและแบบแผนการปฏิบัติตนของชาวสวนทุเรียนในคติชนยาแงบูนุห์บีนาแต สะท้อนให้เห็นว่าการทำสวนทุเรียนของชาวบันนังสาเรงจำเป็นต้องมีมาตรฐานตามความศรัทธาในหลักการทางศาสนาอิสลาม และทำให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวบันนังสาเรงที่ยึดมั่นในวัจนของอัลลอฮ์อย่างจริงใจ นำมาสู่การกำหนดแบบแผนการดำเนินวิถีชีวิตในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำสวนทุเรียน การทำสวนทุเรียนของชาวบันนังสาเรงจึงไม่ใช่แค่การประกอบอาชีพ แต่ยังเป็นการปฏิบัติตามมาตรฐานในวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งมาจากอัลลออ์ผู้ทรงเป็นพระเจ้าของทุกสรรพสิ่งนั่นเอง

3. บทบาทด้านการเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ

คติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงมีบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ทำให้ชาวสวนทุเรียนมีสภาพจิตใจที่สงบ ไม่หวั่นไหวหรือสิ้นหวังเมื่อเผชิญความยากลำบากในการทำสวนทุเรียน เช่น คติชนสำนวน “กาลู อาเซาะบือลาแกบาเยาะ ตาแจซูปอตู” สำนวนนี้เป็นสำนวนมลายูถิ่น แปลว่า “สันมีดพร้าถ้านำมาลับก็ย่อมคมได้” โดยทั่วไปสำนวนนี้หมายถึงผู้ที่โง่เขลาหากได้รับการฝึกฝนก็สามารถกลายเป็นคนฉลาดได้ แต่ในการทำสวนทุเรียนสำนวนนี้จะมีความหมายเฉพาะบริบท ใช้สื่อความถึงสวนทุเรียนที่แม้จะมีสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายเพียงใด เช่น ดินเค็ม โรคระบาด สัตว์ป่าทำลายสวน แต่หากเจ้าของสวนได้วิงวอนต่ออัลลออฮ์อย่างจริงใจ และลงมือแก้ไขปัญหานั้น ๆ อย่างเต็มที่สวนทุเรียนนั้นก็สามารถกลับฟื้นมามีความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างแน่นอน สำนวนนี้มักใช้กล่าวขานเพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจเมื่อชาวสวนทุเรียนในบันนังสาเรงประสบกับภาวะที่ยากลำบาก หรือสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ ไม่หวั่นไหวหรือสูญเสียกำลังใจ

คติชนการ “ลือโป๊ะดีแย” หรือคติชนการกวนทุเรียน ชาวบันนังสาเรงไม่ได้กวนทุเรียนเพื่อแปรรูปหรือเพิ่มมูลค่าของทุเรียนเป็นหลัก แต่การกวนทุเรียนนี้เป็นประเพณีในการจัดการกับปัญหาที่กระรอกเจาะแทะผลทุเรียนสุก ซึ่งชาวบ้านจะเรียกทุเรียนประเภทนี้ว่า “รูแบ” ทุเรียนรูแบไม่สามารถนำไปจำหน่ายได้ ไม่สามารถนำไปรับประทานสดได้เนื่องจากอาจมีเชื้อโรคในน้ำลายกระรอกทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย หากปล่อยทิ้งไว้ทุเรียนรูแบจะเน่าเสียอย่างรวดเร็ว ทำให้เจ้าของสวนทุเรียนเกิดความวิตกกังวลเครียด หรือไม่สบายใจเนื่องจากเกรงว่าผลผลิตจะสร้างรายได้ไม่พียงพอเมื่อนำไปจ่ายต้นทุน เช่น ค่าปุ๋ย ค่าจ้างแรงงาน ค่าไฟฟ้า คติชนลือโป๊ะดีแยจึงใช้สำหรับการสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับชาวสวนทุเรียนที่มีทุเรียนรูแบจำนวนมาก

ภาพที่ 1 เด็กชายในชุมชนบันนังสาเรงกำลังขูดเนื้อทุเรียนในคติชนลือโป๊ะดีแย

ลือโป๊ะดีแยเริ่มจากการเตรียมสถานที่ในสวนนั้น ๆ โดยการก่อกองฟืนขนาดใหญ่ จากนั้นชาวสวนทุเรียนและชาวบ้านใกล้เคียงจะระดมกำลังกันเพื่อช่วยเหลือผลัดเปลี่ยนกันแกะเนื้อทุเรียนและกวนทุเรียนในกระทะใบใหญ่ ลือโปะดีแยของชาวบันนังสาเรงจะไม่ใส่เครื่องปรุงหรือส่วนผสมอื่น ๆ จะกวนเฉพาะเนื้อทุเรียนรูแบเท่านั้น ทำให้มีรสชาติเข้มข้น กลิ่นหอม มากกว่าทุเรียนกวนจากแหล่งอื่นหรือทุเรียนกวนเพื่อจำหน่ายทั่วไป การทำกิจกรรมลือโป๊ะดีแยร่วมกันนี้ก่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจให้กับเจ้าของสวนที่ได้รับการช่วยเหลือ การสนับสนุนจากคนในชุมชน เจ้าของสวนและผู้ร่วมกิจกรรมจะไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เมื่อทุเรียนกวนมีสีเข้มและสุกพร้อมรับประทาน เจ้าของสวนจะแบ่งปันทุเรียนกวนนี้ให้กับผู้ที่มาร่วมกวนทุเรียน การกวนทุเรียนรูแบจึงเป็นการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เป็นการแก้ปัญหาคลายความวิตกกังวลในการทำสวนทุเรียนอย่างสร้างสรรค์และมีความหวัง เนื่องจากผู้ที่มาร่วมลือโป๊ะดีแยเมื่อได้รับส่วนแบ่งกลับไป หากสวนของตนมีปัญหาในลักษณะเดียวกัน ก็จะได้รับการช่วยเหลือตอบแทนเช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับการลงแขกเกี่ยวข้าวในภาคกลางนั่นเอง

4. บทบาทด้านการขจัดความคับข้องใจ

คติชนของชาวสวนทุเรียนที่มีบทบาทในการขจัดความคับข้องใจ ได้แก่คติชน “ปาจา” หรือการวางกับดักด้วยวาจา เนื่องจากในแต่ละปีจะมีขโมยจากต่างถิ่นลักลอบเข้ามาขโมยผลทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง ปาจานี้เป็นคำกล่าววาจาเพื่อสาปแช่งและให้โทษแก่ขโมย โดยเจ้าของสวนจะกล่าวประโยคในเวลาค่ำขณะที่อยู่ในสวน เช่น ขอให้ขโมยป่วยด้วยอาการท้องเสียอย่างรุนแรง และวิงวอนต่ออัลลอฮ์ให้ลงโทษขโมยตามคำกล่าวนั้น เชื่อว่าเมื่อขโมยเดินเข้ามาในเขตสวนที่มีปาจา ก็จะได้รับผลจากปาจาที่เป็นกับดัก เมื่อขโมยกลับไปถึงบ้านของตนก็จะเกิดอาการตามที่กับดักปาจาระบุไว้ วิธีแก้ไขมีเพียงนำทุเรียนมาคืนและขอขมาเจ้าของสวนทุเรียนที่มีปาจานั้น บางกรณีขโมยหวาดกลัวว่าหากกลับมาขอขมาจะถูกเจ้าของสวนทำโทษ หรือทำร้าย ก็จะยอมป่วยด้วยอาการต่าง ๆ คติชนปาจานี้เป็นการขจัดความคับข้องใจที่เจ้าของสวนมีต่อขโมย ปัจจุบันคติชนปาจานลดน้อยลงไปมาก คงรู้จักในหมู่ผู้สูงอายุในชุมชนบันนังสาเรงเท่านั้น และมีแนวโน้มจะสูญหายไปในอนาคต

คุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียนชุมชนบันนังสาเรงในวัฒนธรรมอิสลาม

จากบทบาททั้ง 4 ประการของคติชนในการทำสวนทุเรียน ก่อให้เกิดคุณค่าต่อสังคมบันนังสาเรงตามวัฒนธรรมอิสลาม คุณค่าเหล่านี้จะสอดคล้องกับคำสอนของอัลลอฮ์ ในคัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างของท่านนบี (ศาสดา) มุฮัมมัด ซึ่งเป็นแก่นของวัฒนธรรมอิสลามดังที่ อัลบุคอรี (อ้างถึงในอับดุลอาซิส พิทักษ์คุมพล, ม.ป.ป.: 1) รายงานหะดิษว่า ท่านนบีมุฮัมมัดกล่าวว่า แท้จริงพจนารถอันประเสริฐสุดคือคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ อัลกุรอานและทางนำอันดียิ่งคือทางนำแห่งมุฮัมมัดและกิจการที่เลวยิ่งคืออุตริกรรมทั้งหลายและแน่นอนสิ่งที่พวกท่านถูกสัญญาไว้ต้องเกิดขึ้นและพวกท่านทั้งหลายหาใช่

เป็นผู้อ่อนแอไม่ สอดคล้องกับคำกล่าวของอรุณ บุญชม (2564: 487) ที่กล่าวถึงคุณค่าของสังคมมุสลิมตามวัฒนธรรมอิสลามว่า วัฒนธรรมอิสลามตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ 2 ประการ คือแนวทางจากอัลลอฮ์ผ่านคัมภีร์อัลกุรอานและแนวทางจากท่านนบีมุฮัมมัด นั่นเอง ดังนั้นคุณค่าของคติชนที่จะนำเสนอต่อไปนี้จึงเป็นคุณค่าของคติชนอันเกิดจากบทบาทคติชนของชาวสวนทุเรียน ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องและส่งเสริมหลักการของศาสนาอิสลามตามบัญญัติของอัลลอฮ์และแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด ดังนี้

1. คุณค่าในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์

ผลการศึกษาพบว่าคติชนของชาวสวนทุเรียนมีคุณค่าอย่างยิ่งในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ เนื่องจากในคติชนแต่ละประเภทจะสอดแทรกการรำลึกและวิงวอนต่ออัลลอฮ์ ดังนั้นเมื่อชาวสวนทุเรียนใช้หรือสืบทอดคติชนเหล่านี้มากเพียงใดก็จะตอกย้ำให้รำลึกถึงอัลลอฮ์มากเท่านั้น เช่น คติชนการ “ตะวักกัล” หรือ “ตะวักกุล” เป็นคติชนที่ประกอบไปด้วยความเชื่อและพฤติกรรมสำหรับการมอบหมายต่ออัลลอฮ์ หลังจากชาวสวนได้ดำเนินกิจกรรมที่สำคัญในช่วงก่อนเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น ปลูกทุเรียน ใส่ปุ๋ยทุเรียน รดน้ำทุเรียน ตัดแต่งกิ่งทุเรียน โยงกิ่งทุเรียน ชาวสวนทุเรียนจะตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ให้อัลลอฮ์เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองและประทานผลผลิตหลังจากนั้นโดยอาจกล่าวถ้อยคำว่า “บิสมิลลาฮิ ตะวักกัลตุ อะลัลลอฮิ ลาเฮาละ วะลากูวะตะอิลลาบิลลาฮ์” หมายถึง ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ฉันมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ไม่มีอำนาจและพลังใด ๆ เว้นแต่มาจากอัลลอฮ์เท่านั้น

การตะวักกัลนี้มีคุณค่าในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ เนื่องจากการมอบหมายต่ออัลลอฮ์นั้นเป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามอนุมัติและส่งเสริมให้ปฏิบัติ ดังปรากฏในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 23 ความว่า “และแด่อัลลอฮ์นั้นพวกเจ้าจงมอบหมายเถิดหากพวกเจ้าเป็นผู้ศรัทธา” (อัลกุรอาน, 2548: 249) คติชนการตะวักกัลนี้จะทำให้ทุก ๆ กิจกรรม ชาวสวนทุเรียนจะได้คำนึงถึงอัลลอฮ์เสมอ ตรงกันข้ามหากไม่มีกิจกรรมใด ๆ ให้ตะวักกัล อาจทำให้การระลึกถึงอัลลออ์ลดน้อยลง ส่งผลต่อศรัทธาต่ออัลลอฮ์ได้ การมอบหมายต่ออัลลอฮ์จึงมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นและเกิดคุณค่าอย่างแท้จริงต่อความศรัทธาในอัลลอฮ์ ดังปรากฏในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัลอัมฟาล อายะฮ์ที่ 2 ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นคือผู้ที่เมื่ออัลลอฮ์ถูกกล่าวขึ้น หัวใจของพวกเขาก็หวั่นเกรง และเมื่อบรรดาโองการของพระองค์ถูกอ่านแก่พวกเขา โองการเหล่านั้นก็เพิ่มพูนความศรัทธาแก่พวกเขา และเพื่อพระเจ้าของพวกเขาเท่านั้นที่พวกเขามอบหมาย” (อัลกุรอาน, 2548: 408) คติชนตะวักกัลนี้ยังสะท้อนถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ที่มีต่อมนุษย์ พระองค์ยินดีและพร้อมช่วยเหลือมนุษย์เสมอ ในขณะเดียวกันก็แสดงถึงความศรัทธาของชาวสวนทุเรียนที่มีต่อพระองค์เช่นกัน

2. คุณค่าในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ

คติชน “มาแกนาสิดาแลกือบง” เป็นตัวอย่างคติชนที่ก่อให้เกิดคุณค่าในการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามวัฒนธรรมอิสลามอย่างชัดเจน มาแกนาสิดาแลกือบงเป็นประเพณีการรับประทานอาหารร่วมกันในสวนทุเรียน โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือการเยี่ยมเยียนและการช่วยเหลือ กล่าวคือเจ้าของสวนที่เป็นเจ้าภาพจะจัดเตรียมอาหาร เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ที่เป็นแขก ได้แก่ ชาวสวนใกล้เคียง เครือญาติ เพื่อน และผู้ยากไร้ ให้มารับประทานอาหาร ในขณะที่แขกผู้ร่วมวงรับประทาน ก็จะทำหน้าที่เยี่ยมเยียน โดยการลงแรงช่วยเหลือเจ้าภาพ การเตรียมขนมหรือน้ำดื่มมาเพิ่มเติมให้เจ้าภาพ การกล่าวให้กำลังใจเจ้าภาพ และทุกคนจะร่วมกันขอพรต่ออัลลอฮ์ให้ปกป้องคุ้มครองสวนของเจ้าภาพ มาแกนาสิดาแลกือบงเริ่มจากผู้เป็นเจ้าภาพจะกำหนดวัน และออกปากเชิญแขกที่ตนประสงค์ให้มาร่วมวง ซึ่งมักเป็นช่วงระยะดอกทุเรียนออกช่อ และเจ้าภาพคนอื่นก็จะกำหนดวันไม่ให้ซ้ำกัน มาแกนาสิดาแลกือบงจะหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ แม้ชาวสวนทุเรียนที่เป็นเจ้าภาพจะมีฐานะยากจนก็ยังสืบทอดคติชนนี้ต่อ ๆ กันมา โดยการเลี้ยงอาหารที่เรียบง่ายตามอัตภาพ ทำให้ชาวสวนทุเรียนมีจิตสาธารณะในการแบ่งปันอาหารแก่เพื่อนร่วมอาชีพ เป็นคติชนที่สร้างจิตสาธารณะและค้ำจุนให้ชุมชนบันนังสาเรงมีความมั่นคงตามแนวทางของอิสลาม

ภาพที่ 2 ชาวสวนทุเรียนกำลังร่วมกันรับประทานอาหารในคติชนมาแกนาสิดาแลกือบง

มาแกนาสิดาแลกือบงนี้มีคุณค่าในการเสริมสร้างจิตสาธารณะในวัฒนธรรมอิสลาม เนื่องจากเป็นภูมิปัญญาในการกล่อมเกลาให้ชาวสวนทุเรียนมีจิตใจเผื่อแผ่อยากช่วยเหลือผู้อื่น การมีจิตสาธารณะและการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในอัลกุรอาน เช่น ในซูเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 2 ความว่า “และพวกจงช่วยเหลือกันในสิ่งที่เป็นคุณธรรม และความยำเกรง และจงอย่าช่วยเหลือกันในสิ่งที่เป็นบาปและเป็นศัตรูกัน” (อัลกุรอาน, 2548: 239) นอกจากนี้ท่านนบีมุฮัมมัดยังได้เน้นย้ำเรื่องการมีจิตสาธารณะ โดยปรากฏในหะดีษรายงานโดยมุสลิม เลขที่ 2699 ความว่า “อัลลอฮ์

พร้อมที่จะช่วยเหลือบ่าวของพระองค์ ตราบที่บ่าวคนนั้นยังคงอยู่ในการช่วยเหลือพี่น้องของเขา” (ทิชากรณ์ จินดา และซาฝีอี อาดำ, 2566: 180) มาแกนาสิดาแลกือบงจึงเป็นตัวอย่างคติชนที่สร้างคุณค่าในการพัฒนาจิตสาธารณะ ทำให้ชาวสวนทุเรียนปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคมโดยการเลี้ยงอาหารตามอัตภาพและกำลังทรัพย์ของตน ในขณะที่ฝ่ายแขกผู้ร่วมวงก็ต้องการเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ หรือร่วมแก้วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในสวนเจ้าภาพ ควบคู่ไปกับหน้าที่และความศรัทธาตามหลักการศาสนาอิสลาม

3. คุณค่าในการสร้างสันติภาพ

คติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงก่อให้เกิดคุณค่าในการสร้างสันติภาพท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เช่น คติชน “ญาแล” หมายถึง ทางเดินหรือทางสัญจร ในบริบทของชาวสวนทุเรียนบันนังสาเรง ญาแลเป็นคติชนว่าด้วยการสัญจรในสวนทุเรียน กล่าวคือพื้นที่สวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงส่วนใหญ่จะไม่มีถนนตัดผ่าน การสัญจรเพื่อเข้าสวนจำเป็นจะต้องผ่านอาณาเขตสวนทุเรียนของผู้อื่นลึกเข้าไปต่อเนื่องกัน ดังนั้นจึงมีคติความเชื่อสำหรับการยินยอมให้ผู้อื่นผ่านสวนของตนได้ ญาแลมีเงื่อนไขคือต้องเป็นชาวสวนทุเรียนที่เข้าไปทำสวนของตนและจำเป็นต้องผ่านสวนผู้อื่น หรือเป็นชาวสวนทุเรียนที่จะสัญจรผ่านไปด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ ถือว่าสามารถสัญจรผ่านไปได้โดยจะไม่มีข้อพิพาทใด ๆ หรือไม่มีความผิดใจใด ๆ ต่อกันหากเป็นไปตามเงื่อนไขการใช้ญาแลนี้ การสัญจรผ่านญาแลนี้สามารถทำได้ทั้งด้วยการเดินเท้า ขี่สัตว์ ขับขี่ยานพาหนะ เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ ในฝ่ายผู้สัญจรก็มีข้อพึงปฏิบัติคือต้องไม่ลักขโมยหรือสร้างความเสียหายแก่ต้นทุเรียนในสวนที่ผ่าน

ภาพที่ 3 ผู้วิจัยกำลังเดินผ่านสวนผู้อื่นในคติชนญาแล

ภาพที่ 4 ชาวสวนทุเรียนกำลังสัญจรด้วยรถจักรยานยนต์ผ่านญาแล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลในฐานะชาวชุมชนบันนังสาเรง ผู้วิจัยพบว่าชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงไม่ปรากฏความขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาทอันเนื่องมาจากการสัญจรผ่านสวนทุเรียนผู้อื่น เนื่องจากคติชนญาแลได้มีบรรทัดฐานกำหนดความเชื่อและแนวทางปฏิบัติตนอย่างชัดเจน มีเงื่อนไขทั้งฝ่ายผู้สัญจรและฝ่ายเจ้าของสวนซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการขจัดความขัดแย้งก่อให้เกิดความสันติและความสงบสุข แตกต่างจากชุมชนที่ไม่มีคติชนนี้ ก็มักมีปัญหาบาดหมางกันเมื่อมีการสัญจรผ่านสวนของผู้อื่นอยู่เนือง ๆ การจัดการกับปัญหาก่อนจะลุกลามและบั่นทอนความสันติในชุมชนนี้ เป็นแนวทางหนึ่งในวัฒนธรรมอิสลาม เนื่องจากศาสนาอิสลามหมายถึงความสันติ และอัลลอฮ์ทรงประสงค์ให้มนุษย์ดำรงชีพด้วยความสันติ ดังปรากฏในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 208 ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเข้าอยู่ในความสันติโดยทั่วทั้งหมด และจงอย่าตามย่างก้าวของชัยฏอน แท้จริงมันคือศัตรูที่ชัดแจ้งของพวกเจ้า” (อัลกุรอาน, 2548: 66) คติชนญาแลจึงเป็นคติชนที่ก่อให้เกิดคุณค่าในการสร้างความสันติตามวัฒนธรรมอิสลามอย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและคุณค่าคติชนของชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรง จังหวัดยะลา ตามแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชน โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการทำสวนทุเรียน และผู้มีความรู้ในหลักการศาสนาอิสลาม ผลการวิจัยสรุปได้ว่าคติชนของชาวสวนทุเรียนมีบทบาทในวัฒนธรรมมุสลิมอย่างชัดเจน บทบาทเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม และสะท้อนให้เห็นความศรัทธาต่ออัลลอฮ์อย่างมั่นคงของชาวบันนังสาเรง ที่ตระหนักถึงคำสอนของอัลลอฮ์และแบบอย่างจากศาสดามุฮัมมัดในทุกขณะของการทำสวนทุเรียน บทบาทเหล่านี้

จำแนกได้ 4 ประการตามแนวคิดบทบาทของคติชนและตามคำนิยามในคัมภีร์อัลกุรอาน ได้แก่ บทบาทด้านการธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางอิสลาม คติชนของชาวสวนทุเรียนชุมชนบันนังสาเรงมีบทบาทโดดเด่นในการธำรงสังคมมุสลิมตามแนวทางอิสลาม เช่น คติชนประเภทความเชื่อเกี่ยวกับการ “มาแย” หรือการละหมาดครบ 5 เวลา ความเชื่อนี้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาแบบมุขปาฐะ โดยเชื่อว่าชาวสวนทุเรียนที่ละหมาดครบทั้ง 5 เวลาในแต่ละวัน และละหมาดอย่างตั้งใจ อัลลอฮ์จะทรงประทานให้สวนทุเรียนมีความอุดมสมบูรณ์ และปราศจากศัตรูพืชมารบกวน

บทบาทด้านการรักษามาตรฐานการทำสวนทุเรียนในวัฒนธรรมอิสลาม เช่น คติชน “ซอดาเกาะห์” หรือประเพณีการบริจาคทุเรียนด้วยความสมัครใจ เพื่อให้เครือญาติ เด็กกำพร้า เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ และเพื่อให้ผลผลิตในสวนทุเรียนเกิดจากเจตนาอันดีงาม แฝงไปด้วยความเมตตาและความดีงามจากจิตใจที่เผื่อแผ่แก่ผู้อื่น จะทำให้ผลทุเรียนในสวนมีความฮาลาล ปลอดภัย และมีความดีงาม บทบาทด้านการเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เช่น คติชนสำนวน “กาลูอาเซาะบือลาแกบาเยาะ ตาแจซูปอตู” สำนวนนี้เป็นสำนวนมลายูถิ่น แปลว่า “สันมีดพร้าถ้านำมาลับก็ย่อมคมได้” โดยทั่วไปสำนวนนี้หมายถึงผู้ที่โง่เขลาหากได้รับการฝึกฝนก็สามารถกลายเป็นคนฉลาดได้ แต่ในการทำสวนทุเรียนสำนวนนี้จะมีความหมายเฉพาะบริบท ใช้สื่อความถึงสวนทุเรียนที่แม้จะมีอุปสรรคปัญหาวิกฤติมากมายหากเจ้าของสวนได้วิงวอนต่ออัลลออฮ์อย่างจริงใจ และลงมือแก้ไขปัญหานั้น ๆ อย่างเต็มที่ สวนทุเรียนนั้นก็สามารถกลับฟื้นมามีความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างแน่นอน และบทบาทด้านการขจัดความคับข้องใจ ได้แก่คติชน “ปาจา” หรือการวางกับดักด้วยวาจาเพื่อสาปแช่งและให้โทษแก่ขโมย จะเห็นได้ว่าบทบาทเหล่านี้นอกจากจะสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวสวนทุเรียนในการศรัทธามั่นคงในศาสนาอิสลาม เผยให้เห็นบทบาทของศาสนาอิสลามที่มุ่งเสริมสร้างจิตใจและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดคุณค่าในมิติต่าง ๆ ด้วย

ผลการวิจัยพบว่าคุณค่าพบว่าคติชนของชาวสวนทุเรียนมีคุณค่า 3 ประการ ได้แก่ คุณค่าในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ คุณค่าในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ และคุณค่าในการสร้างสันติภาพ คุณค่าเหล่านี้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคติชน วิถีชีวิตของชาวสวนทุเรียนอิทธิพลของศาสนาอิสลามในชุมชนบันนังสาเรงในลักษณะต่าง ๆ เช่น คติชนการ “ตะวักกัล” เป็นคติชนที่ประกอบไปด้วยความเชื่อและพฤติกรรมสำหรับการมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการตะวักกัลเป็นคติชนของชาวสวนทุเรียนมีคุณค่าอย่างยิ่งในการเพิ่มพูนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ คติชน “มาแกนาสิดาแลกือบง” เป็นตัวอย่างคติชนที่ก่อให้เกิดคุณค่าในการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามวัฒนธรรมอิสลามอย่างชัดเจน มาแกนาสิดาแลกือบงเป็นประเพณีการรับประทานอาหารร่วมกันในสวนทุเรียน มีคุณค่าอย่างยิ่งในการทำให้ชาวสวนทุเรียนมีจิตสาธารณะในการแบ่งปันอาหารแก่สมาชิกในชุมชนบันนังสาเรง เป็นคติชนที่สร้างจิตสาธารณะและค้ำจุนให้ชุมชนบันนังสาเรงมีความมั่นคงตามแนวทางของอิสลาม คติชน “ญาแล” ซึ่งเป็นคติชนว่าด้วยการสัญจรในสวนทุเรียน เป็นคติชนที่มีคุณค่าและแฝงภูมิปัญญาการสร้างสันติภาพ ทำให้

ชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงไม่ขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาทอันเนื่องมาจากการสัญจรผ่านสวนทุเรียนผู้อื่น จะเห็นว่านอกจากคุณค่าที่ปรากฏจะแสดงถึงบทบาทและความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างคติชน วิถีชีวิต และศาสนาอิสลาม ยังสะท้อนถึงแก่นของศาสนาอิสลามที่ส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างสันติ วางกรอบข้อบัญญัติที่มุ่งสร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ และเสริมสร้างการประกอบอาชีพด้วยคุณธรรมและความสุจริต ผลการวิจัยครั้งนี้ยังมีประเด็นที่สามารถอภิปรายได้อย่างกว้างขวาง ดังจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นบทบาทและคุณค่าคติชนของชาวบันนังสาเรงในวัฒนธรรมอิสลามได้อย่างชัดเจน ทำให้เห็นว่าผลการวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่แตกต่างจากบทบาทคติชนที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้แล้ว ซึ่งส่วนมากเป็นคติชนของกลุ่มชนที่ไม่ใช่มุสลิม เช่น ผลการวิจัยของเมธิรา ไกรนที, ตวงรัก รัตนพันธุ์, พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์ และภานุวัฒน์ เพชรโชติ (2567) ที่ศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ด้านคติชนของขนมลาในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ขนมลาซึ่งเป็นคติชนของชาวนครศรีธรรมราชมีบทบาทในด้านต่าง ๆ ได้แก่ บทบาทในการอธิบายที่มาและเหตุผลของพิธีกรรม บทบาทในการให้การศึกษาแก่สังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า บทบาทในการรักษามาตรฐานพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนในสังคม และบทบาทในการให้ความเพลิดเพลิน จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยครั้งนี้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับบทบาทของขนมลาในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชจากงานวิจัยข้างต้น มีความแตกต่างที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมบันนังสาเรงอย่างน่าสนใจ กล่าวคือชาวไทยพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราชใช้คติชนขนมลาในการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมด้วยการเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น ๆ ในสังคม เช่น พิธีกรรม ประเพณีบอกเล่า มาตรฐานพฤติกรรมตามแบบแผนของสังคม และความเพลิดเพลินของคนในสังคม ในขณะที่ชาวสวนทุเรียนในชุมชนบันนังสาเรงซึ่งเป็นชาวมุสลิม ใช้คติชนเพื่อธำรงสังคม อาชีพและศาสนาอิสลามไปพร้อม ๆ กัน โดยยึดโยงกับความศรัทธาอย่างแรงกล้าต่ออัลลอฮ์ ซึ่งเป็นพระเจ้าพระองค์เดียวของมนุษย์

ผลการวิจัยครั้งนี้ยังต่างไปจากการศึกษาบทบาทของคติชนในแวดวงอาชีพอื่น เช่น ผลการวิจัยของอภิลักษณ์ เกษมผลกูล และพงษ์ศิริชัย สมคะเน (2565) ที่ศึกษา คติชนกับนางงาม: บทบาทหน้าที่ของคติชนและภาพสะท้อนสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า คติชนที่ปรากฏในวงการนางงาม ได้แก่ คติชนประเภทพิธีกรรม คติชนประเภทความเชื่อ และคติชนประเภทเครื่องราง มีบทบาทหน้าที่ต่อวงการนางงาม 2 ลักษณะ ได้แก่ การสนองความต้องการ สร้างความหวังให้แก่นางงามและผู้สนับสนุน และการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มวงการนางงาม จะเห็นได้ว่าบทบาทของคติชนในวงการนางงามนั้นมีบทบาทชัดเจนต่อบุคคลในแวดวงนางงาม ในขณะที่ผลการวิจัยครั้งนี้ คติชนของชาวสวนทุเรียนมีบทบาททั้งต่อตัวชาวสวนทุเรียน และบทบาทต่อบริบทสังคมในชุมชนบันนังสาเรงตามวัฒนธรรมอิสลาม

ทั้งนี้เนื่องจากชาวบันนังสาเรงมีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์อย่างมั่นคง ประกอบกับคติชนของชาวสวนทุเรียนมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับศาสนาอิสลามและโครงสร้างของชุมชน ทำให้คติชนมีอิทธิพลและมีบทบาทต่อโครงสร้างสังคมโดยรวมในวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของผลการวิจัยครั้งนี้

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยครั้งนี้ร่วมกับผลการวิจัยคติชนในชุมชนมุสลิม เช่น ผลการวิจัยของ วาริด เจริญราษฎร์ (2567) เรื่อง “เปาะยานิ” ตำนานจากยะลา: บทบาทของคติชนเพื่อสันติภาพท้องถิ่น และผลการวิจัยของ วาริด เจริญราษฎร์ (2568) เรื่อง คติชนในพิธีสมรสของชาวบันนังสาเรง : เอกภาพความเป็นสากลและการทดแทนเชิงหน้าที่ของสังคมมุสลิมสมัยใหม่ พบว่ามีประเด็นสอดคล้องกันได้แก่ คติชนมีบทบาทและคุณค่าในการธำรงสังคมมุสลิม สร้างความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในชุมชนมุสลิม ดังนั้นกล่าวได้ว่าคติชนของชาวมุสลิมมีลักษณะร่วมอันเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนและเข้มแข็งได้แก่ความสัมพันธ์ศาสนาอิสลามโดยมีอัลลอฮ์ผู้ทรงเป็นพระเจ้าสูงสุดเป็นศูนย์กลาง และเป็นจุดเชื่อมโยงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมอิสลามทั้งหมด และคติชนของชาวมุสลิมยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพในสังคม ผลการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นข้อมูลสำคัญและเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์คติชนในมิติของการสร้างความสันติในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งควรมีการศึกษาวิจัยในกลุ่มชนอื่น ๆ ต่อไปด้วย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีสถานะเป็นสมาชิกของชุมชนบันนังสาเรง จึงสามารถดำเนินการวิจัยในพื้นที่นี้ได้โดยสะดวก บริบทด้านความปลอดภัยในพื้นที่ยังคงเป็นปัจจัยที่อาจก่อให้เกิดอุปสรรคกับนักวิจัยภายนอกผู้สนใจศึกษาวิจัยคติชนในชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดยะลา จึงควรสำรวจความพร้อมและดำเนินการตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นอย่างเคร่งครัด

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปจัดทำนโยบายและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงเป็นแหล่งภูมิปัญญาในการทำสวนทุเรียนตามวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่ายิ่งของชาวบันนังสาเรง ตำบลบันนังสาเรง อำเภอเมืองฯ จังหวัดยะลา

2. ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้สร้างความเข้มแข็งในชุมชนมุสลิม โดยใช้คติชนร่วมแก้ปัญหาทางสังคม ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาในสถาบันการศึกษาของชุมชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยคติชนของชาวมุสลิมที่สัมพันธ์กับประเด็นปัจจุบัน เช่น การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง หรือผลกระทบจากเทคโนโลยี เพื่อให้ผลวิจัยมีความทันสมัยและใช้ได้จริงมากขึ้น

2. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังชุมชนมุสลิมในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา หรือชุมชนมุสลิมในจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของบทบาทคติชนในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

ชุตินันท์ มาลาธรรม. (2567).*พลวัตและบทบาทของคติชนและวิถีชนของผู้เลี้ยงควายในจังหวัดชลบุรี.* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิชากรณ์ จินดา และซาฝีอี อาดำ. (2566). การประยุกต์ใช้จิตสาธารณะตามหลักการอิสลาม. *อัล-นูร*, 18(34), 175-194.

เมธิรา ไกรนที, ตวงรัก รัตนพันธุ์, พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์ และภานุวัฒน์ เพชรโชติ. (2567). บทบาทหน้าที่ด้านคติชนวิทยาของขนมลาในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 16(2), 108-117.

วาริด เจริญราษฎร์. (2567). “เปาะยานิ” ตำนานจากยะลา: บทบาทของคติชนเพื่อสันติภาพท้องถิ่น. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 43(1), 1–22.

วาริด เจริญราษฎร์. (2568). คติชนในพิธีสมรสของชาวบันนังสาเรง : เอกภาพ ความเป็นสากลและการทดแทนเชิงหน้าที่ของสังคมมุสลิมสมัยใหม่. *Journal of Arts and Thai Studies*, 47(1), 1–16.

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองยะลา. (2568). *การเพาะปลูกไม้ผลตำบลบันนังสาเรง*. สืบค้น 4 กรกฎาคม 2568, จาก https://yala.doae.go.th/mueang/?page_id=10466

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2568). *ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร (ทุเรียน)*. สืบค้น 4 กรกฎาคม 2568, จาก https://oae.go.th/home/article/914

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล และพงษ์ศิริชัย สมคะเน. (2565). คติชนกับนางงาม: บทบาทหน้าที่ของคติชนและภาพสะท้อนสังคมไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 30(2), 179-196.

อรุณ บุญชม. (2564). *25 ศาสดาในศาสนาอิสลาม.* พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร.

อับดุลอาซิส พิทักษ์คุมพล. (ม.ป.ป.). *350 หะดิษ.* กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.

อัลกุรอานฉบับแปลภาษาไทย. (2548). มะดีนะฮ์: ศูนย์กษัตริย์ฟะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

Bascom, W. 1954. The Four Functions of Folklore. *The Journal of American Folklore*, 67(266), 333–349.

Philips, A. A. B. (2005). *The fundamentals of Tawheed: Islamic monotheism*. 2nd ed. Riyads: International Islamic Publishing House.

Thoms, W. J. (1846). Folklore. *The Athenaeum*, London: John Francis.

Mangrai Saan

สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
80 หมู่ 9 ต.บ้านดู่ อ.เมืองเชียงราย จ.เชียงราย 57100
Mangraisaan@crru.ac.th
0-5377-6031